

PŘEHLED JUDIKATURY

ve věcech
občanskoprávních
závazkových vztahů

Sestavila

IVANA ŠTENGLOVÁ

JUDIKATURA

PŘEHLED JUDIKATURY
ve věcech občanskoprávních závazkových vztahů

SLOVO O AUTORCE:

Doc. JUDr. Ivana Štenglová patří k předním odborníkům v oblasti obchodního práva. Je předsedkyní senátu Nejvyššího soudu ČR, členkou legislativní komise vlády pro obchodní právo a členkou rekodifikačních komisí pro občanský a obchodní zákoník. Je členkou katedry obchodního práva Právnické fakulty UK.

Z řady publikací, na nichž spolupracovala, lze uvést především tyto: Komentář k obchodnímu zákoníku, Akciová společnost, Společnost s ručením omezeným a Stavební právo. V našem nakladatelství dále vydala Obchodní rejstřík po novele a Přehledy judikatury:

- ve věcech obchodních společností,
- ve věcech obchodního rejstříku a rejstříku společenství vlastníků jednotek,
- ve věcech družstev,
- ve věcech zajištění závazků,
- ve věcech obchodních závazkových vztahů.

Je členkou redakční rady časopisu Soudní judikatura, rozhodnutí soudů z oblasti občanského, obchodního a pracovního práva a významně se podílí na utváření jeho profilu.

PŘEHLED JUDIKATURY

ve věcech občanskoprávních závazkových vztahů

Sestavila:
Ivana Štenglová

Vzor citace: Štenglová, I. Přehled judikatury ve věcech občanskoprávních závazkových vztahů. Wolters Kluwer ČR, a. s., Praha 2010, s. 1156.

Právní stav publikace uzavřen ke dni 31. 1. 2010.

© Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010

ISBN 978-80-7357-576-2

PŘEHLED JUDIKATURY
ve věcech občanskoprávních závazkových vztahů

Sestavila: Doc. JUDr. Ivana Štenglová

Publikace číslo 792

Vydává Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3
v roce 2010 jako 64. svazek ediční řady Přehledy judikatury

Šéfredaktor: JUDr. Václav Fiala
Redaktorka publikace: Mgr. Veronika Machková

Sazba a tisk SERIFA[®], s. r. o.
Jinonická 80, 150 00 Praha 5

Všechny naše publikace si můžete objednat na adrese:
Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 6, 130 00 Praha 3
tel.: 246 040 400, fax: 246 040 401, e-mail: obchod@wkcr.cz, www.wkcr.cz

PŘEHLED JUDIKATURY
ve věcech občanskoprávních závazkových vztahů

Předmluva	27		
A. Právní úkony	29	30. K určitosti právních úkonů	70
1. K povaze usnesení valné hromady	29	31. K určitosti právních úkonů	71
2. Právní úkon	29	32. K určitosti právních úkonů	72
3. K výkladu právních úkonů	31	33. K určitosti právních úkonů	73
4. K výkladu právních úkonů a následnému chování stran	32	34. K určitosti právních úkonů	74
5. K výkladu právních úkonů	33	35. K určitosti právních úkonů	76
6. K výkladu právních úkonů; použití pojmu, který občanský zákoník nezná	34	36. K určitosti právních úkonů	76
7. K výkladu právních úkonů	36	37. K určitosti právních úkonů	77
8. K výkladu právních úkonů a k označení právnické osoby	37	38. K určitosti právních úkonů	78
9. K výkladu právních úkonů v souvislosti s procesním chováním účastníka	38	39. K určitosti právních úkonů	79
10. K výkladu právních úkonů	39	40. K určitosti právních úkonů; přenechání věci jak stojí a leží	81
11. K výkladu hmotněprávního úkonu obsaženého v žalobě z hlediska jeho určitosti; k vrácení daru	41	41. K určitosti právních úkonů	82
12. K výkladu právních úkonů	42	42. K určitosti právních úkonů	83
13. K výkladu právních úkonů	43	43. K určitosti právních úkonů	85
14. K výkladu právních úkonů a k principu autonomie vůle a smluvní svobody	46	44. K nemožnosti plnění	86
15. K výkladu právních úkonů	47	45. K nemožnosti plnění	87
16. K odkládací podmínce	48	46. K platnosti právního úkonu s chybami v psaní a počtech	88
17. K odkládací podmínce	49	47. K platnosti právního úkonu s chybami v psaní a počtech	90
18. K odkládací podmínce	52	48. K platnosti právního úkonu s chybami v psaní a počtech	91
19. K odkládací podmínce	53	49. Jednání osoby nezpůsobilé k právním úkonům	92
20. K rozvazovací podmínce	54	50. Jednání osoby nezpůsobilé k právním úkonům	93
21. K absolutní neplatnosti právních úkonů	57	51. Jednání osoby nezpůsobilé k právním úkonům	93
22. K absolutní neplatnosti právních úkonů	59	52. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	94
23. K absolutní neplatnosti právních úkonů a ochraně třetích osob	60	53. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	95
24. K nesvobodě právních úkonů	62	54. Neplatnost právního úkonu pro obcházení zákona	96
25. K nesvobodě právních úkonů	63	55. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	97
26. K nesvobodě právních úkonů	66	56. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	99
27. K nesvobodě právních úkonů	67	57. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	99
28. K určitosti právních úkonů	68	58. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	100
29. K určitosti právních úkonů	69	59. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	101

60.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	102	85.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy a zásadami poctivého obchodního styku	136
61.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	104	86.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy	137
62.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	105	87.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy a zásadami poctivého obchodního styku	139
63.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	106	88.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy	140
64.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	108	89.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy	141
65.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	108	90.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy	142
66.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	110	91.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy	143
67.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	111	92.	Neplatnost právního úkonu pro nedostatek formy	144
68.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	113	93.	Neplatnost právního úkonu pro nedostatek formy; podpis jednajícího a dodržení písemné formy smlouvy	145
69.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	114	94.	Neplatnost právního úkonu pro nedostatek formy	146
70.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	116	95.	K dodržení písemné formy právního úkonu	147
71.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	118	96.	Neplatnost právního úkonu pro nedostatek formy	148
72.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	120	97.	Dodržení písemné formy právního úkonu	149
73.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	122	98.	Písemná forma právního úkonu a převod nemovitosti, plná moc a geometrický plán	150
74.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	123	99.	Relativní neplatnost právního úkonu	152
75.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem	123	100.	Relativní neplatnost právního úkonu	152
76.	Neplatnost právního úkonu	125	101.	Relativní neplatnost právního úkonu	153
77.	Neplatnost právního úkonu pro obcházení zákona	126	102.	Relativní neplatnost právního úkonu	154
78.	Neplatnost právního úkonu pro obcházení zákona	127	103.	Relativní neplatnost právního úkonu	155
79.	Neplatnost právního úkonu pro obcházení zákona	128	104.	Relativní neplatnost právního úkonu	156
80.	Neplatnost právního úkonu pro obcházení zákona	131	105.	Relativní neplatnost právního úkonu; vrácení daru	157
81.	Neplatnost právního úkonu pro obcházení zákona	132	106.	Relativní neplatnost právního úkonu	159
82.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy	134			
83.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy	135			
84.	Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy	136			

107. Relativní neplatnost právního úkonu	159	132. Odporovatelnost právního úkonu	204
108. Relativní neplatnost právního úkonu	161	133. Odporovatelnost právního úkonu	208
109. Relativní neplatnost právního úkonu	164	134. Odporovatelnost právního úkonu	210
109a. Relativní neplatnost právního úkonu	167	135. Odporovatelnost právního úkonu	213
110. Částečná neplatnost právního úkonu	168	136. Odporovatelnost právního úkonu	215
111. Částečná neplatnost právního úkonu	170	137. Odporovatelnost právního úkonu	216
112. Částečná neplatnost právního úkonu	170	138. Odporovatelnost právního úkonu	217
113. Částečná neplatnost právního úkonu	171	139. Odporovatelnost právního úkonu	219
114. Částečná neplatnost právního úkonu	173	140. Odporovatelnost právního úkonu	221
115. Zastřený právní úkon	174	141. Odporovatelnost právního úkonu	223
116. Zastřený právní úkon	175	142. Odporovatelnost právního úkonu	224
117. Zastřený právní úkon	176	143. Odporovatelnost právního úkonu	225
118. Simulovaná úmluva o kupní ceně ve smlouvě o převodu nemovitosti	177	144. Odporovatelnost právního úkonu	227
119. Odporovatelnost právního úkonu	178	145. Odporovatelnost právního úkonu	229
120. Odporovatelnost právního úkonu	179	146. Odporovatelnost právního úkonu a neplatnost smlouvy zvýhodňující věřitele; prodej věci za přiměřenou cenu a odporovatelnost	230
121. Odporovatelnost právního úkonu	181	147. Odporovatelnost právního úkonu	232
122. Odporovatelnost právního úkonu	181	148. Zkracující právní úkon	234
123. Odporovatelnost právního úkonu	184	B. Smlouvy	239
124. Odporovatelnost právního úkonu	186	149. Předcházení sporům ze smlouvy	239
125. Odporovatelnost právního úkonu	189	150. Návrh na uzavření smlouvy	240
126. Odporovatelnost právního úkonu	192	151. Návrh na uzavření smlouvy	240
127. Odporovatelnost právního úkonu	194	152. Návrh na uzavření smlouvy	242
128. Odporovatelnost právního úkonu	197	153. Návrh na uzavření smlouvy a jeho přijetí	243
129. Odporovatelnost právního úkonu	197	154. Návrh na uzavření smlouvy	245
130. Odporovatelnost právního úkonu	199	155. Návrh na uzavření smlouvy	247
131. Odporovatelnost právního úkonu	203	156. Návrh na uzavření smlouvy	248

157. Zánik návrhu na uzavření smlouvy	248	181. Právní účinky odstoupení od smlouvy	277
158. Zánik návrhu na uzavření smlouvy	249	182. Právní účinky odstoupení od smlouvy ve vztahu ke třetím osobám	278
159. Přijetí návrhu na uzavření smlouvy, doručení projevu vůle nepřítomné osobě	249	183. Odstoupení od smlouvy s více účastníky na jedné straně	279
160. Přijetí návrhu na změnu smlouvy se změnami	250	184. Vedlejší ujednání o odstoupení od kupní smlouvy	280
161. Přijetí návrhu na uzavření smlouvy	252	185. Důkazní břemeno při odstoupení od kupní smlouvy	282
162. Přijetí návrhu na uzavření smlouvy se změnami	253	186. Odstoupení od smlouvy a smluvní pokuta	282
163. Přijetí návrhu na uzavření smlouvy	255	187. Odstoupení od smlouvy pro prodlení	284
164. Přijetí návrhu na uzavření smlouvy	255	188. K účinnosti odstoupení od smlouvy	285
165. Přijetí návrhu na uzavření smlouvy	257	189. Promlčení práva odstoupit od smlouvy	285
166. Okamžik uzavření smlouvy	258	190. Odstoupení od smlouvy a výkon rozhodnutí (exekuce) postihující nemovitost, která byla předmětem převodu	287
167. Návrh na uzavření smlouvy určený více osobám	259	191. Právní účinky odstoupení od smlouvy a ochrana třetích osob	288
168. Návrh na uzavření smlouvy určený více osobám	261	192. Právní účinky odstoupení od smlouvy a ochrana třetích osob	292
169. Působení projevu vůle vůči nepřítomné osobě	263	193. Odstoupení od smlouvy a naléhavý právní zájem na určení vlastnictví	297
170. Působení projevu vůle vůči nepřítomné osobě	264	194. Odstoupení od smlouvy a jeho důsledky pro vlastnické právo třetí osoby	301
171. Doručení projevu vůle	265	195. Uzavření smlouvy v tísní za nápadně nevýhodných podmínek	304
172. Doručení zásilky obsahující právní úkon směřující k započtení	267	196. Darovací smlouva uzavřená v tísní a za nápadně nevýhodných podmínek	305
173. Požadavek písemné formy smlouvy	268	197. K výkladu pojmu „nápadně nevýhodné podmínky“ podle zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích	306
174. Požadavek písemné formy smlouvy	269	198. Nápadně nevýhodné podmínky darovací smlouvy	308
175. Projevy účastníků na téže listině	270	199. K pojmu „tíseň“ a „nápadně nevýhodné podmínky“ podle restitučních zákonů	310
176. Zánik práva odstoupit od smlouvy	270	200. Posuzování znaků tísně a nápadně nevýhodných podmínek	311
177. Odstoupení od smlouvy a smluvní pokuta	271		
178. Ujednání o možnosti odstoupit od smlouvy	273		
179. Odstoupení od smlouvy pro prodlení; následná nemožnost plnění	274		
180. Odstoupení od smlouvy při nesplnění předpokladů, za kterých účastníci smlouvu uzavírali	276		

201. Uzavření smlouvy v tísní	312	221. Závazky ze smlouvy ve prospěch třetího a osoby, které nejsou účastníky této smlouvy	342
202. Uzavření smlouvy v tísní	313	222. Smlouva ve prospěch třetího	343
203. Právní úkon učiněný v tísní či za nápadně nevýhodných podmínek	314	223. Smlouva o budoucí smlouvě	345
204. Odstoupení od smlouvy uzavřené za nápadně nevýhodných podmínek	317	224. Smlouva o smlouvě budoucí	345
205. Posuzování stavu tísně při darování různých nemovitostí jednou smlouvou	318	225. Obsah smlouvy o budoucí smlouvě o převodu nemovitostí; smlouva o smlouvě budoucí ohledně věci, která dosud není ve vlastnictví budoucího převodce	346
206. Pojem tísně v občanskoprávních vztazích	319	226. Plná moc k uzavření smlouvy o budoucí smlouvě; přenechání věci jak stojí a leží	348
207. Důsledky shody účastníků smlouvy o jejím uzavření v tísní za nápadně nevýhodných podmínek	320	227. Ujednání o nevrácení zálohy jako smluvní pokuty ve smlouvě o smlouvě budoucí	350
208. K interpretaci pojmu tíseň	321	228. Smlouva o budoucí smlouvě	352
209. Neplatnost právního úkonu učiněného v tísní	323	229. Účastníci smlouvy o budoucí smlouvě	354
210. Neplatnost dohody o narovnání pro omyl	325	230. Smlouva o budoucí smlouvě	356
211. K právním důsledkům uvedení účastníka smlouvy v omyl, nepravdivé ujištění o platební schopnosti účastníka smlouvy	326	231. Náležitosti smlouvy o budoucí smlouvě o nájmu bytu	357
212. Relativní neplatnost právního úkonu pro omyl	328	232. Vymezení dosud neexistujícího pozemku jako předmětu budoucí kupní smlouvy	357
213. Neplatnost právního úkonu z důvodu omylu	330	233. Smlouva o smlouvě budoucí; nemožnost odstranění neurčitosti údajů o podstatných náležitostech budoucí smlouvy výkladem projevů vůle účastníků v soudním řízení	359
214. Neplatnost právního úkonu z důvodu omylu	331	234. Smlouva o smlouvě budoucí	360
215. Omyl v pohnutce při uzavírání kupní smlouvy; platnost ujednání o plnění z kupní smlouvy až po zaplacení všech splátek	332	235. K výkladu smlouvy o budoucí smlouvě kupní z hlediska závazku budoucího kupujícího	361
216. Omyl v projevu ve smlouvě, která vyžaduje písemnou formu	333	236. Nedostatek označení budoucího prodávajícího ve smlouvě o budoucí smlouvě	363
217. Omluvitelný omyl a možnost mýlící se osoby ověřit skutečný stav	334	237. Smlouva o smlouvě budoucí	364
218. Neplatnost právního úkonu z důvodu omylu	336	238. Nemožnost použití analogie právní úpravy věcných břemen na závazkové vztahy	365
219. Relativní neplatnost smlouvy uzavřené v důsledku podvodného jednání účastníka	338	239. Nepojmenovaná smlouva	366
220. Určení oprávněné osoby ve smlouvě ve prospěch třetího	341	240. Nepojmenovaná smlouva – nepravidelná smlouva schovací	368

241. Nepojmenované smlouvy a analogie; smlouva o rekonstrukci domu, odkládající dohodu o ceně do budoucna	368	255. K neplatnému vzdání se budoucích práv dohodou	387
242. Kdy nejde o nepojmenovanou smlouvu	370	256. Spotřebitelské smlouvy – pravomoc Evropského soudního dvora k výkladu směrnice Evropského společenství	389
243. Nepojmenované smlouvy a věcná břemena	371	257. Pojistná smlouva uzavřená spotřebitelem	389
244. Nepojmenovaná smlouva o poskytnutí peněz na stavební úpravy oproti umožnění bydlení	371	258. Nesení odpovědnosti smluvní stranou, která není podnikatelem v obchodních vztazích	391
245. Nepojmenovaná smlouva; finanční a operativní leasing; vztah leasingové a nájemní smlouvy	373	259. Ochrana spotřebitele – náklady reklamace	394
246. Nepojmenovaná smlouva o doživotním užívání nemovitosti	374	260. Pro spotřebitele příznivější výklad spotřebitelských smluv	396
247. K posuzování platnosti zprostředkovatelské smlouvy obsahující ujednání o bezúplatnosti zprostředkování	376	261. Ke zhoršení smluvního postavení spotřebitele	397
248. Nepojmenovaná smlouva o výhradním zprostředkování prodeje nemovitosti	377	262. Neplatnost ujednání v rozporu s ustanovením § 55 odst. 1 obč. zák.	400
249. Vznik věcného břemene užívání věci, je-li již věc užívána jinou osobou na základě inominátní smlouvy	378	263. Sjednání smluvní pokuty ve spotřebitelské smlouvě	403
250. Nepojmenovaná smlouva o právu doživotního užívání převáděných nemovitostí	379	264. Uzavření spotřebitelské smlouvy mimo obvyklé prostory	404
251. Nepojmenovaná smlouva o tzv. prodeji CDW (<i>collision damage waiver</i>)	380	C. Závazkové právo	407
252. Nepojmenovaná smlouva o provedení stavebních úprav	382	I. Obecná ustanovení	407
253. Nepojmenovaná smlouva; leasingová smlouva ohledně budoucí věci	384	265. Vznik závazku; sjednání zaplacení poplatku z převodu nemovitosti v kupní smlouvě	407
Spotřebitelské smlouvy	386	266. Význam notářského zápisu se svolením k vykonatelnosti pro možnost později zpochybnit existenci v něm uvedeného dluhu	408
254. K neplatnosti kupní smlouvy uzavřené před účinností novely občanského zákoníku upravující spotřebitelské smlouvy	386	267. Uzavření smlouvy o koupi nemovitostí rozhodnutím soudu	411
		268. Usnesení valné hromady jako jiná právní skutečnost ve smyslu § 492 obč. zák.	412
		269. Možnost soudu změnit ujednání o výši nájemného ve smlouvě o nájmu nebytových prostor proti vůli jedné ze smluvních stran	414
		Obsah závazků	416
		270. K právnímu důvodu závazku	416
		271. Odstoupení od smlouvy se zaplacením odstupného	417

272. Promlčení práva na vymíněné odstoupení od smlouvy; odstoupení od smlouvy se zaplacením odstupného	419	288. Uplatnění nároku z odpovědnosti za vady	443
273. Promlčecí lhůta pro vrácení zálohy na kupní cenu	419	289. Ke vztahu nároků z odpovědnosti za vady a na náhradu škody; vymezení pojmu „nepodstatné překročení ceny“	445
274. Poskytnutí zálohy na budoucí nájem	422	290. Ke vztahu nároků z odpovědnosti za vady a na náhradu škody; nárok na náhradu škody na věci, způsobené vadnou opravou její součástky	446
275. Povaha ustanovení § 498 obč. zák.	423	291. Ke vztahu nároků z odpovědnosti za vady a na náhradu škody; nárok na náhradu škody na věci, způsobené vadnou opravou její součástky	447
276. Plnění před uzavřením smlouvy a záloha; důkazní břemeno v řízení o vrácení půjčky	423	292. Ke vztahu nároků z odpovědnosti za vady a na náhradu škody	449
277. Záloha na kupní cenu v souvislosti s privativní novací	425	II. Společné závazky a společná práva	451
278. Vrácení zálohy na obstarání věci	427	a) Společné závazky	451
279. Záloha přijatá v souvislosti s připravovanou koupí a bezdůvodné obohacení	428	293. Společné jmění manželů a dlužnická solidarita	451
280. Bezdůvodné obohacení při prodlení prodávajícího s uzavřením kupní smlouvy podle smlouvy o uzavření budoucí smlouvy a záloha na kupní cenu	430	294. Dědická solidarita	451
281. Záloha a placení směnky před splatností. Záloha přijatá v souvislosti s připravovanou koupí a bezdůvodné obohacení	431	295. Vyloučení odpovědnosti některého ze solidárně zavázaných dlužníků	452
282. Ujednání o propadné záloze ve smlouvě o smlouvě budoucí; povinnost k vrácení zálohy; nepřiměřená výše smluvní pokuty	432	296. Solidarita účastníků řízení	453
283. Odpovědnost za vady věci a znalecký posudek; výše přiměřené slevy z ceny	438	297. Nemožnost založit solidaritu soudním rozhodnutím	454
284. Vztah mezi úpravou § 499 a § 504 obč. zák.; vztah mezi právy z odpovědnosti za vady a právem na náhradu škody	439	298. Vázanost soudu návrhem a solidární odpovědnost	454
285. Přenechání věci jak stojí a leží	441	299. Dědická solidarita	455
286. Uplatnění práv z odpovědnosti za vady	441	300. Splatnost závazků jednotlivých solidárních dlužníků	457
287. Uplatnění práva z odpovědnosti za vady	443	301. Důsledky úhrady solidárně zavázaného spoludlužníka úpadce na trvání zástavního práva	459
		302. Solidarita dlužníků a cese	462
		303. Dílčí závazek	463
		304. Dílčí závazek	464
		305. Více dlužníků a výkon rozhodnutí	465
		306. Právo společného nájmu bytu manželi a výkon rozhodnutí vyklizením bytu	466

307. Solidární práva a závazky a bezdůvodné obohacení	467	325. Prodlení se splněním závazku k náhradě škody; úroky z prodlení	493
308. Společné jmění manželů a výkon rozhodnutí	469	326. Výkon rozhodnutí na nepřisouzené úroky z prodlení	494
b) Společná práva	473	327. Vznik prodlení u závazků s neuvedenou dobou plnění	494
309. Aktivní solidarita věřitelů a úpadek	473	328. Prodlení se splněním závazku k náhradě škody; úroky z prodlení	495
310. Aktivní solidarita podílových spoluvlastníků	473	329. Prodlení se splněním závazku; úroky z prodlení	496
311. Společná práva více věřitelů	475	330. Prodlení se splněním závazku podle ustanovení § 20 odst. 3 poslední věty zákona č. 229/1991 Sb., úroky z prodlení	496
312. Důkazní břemeno tvrzené dohody o solidaritě věřitelů	477	331. Odstoupení od smlouvy pro prodlení a plnění ve splátkách	498
313. Aktivní solidarita věřitelů a úpadek	478	332. Prodlení vlastníka bytu s platbou za služby spojené s bydlením	499
314. Aktivní solidarita členů sdružení	479	333. Prodlení vlastníka bytu s platbou za služby spojené s bydlením	500
315. Vypořádání spoluvěřitelů	480	334. Předpoklady odstoupení věřitele od smlouvy pro prodlení dlužníka	501
III. Změny v obsahu závazků	482	335. Úroky z prodlení při vydání bezdůvodného obohacení; úrok z prodlení a dobré mravy	502
a) Dohoda stran	482	336. Prodlení s placením nájemného při změně v osobě pronajímatele	505
316. Vliv dohody o změně doby plnění na počátek běhu promlčecí doby	482	337. Prodlení se splněním závazku; úroky z prodlení	506
317. Změna a zánik nájmu bytu dohodou (novací)	483	338. Přejedání povinnosti platit úroky z prodlení na dědice	508
318. Změna práv a povinností vyplývajících z nájmu bytu dohodou pronajímatele a nájemce	484	339. Uplatnění příslušenství pohledávky	509
319. Ke změně a zániku závazku z nájemní smlouvy zaplatit předem nájemné	485	340. Žaloba na zaplacení příslušenství pohledávky	510
320. Dohoda o jiném předmětu plnění	487	341. Prodlení se splněním povinnosti na náhradu škody; úroky z prodlení	511
321. Následná dohoda o plnění dluhu ve splátkách a výkon rozhodnutí	488	342. Prodlení vlastníka bytu s platbou za služby spojené s bydlením	511
322. Vliv následného jednání smluvních stran na závazky ze smlouvy	490	343. Prodlení státu s náhradou škody podle zákona č. 82/1998 Sb.	512
b) Prodlení dlužníka	492	344. Nárok na úroky z prodlení při nezaplacení odměny soudem ustanovenému obhájci	512
323. Prodlení se splněním závazku k náhradě škody	492		
324. Prodlení se splněním závazku k náhradě škody; úroky z prodlení	492		

345. Prodlení se splněním závazku podle § 13 zákona č. 87/1991 Sb.	514	364. Splacení vkladu do obchodní společnosti postoupením pohledávky	548
346. Prodlení s placením. Prodlení se splněním závazku; poplatek z prodlení	515	365. Postoupení pohledávky v průběhu konkursu	550
347. Změna druhu požadovaného příslušenství pohledávky	517	366. Identifikace postupované pohledávky	551
348. Úrok z prodlení a věc pravomocně rozhodnutá	517	367. Identifikace pohledávky ve smlouvě o jejím postoupení z hlediska doložení přechodu práva z vykonávaného rozhodnutí na jiného	553
349. Prodlení se splněním závazku; úroky z prodlení	518	368. Důsledky oznámení neplatného postoupení pohledávky postupitelem dlužníkovi	555
350. Prodlení se splněním závazku; úroky z prodlení	521	369. Smlouva o postoupení pohledávky	556
351. Prodlení se splněním závazku; úroky z prodlení	524	370. Zpeněžení majetku postoupením pohledávek	556
352. Prodlení se splněním závazku; úroky z prodlení	529	371. Postoupení pohledávky z pracovněprávních vztahů	557
353. Prodlení se splněním závazku; úroky z prodlení	532	372. Náležitosti smlouvy o postoupení pohledávky z titulu náhrady škody vzniklé opožděným uplatněním více nároků	558
354. K občanskoprávní povaze úroku z prodlení sjednaného ve smlouvě o spotřebitelském úvěru	533	373. K převodu směnky na řad postoupením pohledávky	559
355. Fixní smlouva; náhrada škody při prodlení; bezdůvodné obohacení	535	374. Identifikace postoupené pohledávky	560
356. Důsledky prodlení věřitele při vydání bezdůvodného obohacení	537	375. Pohledávka způsobilá k postoupení	562
357. Neposkytnutí součinnosti ve vykonávacím řízení	538	376. Náležitosti smlouvy o postoupení pohledávky	563
358. Dodatečná dohoda o plnění ve splátkách	539	377. Identifikace postupované pohledávky	565
IV. Změna v osobě věřitele nebo dlužníka	541	378. Zajištění závazku postoupením pohledávky	567
a) Postoupení pohledávky	541	379. Přechod práv spojených s postupovanou pohledávkou	568
359. Postoupení pohledávky (majetkového podílu) podle § 33a odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb.	541	380. Určitost smlouvy o postoupení více pohledávek	569
360. Převoditelnost práva žádat zrušení části smlouvy	542	381. Neurčitost právního úkonu; náležitosti smlouvy o postoupení pohledávky	571
361. Zrušení smlouvy o postoupení pohledávky	543	382. Platnost smlouvy o postoupení pohledávky	574
362. Postoupení pohledávky a prohlášení konkursu	544	383. Skutečná hodnota pohledávky postoupené za úplatu	576
363. K postoupení restitučního nároku na vydání věcí	547		

384. Postoupení pohledávky vůči jednomu ze solidárně zavázaných dlužníků	577	404. Určení, který z více občanskoprávních závazků dlužníka vůči témuž věřiteli zanikl splněním, neurčil-li dlužník, na který z nich a v jaké části plnil	605
385. Vymáhání pohledávky svým jménem na účet jiného	578	405. Důsledky zaplacení dlužné částky na účet třetí osoby na pokyn věřitele	607
386. Postoupení pohledávky na vydání plnění z neplatné smlouvy	580	406. Možnost nařízení výkonu rozhodnutí příkázáním pohledávky v případě, že oprávněným i dlužníkem povinného je stát	607
387. Dohoda o zákazu postoupení pohledávky	582	407. Průkaz splnění vzájemného závazku	611
388. K prokazování postoupení pohledávky postupníkem	583	408. Nemožnost založit solidaritu soudním rozhodnutím	612
389. Důsledky oznámení postoupení pohledávky postupitelem dlužníkovi pro výkon rozhodnutí	584	409. Vzájemná podmíněnost závazků při restitučním nároku	613
390. Důsledky oznámení postoupení pohledávky dlužníkovi; započtení postoupené pohledávky	584	410. Vzájemná podmíněnost závazků z kupní smlouvy	613
391. Odpovědnost postupitele	585	411. Vzájemná podmíněnost závazků z kupní smlouvy	615
392. Započtení vůči postupníkovi	587	412. Vztah povinnosti vyklidit nebytové prostory a povinnosti vydat bezdůvodně obohacení spočívající ve zhodnocení nebytových prostor	615
393. Aktivní legitimace postupitele k vymáhání postoupené pohledávky	588	413. Vzájemná podmíněnost plnění ze smlouvy s rozdílnou splatností dohodnutých závazků	617
394. Vymáhání práv a povinností z pracovněprávních vztahů při prodeji části podniku	590	414. Žaloba na určení, že povinnost oprávněného, stanovená v nalézacím řízení jako vzájemná, byla splněna	618
b) Převzetí dluhu	592	415. Alternativní plnění	619
395. K souhlasu věřitele s převzetím dluhu	592	416. Alternativní plnění	620
396. Vliv převzetí dluhu na zajištění závazků	593	417. Alternativní plnění	621
397. Zajištění převzatého dluhu	595	418. Nařízení výkonu rozhodnutí k vydobytí nesplatných pohledávek	623
c) Přistoupení k závazku	597	419. Doba plnění	624
398. Účinnost přistoupení k dluhu	597	420. Podání žaloby jako výzva dlužníku ke splnění dluhu	625
399. Vliv přistoupení k dluhu na zajištění závazku	597	421. Splatnost nároku na zaplacení náhrady za podstatné zhodnocení stavby při jejím vydání	626
400. Důsledky porušení povinnosti z dohody o převzetí dluhu	598	422. Splatnost závazku	627
V. Zánik závazků	601		
a) Splnění dluhu	601		
401. Splnění dluhu nezletilému věřiteli	601		
402. Přijetí jiné hodnoty namísto plnění podle směnky	602		
403. Splnění dluhu jinému	603		

423. Doba plnění na vůli dlužníka	628	444. Nemožnost zániku pohledávky povinného za poddlužníkem postižené výkonem rozhodnutí (exekuci) složením do úřední úschovy	648
424. Promlčení práva věřitele, aby soud určil dobu splnění dluhu	629	445. Splnění závazku uložením do úřední úschovy	649
425. Určení doby plnění dluhu soudem	631	446. Důsledky vydání potvrzení o zaplacení dluhu	651
426. Ujednání, že splátky dluhu budou prováděny na základě dohody	632	447. Důsledky vydání potvrzení o zaplacení dluhu	652
427. Rozhodnutí soudu o delší lhůtě k plnění nebo o povolení plnění ve splátkách	633	b) Dohoda	654
428. Rozhodnutí soudu o povolení plnění ve splátkách	633	448. Zánik práva odpovídajícího věcnému břemeni privativní novací	654
429. Rozhodnutí soudu o povolení plnění ve splátkách	634	449. Nemožnost uzavřít dohodu podle § 570 obč. zák. po splnění závazku	655
430. Plnění ve splátkách	635	450. Nahrazení závazku novým a zajištění	656
431. Určení, za jaké časové období je poskytováno plnění, při dohodě o vrácení dluhu v pravidelných splátkách	636	451. Zánik závazku dohodou	657
432. Okamžik splatnosti celé pohledávky v případě ujednání o ztrátě výhody splátek	637	452. Povaha ustanovení § 573 obč. zák.	658
433. K ujednání, že nezaplacením jedné z dohodnutých splátek nastává splatnost celého zůstatku dluhu	639	453. Vzdání se práva; solidarita účastníků řízení	659
434. Místo plnění; prodlení dlužníka s plněním peněžitého dluhu	640	454. Důsledky zpětvzetí návrhu na zahájení řízení na uplatněný nárok	660
435. Dohoda o místě plnění; splnění závazku	641	455. Podmíněné vzdání se práva	660
436. Splnění dluhu prostřednictvím pošty	642	c) Nemožnost plnění	663
437. Rozhodování o přijetí plnění do úschovy	643	456. Zánik práv a povinností ze smlouvy o smlouvě budoucí pro nemožnost plnění	663
438. Nakládání s předmětem soudní úschovy	643	457. Nemožnost plnění závazku a změna podoby akcií	664
439. Rozhodování o přijetí peněz nebo věci do úschovy	644	458. Následná nemožnost plnění	666
440. Důsledky nedostatku náležitostí návrhu na přijetí do úschovy	645	d) Uplynutí doby	669
441. Souhlas složitela s vydáním úschovy příjemci	645	459. Vliv územního rozhodnutí na zánik závazku uplynutím doby	669
442. Rozhodování o přijetí peněz nebo věci do úschovy	646	460. K zániku závazku uplynutím doby	670
443. Povaha notářské úschovy podle notářského řádu (zák. č. 358/1992 Sb.)	647	461. Sjednání nájmu na dobu určitou; zánik závazku uplynutím doby	671

e) Smrt dlužníka nebo věřitele	673	481. Vzájemný návrh a obrana	693
462. Vliv smrti dlužníka na závazek ručitele	673	482. Rozdíl mezi vzájemným návrhem započtení podle § 97 o. s. ř. a námitkou započtení podle § 98 o. s. ř.	694
463. Právo na bolestné má osobní charakter a na dědice nepřechází	674	483. Námitka započtení	695
464. Důsledky smrti věřitele pro občanské soudní řízení	674	484. Námitka započtení a litispendence	696
465. Právo na náhradu za ztížení společenského uplatnění má osobní charakter	675	485. Započtení pohledávky a rozsudek pro zmeškání	696
466. K zániku práva nájmu bytu	675	486. Započtení pohledávky v průběhu odvolacího řízení	698
467. Platnost smlouvy o převodu nemovitosti uzavřené po smrti prodávajícího	676	487. Důsledky vznesení námitky započtení po vydání směnečného platebního rozkazu	699
468. Povinnost poskytnout zadostiučinění při neoprávněném zásahu do osobnostních práv má osobní charakter	677	488. Započtení nároku na náhradu nákladů řízení	701
469. Důsledky smrti dlužníka ze směnky	678	489. Vzájemné zúčtování peněžitých pohledávek soudem	701
470. Legitimace k žalobě o určení, že zůstavitel byl ke dni svého úmrtí vlastníkem věci	679	490. Námitka započtení proti směnečnému platebnímu rozkazu	702
471. Majetkový nárok zůstavitele, který není vázán pouze na jeho osobu a dědické řízení	680	491. Započtení pohledávek vzniklých podle hospodářského zákoníku	703
472. Smrt účastníka smlouvy o převodu nemovitosti	681	492. Přerušení řízení při námitce započtení proti směnečnému platebnímu rozkazu	704
473. Právo na výživné zaniká smrtí oprávněného i smrtí povinného	682	493. Započtení pohledávek z vkladů	704
474. Právo na ochranu osobnosti a smrt osoby oprávněné či povinné ze zásahu do tohoto práva	683	494. Započtení v konkursu	706
475. Smrt poškozeného a náhrada škody v trestním řízení	684	495. Doba zániku závazku vzájemných pohledávek započtením	707
476. Důsledky smrti majitele účtu na trvání závazku	686	496. Nepřípustnost započtení pohledávek proti pohledávce zdravotní pojišťovny na pojistném na veřejné zdravotní pojištění a na penále	707
477. Žaloba proti dědicům zemřelého dlužníka	689	497. Námitka započtení proti směnečnému platebnímu rozkazu	709
f) Započtení	691	498. Započtení více pohledávek	710
478. Námitka promlčení vzájemné pohledávky	691	499. Promlčení kompenzační námitky	711
479. Započtení pohledávek a výkon rozhodnutí	691	500. Dohoda o vyloučení možnosti jednostranného zápočtu	712
480. Započtení pohledávky a rozsudek pro uznání	692	501. Započtení a vzájemný návrh v řízení o námitkách; vzájemný návrh ve směnečném řízení	714

502. Důsledky vznesení námítky započtení po vydání směnečného platebního rozkazu	717	519. Kdy nedochází k zániku závazku splynutím	739
503. Stavení běhu promlčecí doby při započtení	718	520. K zastavení výkonu rozhodnutí ukládajícího povinnost k nepeněžitému plnění pro zánik vymáhaného práva splynutím	741
504. K nepřipustnosti započtení pohledávek, z nichž jedna vzešla ze soukromoprávního vztahu a druhá ze vztahu veřejnoprávního	719	521. Důsledky postoupení pohledávky zajištěné zástavním právem zástavním věřitelem zástavnímu dlužníku	742
505. K nepřipustnosti započtení pohledávek, z nichž jedna vzešla ze soukromoprávního vztahu a druhá ze vztahu veřejnoprávního	721	j) Narovnání	744
506. Započtení splatné pohledávky proti pohledávce nesplacené	722	522. Dohoda o narovnání při náhradě škody	744
507. Započtení nesplacené pohledávky	725	523. Práva, na něž mohli účastníci při uzavírání dohody o narovnání pomýšlet	745
508. Identifikace započtené pohledávky	726	524. Dohoda o narovnání práv z hospodářskoprávního závazku	746
g) Výpověď	728	525. Uznáný závazek jako předmět dohody o narovnání	747
509. K výpovědi nepojmenovaných smluv uzavřených podle obchodního zákoníku na dobu neurčitou	728	526. K účelu narovnání	748
510. Sjednání smlouvy na dobu neurčitou	729	527. Dohoda o narovnání mezi poškozeným a škůdcem	749
511. Uzavření smlouvy na dobu určitou	730	VI. Kupní smlouva	752
h) Neuplatnění práva	731	528. Část stavby jako předmět kupní smlouvy	752
512. Povaha lhůty podle § 13 odst. 2 zákona č. 229/1991 Sb.	731	529. Součást věci jako předmět kupní nebo darovací smlouvy	752
513. Nemožnost analogické aplikace § 113 obč. zák. na prekluzi	732	530. Kupní cena a cenové předpisy	753
514. Povaha lhůty podle § 13 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb.	733	531. Meze ochrany vlastnického práva	755
515. K zániku práva prekluzí	734	532. Příslušenství věci jako předmět kupní smlouvy	757
516. Ke včasnému uplatnění restitučních nároků a povaze lhůt uvedených v zákoně č. 403/1990 Sb.	735	533. Věcněprávní a obligační účinky kupní smlouvy o převodu nemovitosti	758
517. Povaha lhůty podle § 683 odst. 2 obč. zák.	736	534. Příslušenství věci jako předmět kupní nebo darovací smlouvy	759
i) Splynutí	739	535. Synallagmatický závazek a vzájemná podmíněnost plnění	760
518. Splynutí závazků v důsledku dědění	739	536. Důsledky odstoupení od smlouvy o převodu vlastnictví k nemovitostem po povolení vkladu do katastru nemovitostí	761

537. K rovnosti účastníků občanskoprávního vztahu	763	556. Kupní cena stanovená jiným způsobem než peněžní částkou	790
538. Kupní smlouva a společné jmění manželů	764	557. Zaplacení kupní ceny transformací nesplacené půjčky na kupní cenu	790
539. Ke vzniku písemné kupní smlouvy	765	558. Rozhodnutí cenového orgánu jako pramen práva	792
540. K přepočtu kupní ceny v cizí měně po 16. 10. 1995	767	559. Převzetí movité věci; nesení nebezpečí škody na věci	793
541. Ujednání kupní smlouvy o zaplacení daně z převodu nemovitosti kupujícím	768	560. Ujednání o předání předmětu koupě kupujícím až po plné úhradě kupní ceny	794
542. Vypořádání kupní ceny nemovitosti patřící do bezpodílového spoluvlastnictví (dnes společného jmění) manželů v rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví	769	561. Doba plnění určená k určitému datu	795
543. Neplatnost smlouvy o sjednání tzv. propadné zástavy	771	562. Upozornění na vadu věci se musí týkat určité vady	796
544. K rozsahu plné moci udělené k prodeji věci	772	563. Vady věci	798
545. Rozdíl mezi kupní, směnnou a darovací smlouvou	773	564. Otázka, zda vada koupené věci činí věc neupotřebitelnou při prodeji v obchodě	799
546. Náležitosti smlouvy o budoucí smlouvě o převodu nemovitosti	775	565. Dodatečně zjištěné vady	799
547. K okamžiku převodu vlastnického práva k věci užívané třetí osobou	776	566. Použití § 597 odst. 2 obč. zák. na odpovědnost za vady prodané věci při prodeji zboží v obchodě	800
548. Příslušenství věci jako předmět kupní nebo darovací smlouvy	777	567. Použití ustanovení § 597 odst. 2 obč. zák. při prodeji v obchodě	801
549. K naléhavému právnímu zájmu na žalobě, již by mělo být určeno, že účastníci uzavřeli kupní smlouvu	778	568. Odpovědnost prodávajícího za poškození věci, k němuž došlo následně v důsledku vady, která existovala v době plnění	802
550. Příslušenství věci jako předmět kupní nebo darovací smlouvy	779	569. Použití § 597 odst. 2 obč. zák. na odpovědnost za vady prodané věci při prodeji zboží v obchodě	804
551. Důsledky prohlášení konkursu na platnost kupní smlouvy	780	570. K právu na úhradu nutných nákladů, které kupujícím vznikly v souvislosti s uplatněním práv z odpovědnosti za vady	804
552. K určitosti dohody o kupní ceně	783	571. Uplatnění práv z odpovědnosti za vady u soudu	805
553. K regulaci cen a k povaze cenového rozhodnutí	783	572. Odpovědnost za vady a právo na náhradu škody	806
554. Kupní cena sjednaná v cizí měně	785	573. Odpovědnost za vady a právo na náhradu škody	807
555. K právu na ukládání povinností toliko na základě zákona a v jeho mezích; k regulovaným cenám	787		

VII. Vedlejší ujednání při kupní smlouvě	810	d) Jiná vedlejší ujednání v kupní smlouvě	831
a) Výhrada vlastnictví	810	587. Ustanovení § 610 obč. zák. ve vztahu k rozvazovací podmínce	831
574. Výhrada vlastnického práva	810	588. K vedlejším ujednáním v kupní smlouvě	833
b) Předkupní právo	812	589. Povaha lhůty pro uplatnění jiných vedlejších ujednání při kupní smlouvě	836
575. Uplatnění neplatnosti převodu spoluvlastnického podílu pro nerespektování předkupního práva	812	VIII. Směnná smlouva	837
576. Smluvní předkupní právo k obchodnímu podílu a jeho právní režim	815	590. Peněžité plnění jako podstatná náležitost kupní smlouvy	837
577. Důsledky porušení předkupního práva	816	591. Platnost směnné smlouvy a vlastnictví směňované věci	837
578. K následkům porušení předkupního práva podílových spoluvlastníků	817	IX. Zvláštní ustanovení o prodeji zboží v obchodě	840
579. Právní účinky dovolání se neplatnosti převodu spoluvlastnického podílu pro nedodržení předkupního práva	818	592. Podstatné náležitosti smlouvy o prodeji v obchodě; podmínky odpovědnosti za vady prodané věci	840
580. Porušení předkupního práva spoluvlastníka a žaloba na nahrazení projevu vůle nabyvatele nabídnout podíl ke koupi; žaloba na uzavření smlouvy o koupi podílu	819	593. Použití zvláštních ustanovení občanského zákoníku o prodeji zboží v obchodě na kupní smlouvu o prodeji nemovitosti, v níž jako prodávající vystupuje realitní kancelář	843
581. Předkupní právo	822	594. Podmínky vzniku odpovědnosti za vady	844
582. Důsledky převodu spoluvlastnického podílu před uplynutím doby stanovené k výkonu předkupního práva	823	595. K určitosti předmětu koupě označeného číslem z prospektu	847
583. Skutečnosti rozhodné pro posouzení toho, zda prodejem spoluvlastnického podílu nemovitosti bylo porušeno předkupní právo	824	596. Odpovědnost organizace za škodu způsobenou nesplněním povinnosti seznámit kupujícího se zvláštními pravidly pro užívání koupené věci	848
584. Nabídka na realizaci předkupního práva k nemovitosti, učiněná telefonicky	828	597. Důsledky prohlášení konkursu pro práva z odpovědnosti za vady	849
585. K nabídce předkupního práva obsahující změnu podmínek, za nichž povinný nabízí věc ke koupi	829	598. K odpovědnosti obstaratele za vady prodané věci	850
c) Právo zpětné koupě	831	599. Důkazní břemeno o neexistenci uplatněné vady v době předání	851
586. K možnosti dohody o právu zpětné koupě	831		

600. K prohlášení prodávajícího v záručním listě o rozšíření záruky na jiné subjekty	852	620. Možnost sjednání dalších podmínek v darovací smlouvě, za nichž lze zrušit vztah z darovací smlouvy	876
601. Nemožnost věc řádně užívat	853	621. Ke hrubému porušení dobrých mravů ve smyslu § 630 obč. zák.	877
602. Bezplatná výměna použitého zboží	854	622. K počátku běhu promlčecí doby pro uplatnění práva na vrácení daru	878
X. Darovací smlouva	857	623. K vrácení daru, vyzve-li k němu dárce obdarovaného až po zcizení daru	880
603. Podmínky darování nezletilým dětem	857	624. Vrácení daru jen jednomu z dárců	881
604. Darování manželům; darování mezi manžely	857	625. Vrácení daru spočívajícího v převodu členských práv a povinností v družstvu	882
605. Uzavření darovací smlouvy k penězům	858	XI. Smlouva o dílo	885
606. Převzetí darované věci	859	626. K písemné formě plné moci k uzavření smlouvy o dílo	885
607. K darování peněz uložených na vkladní knížce	860	627. Ke zhotovení díla třetí osobou	885
608. Přijetí daru	861	628. K právu na zaplacení ceny převzatého vadného díla	886
609. K možnosti odstoupení od darovací smlouvy	861	629. Ke vlivu nevyhotovení zápisu o předání a převzetí dokončeného díla na povinnost zaplacení	887
610. Vzdání se přídělu jako forma darování státu; stav tísňe	863	630. Ke zvýšení ceny díla podle občanského zákoníku	888
611. K posouzení obsahu odstupní smlouvy z hlediska uplatnění kolačního principu podle § 484 obč. zák.	864	631. Odstoupení od smlouvy o dílo a bezdůvodné obohacení	889
612. Způsobilost nezletilého k přijetí daru; odevzdání a převzetí daru při darování věci umístěné ve společném bytě dárce a obdarovaného	865	632. K možnosti aplikace § 642 odst. 1 obč. zák. v případě odstoupení objednatele od smlouvy o dílo pro překročení ceny díla ze strany zhotovitele, k němuž ve skutečnosti nedošlo	890
613. Započtení daru na dědičný podíl	868	633. Odstoupení od smlouvy o dílo a bezdůvodné obohacení	891
614. K formě darovací smlouvy, poukáže-li dárce darovanou částku přímo třetí osobě, již je obdarovaný povinen plnit	869	Zvláštní ustanovení o zhotovení věci na zakázku	895
615. Vrácení darované nemovitosti	871	634. Vlastnické právo ke zhotovované stavbě	895
616. K vrácení nemovitého daru a k volbě žalobního návrhu	872	635. Dohoda o pozastavení části ceny	896
617. K vymezení členů rodiny dárce z hlediska § 630 obč. zák.	872		
618. K žalobnímu petitu určovací žaloby po zrušení darovací smlouvy ohledně části nemovitosti	874		
619. K výkladu pojmu „dobré mravy“	875		

636. Vrácení plnění ze zrušení smlouvy o zhotovení věci na zakázku z občanem dodaného materiálu	897	647. Výše úroku v občanskoprávním vztahu, jež je v rozporu s dobrými mravy	914
637. K následkům odstoupení od smlouvy o zhotovení věci na zakázku a k odpovědnosti zhotovitele za škodu	899	648. Přiměřený úrok z půjčky	916
638. Nabytí vlastnictví ke stavbě zhotovené na zakázku více osob	900	XIV. Smlouva o výpůjčce	920
639. Posouzení, zda reklamovaná vada díla byla řádně odstraněna	902	649. Výpůjčka, výpůjčka a vydržení	920
XII. Zvláštní ustanovení o smlouvě o opravě a úpravě věci	903	650. Předmět výpůjčky	921
640. Použití repasovaného náhradního dílu k opravě vozidla namísto dílu nového jako vada opravy	903	651. Nevracení vypůjčené věci	922
641. Vliv dohody o tom, že dílo nebude dokončeno, na odpovědnost za vady	904	652. Ztráta předmětu výpůjčky	923
642. K právům z odpovědnosti za vady opravené nebo upravené věci v případě neodstranění reklamované vady ve sjednané nebo zákonem stanovené lhůtě	905	XV. Nájemní smlouva	925
XIII. Smlouva o půjčce	908	653. Právní režim smlouvy o nájmu pozemků uzavřené mezi podnikateli	925
643. Plnění před uzavřením smlouvy a záloha; důkazní břemeno v řízení o vrácení půjčky	908	654. Právní režim pronájmu nemovitosti jako celku	926
644. Odpovědnost účastníků sdružení za závazky ze smlouvy o půjčce uzavřené jedním z nich	909	655. Rozhodnutí o pronájmu části nemovitosti v podílovém spoluvlastnictví	927
645. Odpovědnost účastníka smlouvy o smlouvě budoucí za škodu vzniklou druhému účastníku smlouvy v souvislosti se zajišťováním finančních prostředků na koupi; k označení smlouvy a jejímu obsahu	910	656. K charakteru dohody spoluvlastníků týkající se společné věci	927
646. K reálné povaze smlouvy o půjčce; pojem „pohledávka, která má vzniknout v budoucnu“ ve smyslu § 155 odst. 3 obč. zák.	911	657. K částečné neplatnosti smlouvy o nájmu nemovitosti a věcí movitých v ní umístěných	930
		658. Ke vzniku práva nájmu k chatě nacházející se na pronajatém pozemku	931
		659. Posouzení sjednané doby nájmu	932
		660. Smlouva o „nájmu“ majetkového podílu z transformace	933
		661. Část parcely jako předmět nájemní smlouvy; vymezení pozemku jako předmětu nájemní smlouvy	934
		662. K povinnostem pronajímatele a nájemce	935
		663. K bránění pronajímateli ve vstupu do pronajatých prostor	938
		664. Nájem pozemku vlastníkem budovy a účel užívání pozemku	939
		665. Právo pronajímatele kontrolovat předmět nájmu	940
		666. Změny na pronajaté věci	941

667. Nárok nájemce na náhradu nákladů změn, které provedl na pronajaté věci	942	681. Užívání nebytových prostor po uplynutí doby, na kterou byl nájem sjednán, a obnovení nájemního vztahu	962
668. Nárok nájemce na náhradu nákladů změn, které provedl na pronajaté věci	943	682. Zánik nájmu nebytových prostor na dobu určitou z jiného důvodu, než výpovědí pronajímatele nebo nájemce	963
669. Okamžik určení výše bezdůvodného obohacení vzniklého investicemi do cizí nemovitosti	944	683. Skončení nájmu na dobu určitou	964
670. K možnosti platného vzdání se práva na protihodnotu toho, o co se zvýšila hodnota pronajaté věci	946	684. K obnovení nájemní smlouvy dalším užíváním po uplynutí doby, na kterou byl nájem sjednán	965
671. Pohledávka nájemce ze zhodnocení pronajaté věci	949	685. Ke skončení nájmu po jeho obnovení pro pasivitu pronajímatele podle § 676 odst. 2 obč. zák.	966
672. Stanovení nájemného z nájmu vzniklého ze zákona	950	686. K ujednání o výpovědní lhůtě u výpovědi z nájmu	967
673. Postup soudu při vyřizování návrhu na provedení soupisu věcí podle § 672 odst. 2 obč. zák.	951	687. K následkům změny v osobě vlastníka pronajaté věci	967
674. K podmínkám soupisu movitých věcí podle § 672 odst. 2 obč. zák.	953	688. Přechem povinnosti vydat bezdůvodné obohacení na nového pronajímatele	968
675. K výkladu ustanovení § 672 obč. zák.	954	689. Zánik nájmu zničením bytu	970
676. Ke způsobu uplatnění práva na slevu z nájemného	955	690. Změna vlastnictví pronajaté věci a placení nájemného	971
677. Ke vzniku nevyvratitelné právní domněnky konkludentního obnovení nájemního vztahu	956	691. Porušení povinností nájemce vrátit pronajatou věc	972
678. Skončení nájmu na dobu určitou; délka výpovědní lhůty	958	692. Zrušení společného nájmu nebytových prostor manžely	973
679. K překážce věci pravomocně rozsouzené; k obnovení nájmu po uplynutí doby, na kterou byl sjednán	960	693. Ke vzniku práva společného nájmu nebytového prostoru manžely	975
680. Zánik nájmu sjednaného na dobu určitou výpovědí a ujednání o výpovědních důvodech; výpověď z nájmu nebytových prostor z důvodu ztráty způsobilosti nájemce k provozování činnosti, pro kterou si nebytový prostor pronajal; obecné náležitosti výpovědi z nájmu nebytových prostor jako právního úkonu	961	XVI. Příkazní smlouva	977
		694. Jednání příkazníka při faktické činnosti	977
		695. Právní režim vztahu mezi správcem společné věci a ostatními spoluvlastníky	978
		696. K předmětu závazku ze smlouvy o obstarání věci	979
		697. K zániku příkazní smlouvy	979
		XVII. Smlouva o obstarání věci	981
		698. Obstarání rekreačního pobytu; odpovědnost za vadné plnění	981

699. Smlouva o obstarání zájezdu podle § 733 obč. zák.	982	714. Vznik smluvního vztahu z přepravy zavazadel	1012
700. Uzavření smlouvy o obstarání zájezdu prodejcem odlišným od obstaratele zájezdu	983	715. Osoba oprávněná k podání reklamace za ztrátu zavazadla	1015
701. Ke smlouvě o obstarání věci	984	716. Škoda na zdraví vzniklá za přepravy	1016
XVIII. Smlouva o obstarání prodeje věci	986	b) Smlouva o přepravě nákladu	1020
702. K povaze smlouvy o obstarání prodeje věci	986	717. Uplatnění úpravy Úmluvy CMR	1020
703. Povahy smlouvy uzavírané autobazarem	993	718. K oprávnění soudce posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem; k placení přírážky k jízdnému v městské hromadné dopravě	1021
704. K prodeji vozu autobazarem	996	XXIII. Smlouva zprostředkovatelská ...	1026
705. Ke smluvním stranám kupní smlouvy při obstarání prodeje věci	998	719. Výklad pojmu „příčinění se“ ve smyslu ustanovení § 774 obč. zák.	1026
XIX. Jednatelství bez příkazu	1000	720. Pojmové znaky zprostředkovatelské smlouvy a odpovědnost za její porušení	1027
706. Jednání zmocněnce, jehož plná moc zanikla, jako případ jednání bez plné moci	1000	721. Neplatnost zprostředkovatelské smlouvy ohledně koupě družstevního bytu	1028
707. Plnění za jiného, co po právu měl plnit sám; jednatelství bez příkazu	1002	722. Zprostředkovatelská smlouva o prodeji majetku ve společném jmění manželů	1029
XX. Smlouva o úschově	1004	723. K výši peněžité náhrady v případě bezdůvodného obohacení spočívajícího ve zprostředkovatelské činnosti	1031
708. K rozdílu mezi smlouvou o úschově a smlouvou nájemní	1004	XXIV. Vklady	1034
XXI. Smlouva o ubytování	1006	724. Vkladní knížka na jméno a na doručitele	1034
709. Předmět smlouvy o ubytování	1006	725. Vznik smlouvy o vkladu	1035
XXII. Smlouvy o přepravě	1007	726. Odpovědnost banky ve vztahu k vkladní knížce na jméno	1037
a) Smlouva o přepravě osob	1007	XXV. Smlouva o sdružení	1040
710. Povinnost zaplatit přírážku k jízdnému	1007	727. Právní povaha sdružení podle § 829 a násl. obč. zák.	1040
711. K uzavírání smlouvy o přepravě v městské hromadné dopravě	1007	728. K právní povaze sdružení	1041
712. Stanovení práv cestujícího vůči dopravci	1009		
713. Odpovědnost za škodu na přepravovaných zavazadlech	1011		

729. K charakteru dohody o vydražení provozu pekárny v malé privatizaci	1042	XXVI. Smlouva o důchodu	1063
730. Právní úkony pod jménem sdružení podle § 829 a násl. obč. zák.	1043	748. K výkonu rozhodnutí postižením důchodu	1063
731. Vklad práva odpovídajícího věcnému břemeni do sdružení podle § 829 obč. zák.	1044	XXVII. Sázka a hra	1064
732. Rozšíření počtu účastníků sdružení podle § 829 a násl. obč. zák.	1044	749. Zákaz vymáhání výher ze sázek a her	1064
733. Vklad části jednotlivě určené věci do sdružení	1046	750. K vymahatelnosti výhry na hracím automatu	1064
734. Spoluvlastnický vztah účastníků smlouvy o sdružení	1047	751. K nároku na výhru dosaženou na hracím automatu v herně	1065
735. Charakter majetku získaného při výkonu společné činnosti účastníků sdružení	1048	XXVIII. Veřejná soutěž	1067
736. Zánik výlučného vlastnictví k druhově určeným věcem vloženým do sdružení	1050	752. Povaha veřejné soutěže	1067
737. K nabývání privatizovaného majetku do spoluvlastnictví ve smyslu ustanovení § 834 obč. zák.	1051	753. K přezkumu hodnotících závěrů o předložených řešeních tematických úkolů	1068
738. Odpovědnost účastníků sdružení za závazky ze sdružení	1052	XXIX. Veřejný příslib	1069
739. Roční vypořádání podílu na zisku	1053	754. Co není veřejný příslib	1069
740. Podíly účastníků sdružení na zisku	1053	755. K právní povaze inzerátu; vady prodané věci a omyl kupujícího	1070
741. Vážné důvody pro vystoupení ze sdružení	1054	756. Príslib slevy na kupní ceně na základě předložení kuponu	1071
742. Právo vystoupit ze sdružení	1055	XXX. Cestovní smlouva	1074
743. Vystoupení ze sdružení	1056	757. Odstoupení od cestovní smlouvy	1074
744. Závazek účastníků sdružení nekonkurovat si	1057	758. Odpovědnost provozovatele zájezdu	1075
745. K vypořádání účastníků sdružení	1058	759. Odpovědnost provozovatele zájezdu	1077
746. Aktivní legitimace účastníků zaniklého sdružení	1059	760. Odpovědnost provozovatele zájezdu	1079
747. Vypořádání účastníků sdružení	1060	761. Odpovědnost provozovatele zájezdu	1081
		Přehled uveřejněných judikátů podle právních předpisů	1083
		Věcný rejstřík	1129

Zkratky užité pro citované prameny

AdN	Ad Notam
ASPI JUD	označení judikátu v systému ASPI
BA	Bulletin advokacie
BSP	Bulletin stavebního práva
OP	Obchodní právo
PPP	Právní praxe v podnikání
PaP	Právo a podnikání
PrRo	Právní rozhledy
R	Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu
SbNSS	Sbírka rozhodnutí Nejvyššího správního soudu
Sborník IV	Sborník stanovisek, zpráv o rozhodování soudů a soudních rozhodnutí Nejvyšších soudů 1970–1983
SjS	Soudní judikatura ve věcech správních
SoJ	Soudní judikatura z oblasti občanského, obchodního a pracovního práva
SoRo	Soudní rozhledy
Soubor C	Soubor rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu (rozhodnutí civilní) – nakladatelství C. H. Beck
SbÚS	Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu
Výběr K (VjK)	Výběr judikatury katastrální
Výběr C (VjC)	Výběr judikatury civilní

Zkratky užité pro právní předpisy

byt. zák.	zák. č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů
hosp. zák.	zák. č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník
Listina	Listina základních práv a svobod
not. ř.	notářský řád
obč. zák.	občanský zákoník
obch. zák.	obchodní zákoník
o. s. ř.	občanský soudní řád
o. z. o.	obecný zákoník občanský
směn. zák. (SŠZ)	zák. č. 191/1950 Sb., směnečný a šekový
správ. ř.	správní řád
tr. zák.	trestní zákon
tr. ř.	trestní řád
zák. o rod.	zák. č. 94/1963 Sb., o rodině
zák. práce	zákoník práce
ZKV	zák. č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání
živn. zák.	zák. č. 455/1991 Sb., živnostenský zákon

PŘEHLED JUDIKATURY

ve věcech občanskoprávních závazkových vztahů

Sestavila
Ivana Štenglová

V řadě Přehledů judikatury vychází nyní rozsáhlý soubor judikatury věnovaný oblasti občanskoprávních závazků, který je určen odborné i širší právnické veřejnosti, zabývající se ve své práci otázkami této významné oblasti soukromého práva. Soubor je sestaven především z rozhodnutí Nejvyššího soudu, přičemž každé rozhodnutí je upraveno do podoby standardního judikátu.

Nelze pochybovat o rostoucím významu judikatury při řešení právních problémů, které přináší praxe. A tak ačkoliv jsou rozhodnutí soudů závazná jen v konkrétní věci, poskytují významné informace o aplikaci právních norem a judikát se postupně stává faktickou společenskou normou chování. Jednou ze základních podmínek k tomu, aby se tak stalo, je však informovanost o relevantní judikatuře, která pro svoji přesvědčivost a zveřejňující potenciál má předpoklady být respektována obecnými soudy i účastníky občanskoprávního řízení. Naším cílem bylo nabídnout ucelený přehled rozhodovací praxe soudů v oblasti občanskoprávních závazků soudcům, advokátům i dalším právníkům profesím, který zejména prohloubí jejich znalost o judikatuře v této oblasti. Vycházíme z názoru, že pečlivý výběr judikatury a přehledné uspořádání napomáhá volbě důležité informace a usnadňuje práci.

Sestavovatel takového souboru musí volit z velkého množství judikatury judikáty závažné a aktuální. Vzhledem k rozsahu této materie musely být judikáty redakčně upravovány a kráceny, jejich podstatné části vážící se k právním větám tím však nebyly dotčeny. Poněkud delší rozsah některých odůvodnění je nezbytný tehdy, kdy je třeba seznámit čtenáře blíže se skutkovým stavem, na jehož základě byla právní věta vyvozena.

Tento soubor vytváří základ pro další aktualizace. Věříme, že se jedná o pomůcku aktuální, srozumitelnou a užitečnou, která uživatelům napomůže k výkladu i řešení právních problémů v této významné oblasti soukromého práva.

Pro přehlednost a praktické využití je tento svazek doplněn rejstříky.

Vydavatel

A. Právní úkony

1. K povaze usnesení valné hromady

§ 125, § 184 obch. zák.

§ 34 obč. zák.

Usnesení valné hromady není právním úkonem; samotným usnesením valné hromady nemůže dojít ke změně smlouvy uzavřené mezi společností a třetí osobou.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. 1 Odon 88/97

SoJ 8/98, s. 182

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud se rovněž neztotožnil se závěrem odvolacího soudu, že ustanovení § 131 obch. zák. lze považovat za speciální úpravu relativní neplatnosti usnesení valné hromady a dovolat se jí může kdokoli z aktivně legitimovaných osob, byť sám dotčen přímo nebyl. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že usnesení valné hromady nelze považovat za právní úkon.

Právní úkon je podle ustanovení § 34 obč. zák. projev vůle, směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým úkonem spojují. Z ustanovení § 8 a násl. a § 19a obč. zák. vyplývá, že způsobilost k právním úkonům mají pouze fyzické a právnické osoby. Z ustanovení § 20 a 22 a násl. obč. zák. a § 13 obch. zák. vyplývá, že právní úkony obchodní společnosti činí především statutární orgány a že za právnickou osobu mohou činit právní úkony též zmocněnci. Usnesení valné hromady tedy nemůže být právním úkonem akciové společnosti, protože valná hromada není orgánem způsobilým činit jménem společnosti právní úkony. Usnesení valné

hromady však nemůže být ani právním úkonem akcionářů, neboť usnesení nepřijímají akcionáři jako fyzické či právnické osoby, ale přijímá je valná hromada, tedy orgán společnosti. Při posuzování usnesení valné hromady nelze odhlížet od toho, že valná hromada jako orgán společnosti, i když je složena ze všech akcionářů, má jinou kvalitu než neformální seskupení akcionářů, kteří nejsou konstituováni zákonem stanoveným postupem v orgán společnosti. Jakmile však k takovému konstituování došlo, nelze již formulování rozhodnutí tohoto orgánu zaměňovat za jednání jeho jednotlivých členů. Ti se již pouze, zákonem stanoveným způsobem, podílejí na vytváření takového rozhodnutí.

Z toho pak zcela zřejmě vyplývá, že ustanovení § 183 ve vztahu k ustanovení § 131 obch. zák. nezakládá absolutní nebo relativní neplatnost usnesení valné hromady ve smyslu příslušných ustanovení občanského či obchodního zákoníku, která upravují platnost či neplatnost právních úkonů, ale stanoví pouze lhůtu a podmínky jeho přezkoumatelnosti soudem. Takový závěr nezbytně plyne z toho, že usnesení valné hromady není právním úkonem a příslušná ustanovení občanského a obchodního zákoníku o absolutní či relativní neplatnosti se na ně nevztahují.

2. Právní úkon

§ 34 obč. zák.

Právním úkonem není faktická činnost, byť se jí právní úkon provádí.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 3. 2004, sp. zn. 30 Cdo 531/2003

C 2435 – Soubor

Z odůvodnění:

Žaloba je institutem občanského procesního práva s úzkým vztahem k hmotnému právu. Patří do kategorie podání; vedle obecných náležitostí každého podání (§ 42 o. s. ř.) musí obsahovat i zvláštní náležitosti návrhu na zahájení řízení (§ 79 odst. 1 o. s. ř.), mezi něž patří přesné označení účastníků, vylíčení rozhodujících skutečností a žalobní petit jako nejdůležitější obsahová náležitost, jímž se žaloba individualizuje, nejde-li o řízení, které je možno zahájit i bez návrhu, nebo jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky (§ 81, § 153 odst. 2 o. s. ř.), jímž žalobce stanoví meze, o čem a jak má soud rozhodnout. Formuluje tak nejen požadavek, čeho se domáhá a vůči komu, ale i návrh soudního výroku. Musí být proto srozumitelný a určitý nejen z hlediska výše uvedené potřeby nezaměnitelnosti uplatněného nároku, ale i pro účinky soudního rozhodnutí, spočívající v jeho vykonatelnosti (§ 161 odst. 2 o. s. ř.). Pro nedostatek kterékoli obligatorní náležitosti návrhu ve smyslu ustanovení § 79 odst. 1 o. s. ř., nebyl-li na výzvu soudu odstraněn, není žaloba způsobilá věcného projednání.

Přesné označení žalovaných vedených jako „A.“, „K.“ a „Ing. R.“ v souladu s požadavky ustanovením § 79 odst. 1 o. s. ř. si žalobce v odvolání vyhradil provést až po výslechu svědků, s odůvodněním, že až dosud mu dlužník neumožnil specifikovat, komu vlastně platil. Postup naznačený žalobcem však občanský soudní řád nepřipouští. Řízení je zahájeno dnem, kdy soudu došel návrh na zahájení řízení nebo bylo vydáno usnesení, jímž se řízení zahajuje bez návrhu (§ 82 odst. 1 o. s. ř.). Zákonem požadované náležitosti musí návrh na zahájení řízení vykazovat již v době jeho zahájení, jinak, není-li jejich nedostatek přes výzvu předsedy senátu dodatečně od-

straněn, v řízení nelze pokračovat. Odvolacímu soudu nelze vytknout jako pochybení, když potvrdil usnesení soudu prvního stupně o odmítnutí návrhu ve vztahu k žalovaným vedeným jako „A.“, „K.“ a „Ing. R.“ již pro vadu v nedostatečném označení těchto žalovaných, neboť pro ni nelze ve vztahu k těmto účastníkům na straně žalovaných pokračovat v řízení (§ 43 odst. 2 o. s. ř.).

Smyslem žaloby podle ustanovení § 42a obč. zák. je dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že vůči žalobci je právně neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon, jenž zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky (§ 42a odst. 1 obč. zák.). Podmínky, za kterých může věřitel odporovat právním úkonům dlužníka, uvádí ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. Odporovatelný je takový právní úkon dlužníka, který učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhých straně znám. Břemeno tvrzení a důkazní břemeno v tomto směru nese věřitel.

To však neplatí, jestliže druhou stranou jsou osoby dlužníkovi blízké (§ 116 obč. zák.); v takovém případě se úmysl dlužníka zkrátit věřitele předpokládá a je na osobách dlužníkovi blízkých, aby prokázaly, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohly ani při náležitě pečlivosti poznat.

Na výzvu soudu na doplnění a úpravu žaloby a žalobního petitu tak, aby byl určitý a srozumitelný, žalobce sice reagoval v odvolání proti usnesení soudu prvního stupně, požadavku soudu však nevyhověl. Opravený a doplněný návrh na zahájení řízení o žalobě podle ustanovení § 42a obč. zák. obsahuje údaje o aktivitách žalobcova dlužníka spočívajících v převodu majetku a pohledávek na žalované, ale to vše v obecné rovině. Na odporovatelné dlužníkovy právní úkony, pokud jimi dluž-

ník zkracuje uspokojení vymahatelné pohledávky, žalobce usuzuje z obsahu záznamů v pokladním deníku dlužníka za rok 1998, z nichž jsou patrné platby ve prospěch žalovaných. Žalobní petit žalobce formuloval tak, že navrhl, aby právní úkony, kterými byly vyplaceny žalovaným uvedené částky na základě údajů v pokladním deníku dlužníka, jsou vůči žalobci právně neúčinné. Údaje o konkrétních odporovatelných právních úkonech dlužníka, včetně okolností, za nichž byly učiněny a v jakých časových souvislostech, žaloba neobsahuje.

Odporovatelnými jsou dlužníkovy právní úkony, ohledně kterých větitel prokázal splnění všech podmínek, s nimiž zákon spojuje úspěšné uplatnění odpůřícího práva ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. Právním úkonem se rozumí projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku občanskoprávního vztahu, který právní předpisy s takovým projevem spojují (§ 34 obč. zák.). Právním úkonem ve smyslu uvedeného ustanovení občanského zákoníku však není faktická činnost, byť se jí právní úkon provádí. Za takovou faktickou činnost nutno považovat i výplatu peněžních částek provedenou dlužníkem, jak je patrné z údajů v pokladním deníku dlužníka pod označenou položkou.

Dovolací soud shledal správným závěr odvolacího soudu, že žalobce vytknuté vady návrhu na zahájení řízení, tkvící v neurčitěm a nesrozumitelném označení odporovatelných právních úkonů, okolností významných z hlediska ustanovení § 42a odst. 1, 2 obč. zák. a nedostatku určitosti a srozumitelnosti žalobního petitu, neodstranil, a že pro tento nedostatek nelze žalobu o určení neúčinnosti právních úkonů podle ustanovení § 42a obč. zák. věcně projednat.

3. K výkladu právních úkonů

§ 35 odst. 3 obč. zák.

Nevrácení novin zaslaných bez objednávky neznamená ještě samo o sobě přijetí nabídky.

R 135/54

Z odůvodnění:

I kdyby bylo správné žalobcovu tvrzení – které ovšem žalovaný popírá – že žalovaný žádný výtisk zasílaných mu novin po delší dobu nevrátil, nebylo by možno z této skutečnosti už vyvozovat, že by šlo o mlčky učiněné přijetí nabídky ohledně novin, jež mu byly zasílány bez objednávky. Poukaz na § 217 obč. zák. není na místě. Předně nelze říci, že při dodávce novin by nebylo obvyklé výslovné přijetí nabídky, naopak mnohé z vydavatelstev při dodávce prvního neobjednaného výtisku vyzývají adresáta k výslovnému přijetí nabídky. Mimo to možno uvedeného ustanovení užít jen tam, kde o projevené vůli není pochybnosti a kde tedy činnost, popřípadě nečinnost strany, které nabídka svědčí, připouští pouze jeden výklad, tj. úmysl uzavřít smlouvu (např. zaplacení předplatného novin dodávaných bez objednávky). V daném případě mohla však nečinnost žalovaného připouštět dvojí výklad: buď úmysl přijmout nabídku nebo úmysl opačný ve snaze ušetřit si jakoukoli námahu, popřípadě vydání, spojené s vrácením neobjednaných výtisků nebo s oznámením, že nic neobjednal a že noviny jsou mu dodávány proti jeho vůli.

4. K výkladu právních úkonů a následnému chování stran

§ 35 obč. zák.

§ 266 obch. zák.

Při výkladu právního úkonu ve smyslu § 35 odst. 2 obč. zák. lze na vůli toho, kdo úkon učinil, usuzovat také s přihlédnutím k následnému chování smluvních stran.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. 1 Odon 95/97
SoJ 5/98, s. 93

Z odůvodnění:

Nejvyšší soud konstatuje, že se závěrem dovolatele, že text příkazní smlouvy není zcela jasný v tom směru, že z něj jednoznačně nevyplývá, zda doc. Ing. K. D. CSc. uzavřel smlouvu vlastním jménem, anebo zda ji uzavřel jako statutární orgán ministerstva hospodářství, jménem tohoto ministerstva, je nutno souhlasit. Je-li v záhlaví smlouvy jako příkazník označen doc. Ing. K. D. CSc., s uvedením funkce – ministr hospodářství, tedy fyzická osoba, nikoli ministerstvo hospodářství, ale současně je uvedena adresa ministerstva hospodářství a pokud doc. Ing. K. D. CSc. smlouvu podepsal pod označením „Příkazník: Ministerstvo hospodářství“ a opatřil razítkem tohoto ministerstva, nelze z textu této smlouvy bez dalšího jednoznačně dovodit vůli příkazce (zmocnitele) ustanovit příkazníkem (zmocněncem) doc. Ing. K. D. CSc., jako fyzickou osobu a nikoliv ministerstvo hospodářství a vůli doc. Ing. K. D. CSc., uzavřít smlouvu vlastním jménem. Za této situace je pak povinností soudu přistoupit k výkladu uvedeného úkonu a teprve poté, když zjistí, že úkon nelze ani s použitím pravidel pro výklad vůle jednajících subjektů upravených v zákoně vyložit, může jej označit za neplatný.

V posuzovaném případě použil odvolací soud pro výklad příkazní smlouvy ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. a dospěl k závěru, že nejenom ze záhlaví příkazní smlouvy, ale i z celého jejího obsahu a konečně i z účelu a smyslu příkazní smlouvy, jímž v daném případě bylo ustanovení zastupce akcionáře na valné hromadě společnosti, je zcela jednoznačně zřejmá vůle zmocnitele ustanovit zmocněncem doc. Ing. K. D. CSc., jako fyzickou osobu a nikoliv ministerstvo hospodářství. Dovolací soud doplnil úvahu odvolacího soudu o tom, k čemu směřovala vůle příkazce v tom směru, že o vůli příkazce udělit plnou moc doc. Ing. K. D. CSc. svědčí i to, že následně jmenovanému plnou moc udělil, a to bez jakékoli pochybnosti, komu udělovaná plná moc svědčí. I když občanský zákoník, na rozdíl od úpravy v § 266 obch. zák., nemá výslovné ustanovení, že při výkladu vůle je třeba vycházet též z následného chování stran, lze takovou zásadu z obecného požadavku respektování vůle toho, kdo úkon učinil, vyjádřeného v ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák., dovodit. Přitom ani výslovné ustanovení § 266 odst. 3 obch. zák. nelze v této souvislosti zcela pominout, neboť posuzovaná plná moc byla udělena pro zastupování na valné hromadě podle ustanovení § 185 odst. 2 obch. zák., ve znění platném v době udělení plné moci, a příkazní smlouva upravovala vztah mezi akcionářem a jeho zmocněncem.

O tom, že hodlal uzavřít příkazní smlouvu vlastním jménem doc. Ing. K. D. CSc., pak svědčí to, že přijal písemné vyhotovení plné moci, kde byl jednoznačně jako zmocněnec označen on a nikoliv ministerstvo hospodářství a jako zmocněnec na napadané valné hromadě jednal. Nejvyšší soud proto dospěl k závěru, že posuzovaná smlouva byla uzavřena mezi Fondem národního majetku České republiky jako příkazcem a doc. Ing. K. D. CSc. jako příkazníkem.

5. K výkladu právních úkonů

§ 35 odst. 1, § 149 obč. zák.

Chovají-li se rozvedení manželé podle dohody o vypořádání jejich bezpodílového spoluvlastnictví, která je neplatná, protože ji uzavřeli ještě před zánikem tohoto spoluvlastnictví, nemůže být bez jejich dalšího konání uvažováno o pozdějším platném vypořádání jejich bezpodílového spoluvlastnictví formou konkludentní dohody. V uvedeném případě mohla být uzavřena nová konkludentní dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví za předpokladu, že by oba bývalí manželé byli srozuměni s tím, že jejich dříve učiněná dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví je neplatná a že si je toho vědom i druhý z nich.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 1998, sp. zn. 3 Cdon 321/96
PrRo 4/98, s. 186

Z odůvodnění:

Předmětem přezkumu dovolacího soudu je otázka správnosti právního názoru odvolacího soudu ve vztahu k pasivní věcné legitimaci žalovaného ve smyslu § 4 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb. (dále jen „restituční zákon“). Podle tohoto ustanovení jsou povinnými osobami „též fyzické osoby, jež nabyly věc od státu, který získal oprávnění s ní nakládat za okolností uvedených v § 6 restitučního zákona, a to v případech, kdy tyto osoby nabyly věc buď v rozporu s tehdy platnými předpisy, nebo na základě protiprávního zvýhodnění osoby nabyvatele...“. Pro řešení uvedené otázky je zásadní posouzení, zda mezi účastníky došlo k platné dohodě o vypořádání jejich bezpodílového spoluvlastnictví. Pokud by rozvodem manželství zaniklé bezpodílové spoluvlastnictví manželů účastníků nebylo vypořádáno platnou do-

hodou, nemohl žalovaný vyvolat omyl u druhé smluvní strany tvrzením, že vypořádáno nebylo. Takové tvrzení by totiž odpovídalo skutečnému stavu a předmětný byt by v době opuštění republiky žalobkyni nebyl v jejím výlučném vlastnictví.

Odvolací soud správně usoudil na neplatnost dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví, ať již ve formě ústní dohody, písemného prohlášení či konkludentního jednání, pokud k nim došlo před zánikem manželství. Nesprávně však z následujícího stavu, kdy účastníci se chovali tak, jako kdyby tato dohoda byla platná, vyvodil konkludentní dohodu stejného obsahu. K takové dohodě, jež by měla být uzavřena shodou účastníků na jejím obsahu (§ 44 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zákonem č. 509/1991 Sb., ve spojení s § 868 odst. 1 obč. zák.), však mohlo dojít jen za předpokladu, že oba účastníci učinili shodné projevy vůle s náležitostmi, které by je ve smyslu ustanovení § 35 až § 39 obč. zák., ve znění před uvedenou novelizací, nečinily neúčinnými, resp. neplatnými. Takový projev vůle každého z účastníků (nabídka a akceptace dohody) musel ovšem vycházet z jeho vědomí o takové (nově uzavírané) konkludentní dohodě a logicky vzato z vědomí neplatnosti předchozí dohody uzavřené před zánikem bezpodílového spoluvlastnictví účastníků. K nové dohodě tedy mohlo dojít sice i konkludentně, pokud by ovšem byli oba účastníci srozuměni s tím, že jejich dříve učiněná dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů je neplatná a že si toho je vědom i druhý z nich. V daném případě však tomu tak být nemohlo, když alespoň či přinejmenším žalobkyně žila v přesvědčení, že předmětná dohoda je platná. Při takovém přesvědčení nemožna ani konkludentně (§ 35 odst. 1 věta za středníkem obč. zák.) projevit vůli k uzavření jiné dohody stejného obsahu. Z toho pak plyne, že mezi účastníky nikdy

neexistovala platná dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů ve smyslu § 149 obč. zák.

6. K výkladu právních úkonů; použití pojmu, který občanský zákoník nezná

§ 35 obč. zák.

I. Není důležité, byla-li vůle vyjádřena pomocí pojmu, který občanský zákoník nezná; podstatné je, že jeho význam je běžně dostupný a s pojmy občanským zákoníkem užívanými identifikovatelný.

II. Lexikální význam storna je zřejmý potud, že představuje ekvivalent výrazu zrušení, přičemž zrušení smlouvy je již pojmem legálním a stejně jako odstoupení od smlouvy je úkonem (i jednostranným), který směřuje k jednoznačně určeným důsledkům (§ 457 obč. zák.). Proto jsou-li tyto důsledky shodné, je z hlediska určitosti a srozumitelnosti pojmu storna nevýznamné, jestliže zahrnuje odstoupení od smlouvy i její zrušení.

III. Pojmu storna kupní smlouvy v návaznosti na dohodnutou majetkovou sankci, kterou je pro ten který případ kupující povinen zaplatit, lze proto rozumět jen v tom smyslu, že kupující je oprávněn podle dohody účastníků od smlouvy odstoupit, a to v podstatě z jakýchkoliv důvodů nebo bez uvedení důvodů.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 1998, sp. zn. 3 Cdon 1398/96
PrRo 4/99, s. 204

Z odůvodnění:

Soud prvního stupně rozsudkem zamítl žalobu o zaplacení částky 11 089 Kč a dále rozhodl o náhradě nákladů řízení ve

vztahu mezi účastníky. Vycházel ze zjištění, že účastníci uzavřeli dne 29. 8. 1992 kupní smlouvu ohledně sady nádobí značky G., přičemž žalovaný jako kupující se zavázal zaplatit kupní cenu činící celkem 2 390 DM ve 24 splátkách, z nichž poslední je splatná 15. 8. 1994, s termínem dodání zboží maximálně 28 dní od poslední splátky. Účastníci také dohodli, že v případě storna kupní smlouvy je kupující povinen zaplatit smluvní pokutu podle § 544 obč. zák. ve výši 25 % smluvní ceny zboží. Dopisem ze dne 3. 9. 1992 oznámil žalovaný, že vypovídá smlouvu, s čímž žalobce nesouhlasil a upozornil žalovaného na povinnost zaplatit smluvní pokutu ve výši 25 % z částky 44 358,40 Kč. Tuto smlouvu posoudil okresní soud jako smlouvu uzavřenou v rozporu s dobrými mravy, neboť žalobce využil neinformovanosti žalovaného k tomu, aby ji uzavřel „pro něho za nevýhodných podmínek, v rozporu s jeho úmyslem získat objednané zboží do Vánoc 1992“. Podle názoru soudu prvního stupně je v rozporu s dobrými mravy i sjednaná smluvní pokuta. S přihlédnutím k tomu, že se žalovaný rozhodl odstoupit od smlouvy na základě nedostatečného poučení o podmínkách dodání zboží bezprostředně po podepsání smlouvy a tuto skutečnost neprodleně sdělil žalobci, je smluvní pokuta ve výši 25 % smluvní ceny zboží nepřiměřeně vysoká. Uplatnění smluvní pokuty vůči žalovanému je proto v daném případě šikanózním výkonem práva, jehož úmyslem je poškodit žalovaného.

K odvolání žalobce odvolací soud svým rozhodnutím změnil rozsudek soudu prvního stupně potud, že žalovanému uložil povinnost zaplatit žalobci do jednoho měsíce od právní moci rozsudku částku 4 436 Kč, jinak jej potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů. Odvolací soud převzal skutková zjištění okresního soudu, dospěl však k od-

lišným závěrům právním. S poukazem na ustanovení § 613 obč. zák. dovedl, že smlouva neodporuje obsahu ani účelu zákona, že není dán žádný právní důvod pro závěr o její absolutní neplatnosti (§ 39 obč. zák.), příp. relativní neplatnosti (§ 40a, § 49a obč. zák.), že se nepříčí dobrým mravům, a že tedy byla uzavřena platně. K jejímu zrušení došlo podle názoru odvolacího soudu až okamžikem, kdy žalovaný nezaplatil žalobci podle dalšího smluvního ujednání, ze smlouvy vyplývajícího, čtyři po sobě jdoucí splátky. Ve smlouvě je sice uvedeno, že smluvní pokutu je kupující povinen zaplatit v případě storna kupní smlouvy, avšak vzhledem k tomu, že pojem „storno“ občanský zákoník nezná, je tento termín třeba vykládat tak, že se bude jednat právě o případ, kdy smlouva bude zrušena pro nezaplacení čtyř po sobě jdoucích splátek, k čemuž právě v dané věci došlo, a žalovanému tak vznikla povinnost smluvní pokutu zaplatit. S přihlédnutím ke všem okolnostem v souzené věci pak odvolací soud dospěl k závěru, že smluvní pokuta, pokud přesahuje 10 % dohodnuté kupní ceny, odporuje dobrým mravům (§ 3 odst. 1 obč. zák.).

Nejvyšší soud konstatoval, že právním důvodem, na základě kterého se žalobce domáhal v posuzované věci zaplacení částky 11 089 Kč, je ujednání účastníků o tom, že v případě storna kupní smlouvy je kupující povinen zaplatit majetkovou sankci ve výši 25 % smluvní ceny zboží. Nárok uplatněný žalobou je vymezen skutkovým tvrzením žalobce a žalobním návrhem (petitem). Soud je tedy vázán tzv. skutkem, tak jak byl vymezen žalobcem při plnění jeho povinnosti tvrzení (§ 79 odst. 1, § 101 odst. 1 o. s. ř.).

Závěr odvolacího soudu o tom, že za stavu, kdy občanský zákoník pojem „storno“ nezná, je tento termín třeba vykládat

tak, že se bude jednat právě o případ, kdy smlouva bude zrušena pro nezaplacení čtyř po sobě jdoucích splátek, a kupujícímu tedy vzniká povinnost zaplatit smluvní pokutu, není správný.

Není totiž důležité, byla-li vůle vyjádřena pomocí pojmu, který občanský zákoník nezná; podstatné je, že jeho význam je běžně dostupný a s pojmy občanským zákoníkem užívanými identifikovatelný. Lexikální význam storna je zřejmý potud, že představuje ekvivalent výrazu zrušení, přičemž zrušení smlouvy je již pojmem legálním (srov. např. § 48 odst. 2, § 457, § 507 odst. 1, § 518, § 648 odst. 2 obč. zák.) a stejně jako odstoupení od smlouvy je úkonem (i jednostranným), který směřuje k jednoznačně určeným důsledkům (§ 457 obč. zák.). Jsou-li tyto důsledky shodné, je z hlediska určitosti a srozumitelnosti pojmu storna nevýznamné, jestliže zahrnuje odstoupení od smlouvy i její zrušení. Pojmu storna kupní smlouvy v návaznosti na dohodnutou majetkovou sankci, kterou je pro ten případ kupující povinen zaplatit, lze proto rozumět jen v tom smyslu, že kupující je oprávněn podle dohody účastníků od smlouvy odstoupit, a to v podstatě z jakýchkoliv důvodů nebo bez uvedení důvodu.

Rozhodující pro posouzení dané věci je proto právě skutečnost, že žalovaný dopisem ze dne 3. 9. 1992 žalobci sdělil, že kupní smlouvu vypovídá, neboť právě tímto jeho jednostranným úkonem došlo z jeho strany ke „stornu“ smlouvy, tedy k odstoupení od ní. Neplacení splátek kupní ceny by sice teoreticky bylo možno považovat za porušení smlouvy, avšak nikoliv v daném případě, neboť zaplacení majetkové sankce nebylo pro takovýto případ dohodnuto, nýbrž bylo vázáno na storno kupní smlouvy (odstoupení od ní, zrušení).

7. K výkladu právních úkonů

§ 35 odst. 2 obč. zák.

§ 37 odst. 1 obč. zák.

I. Ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák., které ukládá soudu, aby za použití zákonných výkladových pravidel interpretoval právní úkon, dopadá i na situaci, kdy výklad tohoto právního úkonu účastníky je v průběhu řízení vzájemně odlišný.

II. Jazykové vyjádření právního úkonu zachycené ve smlouvě musí být nejprve vykládáno prostředky gramatickými (z hlediska možného významu jednotlivých použitých pojmů), logickými (z hlediska vzájemné návaznosti použitých pojmů) či systematickými (z hlediska řazení pojmů ve struktuře celého právního úkonu). Kromě toho soud na základě provedeného dokazování posoudí, jaká byla skutečná vůle stran v okamžiku uzavírání smlouvy, přičemž podmínkou pro přihlídnutí k vůli účastníků je to, aby nebyla v rozporu s tím, co plyne z jazykového vyjádření úkonu.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 1998, sp. zn. 25 Cdo 1650/98
PrRo 7/99, s. 386

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem.

Uvedené ustanovení předpokládá, že o obsahu právního úkonu může vzniknout pochybnost, a pro takový případ formuluje výkladová pravidla, která ukládají soudu, aby tyto pochybnosti odstranil výkladem založeným na tom, že vedle jazykového

vyjádření právního úkonu vyjádřeného slovně (nikoliv konkludentně podle § 35 odst. 3 obč. zák.) podrobí zkoumání i vůli jednajících osob. Jazykové vyjádření právního úkonu zachycené ve smlouvě musí být proto nejprve vykládáno prostředky gramatickými (z hlediska možného významu jednotlivých použitých pojmů), logickými (z hlediska vzájemné návaznosti použitých pojmů) či systematickými (z hlediska řazení pojmů ve struktuře celého právního úkonu). Kromě toho soud posoudí na základě provedeného dokazování, jaká byla skutečná vůle stran v okamžiku uzavírání smlouvy, přičemž podmínkou pro přihlídnutí k vůli účastníků je to, aby nebyla v rozporu s tím, co plyne z jazykového vyjádření úkonu. Takto musí soud postupovat i tehdy, interpretují-li účastníci ve svých přednesech či výpovědích v průběhu řízení smluvní ujednání odlišným způsobem.

Taková situace neznamená, že právní úkon vyložit nelze, neboť zájmy a postoje účastníků v průběhu soudního řízení již nemusejí odpovídat jejich původní vůli, kterou projevíli při právním úkonu. Interpretace obsahu právního úkonu soudem podle § 35 odst. 2 obč. zák. nemůže být považována za nahrazování či měnění již učiněných projevů vůle, jestliže použití zákonných výkladových pravidel směřuje pouze k tomu, aby obsah právního úkonu vyjádřeného slovy, který učinili účastníci ve vzájemné dohodě, byl vyložen v souladu se stavem, který existoval v době jejich smluvního jednání. Teprve v případě, že pojmy použité k jazykovému vyjádření obsahu úkonu jsou natolik nejednoznačné či nejasné, že z nich nelze ani s přihlídnutím k vůli účastníků usuzovat na záměr, jenž měly naplnit, může být opodstatněn závěr o neurčitosti právního úkonu podle § 37 obč. zák.

V posuzovaném případě odvolací soud připisuje pojmu „hodnota včas nedokonče-

ného díla“ použitému v ujednání o smluvní pokutě více významů (cena celého díla a hodnota včas neprovedených prací, když připouští i další blíže nespecifikované významy) a v důsledku rozdílných tvrzení účastníků k této otázce nepovažuje za možné vyložit právní úkon pomocí ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. jinak, než jako neplatný pro neurčitost (§ 37 obč. zák.). Tím ovšem odvolací soud nepostupoval z hlediska ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. správně, neboť právě výkladem je třeba odstranit pochybnosti o obsahu právního úkonu, a to i v případě, že písemný projev vůle obsahuje výraz, který připouští různý výklad. Při analýze pojmu, který je v posuzovaném případě sporný, lze vycházet z celkového kontextu smlouvy, srovnat znění tohoto pojmu s terminologií smlouvy a uvážit, že smlouva například pro označení celkového plnění žalovaných používá výraz „cena díla“ (bod IV.), zatímco sankční ustanovení (bod IX.) odvozuje výši smluvní pokuty z „hodnoty včas neuhrazené faktury“ (pro případ prodlení žalovaných – odstavec 1) a z „hodnoty včas nedokončeného díla“ (pro případ prodlení žalobce – odstavec 2). Je třeba zabývat se i tím, zda obdobné výrazy sankčního ujednání nemohou být projevem určité proporcionality, která by pro obě smluvní strany shodně odvíjela výši smluvní pokuty od té části plnění, která nebyla poskytnuta včas.

Názor odvolacího soudu, že výklad právního úkonu podle § 35 odst. 2 obč. zák. nepřichází v úvahu za situace, kdy výraz použitý ve smlouvě připouští různý výklad a účastníci jej vykládají rozdílně, není správný a není v souladu s ustálenou judikaturou vztahující se k citovanému ustanovení (srov. například rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. 12. 1997 sp. zn. 1 Odon 95/97 a ze dne 10. 4. 1997 sp. zn. 2 Cdon 386/96, publikovaná v časopise Soudní judikatura č. 5 a 6, ročník 1998, a rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29.

10. 1997 sp. zn. 2 Cdon 257/97, publikované v časopise Právní rozhledy č. 7, ročník 1998). Ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák., které ukládá soudu, aby právní úkon vyjádřený slovy interpretoval za použití zákoných výkladových pravidel, dopadá totiž i na situaci, kdy výklad tohoto právního úkonu účastníky je v průběhu řízení vzájemně odlišný.

8. K výkladu právních úkonů a k označení právnické osoby

§ 35 obč. zák.

Vada v označení osoby, která je účastníkem smlouvy, nezpůsobuje sama o sobě neplatnost této smlouvy, pokud lze z celého obsahu právního úkonu jeho výkladem (§ 35 odst. 2 obč. zák.), popřípadě objasněním skutkových okolností, za nichž byl právní úkon učiněn, zjistit, kdo byl účastníkem smlouvy.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 1. 2001, sp. zn. 2 Cdon 386/96
SoJ 6/98, s. 117

Z odůvodnění:

V projednávané věci odvolací soud svůj právní názor o neplatnosti předmětné smlouvy odůvodnil tím, že ji s pronajímatelem (Městskou částí P. 4) uzavřela „firma“, která neměla právní subjektivitu ani způsobilost k právním úkonům, když ke dni uzavření smlouvy jako právnická osoba neexistovala. Vycházel přitom z obsahu písemné smlouvy.

Jak vyplývá z textu této smlouvy, je v jejím záhlaví jako nájemce uvedena „Firma H. se sídlem v P., zastoupená panem V. H.“, v závěru je pak nad předepsaným označením „nájemce“ umístěno razítko, v němž je uvedeno: „V. H. podnikatel,

s uvedením téže adresy, jako u sídla firmy“ a rukou psaný podpis „H“. Toto rozdílné označení nájemce v jedné a téže smluvní listině nutně vyvolává pochybnosti o tom, kdo byl tímto účastníkem smlouvy. Ze samotného označení „firma H“ v záhlaví smlouvy není totiž zřejmé, zda jde o právnickou či fyzickou osobu, neboť pro obchodní jméno právnické či fyzické osoby, tj. název, pod nímž činí právní úkony při své podnikatelské činnosti (§ 8 obch. zák., bývá někdy v praxi nepřesně používáno označení „firma“. Vada v označení osoby, která činí právní úkon, nezpůsobuje sama o sobě jeho neplatnost, pokud lze z celého obsahu písemného projevu vůle jeho výkladem (§ 35 odst. 2 obč. zák.), popřípadě objasněním skutkových okolností, za nichž byl právní úkon učiněn, zjistit, kdo byl vedle vlastníka předmětného objektu účastníkem smlouvy. Odvolací soud však takto nepostupoval a nepřihlédl k celému obsahu smlouvy. Vzhledem k tomu, že neposoudil smlouvu jako celek, tedy i s ohledem na označení osoby nájemce v závěru předmětné smlouvy (razítko a podpis), nemůže jeho právní závěr z ní vyvozený obstát.

9. K výkladu právních úkonů v souvislosti s procesním chováním účastníka

§ 35 odst. 3 obč. zák.

§ 531 odst. 1 obč. zák.

I. K procesnímu chování účastníka (s výjimkou § 41 odst. 3 o. s. ř.) nelze při výkladu projevu jeho vůle ve smyslu § 35 obč. zák. přihlídnout.

II. Skutečnost, že žalobce podal žalobu proti původnímu dlužníku a nevzal ji zpět, nemůže být sama o sobě důkazem o tom, že k převzetí dluhu nedal souhlas.

Rozsudek ze dne 11. 4. 2001, sp. zn. 29 Cdo 2632/2000

ASPI JUD68352CZ

Z odůvodnění:

Žalobce podal dovolání z důvodů uvedených v ustanovení § 241 odst. 1 písm. c) a d) o. s. ř., neboť se domníval, že skutkové zjištění odvolacího soudu o tom, že konkludentním projevem vůle žalobce udělil souhlas s převzetím dluhu, nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování, a že na základě tohoto nesprávného skutkového zjištění odvolací soud věc nesprávně právně posoudil tak, že došlo k platnému převzetí dluhu žalovaného.

Při svém skutkovém zjištění, které se týkalo souhlasu žalobce jako věřitele s převzetím dluhu žalovaného třetí osobou, vycházel odvolací soud z provedených listinných důkazů, mimo jiné z dohody o převzetí závazků ze dne 3. 8. 1992, z dopisu žalobce ze dne 22. 1. 1993, jakož i z uznání závazku ze dne 18. 6. 1992, jak vyplývá z protokolu o jednání před odvolacím soudem ze dne 16. 3. 2000. Podle ustanovení § 35 odst. 1 obč. zák. projev vůle může být učiněn jednáním nebo opomenutím; může se stát výslovně nebo jiným způsobem nezbuzujícím pochybnosti o tom, co chtěl účastník projevit. Upomínal-li žalobce příjemce dopisem z 22. 1. 1993 o zaplacení dluhu 327 750 Kč, projevil tímto způsobem nepochybně souhlas s tím, aby mu dluh splnil příjemce jako dlužník. Dospěl-li odvolací soud ze skutečností vyplývajících se shora uvedených důkazů ke skutkovému zjištění, že tím, že se žalobce obracel na příjemce jako na dlužníka, projevil konkludentně souhlas s převzetím dluhu žalovaného příjemcem, nelze tomuto výsledku hodnocení důkazů vytknout pochybení z hlediska postupu vyplývajícímu z ustanovení § 132 o. s. ř.

Není tedy možno konstatovat, že by odvolací soud vzal v úvahu skutečnosti, které z provedených důkazů nevyplývaly, nebo že by pominul rozhodné skutečnosti, které byly provedenými důkazy prokázány.

Nelze přisvědčit argumentům dovolatele, jimiž zdůvodňuje, že s převzetím dluhu nesouhlasil a že žádný souhlas neudělil. Skutečnost, že žalobce podal žalobu proti původnímu dlužníku a nevzal ji zpět, nemůže být sama o sobě důkazem o tom, že k převzetí dluhu nedal souhlas ani konkludentně. Z pouhého procesního chování účastníka řízení nelze usuzovat na to, zda-li učinil či neučinil určitý hmotněprávní úkon (o případ upravený v ustanovení § 41 odst. 3 o. s. ř. se nejedná). K procesnímu chování účastníka (s uvedenou výjimkou podle ustanovení § 41 odst. 3 o. s. ř.) nelze přihlídnout ani při výkladu projevu jeho vůle (§ 266 obch. zák., § 35 obč. zák.), učiněného při hmotněprávním úkonu.

Rovněž nelze přijmout dovolatelovu interpretaci jeho korespondence se společností B., spol. s r. o., H., když dovolatel tvrdí, že původního dlužníka chybně označil (zřejmě v dopise ze dne 22. 1. 1993), když korespondoval se žalovaným na jím uvedenou adresu. Z toho by pak vyplývalo, ač to dovolatel výslovně netvrdí, že se domníval, že se stále obrací na původního dlužníka, tedy žalovaného, nikoli na jiný subjekt.

Nehledě k tomu, zda žalobce mohl, měl či musel vědět, kdy jedná s fyzickou osobou panem L. K., byť s fantazijním dovětkem „B.“, a kdy jedná s právnickou osobou B., spol. s r. o., H., a to bez ohledu na jejich adresy, je pro daný případ rozhodující, že dopis žalobce ze dne 22. 1. 1993, je zcela zřetelně a nade vší pochybnost adresován společnosti B., spol. s r. o., H., přičemž z něho též jednoznačně vyplývá, že o úhradě částky 327 750 Kč již zástupci

žalobce a uvedené společnosti osobně jednali. Hodlá-li tedy žalobce přes tyto skutečnosti naznačit, že byl stále v domnění, že jedná se žalovaným jako s původním dlužníkem tedy s panem L. K., a proto nemohlo jít ani o konkludentní souhlas k převzetí dluhu, nemůže dovolací soud takový výklad žalobce přijmout.

Správné skutkové zjištění odvolacího soudu o tom, že žalobce jako věřitel dal konkludentním projevem vůle souhlas k převzetí dluhu žalovaného tím, že se na přejímatele B., spol. s r. o., H. obracel jako na dlužníka, pak vede k jedinému logickému právnímu závěru při aplikaci ustanovení § 531 odst. 1 obč. zák. v návaznosti na ustanovení § 35 odst. 1 obč. zák., totiž že v důsledku platného převzetí dluhu nastoupil jako dlužník na jeho místo B., spol. s r. o., H., na něhož přešla povinnost splnit dluh věřiteli, přičemž původní dlužník – žalovaný, přestal dlužníkem být. Právě k takovému správnému posouzení věci dospěl odvolací soud, který na zjištěný skutkový stav aplikoval správný odpovídající předpis, který si správně vyložil a aplikoval.

10. K výkladu právních úkonů

§ 35 odst. 2, § 420, § 489, § 491 obč. zák.

I. Jsou-li pojmy použité k jazykovému vyjádření obsahu písemné smlouvy natolik jednoznačné, že z nich nelze ani s přihlídnutím k tvrzené vůli účastníka smlouvy usuzovat na jiný obsah tohoto právního úkonu, nelze obsah smluvního ujednání vyložit v rozporu s jazykovým projevem.

II. V případě, že žalobce požaduje na účastníku závazkového právního vztahu splnění jeho povinnosti ze smlouvy, nepřichází v úvahu aplikace ustanovení o náhradě škody.

Rozsudek ze dne 22. 8. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1569/99

ASPI JUD38717CZ

Z odůvodnění:

Pokud jde o namítanou otázku výkladu obsahu smluvního ujednání účastníků, je třeba vycházet z § 35 odst. 2 obč. zák.

Podle tohoto ustanovení právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým výkladem.

Uvedené ustanovení předpokládá, že o obsahu právního úkonu může vzniknout pochybnost, a pro takový případ formuluje výkladová pravidla, která ukládají soudy, aby tyto pochybnosti odstranil výkladem založeným na tom, že vedle jazykového vyjádření právního úkonu vyjádřeného slovně podrobí zkoumání i vůli jednajících osob. Jazykové vyjádření právního úkonu zachycené ve smlouvě je proto nejprve vykládáno prostředky gramatickými (z hlediska možného významu jednotlivých použitých pojmů), logickými (z hlediska vzájemné návaznosti použitých pojmů) či systematickými (z hlediska řazení pojmů ve struktuře celého právního úkonu). Kromě toho lze obsah právního úkonu posoudit i podle vůle stran v okamžiku uzavírání smlouvy, avšak za podmínky, že tato vůle není v rozporu s tím, co plyne z jazykového vyjádření úkonu.

V daném případě, jak vyplývá z čl. II. dohody účastníků z 15. 3. 1995, žalovaní jako převádějící prohlásili, že na předmětném bytě neváznou žádné dlužné částky na inkasu, nájmu, telefonních poplatcích, spotřebě elektřiny, plynu, vody, a v případě, že by vyšly najevo nesrovnalosti v tomto prohlášení, zavázali se žalovaní nejpozději do

tří dnů od zjištění této skutečnosti (resp. vyzvání) veškeré tyto dlužné částky zaplatit. Neuhradí-li včas, byla sjednána smluvní pokuta 1 000 Kč za každý den prodlení s okamžitou splatností žalobcům.

Jazykovým výkladem tohoto smluvního ujednání účastníků nelze dospět k jinému závěru, než že se žalovaní zavázali uhradit veškeré dlužné částky na inkasu, nájmu, telefonních poplatcích, spotřebě elektřiny, plynu, vody, váznuocími na předmětném bytě, pokud by vyšly najevo; o obsahu tohoto ujednání nemůže vzniknout pochybnost, kterou by bylo nutné odstranit zkoumáním vůle účastníků v době uzavření smlouvy. Tvrzení dovolatelů, že neměli v úmyslu zavázat se k úhradě veškerých případných dluhů minulých nájemců, neodpovídá jejich písemnému projevu, neboť pojmy použité k jazykovému vyjádření obsahu úkonu jsou natolik jednoznačné, že z nich nelze ani s přihlédnutím k tvrzené vůli žalovaných usuzovat na zá-
měr, že jejich závazek je omezen pouze na úhradu dluhů vzniklých v období, v němž sami byt užívali; takový výklad tohoto právního úkonu by byl v rozporu s jazykovým projevem vůle. V daném případě nelze proto odvolacímu soudu vytýkat nesprávný výklad obsahu smluvního ujednání, a protože smluvní stranou této dohody byli ve vztahu k žalobcům přímo žalovaní, nemusela tomuto závazku předcházet nějaká jejich dohoda s předchozími nájemci nebo s družstvem o převodu dluhu (§ 531, 533 obč. zák.).

Dovolatelům je třeba přisvědčit v tom, že právním důvodem vzniku jejich povinnosti vůči žalobcům není v daném případě odpovědnost za způsobení škody, nýbrž smluvní ujednání účastníků (srov. § 489 obč. zák.). Tím byl mezi nimi založen závazkový právní vztah, z něhož vyplývá nárok na plnění, jakmile se pohledávka stala splatnou.

Jak správně uvedl odvolací soud v odůvodnění svého rozhodnutí, žalovaní se k úhradě dlužných částek v souvislosti s případnými nedoplatky na nájemném a úhradě služeb spojených s užíváním bytu zavázali v dohodě ze dne 15. 3. 1995 a protože tento svůj závazek nesplnili, když na výzvu žalobců jim odmítli zaplatit to, k čemu se zavázali, byla jim tato povinnost uložena rozhodnutím odvolacího soudu. Uplatněný nárok je tedy po právní stránce nárokem na plnění ze závazkového právního vztahu, založeného smlouvou. Nadbytečně se proto odvolací soud věcí zabýval i z hlediska odpovědnosti žalovaných za škodu způsobenou žalobcům podle § 420 obč. zák., která – při splnění podmínek stanovených v zákoně – vzniká mimosmluvně. I když nesplnění smluvní povinnosti (jakožto porušení právní povinnosti) může být také jedním z předpokladů obecné odpovědnosti za škodu ve smyslu § 420 obč. zák., nepřichází aplikace tohoto ustanovení v úvahu v případě, že na účastníku závazkového právního vztahu je požadováno splnění jeho povinnosti ze smlouvy, tedy jestliže uplatněný nárok na plnění v požadované výši vyplývá přímo ze smluvního závazku.

11. K výkladu hmotněprávního úkonu obsaženého v žalobě z hlediska jeho určitosti; k vrácení daru

§ 35 odst. 2, § 630 obč. zák.

I. K platnosti právního úkonu dárce směřujícího k vrácení daru z hlediska jeho určitosti je nezbytné, aby v něm byly uvedeny konkrétní skutečnosti, v nichž dárce spatřuje hrubé porušení dobrých mravů vůči němu nebo členům jeho rodiny. Tento právní úkon dárce může být obsažen i v žalobě. V takovém

případě nastávají jeho právní účinky okamžikem, kdy byla žaloba doručena obdarovanému.

II. Není-li obsah hmotněprávního úkonu obsaženého v žalobě jednoznačný, ale vůle toho, kdo jej učinil, je zřejmá z listiny k žalobě připojené, je tento právní úkon určitý, jestliže tato vůle neodporuje jazykovému projevu v žalobě.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 12. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1620/2001
C 1598 – Soubor

Z odůvodnění:

Odvolací soud sice správně postupoval podle § 630 a § 34 a násl. obč. zák., ovšem dovolací soud se neztotožnil se způsobem, jakým odvolací soud zmíněná ustanovení vyložil a jak je aplikoval při posouzení určitosti právního úkonu, jímž se žalobce domáhal vrácení daru. Názor soudů obou stupňů, že i pro náležitosti tohoto úkonu platí obecná ustanovení o právních úkonech obsažená v § 34 a násl. obč. zák., a že proto k jeho platnosti je nezbytné, aby v něm dárce uvedl zcela konkrétní skutečnosti, v nichž spatřuje hrubé porušení dobrých mravů, a to z důvodu jejich přezkoumatelnosti, a tedy zákonnosti a právní jistoty, je správný. Z tohoto hlediska pak opravdu nelze považovat za platný písemný projev vůle žalobce obsažený v dopisu z 19. 1. 2000, neboť z jeho obsahu není možno dovodit, které konkrétní jednání žalované žalobce pokládá za hrubé porušení dobrých mravů a tedy za důvod pro vrácení darovaných nemovitostí. Rovněž s názorem odvolacího soudu, že nic nebrání tomu, aby úkon směřující k vrácení daru, byl obsažen přímo v žalobě, dovolací soud souhlasí. V tom případě (samozřejmě za splnění zákonných předpokladů podle § 630 obč. zák.) nastanou zamýšlené právní účinky jednostranného právního úkonu dárce,

tj. zrušení darovací smlouvy a obnovení jeho vlastnictví *ex nunc*, okamžikem doručení žaloby obdarovanému. Odvolací soud však pochybil, když dospěl k závěru, že se v této věci o takovýto případ nejedná.

V případě, kdy obsah právního úkonu není jednoznačný z hlediska jeho věcného obsahu, je nutno použít interpretačního pravidla uvedeného v § 35 odst. 2 obč. zák. a až za situace, kdy ani tímto způsobem nelze neurčitost obsahu odstranit, je možno považovat tento úkon za neplatný podle § 37 odst. 1 obč. zák. To samozřejmě platí i pro hmotněprávní úkony, které jsou obsaženy v úkonu procesním, tedy v žalobě podané podle § 79 odst. 1 o. s. ř. Pokud jde o tuto konkrétní věc, žalobce v žalobě z 19. 1. 2000 nejprve obecně uvedl, že se k němu žalovaná po dlouhou dobu chová tak, jak to definuje § 630 obč. zák., poté popsal řadu konkrétních útoků, které podle jeho přesvědčení představují hrubé porušení dobrých mravů, a nakonec odkázal na doporučený dopis ze stejného dne, jímž žalovanou požádal o vrácení daru. Tento obsah žaloby ve spojení s kopií zmíněného dopisu, jež byla k žalobě připojena, zcela jednoznačně vyjadřuje vůli žalobce domáhat se z přesně specifikovaných důvodů vrácení daru a tato vůle nikterak neodporuje jeho jazykovému projevu v žalobě. Pak ovšem nebylo důvodu považovat tento právní úkon za neplatný podle § 37 odst. 1 obč. zák. jen proto, že se v žalobě výslovně neuvádí, že žalobce žádá žalovanou o vrácení darovaných nemovitostí. Stejnopis žaloby byl žalované řádně doručen do vlastních rukou 4. 4. 2000 a tak, pokud by byly splněny zákonné podmínky pro vrácení daru podle § 630 obč. zák., obnovilo by se tímto dnem vlastnické právo žalobce k darovaným nemovitostem.

12. K výkladu právních úkonů

§ 35 odst. 2 obč. zák.

Obsah právního úkonu lze vykládat podle vůle toho, kdo ho učinil, jen za předpokladu, že tvrzená vůle není v rozporu s jazykovým projevem, učiněným v písemné formě. Výkladem podle § 35 odst. 2 obč. zák. nelze již učiněný projev vůle doplňovat, měnit či dokonce nahrazovat.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1116/2001
C 1627 – Soubor

Z odůvodnění:

Zjištění obsahu smluvního ujednání mezi účastníky, z něhož odvolací soud při svém rozhodnutí vycházel, je kromě výpovědí účastníků podloženo i listinnými důkazy, které byly provedeny již v řízení před soudem prvního stupně. Skutková zjištění o tom, že se žalobci zavázali uhradit náklady spojené s vybudováním kanalizační a vodovodní sítě jednou polovinou, které z provedených důkazů po jejich zhodnocení učinil soud prvního stupně, se tak stala součástí zjištěného skutkového stavu věci, na jehož základě rozhodoval i odvolací soud. Skutečnosti rozhodné pro posouzení závazku žalovaných byly tedy v řízení náležitě zjištěny a mají oporu v provedeném dokazování.

Smlouva jakožto právní úkon je projevem vůle smluvních stran. Zanechává-li projev vůle pochybnosti o tom, co bylo smluveno, přichází v úvahu výklad pomocí § 35 odst. 2 obč. zák.

Podle § 35 odst. 2 obč. zák. právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo

právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem.

Vznikne-li o obsahu právního úkonu pochybnost, formuluje toto ustanovení výkladová pravidla, která ukládají soudu, aby tyto pochybnosti odstranil výkladem založeným na tom, že vedle jazykového vyjádření právního úkonu podrobí zkoumání i vůli jednajících osob. Podmínkou pro přihlídnutí k vůli účastníků je, aby nebyla v rozporu s tím, co plyne z jazykového projevu vyjádřeného slovně.

V dané věci se však nejedná o případ, že by obsah smluvního ujednání účastníků byl nejasný a vyžadoval tak jeho výklad. Slovně vyjádřený obsah právního úkonu (smlouvy) lze vykládat podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, jen za předpokladu, že tvrzená vůle není v rozporu s jednoznačným jazykovým projevem. Nejenže obsah ujednání o úhradě nákladů na vybudování stoky byl mezi účastníky nesporný, ale tvrzení žalovaných v dovolání, že bylo mezi nimi dohodnuto vybudování stoky pouze v délce 70,5 m, je v rozporu s jazykovým projevem v dohodě, jak byla zachycena i písemně. Výkladem podle § 35 odst. 2 obč. zák. pak nelze učiněný projev vůle doplňovat, měnit, či dokonce nahrazovat. Tvrzení žalovaných, že zmocnili žalobce k vybudování kanalizační stoky ke svému pozemku nejvýše v délce 35,25 m, z provedených důkazů nevyplývá a je naopak s nimi v rozporu. V této souvislosti lze pokázat i na obsah původní dohody ze dne 6. 4. 1992, v níž se obě strany zavázaly k úhradě poloviny veškerých nákladů vzniklých v souvislosti s napojením obou pozemků na inženýrské sítě; k dodatečným výhradám žalovaných proti délce vybudované stoky lze shodně s odvolacím soudem poznamenat, že žalovaní byli účastníky stavebního řízení, takže už vzhledem k tomu k vybudování stoky podle stavebního povolení nemohlo dojít proti jejich vůli.

Protože nelze přisvědčit tvrzení žalovaných v dovolání, že se zavázali k úhradě nákladů na vybudování stoky pouze v délce 70,5 m, nelze ani dovodit, že by žalobce postupoval v rozporu se smluvním ujednáním, které odvolací soud zcela správně posoudil jako smlouvu nepojmenovanou. Je tedy jednoznačné, že žalovaní jsou povinni splnit svůj závazek ze smlouvy, a za této situace je lichá námitka žalovaných [§ 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř.], že se soud měl věcí zabývat z hlediska odpovědnosti žalobce za postup v rozporu se smlouvou a že věc měl po právní stránce posoudit analogicky podle § 724 a násl. obč. zák., upravujících smlouvu příkazní.

13. K výkladu právních úkonů

§ 35 obč. zák.

čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 LPS

I. Přijetí závěrů obecného soudu o obsahu právního úkonu (smlouvy) je posouzením právním, představuje autoritativní interpretaci právně relevantního projevu soukromé vůle, není tedy zjištěním skutkovým, nýbrž činěním právních poznatků (viz shodně usnesení sp. zn. III. ÚS 280/03). Skutkovými jsou v této souvislosti toliko zjištění faktuální (nikoli ale zjištění povinnosti), čili zjištění samotné existence právního úkonu, identifikace jeho subjektů, je-li učiněn v písemné formě, ověření pravosti listiny, konstatování znění textu apod. Subsumpční podmínky naplnění právní normy nejsou totiž tvořeny toliko zjištěními faktuálními (skutkovými), nýbrž mohou být tvořeny i zjištěními povinnostními. Jinými slovy vyjádřeno, posouzení náležitostí smlouvy představuje podřazení individualizované a konkretizované povinnosti (práva) pod generální a abstraktní (obecnou) normu. Interpretace smlouvy (právního úkonu) se

přítom řídí obdobnými výkladovými pravidly, jakými je ovládána interpretace obecně závazných právních předpisů.

II. K otázce napětí mezi doslovným a teleologickým výkladem se Ústavní soud vyslovil v řadě nálezů, příp. stanovisek (viz stanovisko sp. zn. Pl. ÚS-st.-1/96, nález sp. zn. Pl. ÚS 33/97). Výchozí tezi v této souvislosti zformuloval přitom v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/97. Konstatoval, že neudržitelným momentem používání práva je jeho aplikace, vycházející pouze z jazykového výkladu; jazykový výklad představuje toliko prvotní přiblížení se k aplikované právní normě, je východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu (k čemuž slouží i řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad *e ratione legis* atd.). V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 21/96 pak již v kontextu obdobném posuzované věci uvedl: „Soud není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit v případě, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku. Je nutno se přitom vyvarovat libovůle; rozhodnutí soudu se musí zakládat na racionální argumentaci.“

Nález Ústavního soudu ze dne 6. 5. 2004, sp. zn. III. ÚS 258/03
SoRo 7/04, s. 249

Z odůvodnění:

Ústavní soud se v této souvislosti a nad rámec konstatovaného skutkového a právního zjištění neztotožňuje s právním názorem vrchního soudu, dle něhož z obligatorní povahy klausele dle § 24 odst. 7 byt. zák. v případě její absence, resp. neplat-

nosti plyne bez dalšího absolutní neplatnost celé smlouvy o bezplatném převodu bytové jednotky dle § 23 odst. 2 a § 24 odst. 1 byt. zák.

Do pravomoci demokratického zákonodárce v oblasti zákonné úpravy soukromého práva spadá i úprava smluvních typů. Za takový smluvní typ nutno považovat, a to za splnění zákonem přesně stanovených podmínek, i bezplatný převod bytové jednotky z vlastnictví družstva členu družstva, jenž je nájemcem bytu (§ 23 odst. 2 a § 24 odst. 1 byt. zák.). Jak bylo již uvedeno, dle ustanovení § 24 odst. 7 byt. zák. součástí smlouvy o převodu vlastnictví jednotky z vlastnictví družstva je vzájemné vypořádání prostředků určených na financování oprav a údržby budovy, popřípadě domu a jednotky a dále prostředků tvořených ze zisku bytového hospodářství, připadajících na převáděnou jednotku.

Dle § 39 obč. zák. neplatným je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází, přičemž dle § 41 obč. zák. vztahuje-li se důvod neplatnosti jen na část právního úkonu, je neplatnou jen tato část, pokud z povahy právního úkonu nebo z jeho obsahu anebo z okolností, za nichž k němu došlo, nevyplývá, že tuto část nelze oddělit od ostatního obsahu.

Dospěl-li vrchní soud k závěru, dle kterého v předmětné smlouvě absentuje klausele dle § 24 odst. 7 byt. zák., případně její obsah, směšuje povinnost dle uvedeného zákonného ustanovení s povinnostmi plynoucí z jiného zákonného ustanovení (§ 24 odst. 5 byt. zák.), což by bylo lze spíše posoudit ve smyslu právně relevantní neurčitosti (§ 37 odst. 1 obč. zák.), opomenul se pak zabývat otázkou, zda tato klausele je esenciální anebo akcidentální náležitostí smluvního typu dle § 23 odst. 2 a § 24 odst. 1 byt. zák., zdali jsou tedy na-

plněny podmínky postupu dle § 41 anebo dle § 39 obč. zák.

Pokud potom Nejvyšší soud při hodnocení otázky zásadního právního významu dovodil, že kognice, zda předmětná smlouva o převodu vlastnictví bytu se zřetelem k jejímu čl. VI. obsahuje klausuli dle § 24 odst. 7 byt. zák., anebo tomu tak není, je zjištěním skutkovým, a tudíž nepřipouští dovolací důvod dle § 241 odst. 3 písm. c) o. s. ř., Ústavní soud jeho názor v tomto směru nesdílí. Přijetí závěrů obecného soudu o obsahu právního úkonu (smlouvy) je posouzením právním, představuje autoritativní interpretaci právně relevantního projevu soukromé vůle, není tedy zjištěním skutkovým, nýbrž činěním právních poznatků (viz shodně usnesení sp. zn. III. ÚS 280/03). Skutkovými jsou v této souvislosti toliko zjištění faktuální (nikoli ale zjištění povinnosti), čili zjištění samotné existence právního úkonu, identifikace jeho subjektů, je-li učiněn v písemné formě, ověření pravosti listiny, konstatování znění textu apod.

Subsumpční podmínky naplnění právní normy nejsou totiž tvořeny toliko zjištěními faktuálními (skutkovými), nýbrž mohou být tvořeny i zjištěními povinnostními. Jinými slovy vyjádřeno, posouzení náležitostí smlouvy představuje podřazení individualizované a konkretizované povinnosti (práva) pod generální a abstraktní (obecnou) normu. Interpretace smlouvy (právního úkonu) se přitom řídí obdobnými výkladovými pravidly, jakými je ovládnuta interpretace obecně závazných právních předpisů.

Dikce čl. VI. předmětné smlouvy, uzavřené mezi stěžovatelkou a Bytovým družstvem K., obsahuje oddělenou úpravu úhrady na nesplacené úvěry a úpravu vyřazení prostředků určených na financování oprav a údržby domu a bytové jedno-

tky, čili nesměšuje povinnosti plynoucí z § 24 odst. 5 a § 24 odst. 7 byt. zák. Díkce čl. VI. odst. 3 písm. b) uvedené smlouvy pak speciálně stanoví způsob vyúčtování prostředků dle odstavce 2 citovaného ustanovení smlouvy.

Tím, že odvolací soud při interpretaci předmětné smlouvy tyto skutečnosti neakceptoval a postupoval při ní v rozporu s pravidly jazykového, systematického a teleologického výkladu, porušil ustanovení § 39 obč. zák. ve spojení s ustanovením § 24 odst. 7 byt. zák.

Nejvyšší soud v řízení dovolacím pak restriktivním výkladem pojmu nesprávného právního posouzení věci omezil příslušný dovolací důvod v rozporu nejen se smyslem a účelem § 241 odst. 3 písm. c) o. s. ř., nýbrž i s právně dogmatickým odlišením významu pojmů právního posouzení a skutkového zjištění.

Kromě námitek hmotněprávních stěžovatelka vytýká rozhodnutí odvolacího soudu i dotčení v základních právech plynoucích z čl. 38 odst. 2 LPS (omezení práva ve věci právně a skutkově argumentovat), spočívající v přijetí tzv. překvapivého rozhodnutí.

Ústavní soud důvodnost této výtky nesdílí. Ztotožňuje se v této souvislosti se stanoviskem účastníka řízení, dle něhož otázka platnosti smlouvy o převodu bytové jednotky, uzavřené mezi stěžovatelkou a Bytovým družstvem K., byla předmětem jak nalézacího, tak i přezkumného řízení, což plyne i z důkazu spisem Městského soudu v Praze sp. zn. 4 Cm 164/2000, dle kterého u jednání před Vrchním soudem v Praze bylo konstatováno znění čl. VI. uvedené smlouvy. Vrchní soud ve svém postupu tudíž plně akceptoval kautely plynoucí v otázce tzv. překvapivých rozhodnutí z judikatury Ústavního soudu (viz ná-

lezy sp. zn. III. ÚS 139/98, III. ÚS 257/98, I. ÚS 336/99), a to tím, že nekonstatoval celé znění, nýbrž toliko znění vybraných ustanovení předmětné smlouvy, označil účastníkům řízení právní otázku, jíž považuje za důvodné se zabývat, aniž by tím porušil práva účastníků plynoucí z maximy rovnosti zbrani dle čl. 37 odst. 3 LPS. Anticipoval tak povinnost plynoucí z ustanovení § 118a odst. 2 o. s. ř., aniž by tato ve smyslu čl. XI části dvanácté hlavy I bodu 15. zákona č. 30/2000 Sb. dopadala na předmětné odvolací řízení.

14. K výkladu právních úkonů a k principu autonomie vůle a smluvní svobody

§ 35 obč. zák.

§ 266 obch. zák.

Základním principem výkladu smluv je priorita výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady. Je tak vyjádřen a podporován princip autonomie smluvních stran, povaha soukromého práva a s tím spojená společenská a hospodářská funkce smlouvy. Není ústavně konformní a je v rozporu s principy právního státu taková praxe, kdy obecné soudy upřednostňují výklad vedoucí k neplatnosti smlouvy před výkladem neplatnost smlouvy nezakládajícím.

Nález Ústavního soudu ze dne 14. 4. 2005, sp. zn. I. ÚS 625/03
SbÚS 37/05

Z odůvodnění:

Interpretace smluvních textů je ve své základní podobě do jisté míry srovnatelná s výkladem právních předpisů. Jako společný faktor spojuje výklad smluvních tex-

tů a právních předpisů zejména skutečnost, že obojí, tj. právní předpis i smlouva, zakládají právo. V případě smlouvy jde samozřejmě toliko o autonomní normotvorbu, kde původce smluvního textu a adresát práv a povinností z této smlouvy vyplývajících je jedna a táž osoba. Jak v případě výkladu právního předpisu, tak v případě smlouvy rovněž platí, že jazykový výklad představuje „pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě; je pouze východiskem pro objasnění a ujasnění si jejího smyslu a účelu“ (srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 33/97, Sbirka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 9, nález č. 163, s. 399, 407; vyhlášen pod č. 30/1998 Sb.).

Interpretace smlouvy má ve srovnání s interpretací zákona řadu specifík. Zatímco tzv. vůle zákonodárce je koncepcí teoreticky problematická, neboť zákonodárce v moderní demokratické společnosti není individuální osobou, ale kolektivním orgánem (srov. stanovisko Pl. ÚS-st. 1/96, Sbirka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 9, s. 471), hraje vůle účastníků smlouvy při vytváření smlouvy a její interpretaci zásadní roli. Zatímco v případě zákonodárce lze předpokládat, co do výsledku jeho činnosti, tedy zákona, systematický a koherentní celek právního předpisu, neboť zákony stejně jako jiné právní předpisy jsou vytvářeny profesionálními právníky-legislativci, v případě smluv (třebaže často také psaných právníky) je nutno zohlednit, že jejich autoři koherentní struktury, pregnantní terminologie ani systematického uspořádání často nejsou schopni. Jak ostatně Ústavní soud dovodil ve své judikatuře, právní formalismus orgánů veřejné moci a jimi vznášené přehnané nároky na formulaci smlouvy nelze z ústavněprávního hlediska akceptovat, neboť evidentně zasahují do smluvní svobody občana vyplývající z principu priority občana nad státem, jak je upraven v čl. 1 Ústavy, a z principu smluvní volnosti ve smyslu

čl. 2 odst. 4 Ústavy a korespondujícího ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny (viz např. nález sp. zn. I. ÚS 331/98, Sbíрка nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 18, nález č. 86, s. 233, 241).

Poslední z uvedených úvah odpovídají také direktivy, které zákonná úprava dává soudci při výkladu smluvních ustanovení, když se jednoznačně stanoví priorita skutečné vůle účastníků smlouvy nad formálním projevem této vůle. Již rakouské předpisy tuto zásadu jednoznačně reflektovaly; např. čl. 278 obchodního zákoníku z roku 1863 stanovil, že při posuzování a výkladu obchodních jednání jest na soudci, aby vypátral vůli kontrahentů a nelpěl na doslovném smyslu výrazu. Podle platného českého občanského zákoníku právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejen podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem (§ 35 odst. 2 obč. zák.).

Text smlouvy je toliko prvotním přiblížením se k významu smlouvy, který si chtěli její účastníci svým jednáním stanovit. Doslovný výklad textu smlouvy může, ale nemusí být v souladu s vůlí jednajících stran. Směřuje-li vůle smluvních stran k jinému významu a podaří-li se vůli účastníků procesem hodnocení skutkových a právních otázek ozřejmit, má shodná vůle účastníků smlouvy přednost před doslovným významem textu jimi formulované smlouvy. Vůle je vnitřním stavem jednající osoby, který není bezprostředně přístupný interpretovi právního úkonu a není interpretem tohoto právního úkonu poznatelný. Vůli je proto nutno dovozovat z vnějších okolností spojených s podpisem a realizací smluvního vztahu, zejména z okolností spojených s podpisem smlouvy a následným jednáním účastníků po podpisu smlouvy.

Je nemožné, v obecné rovině, přesně vyjádřit hierarchii jednotlivých interpretačních argumentů, ani specifikovat okolnosti, za nichž má mít jednotlivý argument přednost před argumentem jiným. Jinak řečeno, objektivní právo, ačkoliv upravuje základní argumenty a metody výkladu smluv a jiných právních úkonů, nejen že nepodává úplný výčet argumentů a principů, k nimž má soud při výkladu smluv přihlížet, ale nestanoví ani jednoznačnou formou vzájemné vztahy mezi jednotlivými interpretačními pravidly. Soud musí přihlížet ke vzájemným vztahům jednotlivých, v úvahu připadajících argumentů a jejich roli v konkrétním případě vyvážit s ohledem na specifika dané kauzy, a nikoliv tato kritéria aplikovat mechanicky. Takovýto přístup je zároveň přístupem moderní judikatury, která postupně nahrazuje formálně legalistický pohled na právo pohledem, kterým soudce usiluje poskytnout nejlépe vyargumentovanou odpověď na právní a skutkové otázky, které před něj strany sporu staví.

Porušení ústavně zaručených základních práv se tedy orgán veřejné moci dopustí i tehdy, pokud formalistickým výkladem norem podústavního práva odepře autonomnímu projevu vůle smluvních stran důsledky, které smluvní strany takovým projevem zamýšlely ve své právní sféře vyvolat (srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 546/03, Sbíрка nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 32, nález č. 12).

15. K výkladu právních úkonů

§ 35 odst. 3 obč. zák.

Mlčení lze považovat za projev vůle jen za podmínky, že lze s určitostí usoudit, že jím byla projevována vůle určitého obsahu.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 12. 2005, sp. zn. 28 Cdo 2783/2005
ASPI JUD94033CZ

Z odůvodnění:

Právní otázku, jejíž posouzení je ve věci významné a která se stala i součástí námitek dovolatelky, lze spatřovat v posouzení bližších okolností vzniku práva nájmu žalované. Dovolatelka oponuje tomu, že by chování její i právních předchůdců mohlo být vykládáno jako směřující k uzavření smlouvy o nájmu konkludentně.

Podle ustanovení § 35 odst. 1 obč. zák. projev vůle může být učiněn jednáním nebo opomenutím; může se stát výslovně nebo jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnosti o tom, co chtěl účastník projevit.

V dovolání dovolatelka dovozuje, že konkludentní jednání (tedy slovy zákona projev vůle učiněný „jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnosti o tom, co chtěl účastník projevit“) musí být jednáním komisivním, tedy aktivně směřujícím k uskutečnění určitého záměru. Jednání omisivní, tedy nečinnost (mlčení), nemůže samo o sobě znamenat projev vůle. Není tu splněn požadavek určitosti volního projevu, nelze zjistit obsah takového projevu a tedy v projednávané právní věci nemohla nečinnost pronajímatele vést k uzavření nájemní smlouvy, při němž se předpokládá shoda o podstatných náležitostech smlouvy.

Takovým názorem je však popírána obecná výkladová zásada, že „kdo mlčí, souhlasí“. Opomenutí ve formě mlčení či jinou nečinnost nelze sice bez dalšího považovat za konkludentní projev vůle, směřující k zamýšleným právním následkům, avšak sepětí takové pasivity s právními účinky bude vždy posuzováno podle okolností konkrétního případu. Je-li možné v konkrétním případě, že nečinností byla

projevena vůle určitého obsahu, pak tímto způsobem mohou být vyvolány účinky právního úkonu, včetně dvoustranného právního úkonu.

16. K odkládací podmínce

§ 36 obč. zák.

Jestliže účastníci kupní smlouvy týkající se domku vážali tento právní úkon na podmínku uskutečnění výměny bytu v převáděném domku za byt kupujících, nemohlo státní notářství registrovat uvedenou kupní smlouvu předtím, než došlo ke splnění dohody o výměně bytu.

R 52/92

Z odůvodnění:

V daném případě byla registrována kupní smlouva, v níž se účastníci kromě jiného dohodli, že část kupní ceny bude vypořádána tak, že bude realizována výměna bytu v převáděném rodinném domku prodávající a družstevního bytu kupujících. Uskutečnění této výměny bylo podmínkou kupní smlouvy s tím, že část kupní ceny bude tímto způsobem vypořádána nejpozději do 23. 6. 1990.

Právní úprava vzniku smlouvy v ustanoveních § 44 až § 47 obč. zák. rozlišuje perfekci a účinnost smlouvy. Smlouva je perfektní, jakmile se účastníci shodnou na jejím obsahu. Účinností smlouvy se rozumí možnost domáhat se po právu a s úspěchem plnění ze smlouvy. Vznik smlouvy, která splňuje podmínky platnosti uvedené v ustanoveních § 37 až § 41 obč. zák., a její účinnost může, avšak nemusí spadat časově v jedno.

Platný právní úkon je jako právní skutečnost závazný pro jeho účastníky. I do-

hodou účastníků může však být vznik následků právního úkonu odložen. Tento případ nastává zejména tehdy, je-li k právnímu úkonu připojena podmínka ve smyslu ustanovení § 36 odst. 1 obč. zák. Tak tomu bylo v daném případě, kdy účastníci kupní smlouvy vážali tento úkon na podmínku tak, že splněním této podmínky nastane účinnost právního úkonu. Šlo tedy o podmínku odkládací. Znamená to, že kupní smlouva (jako právní úkon), pokud je platná, je už pro účastníky závazná (jsou svým právním úkonem vázáni) a musí s účinností kupní smlouvy počítat. Jakmile se pak podmínka splní, smlouva jako právní úkon nabude účinnosti, a to od okamžiku splnění podmínky (*ex tunc*).

Podmínka, na níž se účastníci dohodli, byla podmínkou možnou. Proto státní notářství, než přistoupilo k registraci smlouvy, se mělo zabývat tím, zda výše uvedená podmínka byla splněna. Z části V. smlouvy jasně plynulo, že se účastníci výslovně dohodli na tom, že smlouva nabude účinnosti registrací státním notářstvím po splnění podmínky spočívající v uskutečnění výměny bytu. Takto bylo povinností státního notářství vycházet z projevů vůle účastníků státního notářství a respektovat to, že podmínka uskutečnění výměny bytu musí být splněna před registrací.

17. K odkládací podmínce

§ 36, § 588 obč. zák.
§ 5 zák. č. 265/1992 Sb.

Při úplatných převodech nemovitostí je nutné oddělit závazkověprávní (obligační) účinky prodeje vyvolané kupní smlouvou od věcněprávních (věcných) účinků vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí, kterým se konstituuje vlastnictví k nemovité věci; k účinkům vkladu, jež jsou s ním bezprostřed-

ně spojeny, může dojít pouze následně po účincích vyvolaných smlouvou, neboť ke vkladu práva dochází na základě smlouvy. Proto k ujednání v kupní smlouvě, že „smlouva nabývá účinnosti dnem vkladu do katastru nemovitostí“, nelze ve smyslu ustanovení § 36 odst. 1 obč. zák. přihlížet, jelikož se zde jedná o podmínku (na kterou je vázán zánik vlastnického práva), jejíž splnění (vázání účinnosti obligačního vztahu na věcněprávní účinky) je nemožné.

Nález Ústavního soudu ze dne 12. 6. 2000, sp. zn. I. ÚS 331/1998
VJK 2000

Z odůvodnění:

Jak vyplývá z obsahu ústavní stížnosti, stěžovatelé zejména namítají, že v souladu se zákonem vážali účinnost smlouvy (jak vyplývá z ustanovení § 133 odst. 2 obč. zák.) na vklad do katastru nemovitostí, takže byly splněny podmínky povolení tohoto vkladu. Oproti tomu Katastrální úřad v Ústí nad Labem uvedl, že přezkoumal předmetnou kupní smlouvu podle požadavků stanovených v § 5 zákona č. 265/1992 Sb., v platném znění, a shledal, že podmínky vkladu nejsou splněny neboť chybí listina, která by povolení vkladu odůvodňovala. Je tomu tak prý proto, že účastníci vážali účinnost smlouvy na splnění odkládací podmínky, podle níž účinnost smlouvy posunuli až za rozhodný okamžik, jímž je datum podání návrhu na vklad práva do katastru, neboť právní účinky vkladu vznikají již ke dni podání návrhu na jeho provedení.

S tímto názorem se Ústavní soud neztotožňuje... důvodem zamítnutí návrhu na vklad je ... že „... tomuto dni chybí listina – účinná kupní smlouva – která by povolení vkladu odůvodňovala“ – nesplnění podmínky uvedené v ustanovení § 5 odst. 1 písm. b) zákona č. 265/1992 Sb. a že tento

(pravděpodobný) závěr opřel katastrální úřad o ujednání v kupní smlouvě, ve kterém stěžovatelé a vedlejší účastník vážali účinnost smlouvy (jinak zřejmě nabývanou dle ustanovení § 44 obč. zák. již okamžikem jejich uzavření) na splnění odkládací podmínky ve smyslu ustanovení § 36 obč. zák.

Jestliže katastrální úřad dospěl k tomuto závěru úvahou, založenou na shora uvedených ustanoveních zákona, Ústavní soud usuzuje, že (úřad) svým rozhodnutím ve svých důsledcích porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces, vyjádřené zejména v čl. 36 Listiny a čl. 6 Úmluvy. Je tomu tak proto, že jeho právní závěr (že návrh na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí se zamítá, neboť ke dni jeho podání chybí listina, tj. účinná kupní smlouva, která by povolení vkladu odůvodňovala) je v zásadním nesouladu se skutkovým zjištěním vyplývajícím z ujednání v kupní smlouvě, že „platnost této smlouvy nastává dnem podpisu smluvních stran; její účinnost vkladem vlastnického práva do katastru nemovitostí“ (viz např. náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 84/94 č. 34, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 4, Praha C.H. Beck, 7995). S ohledem na ustanovení § 133 odst. 2 obč. zák. je totiž nutné oddělit závazkově-právní (obligační) účinky prodeje vyvolané kupní smlouvou od věcněprávních (věcných) účinků vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí, kterým se konstituuje vlastnictví k nemovité věci; k účinkům vkladu, jež jsou s ním bezprostředně spojeny, může dojít pouze následně po účincích vyvolaných smlouvou, neboť ke vkladu dochází právě na základě smlouvy. Podle názoru Ústavního soudu je proto zřejmé, že se smluvní strany převodu nemohou od této zásady odchýlit a časovou následnost závazkověprávních a věcněprávních účinků fakticky změnit.

Vzhledem k tomu, že kupní smlouva zakládá synallagmatický právní vztah obsahující vzájemná plnění, tj. konkrétní vzájemná práva a povinnosti obou stran s následky zániku práv jednoho z účastníků při vzniku práv druhého účastníka či zániku povinnosti jejím splněním, je proto i zánik práv a povinností ze závazkového vztahu účastníků kupní smlouvy vázán – v souzené věci – na podmínku, jejíž splnění je nemožné, tedy na podmínku, že účinnost smlouvy nastává vkladem vlastnického práva do katastru nemovitostí. Podle ustanovení § 36 odst. 1 obč. zák. se k takové podmínce nepřihlíží. Proto není možné souhlasit se závěrem katastrálního úřadu, který vychází ze „zjištění“, že předmetná kupní smlouva není ke dni podání návrhu na vklad účinná, neboť účinnosti má nabýt až dnem, kdy katastrální úřad vloží podle ní právo do katastru nemovitostí. Za splnitelnou odkládací podmínku, s níž rozhodnutí Katastrálního úřadu v Ústí nad Labem v podstatě operuje, nelze považovat parafrázi ustanovení § 47 odst. 1 a § 133 odst. 2 obč. zák. (obsaženou v kupní smlouvě), že „platnost této smlouvy nastává dnem podpisu smluvních stran; její účinnost vkladem vlastnického práva do katastru nemovitostí“.

Názor katastrálního úřadu stěží obstojí, pokud má být zjištěna skutečnost jediným důvodem pro zamítnutí návrhu na vklad. Jestliže katastrální úřad z tohoto důvodu považoval podmínky ustanovení § 5 odst. 1 písm. b) shora citovaného katastrálního zákona (které má patrně na mysli) za nesplněny, a proto návrh na vklad do katastru nemovitostí zamítl, porušil tím právo stěžovatelů na spravedlivý proces, neboť jako orgán vykonávající státní moc je při svých rozhodnutích vázán zákonem. (Vyjádřeno jinými slovy lze dodat, že podle poznatků soudní praxe není běžné, že by účastníci smlouvy v ní sjednávali – co do účinnosti smlouvy – tzv. odkládací pod-

mínku. Pravidlem bývá opak, neboť obvykle se ve smlouvách různě parafrázuje text ustanovení § 133 odst. 2 (popřípadě § 47 odst. 1) obč. zák. Typické bývá ujednání, že „smlouva nabývá účinnosti vkladem do katastru“. Takové ujednání je však z hlediska jím zamýšlených účinků zpochybnitelné; je-li smlouva perfektní, pak je i účinná bez ohledu na to, že samo vlastnictví se nabývá až intabulací, tj. vkladem do katastru. Těmito úvahami se však katastrální úřad neřídil. ...

Rovněž Krajský soud v Praze se k odvolání stěžovatelů v zásadě zabýval jen úvahou, že smlouva, podle které se převádí vlastnické právo k nemovité věci, musí být s ohledem na právní účinky vkladu účinná nejpozději v den podání návrhu na vklad. V daném případě byl podán návrh na vklad podle smlouvy, která prý nejen nebyla účinná ke dni podání návrhu, ale „nenabyla účinnosti dosud“. Proto krajský soud rozhodnutí správního orgánu potvrdil. Z odůvodnění napadeného rozsudku je pak patrné, že krajský soud shledal právní názor Katastrálního úřadu v Ústí nad Labem správným, protože stěžovatelé a vedlejší účastníci stanovili účinnost kupní smlouvy až dnem vkladu vlastnického práva do katastru. Tím byla smlouva účinná smlouvy jinak, než jak nastává ze zákona uzavřením smlouvy, ke kterému dochází podle § 44 odst. 1 obč. zák. okamžikem, kdy přijetí návrhu na uzavření smlouvy nabývá účinnosti.

Právní závěr krajského soudu o neúčinnosti smlouvy, uzavřené mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem, však vychází především z možnosti sjednat účinnost smlouvy odlišně. Na čem však soud v daném konkrétním případě svou úvahu založil a jak interpretoval normy občanského práva hmotného se zřetelem na tuto souzeňnou věc, však již v odůvodnění svého rozhodnutí blíže neuvádí. Vzhledem k tomu,

že však obecný soud nepopírá, že by předmětná kupní smlouva byla právním úkonem vyhovujícím všem náležitostem kladeným na ni normami občanského práva hmotného, lze stěžii souhlasit s jeho závěrem, že smlouva není účinná, protože účastníci účinnost smlouvy stanovili až dnem vkladu; tento závěr opomíjí výklad právního úkonu (vycházející zejména z ustanovení § 34, § 35 a § 36 obč. zák.); takovým právním úkonem je též kupní smlouva obsahující všechny podstatné náležitosti stanovené zejména v ustanovení § 588 části osmé obč. zák., uzavřená v souladu s příslušnými ustanoveními občanského zákoníku, zejména s ustanoveními § 43a a § 46.

Smlouvou v tomto smyslu je i konkrétní kupní smlouva uzavřená mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem, takže nelze souhlasit s podrobněji neodůvodněným závěrem krajského soudu, že smlouva není účinná, protože účastníci účinnost smlouvy stanovili až dnem vkladu. To by totiž znamenalo, právě vzhledem k příčinné souvislosti a k časové návaznosti úkonů účastníků (uzavření smlouvy a podání návrhu na vklad) a následného úkonu katastrálního úřadu, kterým je povolení vkladu a provedení zápisu do katastru nemovitostí ... Že projevy v ní obsažené, s nimiž zákon vznik, změnu a zánik práv spojuje, tyto účinky dosud nevyvolaly, ani v budoucnu nevyvolají. Z napadeného rozsudku krajského soudu důsledně vzato vyplývá, že krajský soud dovedl irelevanci, popřípadě nezrealizovatelnost právního úkonu – tedy smlouvy uzavřené mezi stěžovatelem a vedlejším účastníkem, neboť nemůže vyvolat jimi zamýšlené účinky. Takový právní formalismus a přehnané nároky na formulaci smlouvy však nelze z ústavněprávního hlediska akceptovat, neboť evidentně zasahují do smluvní svobody občana vyplývající z principu priority občana nad státem, jak je upraven v čl. 1 Ústavy a z principu smluvní volnosti ve

smyslu čl. 2 odst. 4 Ústavy a v korespondujícím ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny.

18. K odkládací podmínce

§ 36 obč. zák.

§ 536 a násl. obch. zák.

Dohoda účastníků smlouvy o dílo, že objednatel je povinen zaplatit dílčí faktury až po předchozím odsouhlasení těchto faktur třetí osobou, není odkládací podmínkou, nýbrž smluveným předpokladem pro vznik nároku na úhradu záloh.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2003, sp. zn. 32 Odo 894/2002
C 2436 – Soubor

Z odůvodnění:

Řešení otázky, zda lze neplatnou podmínku oddělit od ostatního obsahu podmíněně části právního úkonu, k níž se tato podmínka vztahuje, má význam pouze tehdy, jde-li v případě ujednání druhé věty bodu VII.1. smlouvy o dílo č. 6/96, ze dne 5. 5. 1996, uzavřené mezi účastníky (dále jen „smlouva o dílo“) o podmínku ve smyslu § 36 obč. zák.

Odvolací soud shodně se soudem prvního stupně posoudil bod VII.1. smlouvy o dílo o úhradě dílčích faktur s podmínkou jejich předchozího odsouhlasení jako sjednání zálohových plateb vázaných na odkládací podmínku dle ustanovení § 36 odst. 2 věty první obč. zák.

Ustanovení bodu VII.1. smlouvy o dílo zní takto: „Dílčí faktury budou vystavovány v souladu s postupem prací na díle a do maximální výše dle zpracovaného kalendáře technologických etap výstavby, který bude doložen položkovým harmonogramem dodávek strojní technologie. Je-

jich úhrada je vázána předchozím odsouhlasením ing. O. Ž.“.

Podle § 36 odst. 1 obč. zák. lze vznik, změnu nebo zánik práva či povinnosti vázat na splnění podmínky, přičemž k podmínce nemožné, na kterou byl vázán zánik práva nebo povinnosti, se nepřihlíží.

Podle § 36 odst. 2 obč. zák. je podmínka odkládací, jestliže na jejím splnění závisí, zda právní následky úkonu nastanou, a podmínka je rozvazovací, jestliže na jejím splnění závisí, zda následky již nastalé pominou.

Podmínka je vedlejším ustanovením v právním úkonu, kterým se účinnost právního úkonu, tj. skutečný vznik, změna či zánik subjektivních občanských práv a povinností, činí závislým na skutečnosti, která je subjektům právního úkonu v době jeho učinění neznámá a je pro ně nejistá.

Význam odkládací podmínky spočívá v tom, že právní účinky právního úkonu, tj. subjektivní občanská práva a povinnosti, nastanou až jejím splněním. Do jejího splnění, nesplnění či zmaření existuje stav nejistoty, kdy se neví, zda učiněný právní úkon (který je jinak platný, a závazný a perfektní, a tedy splňuje zákonem stanovené či účastníky smluvené předpoklady svého vzniku, avšak není ještě účinný), nabude vůbec právní účinky. Jakmile se podmínka splní, právní úkon nabude účinnosti, a to od okamžiku splnění podmínky (*ex nunc*), ledaže bylo stanoveno účastníky úkonu něco jiného. Tehdy je teprve naplněna vůle zamyšlená účastníky právního úkonu. Naproti tomu nesplnění odkládací podmínky má za následek, že právní úkon, který dosud nenabyl účinnosti, této účinnosti již nenabude ani v budoucnu.

Podmínku podle § 36 obč. zák., na jejímž splnění závisí účinnost jinak perfekt-

ního právního úkonu, je však třeba odlišovat od podmínky, kterou si účastníci právního úkonu sjednají jako předpoklad (náležitost) pro vznik smluvního nároku (subjektivního práva a jemu odpovídající povinnosti), v dané věci pro vznik práva na zálohové platby ceny díla, resp. povinnosti je hradit.

Vedle předpokladu souladu dílčích faktur s postupem prací na díle, jejich maximální výše s doložením harmonogramu dodávek smluvní technologie, si účastníci smlouvy pro vznik povinnosti tyto dílčí faktury hradit sjednali též další podmínku – předchozí odsouhlasení těchto faktur třetí osobou (zástupcem budoucího uživatele). Takto sjednaná podmínka však neodkládá účinnost platně a závazně vzniklého práva na zaplacení záloh (resp. platnou a závaznou povinnost k jejich úhradě), naopak je smluveným předpokladem pro vznik nároku na úhradu záloh.

Lze tedy uzavřít, že předmětné ujednání „úhrada je vázána předchozím odsouhlasením ing. O. Ž.“ pojmové znaky odkládací podmínky vymezené v § 36 odst. 1 a 2 obč. zák. nenaplnuje, neboť se jím účinnost žádného právního úkonu ve smyslu tohoto ustanovení neodkládá. Je však třeba je vyložit jako další sjednaný předpoklad pro nárok na zaplacení dílčích faktur vystavovaných v souladu s postupem prací na díle a do maximální výše dle zpracovaného kalendáře technologických etap výstavby, který bude doložen položkovým harmonogramem dodávek strojní technologie.

19. K odkládací podmínce

§ 36, § 37 a § 575 odst. 1 obč. zák.

Závisí-li skutečnost, zda nastanou právní následky úkonu, na splnění pod-

mínky, která je nemožná (nesplnitelná), je právní úkon jako celek neplatný.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 1. 2006, sp. zn. 33 Odo 753/2004
ASPI JUD33983CZ

Z odůvodnění:

Podle § 37 odst. 2 obč. zák. právní úkon, jehož předmětem je plnění nemožné, je neplatný.

Podle § 575 odst. 1 obč. zák. stane-li se plnění nemožným, povinnost dlužníka plnit zanikne.

Podle § 36 odst. 1 obč. zák. lze vznik, změnu nebo zánik práva či povinnosti vázat na splnění podmínky. K podmínce nemožné, na kterou je vázán zánik práva nebo povinnosti, se nepřihlíží. Podle odstavce 2 téhož ustanovení je podmínka odkládací, jestliže na jejím splnění závisí, zda právní následky úkonu nastanou. Podmínka je rozvazovací, jestliže na jejím splnění závisí, zda následky již nastalé pomínou.

Odvolací soud vybuodoval své rozhodnutí na právním názoru, že tvrzenou nemožnost plnění, která podle žalované měla za následek neplatnost smlouvy účastníků, případně zánik v ní dohodnuté povinnosti žalované udělit žalobci souhlas s výstavbou parkoviště, nelze posuzovat ve vztahu k závazku žalované ve sjednané době vybudovat parkoviště, ale pouze ve vztahu k předmětu sporu, jímž je udělení jejího souhlasu žalobci. Udělení tohoto souhlasu pak není plněním nemožným. S tímto závěrem odvolacího soudu však není možno souhlasit.

V bodě III. odst. 1) smlouvy z 22. 4. 1998 se uvádí, že žalovaná ve sjednané době vybuduje na svých pozemcích vlastním

nákladem parkoviště. I když toto smluvní ujednání je formulováno jako povinnost žalované, je zcela zřejmé, že nejde o závazek, jehož splnění by se mohl žalobce případně domáhat, tedy o právní vztah, v němž vystupuje žalobce vůči žalované jako oprávněný subjekt. Naproti tomu ujednání v bodě III. odst. 5) smlouvy, podle kterého žalovaná udělí žalobci souhlas k vybudování parkoviště na jeho náklad v případě, že neprovede jeho výstavbu v dohodnuté době sama, je ujednáním, ze kterého vyplývá konkrétní povinnost žalované vůči žalobci a naopak právo žalobce na splnění této povinnosti, pokud nastanou předpoklady jejího vzniku. Ujednáním bodu III. odst. 1) smlouvy tedy byla sjednána podmínka, na jejímž splnění závisí, zda vznikne povinnost žalované udělit žalobci souhlas k výstavbě parkoviště, tj. podmínka odkládací.

Závisí-li právní následky (účinky) právního úkonu (smlouvy) na splnění podmínky, platí, že podmínka nesmí být v době právního úkonu nemožná (nesplnitelná). Zatímco k nemožné podmínce rozvazovací se nepřihlíží a právní úkon jako celek zůstává nedotčen (srov. § 36 odst. 1 věta druhá obč. zák.), důsledkem nemožnosti (nesplnitelnosti) odkládací podmínky je neplatnost právního úkonu jako celku. V dané věci soud prvního stupně vyšel ze skutkového závěru, že už v době uzavření smlouvy nebylo objektivně možné, aby žalovaná ve lhůtě šesti měsíců od kolaudace stavebních úprav domu žalobce parkoviště vybudovala a uvedla do provozu, a z tohoto závěru dovodil (byť zjevně nesprávným odkazem na § 575 obč. zák.), že žalobě nelze vyhovět. Odvolací soud však zvažoval nemožnost plnění pouze ve vztahu k povinnosti žalované udělit žalobci souhlas k vybudování parkoviště a z tohoto důvodu otázku splnitelnosti podmínky, za níž tato povinnost žalované měla vzniknout, pominul. Vzhledem k tomu, co je shora uvedeno, je

ovšem tato otázka zásadní, neboť kdyby byl vznik povinnosti žalované, jejíhož splnění se žalobce domáhá, vázán na nemožnou odkládací podmínku, byla by smlouva v tomto směru absolutně neplatná

Z uvedeného vyplývá, že pokud odvolací soud neposuzoval vznik povinnosti žalované k udělení souhlasu žalobci podle § 36 odst. 1 obč. zák., tedy z pohledu splnitelnosti podmínky, na niž byl vázán, nýbrž pouze podle § 37 odst. 2 obč. zák. a dospěl v důsledku toho k závěru, že tato povinnost žalované platně vznikla, jedná se o nesprávnou aplikaci zmíněných právních předpisů, tj. o nesprávné právní posouzení věci.

20. K rozvazovací podmínce

§ 36, § 39 a § 41, § 3 odst. 1 obč. zák.

I. Neurčitost rozvazovací podmínky má za následek neplatnost jí podmíněného právního úkonu.

II. Ustanovení § 41 obč. zák. o částečné neplatnosti právních úkonů nelze aplikovat na podmínky.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 1999, sp. zn. 22 Cdo 471/99
PrRo 8/99, s. 429

Z odůvodnění:

Dne 30. 11. 1992 uzavřeli manželé B. dohodu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví účastníků jako bývalých manželů. Podle této dohody se mělo žalobkyni z bezpodílového spoluvlastnictví manželů dostat všeškerých movitých věcí. Dále se jí vypořádávaly společné dluhy a následoval tento text: „Pokud jde o již uvedenou nemovitost – rodinný dům čp. 295 zakoupený v době manželství, tento se souhlasem paní S. H. zůstává v osobním vlastnictví

pana B. H. (žalovaného), s tím, že pan B. H. je povinen paní S. H. (žalobkyni) vyplatit polovinu z částky 712 000 Kčs, tj. 356 000 Kčs. Na dohodnutou část poloviny odhadní ceny domku zaplatí pan B. H. do 30. 11. 1992 buď přímo k rukám nebo poštovní poukázkou paní S. H. částku 150 000 Kčs. Zbývající část dohodnuté částky tj. 206 000 Kčs doplatí pan B. H. paní S. H. do 15 dnů po vyklizení bytu v prvním poschodí, to je toho, který až do současné doby dle svého uvážení užívá, nejpozději však do konce února 1993. Pan B. H. se stává dnem podepsání dohody jediným vlastníkem nemovitosti čp. 295. ... V případě, že by pan B. H. dluh nezaplatil do konce února 1993, nabude paní S. H. zpět vlastnictví poloviny rodinného domku čp. 295. Oba podepsaní souhlasí a shodně navrhují, aby na listu vlastnictví č. 822 uvedeném u střediska geodézie v H. pro kat. území K. bylo zapsáno: v oddíle A: B. H. r. č. 52 12 16/195, v oddíle B: beze změn...“.

Dovolací soud vychází z toho, že dovolatelka nepochybně neurčitost výše citované rozvazovací podmínky v dohodě účastníků a respektuje tak právní závěr, který v tomto ohledu zaujal již soud prvního stupně. Dovolací soud tedy přejímá dovoláním nedotčený předpoklad, že výše citované sporné vedlejší ujednání obsažené v dohodě účastníků představuje rozvazovací podmínku, jež je z hlediska ustanovení § 37 odst. 1 obč. zák. ve spojení s § 35 odst. 1 a 2 obč. zák. neurčitá. Jde tedy o posouzení dopadu této neurčitosti vedlejšího ujednání v dohodě účastníků na ostatní obsah dohody.

Podle § 36 odst. 1 obč. zák. vznik, změna nebo zánik práva či povinnosti lze vázat na splnění podmínky. K podmínce nemožné, na kterou je vázán zánik práva nebo povinnosti, se nepřihlíží.

Podle § 36 odst. 2 věty druhé obč. zák.

je podmínka rozvazovací, jestliže na jejím splnění závisí, zda (právní) následky již nastalé pominou.

Podle § 41 obč. zák. vztahuje-li se důvod neplatnosti jen na část právního úkonu, je neplatná jen tato část, pokud z povahy právního úkonu nebo z jeho obsahu anebo z okolností, za nichž k němu došlo, nevyplývá, že tuto část nelze oddělit od ostatního obsahu.

Rozvazovací podmínka ve smyslu citovaných ustanovení občanského zákoníku, obsažená ve smlouvě účastníků, obecně představuje vedlejší ujednání v rámci této smlouvy, jímž se stanoví, že již vzniklé účinky či právní následky dohody pominou, nastane-li (popřípadě nastala-li) určitá nejistá skutečnost v tomto vedlejším ujednání stanovená. Na rozdíl od situace, kdy jde o rozvazovací podmínku nemožnou, a stejně jako v případě nedovolené podmínky rozvazovací i odkládací, občanský zákoník neupravuje důsledky neurčité či nesrozumitelné podmínky. Podle názoru dovolacího soudu není rozdílu mezi důsledky neurčitosti rozvazovací podmínky ve smyslu § 37 obč. zák. a důsledky její nedovolenosti (tj. nepřipustnosti z hlediska § 39 obč. zák. např. pro rozpor se zákonem). Při zkoumání těchto důsledků je třeba vzít zřetel na to, že účastníci činí právní úkon podmíněně proto, že vznik právních následků odpovídá jejich vůli jen za skutkového stavu vznikajícího teprve přistoupením určité nejisté skutečnosti, resp. že jde o projev vůle sledující určitý právní následek jen při splnění vymíněné skutečnosti. Z toho pak lze dovozovat, že účastník týž právní úkon bez tohoto podmínění a bez dalších projevů své vůle (v případě smlouvy bez nového návrhu či nové akceptace neobsahující již dosavadní podmínku) nemínil učinit. Pak ovšem neurčitost rozvazovací podmínky, spočívající v nedostačcečně projevené vůli účastníka při

vyjádření této podmínky, činí podmiňovaný právní úkon (popřípadě podmíněnou část právního úkonu) neplatným.

Na tomto místě se sluší poznamenat, že dovolací soud je při řešení otázky důsledků neurčitě i nedovolené rozvazovací podmínky ve shodě s názorem Š. Lubyho, vyjádřeným ve stati „Právne úkony v československom občianskom zákonníku“, publikované v Právnických štúdiách č. 1, Vydavateľstvá Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1969, s. 27. Výklad dovolacího soudu lze podpořit též logickou argumentací *a contrario*: Jen v případě výslovně uvedeném v ustanovení § 36 odst. 1 věty druhé obč. zák. se k rozvazovací podmínce nehledí a má se tedy za to, že jde o právní úkon nepodmíněný. Ostatní výslovně neuvedené vady podmínek z hlediska jejich dovolenosti, náležitosti projevu vůle a v případě odkládacích podmínek i z hlediska jejich možnosti činí (na rozdíl či naopak od výjimečného, a proto zvláště uvedeného případu rozvazovací podmínky nemožné) podmíněný právní úkon (podmíněnou část právního úkonu) neplatným. Dovolací námitka v tomto ohledu je tedy správná a odpovídá nezpochybněnému tvrzení žalobkyně, že by bez zakotvení sporné podmínky do dohody účastníků o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů tuto dohodu se žalovaným neuzavřela.

S ohledem na odvolacím soudem zmiňované ustanovení § 41 obč. zák. je třeba ještě dodat, že podmínky ve smyslu ustanovení § 36 obč. zák., jež předchází ustanovením zákona o neplatnosti právních úkonů, jsou sice jako vedlejší ujednání určitou autonomní částí právního úkonu, ale již vzhledem k jejich samostatné úpravě i k samostatně teoreticky řešeným důsledkům jejich vadnosti nelze ustanovení § 41 obč. zák. na ně aplikovat. Podmínky nejsou částí právního úkonu ve smyslu § 41 obč. zák.; právní teorie v souvislosti s pod-

mínkami hovoří o složkách právního úkonu. Na rozdíl od části právního úkonu, která může obstát sama o sobě, je samostatná existence podmínky vyloučena. Ustanovení § 36 odst. 1 věty druhé obč. zák. (v němž jako důsledek nemožnosti rozvazovací podmínky není uvedena neplatnost podmínky, ale toliko, že se k ní nepřihlíží) je dokladem specifiky obecné právní úpravy podmínek, byť by důsledky uvedené úpravy byly stejné, kdyby na témže místě zákonodárce uvedl, že taková podmínka je neplatná. Rovněž v případě úpravy podmínek v závěti – § 478 obč. zák. – není uvedeno, že (jakékoliv) podmínky připojené k závěti jsou neplatné, ale pouze, že nemají právní následky.

Specifičnost podmínek jako zvláštních nahodilých složek právních úkonů (*accidentalialia negotii*) vždy se na ně vázících lze obdobně dovozovat i z ustanovení § 37 odst. 2 obč. zák., podle kterého právní úkon, jehož předmětem je plnění nemožné, je neplatný. Toto ustanovení se zjevně nevztahuje na podmínky. Právní nauka by se jistě nezabývala důsledky jednak nemožnosti, jednak nedovolenosti podmínky zvláště u podmínky rozvazovací a zvláště u podmínky odkládací, pokud by shledala souvztažnost mezi úpravou podmíněných právních úkonů a úpravou částečné neplatnosti právních úkonů, resp. aplikovatelnost ustanovení o částečné neplatnosti právního úkonu i na podmínky. Podmínky v občanském právu tudíž nelze poměřovat všemi obecnými ustanoveními upravujícími neplatnost právních úkonů a důsledky této neplatnosti, a ani ustanoveními o částečné neplatnosti právních úkonů. Vadné podmínky tedy mají za následek buď to, že se k nim nepřihlíží, anebo činí podmíněný právní úkon (jeho podmíněnou část) neplatným – pozitivní platné právo ani právní teorie nezavdává žádný důvod pro posuzování samotných podmínek z hlediska jejich platnosti. Podmínka vadná pro ne-

určitost způsobuje proto neplatnost celého podmiňovaného právního úkonu.

Vzhledem k právním závěrům dovolacího soudu ohledně rozvazovací podmínky, z nichž vyplývá, že žalovaný se po zániku bezpodílového spoluvlastnictví účastníků nestal výlučným vlastníkem domu čp. 295, pozbývá smyslu řešení otázky vypořádání účastníků ohledně pozemků s tímto domem souvisejících a dovolací námitky uplatněné s odkazem na § 241 odst. 2 písm. c) o. s. ř. a spojené právě s touto otázkou.

Konečně k argumentu odvolacího soudu, že výklad dohody účastníků o vypořádání jejich bezpodílového spoluvlastnictví, podle kterého by neurčitost rozvazovací podmínky činila tuto dohodu neplatnou „v té podstatné části, která se týká způsobu vypořádání mezi účastníky“, by byl v rozporu s dobrými mravy, zejména když žalovaný svůj závazek na vyrovnání podílů záhy splnil, dovolací soud uvádí:

Výklad právních úkonů je upraven ustanoveními § 35 odst. 2 a 3 obč. zák. V těchto ustanoveních se dobré mravy nijak nezmiňují. Uvedený právní závěr odvolacího soudu ohledně souladu výkladu právního úkonu s dobrými mravy tedy nemá oporu v právním předpise. Požadavek dobrých mravů je v občanském právu vždy spojován s právními úkony účastníků občanskoprávních vztahů, nikoli s postupem soudu – jeho výkladem, přičemž je to především soud, kdo je povolán k autoritativnímu výkladu sporných právních úkonů ve smyslu § 35 odst. 2 popřípadě odst. 3 obč. zák.

Skutečnost, že z neplatné smlouvy bylo plněno dodatečně a brzy po uplynutí dohodnuté doby plnění, neumožňuje sama o sobě prohlásit uplatnění neplatnosti takové dohody (způsobené nedodržením doby plnění, jež naplnilo rozvazovací podmínku)

za odporující dobrým mravům ve smyslu § 3 odst. 1 obč. zák., podle kterého výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Aplikace právě citovaného ustanovení občanského zákoníku má být zcela výjimečná, neboť má dopad na právní jistoty účastníků občanskoprávních vztahů a nelze si dobře představit, aby právě s odkazem na ně mohla být zamítnuta žaloba na určení, zda tu je či není právní vztah nebo právo, tj. žaloba podle § 80 písm. c) o. s. ř. Žalobkyně se v dané věci nedomáhala, aby žalovanému byla uložena povinnost nějakého jednání, ale toliko, aby deklaratorním rozhodnutím soudu bylo určeno vlastnictví ke sporným věcem. Takovým rozhodnutím se žádá práva a povinnosti nezakládají, pouze se jím konstatuje, zda určitý právní vztah či právo existují nebo neexistují. V případě eventuálního šikanózního uplatňování takové žaloby by pak nemohl být shledán naléhavý právní zájem na jejím podání, který je základním předpokladem její úspěšnosti.

21. K absolutní neplatnosti právních úkonů

§ 37, § 48 a 49 obč. zák.

Rozdíl mezi neplatností smlouvy podle ustanovení § 37 obč. zák. a právem od smlouvy odstoupit podle ustanovení § 48 obč. zák. spočívá v tom, že neplatnost právního úkonu vyjádřená v § 37 obč. zák. je neplatností absolutní od počátku bez ohledu na to, zda se někdo důvodu neplatnosti dovolal, a je nerozhodné, zda došlo k vydání soudního rozhodnutí určujícího, že právní úkon je neplatný; naproti tomu v případech, v nichž účastník právního úkonu jednal v omylu, vada projevu vůle tu nezakládá

neplatnost úkonu, nýbrž je tu dána účastníku jen možnost od smlouvy odstoupit (§ 48 a 49 obč. zák.) a právní úkon se od počátku ruší (nejde-li o některou z výjimek uvedených v ustanovení § 48 odst. 2 obč. zák.); v takovém případě se lze v soudním řízení domáhat vrácení toho, co bylo přijato na základě takto zrušené smlouvy, přičemž si soud posoudí jako otázku předběžnou, zda došlo k platnému odstoupení od smlouvy.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze 6. 12. 1974, sp. zn. 3 Cz 69/74
Sborník IV s. 459

Z odůvodnění:

Žalobkyně se domáhala určení, že je neplatná kupní smlouva (registrovaná státním notářstvím), podle které prodali žalobkyně a žalovaný V. V. ze svého bezpodílného spoluvlastnictví žalovaným R. B. a J. B. každému ideální polovinu rekreační chaty v P. na pronajatém pozemku parc. č. 220. Tvrdila, že k podpisu smlouvy byla žalovaným V. V. přivedena lstí, že ji podepsala pod pohrůžkou, aniž znala její obsah, a že tento žalovaný předstíral, že chatu směřuje za dodávkový automobil, se kterým bude provozovat autodopravu a tak zlepšit životní podmínky rodiny. Později zjistila, že chatu koupila žalovaná R. B. spolu se svým synem, žalovaným J. B.

Soud prvního stupně rozsudkem žalobě vyhověl a žalovaným uložil náhradu nákladů řízení. Svoje rozhodnutí odůvodnil závěrem, že k podpisu uvedené kupní smlouvy byla žalobkyně přivedena omylem a lstí, a že kdyby byla znala pravý stav věci, k prodeji chaty by nebylo došlo.

Nejvyšší soud České republiky rozhodl, že tímto rozsudkem byl porušen zákon. Podle občanského zákoníku není každá vada projevu vůle důvodem neplatnosti

smlouvy, nýbrž jsou jimi jen vady, které vyplývají z ustanovení § 37 obč. zák., jež pod sankci neplatnosti požaduje, aby projev vůle byl učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně. Projev vůle není ve smyslu tohoto zákonného ustanovení učiněn svobodně v případě, že ten, kdo jej učinil, byl k němu donucen, ať již druhým účastníkem smlouvy či třetí osobou, fyzicky (násilím) nebo psychicky, a to způsobem vzbuzujícím v něm odůvodněný strach z uskutečnění újmy, kterou se hrozí (bezprávní vyhrůžka). Neplatnost právního úkonu vyjádřená v § 37 obč. zák. je neplatností absolutní. Je tedy takový právní úkon od počátku neplatný bez ohledu na to, zda se někdo důvodu neplatnosti dovolal. Je také nerozhodné, zda došlo k vydání rozhodnutí určujícího, že právní úkon je neplatný, a takové rozhodnutí – pokud by k jeho vydání došlo – by mohlo mít jen význam deklarativní. Tomu, kdo na základě takového neplatného právního úkonu plnil, nic nebrání, aby se domáhal za splnění ostatních zákonných podmínek toho, aby bylo vráceno (§ 457 odst. 1 obč. zák.), co bylo takto plněno. Soud rozhodující o tomto nároku pak posoudí otázku platnosti právního úkonu jako otázku předběžnou. Nutno tedy i z tohoto hlediska (viz i č. 115/1967 a 88/1968 Sbírky rozhodnutí a sdělení soudů ČSSR a č. 17/1972 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek) posoudit, kdy je ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř. dán naléhavý právní zájem na určení neplatnosti takového právního úkonu.

Naproti tomu tam, kde účastník právního úkonu (smlouvy) jednal v omylu, jde sice o vadu projevu vůle, ovšem o vadu, která nezakládá neplatnost smlouvy, nýbrž dává, a to i v případě, že jde o omyl, který druhý účastník smlouvy vyvolal úmyslně, tedy lstí (§ 49 odst. 2 obč. zák.), jen možnost od smlouvy odstoupit (§ 48 a § 49 obč. zák.). Odstoupením se taková smlouva, pokud bylo učiněno za splnění zákon-

ných podmínek (§ 48 odst. 1 obč. zák.) a nejde o některou z výjimek uvedených v § 48 odst. 2 obč. zák., od počátku ruší. V takovém případě se lze za splnění ostatních podmínek domáhat v soudním řízení toho, aby účastníci byli uznáni povinnými vrátit to, co na základě takto zrušené smlouvy přijali (§ 457 odst. 1 obč. zák.), a otázku, zda došlo k platnému odstoupení od smlouvy, posoudí soud jen jako otázku předběžnou. Podle ustanovení § 49 odst. 1 obč. zák. může být důvodem pro odstoupení od smlouvy jen omyl, který vyvolal druhý účastník smlouvy nebo který musil být tomuto účastníku znám a podle odstavce 2 tohoto ustanovení pak jen omyl, který byl druhým účastníkem vyvolán úmyslně. Občanský zákoník v obou těchto ustanoveních uvádí druhého účastníka, z čehož je nutno dovodit, že musí jít o účastníka, který stojí na druhé straně smlouvy než účastník, který se chce dovolat omylu jako důvodu pro odstoupení od smlouvy; musí jít tedy např. o vztah kupující – prodávající, obdarovaný – dárcce, věřitel – dlužník apod. Je-li však na jedné straně smlouvy více osob (např. jako tomu mělo být v této věci), několik prodávajících, pak se nemůže žádný z účastníků stojících na jedné straně smlouvy dovolávat jako důvodu pro odstoupení od smlouvy omylu, o kterém tvrdí, že byl vyvolán, ať již úmyslně či nikoliv, účastníkem stojícím na téže straně smlouvy, nebo omylu, který musil být znám jen tomuto účastníku smlouvy.

22. K absolutní neplatnosti právních úkonů

§ 39, 50a obč. zák.

Platné právo neumožňuje zpětné zhojení vad právních úkonů absolutně neplatných (konvalidaci). Proto je pro právní posouzení smlouvy o smlouvě budoucí rozhodný stav v době jejího

uzavření; skutečnosti nastalé později nemají na její platnost vliv.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 1999 sp. zn. 22 Cdo 910/98

SoRo 2/00, s. 42

Z odůvodnění:

Dovolací soud vyšel ze skutečnosti, že platné právo neumožňuje zpětné zhojení vad právních úkonů absolutně neplatných (konvalidaci). Proto je pro právní posouzení smlouvy o smlouvě budoucí rozhodný stav v době jejího uzavření; skutečnosti nastalé později nemají na její platnost vliv.

Dovolatel vytýká odvolacímu soudu, že uvěřil tvrzením žalované ohledně ceny pozemku a „nepřipustil provést důkazy“, a to ani znaleckým posudkem ani dotazem na orgán územního plánování. Podle § 120 odst. 1 o. s. ř.: „Účastníci jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede. Zákon dále stanoví, že ve věcech, v nichž lze zahájit řízení i bez návrhu, jakož i v řízení o povolení uzavřít manželství, v řízení o určení a popření otcovství, v řízení o osvojení, v řízení o jmenování rozhodce nebo předsedajícího rozhodce, v řízení ve věcech obchodního rejstříku, v řízení o zrušení politické strany nebo politického hnutí, pozastavení a znovuoobnovení jejich činnosti a v řízení o některých otázkách obchodních společností, družstev a jiných právnických osob (§ 200e) je soud povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány“ (§ 120 odst. 2 o. s. ř.). Podle § 120 odst. 3 o. s. ř. nejde-li o řízení uvedená v odstavci 2, může soud provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy potřeba jejich provedení ke zjištění skutkového stavu vyšla v řízení najevo. Neoznačí-li účastníci důkazy potřebné k prokázání svých tvrzení,

vychází soud při zjišťování skutkového stavu z důkazů, které byly provedeny.

V dané věci žalobce nenavrhol provedení důkazů znaleckým posudkem a dotazem na orgán územního plánování. Proto odvolací soud nepochybil, když vyšel z provedeného důkazu – usnesení vlády, podle kterého byl předmětný pozemek v době uzavření smlouvy určen pro zástavbu. Ke změně, ke které došlo až v roce 1994, proto při posuzování platnosti smlouvy nelze přihlížet. Pokud jde o cenu pozemku, je třeba vyjít z toho, že pozemek o výměře 4 362 m² měl být prodán za 27 000 Kč, tedy za cenu 6,20 Kč za 1 m². Skutečnost, že takto stanovená cena byla mnohonásobně nižší než cena, kterou bylo možno v té době dosáhnout za prodej stavebního (ale i zemědělského) pozemku v Praze, je obecně známá a není ji třeba dokazovat (§ 121 o. s. ř.). Odvolací soud nepostupoval nesprávně, pokud vyšel ze skutečnosti, že kupní cena byla velmi nízká. K námitce dovolatele, že bylo třeba vycházet z cenových předpisů, je třeba uvést, že žádný právní předpis nestanoví cenu, za kterou lze nemovitosti prodávat; proto je při posuzování smluv třeba vycházet z obecné ceny, obvyklé v daném místě a v dané době (viz též R 15/1999 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Neobstojí ani tvrzení, že odvolací soud pomínil skutečnost, že prodej pozemku za stanovenou cenu měl být protihodnotou za poskytnutou půjčku. Odvolací soud uvádí, že smlouva o půjčce a smlouva o smlouvě budoucí spolu souvisely; pokud však žalobci v důsledku těchto smluv vzniklo nejen právo požadovat vrácení poskytnuté částky (a to v poměrně krátké lhůtě), ale i právo na koupi pozemků za „směšnou cenu“, šlo o úkon v rozporu s „dobrymi mravy“, a tudíž neplatný podle § 39 obč. zák. Z kontextu těchto úvah vyplývá, že odvolací soud považoval odměnu za půjčku ve

formě prodeje pozemků za shora uvedených podmínek za natolik nevýhodnou, že smlouvu o této odměně považoval za neplatnou. Tuto právní úvahu ovšem dovolatel, který neuplatňuje dovolací důvod, uvedený v § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř., v dovolání nezpochybil.

23. K absolutní neplatnosti právních úkonů a ochraně třetích osob

**§ 37, 38, 39, 48 obč. zák.
§ 243d o. s. ř.**

Ochrana třetích osob (jimi nabytých práv v době před zrušením rozhodnutí odvolacího soudu) ve smyslu § 243d odst. 2 o. s. ř. nedopadá na případy, kdy je nabývací smlouva neplatná podle § 37, 38 a podle § 39 obč. zák. pro obcházení zákona nebo rozpor s dobrými mravy.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2006, sp. zn. 22 Cdo 778/2005
PrRo 4/07, s. 149

Z odůvodnění:

Již shora je blíže uvedeno, že odvolací soud vycházel z toho, že pravomocný restituční rozsudek byl titulem, kterým J. V. nabyl spoluvlastnický podíl k nemovitosti, který převedl na žalované ještě před zrušením tohoto rozsudku. Vzhledem k tomuto převodu se zrušením pravomocného rozsudku vlastnické právo žalobců k tomuto podílu neobnovilo, neboť nabytí vlastnictví obdarovanými je chráněno právě § 243d odst. 2 o. s. ř. Na tomto odůvodnění neshledává dovolací soud nic nepřezkoumatelného a k namítané vadě řízení ani ohledně této části odůvodnění rozsudku odvolacího soudu nedošlo. Pokud ovšem jde o odvolacím soudem citovanou judikaturu k otázce nabytí vlastnictví třetími oso-

bami v dobré víře, pak nelze přehlédnout, že rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 22 Cdo 1186/98, který odvolací soud označil za klíčový, se týká nabytí vlastnictví třetí osobou od kupujícího po odstoupení prodávajícího od kupní smlouvy, tedy problematiky § 48 odst. 2 obč. zák. K opačnému výkladu téhož ustanovení dospěl Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 30 Cdo 2013/2002, který však odvolací soud označil za nepoužitelný pro výklad § 243d odst. 2 o. s. ř. Rozporná judikatura v otázce výkladu § 48 odst. 2 obč. zák. byla sjednocena rozsudkem velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2006, sp. zn. 31 Cdo 1836/2005, podle kterého „byla-li odstoupením od smlouvy zrušena kupní smlouva s účinky od počátku (§ 48 odst. 2 obč. zák.), nastává v právních vztazích účastníků smlouvy stejný právní stav, jako kdyby ke smlouvě vůbec nedošlo.

Mezi účastníky smlouvy se zrušení smlouvy od počátku projevuje tím, že se od počátku obnovují jejich práva a povinnosti v té podobě, v jaké je měli k předmětu smlouvy před uzavřením smlouvy (tedy se obnovuje původní stav), a to bez zřetele k tomu, zda smlouva měla mít právní následky jen v podobě obligačních účinků nebo zda měla i věcněprávní účinky.“ Dovolací soud zastává názor, že uvedené rozhodnutí se týká aplikace § 48 odst. 2 obč. zák., který výslovně stanoví, že odstoupením se smlouva „od počátku“ ruší, z čehož vyplývá, že na smlouvu o převodu věci uzavřenou kupujícími se třetí osobou se hledí jako na smlouvu uzavřenou nevládníkem. Naproti tomu § 243d odst. 2 o. s. ř. upravuje dopad pravomocného soudního rozhodnutí na práva a povinnosti třetích osob tak, že výslovně stanoví, že tato práva a povinnosti třetích osob nemohou být zrušeným rozhodnutím dotčena. To znamená, že jde-li o vlastnická práva třetí osoby k věci, jíž se zrušené rozhodnutí týkalo, poskytuje toto ustanovení ochranu právu

nabytému od nevládníka. Neplatnost převodního titulu, na základě kterého třetí osoba nabyla vlastnického práva, nemůže být tedy způsobena jen zrušením soudního rozhodnutí, od něhož převodce své vlastnické právo k věci dovozoval.

Nejvyšší soud se otázkou ochrany práv třetích osob podle § 243d odst. 2 o. s. ř., a to třetí osoby, na kterou oprávněná osoba převedla věc, která jí byla vydána na základě pravomocného restitučního rozsudku a který byl posléze dovolacím soudem zrušen, zabýval v rozsudku ze dne 9. 1. 2002, sp. zn. 22 Cdo 812/2000, publikovaném v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, svazek 13, poř. č. C 944. V tomto rozhodnutí zaujal názor, že „právní vztahy někoho jiného než účastníka řízení nemohou být novým rozhodnutím ve věci, ve které bylo pravomocné rozhodnutí dříve zrušeno v dovolacím řízení, dotčeny bez ohledu na skutečnost, že dotčená osoba věděla o tom, že proti rozhodnutí, na jehož základě bylo nabyto právo, bylo podáno dovolání. To vyplývá jak z textu zákona, který neváže ochranu třetích osob na vědomost o podaném dovolání ani na vědomost o vadách rozhodnutí, které by mohly vést k jeho zrušení v dovolacím řízení, tak i z pojetí dovolání, které je mimořádným opravným prostředkem a jeho podání nemá vliv na právní účinky napadeného rozhodnutí.“

Dále uvedl Nejvyšší soud v usnesení ze dne 24. 6. 2003, sp. zn. 28 Cdo 2364/2003 (věc se rovněž týkala převodu spoluvlastnických podílů vydaných oprávněné osobě soudním rozhodnutím, které bylo později v dovolacím řízení zrušeno), že „obsah a slovní znění § 243d odst. 2 o. s. ř. nebrání tedy výkladu tohoto ustanovení v tom smyslu, že třetí osoba je § 243d odst. 2 o. s. ř. chráněna tak, jakoby nabyla např. koupenou věc, jíž se týkalo zrušovací rozhodnutí dovolacího soudu, od vlastníka věci“

a „nelze vytýkat odvolacímu soudu (i soudu prvního stupně) že vzhledem k § 243d odst. 2 o. s. ř. nespátřoval důvod neplatnosti uvedených smluv v tom, že šlo o nabytí spoluvlastnických podílů, jichž se smlouvy týkaly, od nevlastníka“. Za správně posouzené považoval Nejvyšší soud další tvrzené důvody neplatnosti smluv, a to např. z hlediska jejich určitosti podle § 37 odst. 1 obč. zák.

S přihlédnutím k těmto rozhodnutím dospívá dovolací soud k závěru, že § 243d odst. 2 o. s. ř. poskytuje třetím osobám ochranu pro případ nabytí věci od nevlastníka, a že z tohoto důvodu nemůže být pro rozpor se zákonem podle § 39 obč. zák. neplatná smlouva, kterou byla věc na třetí osobu převedena v době od právní moci rozhodnutí do jeho zrušení dovolacím soudem. Z toho vyplývá, že ochrana podle § 243d odst. 2 o. s. ř. nedopadá na případy neplatnosti takové smlouvy podle § 37, 38 a 39 obč. zák. pro obcházení zákona nebo rozpor s dobrými mravy.

Obcházení zákona nebo rozpor s dobrými mravy nelze tedy dovozovat ze skutečnosti, že věc byla třetí osobou nabyta od nevlastníka. Žalobci v dovolání sice namítají, že darovací smlouva je neplatná pro obcházení zákona č. 87/1991 Sb., ale tvrdí, že spoluvlastnický podíl k nemovitostem nemohl být J. V. převeden, neboť mu nepatřil, dovolávají se podle obsahu shora právě neplatností převodní smlouvy pro nabytí tohoto podílu žalovanými od nevlastníka a této neplatnosti se úspěšně dovolat nemohou. Rozpor smlouvy s dobrými mravy spatřují v tom, že smlouva byla jejími účastníky uzavřena s úmyslem získat na úkor žalobců majetkový prospěch a poškodit je.

Podle odvolacího soudu žalobci nevedli žádné konkrétní skutečnosti o jejich poškození či pozbytí majetkového prospě-

chu. Přehlédl však, že žalobci poukazovali v řízení i na skutečnost, že ač restituční žaloba J. V. o vydání spoluvlastnického podílu k nemovitostem vůči nim byla konečným rozhodnutím soudu zamítnuta, přesto na základě darovací smlouvy, kterou J. V. v průběhu uvedeného řízení se žalovanými uzavřel, by v případě její platnosti spoluvlastnický podíl k nemovitostem bez náhrady pozbyli. Dovolací soud proto dospívá k závěru, že v otázce neplatnosti darovací smlouvy podle § 39 obč. zák. pro rozpor s dobrými mravy je právní posouzení věci odvolacím soudem nesprávné, neboť se odvolací soud těmito skutečnostmi nezabýval. Rovněž bude třeba, aby se odvolací soud vypořádal s nově uvedeným tvrzením žalobců o neplatnosti předmětné darovací smlouvy vzhledem k tomu, že o jejím vkladu rozhodl katastrální úřad v den, kdy dovolací soud zrušil pravomocný rozsudek, kterým bylo žalobcům uloženo vydat J. V. ideální polovinu předmětných nemovitostí.

Dovolací soud ještě podotýká, že pro posouzení dané věci nejsou použitelná rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 12. 2002, sp. zn. 28 Cdo 1352/2000, a ze dne 3. 8. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1289/2004, neboť se týkala aplikace § 243d odst. 2 o. s. ř. na případy, kdy došlo k převodu věci po pravomocně zamítnuté restituční žalobě, která byla později v dovolacím řízení zrušena a restituční žalobě bylo vyhověno.

24. K nesvobodě právních úkonů

§ 37 odst. 1 obč. zák.

Náležitostí vůle jednající osoby je svoboda a vážnost při jejím projevu při zachování absence omylu a tísně. V občanském právu tyto dvě stránky vůle nelze zkoumat odděleně, protože ač jsou z teoretického hlediska oba atributy vů-

le rovnocenné, pro možnost posouzení náležitostí právního úkonu je rozhodující svoboda projevu vůle.

Nález Ústavního soudu ze dne 14. 5. 1997, sp. zn. II. ÚS 28/96
SbÚS 8/97

Z odůvodnění:

Stěžovatelka postupně měnila v průběhu občanskoprávního řízení právní důvody, o které opírala podanou žalobu na neplatnost uzavřené darovací smlouvy. V případě tvrzené tísně na straně stěžovatelky v době uzavření smlouvy by měla možnost za předpokladu prokázání nápadně nevýhodných podmínek od smlouvy odstoupit. V případě darovací smlouvy je však z hlediska právní praxe zcela nemožné prokázat existenci nápadně nevýhodných podmínek v době uzavření smlouvy, neboť je to právní skutečnost, kterou vylučuje již prostý fakt darování, jako dobrovolný bezplatný převod na straně dárce a úmysl tento bezplatný dar přijmout na straně obdarovaného.

Ani další z námitek stěžovatelky, tj. neplatnost smlouvy z důvodu omylu podle ustanovení § 49a obč. zák., v daném případě nelze považovat za adekvátní projednávanému případu, když stěžovatelka nijak neprokázala a nesaradila pro toto tvrzení ani objektivní okolnosti uzavřené darovací smlouvy, že totiž adresát tohoto právního úkonu omyl stěžovatelky vyvolal nebo o něm věděl a využil jej ke svému prospěchu. Jak již konstatoval vrchní soud, omyl v pohybu stěžovatelky uvedený právní úkon nemůže činit neplatným.

Pro úplnost Ústavní soud dodává, že v dané věci nelze na druhé straně přehlednout, že lze mít za prokázané, že při uzavírání darovací smlouvy šlo ze strany stěžovatelky o jednání na oko, neboť se obávala,

že o své vlastnictví, které bylo předmětem šetření StB, přijde. Takové jednání pak nelze přeměřovat nedostatkem svobody vůle a vážnosti projevu, ale nedostatkem vzájemné shody vůle a jejího projevu. Jednostranná vědomá neshoda vůle a jejího projevu může mít podobu vnitřní výhrady (*reservatio mentalis*) nebo jednostranného předstírání určité vůle, kterou nemá, jak je tomu v dané věci, popřípadě má vůli jinou. Ve všech těchto případech jde sice o právní úkon neplatný pro nedostatek vážné vůle, avšak účastník, který předpokládal, že jde o úkon učiněný vážně, se ho může dovolávat tak, jako kdyby byl platný, a to vzhledem k zásadě upravené v § 3 obč. zák. a zásadě *nemo turpitudinem suam allegans auditur*, což je situace vedlejšího účastníka, resp. jeho právního předchůdce, neboť jak připouští i sama stěžovatelka, zůstalo vzhledem ke smrti obdarovaného neprokatelné, že tento o předstíraném projevu vůle stěžovatelky věděl.

25. K nesvobodě právních úkonů

§ 37 odst. 1 obč. zák.

Bezprávnou výhrůžkou je výhrůžka, kterou je vynucováno něco, co nesmí být vynucováno, přičemž může spočívat v tom, že je vyhrožováno něčím, co hrozící vůbec není oprávněn provést, nebo co sice oprávněn provést je, ale nesmí tím hrozit tak, aby někoho pohnul k určitému právnímu úkonu; není třeba, aby cíl, který je sledován použitím bezprávné výhrůžky, byl sám protiprávní. Musí dále jít o výhrůžku takového druhu a takové intenzity, aby podle okolností a povahy konkrétního případu u toho, vůči komu jí bylo použito, vzbudila důvodnou bázeň a výhrůžka musí být adresována tomu, jehož právní úkon se vynucuje nebo osobám jemu blízkým.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 1998, sp. zn. 3 Cdon 1522/96
SoJ 2/99, s. 41

Z odůvodnění:

Mezi účastníky není sporu o tom, že dne 21. 3. 1989 uzavřeli žalobci jako prodávající na straně jedné a Československý stát – Místní národní výbor v J. nad N. jako kupující na straně druhé smlouvu o převodu majetku (ve smlouvě specifikovaných pozemkových parcel) do tehdejšího státního socialistického vlastnictví. Potud není skutkový základ sporu zpochybněn ani dovoláním a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

Jak je patrné z obsahu spisu, řízení ve věci bylo zahájeno žalobou podanou u Okresního soudu dne 18. 9. 1990, a to vůči Místnímu národnímu výboru v J. nad N. jako žalovanému. Kasačním rozsudkem ze dne 28. 2. 1994, čj. 7 Cdo 42/92-98, Vrchní soud v Praze jako soud dovolací vyslovil závazný právní názor toliko v otázce procesního nástupnictví, uváděje, že po zániku soustavy národních výborů (ke dni 24. 11. 1990) se právním nástupcem Místního národního výboru v J. nad N. v průběhu řízení rozhodně nemohl stát obecní úřad, se kterým soudy po uvedeném datu jako s účastníkem jednaly (a jenž navíc způsobilost být účastníkem řízení neměl), nýbrž – ve smyslu § 68 odst. 1 zákona č. 367/1990 Sb., o obcích – pouze obec sama. Dovolatelka uplatnila v dovolacím řízení námitku nedostatku své pasivní věcné legitimace ve sporu; tato otázka v dosavadním průběhu řízení žádným soudem řešena nebyla (uvedená námitka byla takto vznesena vůbec poprvé). Vrchní soud se v dovolacím řízení zabýval toliko tím, kdo je procesním nástupcem původního způsobilého účastníka řízení, nikoliv tím, zda neměl být žalován subjekt jiný (potud je námitka žalobců ve vyjádření k dovolání

nepřesná); v hranicích právních otázek formulovaných v dovolání z 15. 6. 1992 (č. 1. 88–90) se ostatně pasivní věcnou legitimací žalované ani zabývat nemohl.

Výklad podávaný soudní praxí je jednotný v tom směru, že ve sporu o určení neplatnosti smlouvy ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř. se musí řízení, ať již jako žalobci nebo jako žalovaní, účastnit všichni, kdož ji uzavřeli, popřípadě jejich právní nástupci; nestane-li se tak, nemůže být žaloba úspěšná (srov. rozsudek bývalého Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. 2. 1988, sp. zn. 3 Cz 61/87, uveřejněný v Bulletinu bývalého Nejvyššího soudu ČSR – občanskoprávní části, č. 2, ročník 1988, pod číslem 36, jakož i usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 25. 5. 1993, sp. zn. 3 Cdo 70/93, uveřejněné v časopise Právní rozhledy č. 5, ročník 1993, s. 169). Národní výbory měly v době uzavření smlouvy postavení orgánu „socialistické“ státní moci a správy v krajských, okresních a obcích (§ 1 odst. 1 věta první zákona č. 69/1967 Sb., o národních výborech, ve znění účinném do 24. 11. 1990), kterým zásadně příslušel výkon státní správy v jejich územních obvodech (§ 5 odst. 1 citovaného zákona) a které byly nadány i samostatnou působností (§ 38 citovaného zákona). V mezích své samostatné působnosti vystupovaly v právních vztazích svým jménem a na svůj účet. Národní výbor však ani v rozhodném období (ke dni uzavření smlouvy a ke dni podání žaloby) nebyl zaměnitelný s československým státem, byť za něj v zákonem vymezených případech coby jeho orgán jednal. I když tedy v posuzované věci uzavíral kupní smlouvu jménem státu Místní národní výbor v J. nad N., byl účastníkem smlouvy na straně kupující československý stát, vůči kterému měla být žaloba podána.

Nelze ovšem vyloučit, že žalovaná obec se stala právním nástupcem Československého státu ve sporu v průběhu říze-

ní, a to k 24. 5. 1991, kdy nabyl účinnosti zákon č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, případně k 1. 1. 1993, kdy nabyl účinnosti zákon č. 10/1993 Sb., jímž byl zákon č. 172/1991 Sb. novelizován a který okruh věcí přecházejících z majetku státu do majetku obcí rozšířil. Otázkou, zda v současné době je obec žalována právem (zda je právním nástupcem po původním účastníku smlouvy – státu) ovšem v dovolacím řízení jednoznačně vyřešit nelze, neboť soudy obou stupňů, vedeny zjevně nesprávnou úvahou o zaměnitelnosti národního výboru a československého státu, si neopatřily žádné podklady (např. výpis z katastru nemovitostí, z nějž by bylo patrné, kdo a na základě jakých skutečností je v současné době zapsán jako vlastník sporných nemovitostí) na jejichž základě by bylo lze takový závěr učinit. Nezabývaly se v těchto souvislostech ani vazbou mezi tzv. restitučními předpisy a uplatněným nárokem.

Právní posouzení věci jež uvedené otázky pomíjí – vycházejí z představy, že účastníkem smlouvy byl národní výbor, jehož vlastní práva a závazky mohla ve smyslu § 68 odst. 1 zákona č. 367/1990 Sb., o obcích, přejít jen na obec – je tudíž nesprávné a dovolací důvod dle § 241 odst. 2 písm. d) o. s. ř. byl již proto uplatněn právem.

Dovolatelka též zpochybnila závěr odvolacího soudu o existenci bezprávné výhrůžky (*vis compulsiva*), jež činila kupní smlouvu podle § 37 obč. zák. absolutně neplatnou. Podle citovaného ustanovení právní úkon musí být učiněn svobodně, vážně, určitě a srozumitelně, jinak je neplatný. Uzavřel-li některý z účastníků smlouvu smlouvu na základě psychického donucení, bylo jeho jednání postiženo nedostatkem svobody vůle, ať již se tak stalo pod nedovoleným nátlakem ze strany dru-

hého účastníka smlouvy nebo třetí osoby. Aby výhrůžka působila neplatnost právního úkonu (a to neplatnost absolutní), musí především jít o výhrůžku bezprávnou (protiprávní), tj. musí jí být vynucováno něco co jí být vynucováno nesmí; může spočívat v tom, že je vyhrožováno něčím, co hrozící vůbec není oprávněn provést, nebo co sice oprávněn provést je, ale nesmí tím hrozit tak, aby někoho pohnul k určitému právnímu úkonu (např. že oznámí adresátův trestný čin, neučiní-li tento příslušný právní úkon). Přitom není třeba, aby cíl, který je sledován použitím bezprávné výhrůžky, byl sám protiprávní. Musí jít také o výhrůžku takového druhu a takové intenzity, aby podle okolností a povahy konkrétního případu u toho, vůči komu jí bylo použito, vzbudila důvodnou bázeň. Konečně musí být bezprávná výhrůžka adresována tomu, jehož právní úkon se vynucuje (nebo osobám jemu blízkým).

Na neexistenci bezprávné výhrůžky v posuzované věci nelze usuzovat – jak se domnívá dovolatelka – již z toho, že předmětné pozemky byly dříve vedeny na seznamu pozemků určených pro výstavbu rodinných domků a že jako takové mohly být vyvlastněny. Rovněž z okolnosti, že žalobci vedli jednání o udržení jen některých pozemků, a že kupující přistoupil na určitý „kompromis“, nelze – ač i tato má svůj význam – bez dalšího uzavřít, že jednání při uzavření smlouvy svobodně (že jejich vůle ohledně zbývajících pozemků nebyla při uzavření smlouvy protiprávně omezena). Podstatné je, zda žalobci, kteří nebyli povinni kupní smlouvu s kupujícím uzavřít (mohli vést spor v řízení o vyvlastnění), k tomu byli přinuceni nedovoleným psychickým nátlakem, jenž v nich vzbuzoval (s přihlédnutím k závažnosti výhrůžky) důvodný strach, že se hrozba – v daném případě hrozba faktickou okupací pozemků při stavebních pracích bez ohle-

du na to, zda přistoupí na dohodu – usku-
teční.

Odvolací soud spojil obecné vymezení pojmu bezprávné výhrůžky se skutkovým závěrem, že na celém staveništi, jehož součástí byly i pozemky žalobců, byly vykonávány práce, které měly – podle plánu – probíhat (pokračovat) i na pozemcích žalobců, a že před těmito pozemky stál do výslovného souhlasu žalobců (do 9. 1. 1989) buldozer; odtud usuzuje, že „žalobcům i všem ostatním muselo být zřejmé, že případný nesouhlas žalobců již nemůže znamenat obnovení staveniště do původního stavu“. Okolnost, že stavební práce probíhaly na jiných pozemcích, a že se stavební mechanizace (buldozer) zastavila před pozemky žalobců (které podle stavebních plánů měly tvořit součást staveniště), tedy, že stavební práce na pozemcích žalobců až do souhlasu žalobců neprobíhaly, ovšem sama o sobě povahu výhrůžky nemá; na rozdíl od situace, kdy by byl i jen na části sporných pozemků stavební činnost již neoprávněně probíhala, je naopak pouze informací o tom, že kupující respektoval vlastnické právo žalobců – choval se způsobem právem předvídaným a schvalovaným. Co do právního posouzení věci bylo proto i v tomto směru – v rovině aplikační – dovolání důvodné [§ 241 odst. 2 písm. d) o. s. ř.].

26. K nesvobodě právních úkonů

§ 37 odst. 1 obč. zák.

Za právní úkon učiněný nesvobodně nelze považovat uzavření kupní smlouvy za situace, kdy žalobce přerušil dodávku teplé vody do bytu žalovaného, přičemž nepřerušil dodávku vody studené.

Rozsudek ze dne 22. 3. 2004, sp. zn.
33 Odo 17/2002
C 2530 – Soubor

Z odůvodnění:

Podle dovolatele žalobkyně donutila jeho manželku H. H. uzavřít kupní smlouvu tím, že jim do bytu nedodávala teplou vodu; kupní smlouva je podle § 37 odst. 1 obč. zák. neplatná proto, že zástupkyně žalovaného ji uzavřela bez svobodné vůle.

Podle § 37 odst. 1 obč. zák. právní úkon musí být učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný. Dané ustanovení jako jednu z nezbytných náležitostí pro platnost právního úkonu stanoví svobodu projevu vůle.

Požadavek svobodně učiněného právního úkonu vylučuje platnost úkonu učiněného jednak pod tlakem násilí a jednak pod tlakem bezprávné výhrůžky. Násilí (tzv. fyzické donucení, *vis absoluta*) spočívá v takovém fyzickém nátlaku na jednajícího, a tím tedy i v nátlaku na jeho vůli, který vylučuje, aby se jeho vůle jakkoli uplatnila, a jímž se místo jeho vůle prosazuje vůle donucujícího. Násilí musí mít takovou povahu a intenzitu, aby uplatnění vůle donucovaného bylo zcela vyloučeno a aby jeho vůle byla nahrazena vůlí donucujícího. Násilí musí být protiprávné a mezi ním a učiněným projevem musí být příčinná souvislost, tj. učiněný projev musí být výsledkem násilí. Bezprávná výhrůžka (tzv. psychické donucení, *vis compulsiva*) je bezprávné působení na vůli člověka, které v něm vzbuzuje důvodný strach z újmy, jíž se hrozí tak, že se jeho vůle, projevená v právním úkonu, utváří pod vlivem tohoto strachu. Bezprávnost výhrůžky spočívá v tom, že se jí vynucuje něco, co takto nesmí být vynucováno; může spočívat v tom, že je vyhrožováno něčím, co hrozící vůbec není oprávněn provést, popřípadě něčím, co je sice oprávněn provést, ale čím není oprávněn hrozit za tím účelem, aby pohnul jiného k určitému právnímu úkonu. Hrozí-li ně-

kdo tím, co je oprávněn provést a čím je oprávněn hrozit, nejde o bezprávnou výhrůžku, ale o oprávněný nátlak. Mezi hrozbou a učiněným projevem musí být příčinná souvislost; to znamená, že z hrozby musí pramenit strach, který má přímý vliv na utváření projevené vůle. Výhrůžka musí tedy být takové povahy, že v druhém důvodný strach vzbuzuje.

Lze přisvědčit odvolacímu soudu, že sama odstávka dodávky teplé vody při nepřerušené dodávce vody studené do bytu žalovaného nebyla způsobila u manželky žalovaného vzbudit důvodný strach z újmy, v jehož důsledku byla donucena podepsat kupní smlouvu. Ze svědecké výpovědi H. H. nevyplývá ani to, že by jí kdokoli z pracovníků či osob pověřených žalobkyní nutil k uzavření smlouvy, ani to, že by jí taková osoba vyhrožovala tím, že dodávka teplé vody nebude obnovena, pokud neuzavře za žalovaného předmětnou kupní smlouvu; její obavy vyplývaly výlučně z vlastního vyhodnocení dané situace. Závěr odvolacího soudu, že tato skutečnost nemůže být způsobila k založení nesvobody projevu vůle a tím i neplatnosti právního úkonu, je proto správný.

27. K nesvobodě právních úkonů

§ 37 odst. 1 obč. zák.

Chování osoby blízké žalobci, která – při předestření svých představ, jaká situace v jejích majetkových poměrech nastane, nebude-li jí žalobcem pomoheno – naléhá na uzavření smlouvy s argumentací, že jiný způsob řešení jejích finančních těžkostí neexistuje, nelze kvalifikovat jako bezprávnou výhrůžku.

Usnesení ze dne 24. 6. 2004, sp. zn. 33 Odo 173/2004
C 2709 – Soubor

Z odůvodnění:

V daném případě je dovolacímu přezkumu předkládána právní otázka spočívající v posouzení platnosti smlouvy, kterou účastníci uzavřeli dne 3. 10. 2000, z hlediska svobodné vůle na straně žalobce ve smyslu § 37 odst. 1 obč. zák. Dovolatel totiž zpochybnil závěr odvolacího soudu o neexistenci bezprávné výhrůžky.

Podle § 37 odst. 1 obč. zák. právní úkon musí být učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný.

Konstantní soudní judikaturou je dovozováno, že svobodu vůle (tj. svobodu v jejím vytvoření) vylučuje kromě přímého fyzického donucení k provedení úkonu (kdy nejde ve skutečnosti o vůli jednajícího, neboť ta je nahrazena vůlí donucujícího) též donucení psychické, spočívající zejména v tom, že na vůli jednajícího působí bezprávná výhrůžka. Aby výhrůžka způsobila neplatnost právního úkonu ve smyslu § 37 odst. 1 obč. zák., musí být v první řadě bezprávná.

Rozhodovací praxe Nejvyššího soudu se již dříve sjednotila v právním názoru, že bezprávnou výhrůžkou je výhrůžka, kterou je vynucováno něco, co vynucováno být nesmí. Může spočívat v tom, že je vyhrožováno něčím, co hrozící vůbec není oprávněn provést, nebo co sice oprávněn provést je, ale nesmí tím hrozit tak, aby někoho pohnul k určitému právnímu úkonu. Není přitom třeba, aby cíl, který je sledován použitím bezprávné výhrůžky, byl sám protiprávní. Musí dále jít o výhrůžku takového druhu a takové intenzity, aby podle okolností a povahy konkrétního případu u toho, vůči komu jí bylo použito, vzbudila důvodnou bázeň. Výhrůžka musí být současně adresována tomu, jehož právní úkon se vynucuje, nebo osobám jemu blízkým. Mezi bezprávnou výhrůžkou a právním

úkonem musí být přímá příčinná souvislost (srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 12. 1998, sp. zn. 3 Cdo 1522/96, publikovaný v časopise Soudní judikatura pod č. 12/1999, rozsudek ze dne 8. 2. 2001, sp. zn. 22 Cdo 752/99, publikovaný v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydaném nakladatelstvím C. H. Beck, rok 2001, svazek č. 2, pod C 179). V případě bezprávné výhrůžky tak sice jednající projevuje vlastní vůli, ale je tu vada v pohnutce, která k vytvoření této vůle vedla.

Právní závěr odvolacího soudu (vycházející ze zjištěného skutkového stavu věci, který je v dovolacím řízení nezpochybnitelný), podle něhož nebylo prokázáno, že by se vůle žalobce uzavřít smlouvu o postoupení pohledávky vytvářela pod vlivem bezprávné výhrůžky, která by v něm vyvolala důvodnou bázeň, je třeba pokládat za správný. K jinému závěru nemohl odvolací soud dospět již proto, že žalobce nebyl schopen uvést, čím konkrétním mu jeho bratr vyhrožoval pro případ neuzavření smlouvy o postoupení pohledávek, tedy jaká konkrétní výhrůžka jej přinutila projevit vůli uzavřít předmětnou smlouvu vzbuzením důvodné bázně. Chování bratra žalobce (popisované žalobcem), který – při předstření svých představ o tom, jaká situace v jeho majetkových poměrech nastane, nebude-li mu žalobcem pomoheno – naléhal na uzavření smlouvy s argumentací, že jiný způsob řešení jeho finančních těžkostí neexistuje, nelze ani podle názoru dovolacího soudu kvalifikovat jako výhrůžku, tedy vyhrožování ať již tím, co hrozící není oprávněn provést, nebo tím, co sice oprávněn provést je, ale nesmí tím hrozit. Zmíněné počínání bratra žalobce lze chápat pouze jako působení na city žalobce při přesvědčování, aby osobě blízké (bratru) pomohl v jeho složité finanční situaci.

Skutečnost, že bratr žalobce při svém

počinání nebral ohled na zdravotní stav žalobce a že žalobce se obával, že další přesvědčování k pomoci by mohlo jeho zdravotní stav nepříznivě ovlivnit, je tedy z hlediska úvah o bezprávné výhrůžce, jejímž základním znakem je donucování, irelevantní. Založil-li proto odvolací soud své rozhodnutí na závěru, že v době uzavření smlouvy a ani v době, která jejímu uzavření předcházela, nebyl žalobce psychicky donucován, aby tuto smlouvu podepsal, a že chování bratra žalobce spočívající v naléhání, aby mu žalobce pomohl tím, že uzavře předmětnou smlouvu, nelze (ani při zohlednění zjištěného zdravotního stavu žalobce) kvalifikovat jako bezprávnou výhrůžku, je jeho rozhodnutí správné. Lze uzavřít, že odvolací soud při posouzení k dovolacímu přezkumu předložené právní otázky vycházel z citované judikatury a nikterak se od ní neodchýlil.

28. K určitosti právních úkonů

§ 37 odst. 1 obč. zák.

Ujednání smluvních stran o tom, že nabyvatelé v případě stáří či nemoci poskytnou postupitelce „veškeré zaopatření tak, jak si toho slušný způsob života žádá“, není neurčité a nečiní proto postoupní smlouvu neplatnou.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze z 24. 12. 1993, sp. zn. 3 Cdo 12/92
R 36/94

Z odůvodnění:

S právním posouzením odvolacího soudu ohledně vydržení nemovitostí nelze souhlasit především z toho důvodu, že není správný jeho závěr o neplatnosti postoupní smlouvy z 26. 8. 1977, vycházející z toho, že „ujednání stran ohledně vzájemného plnění druhé navrhovatelky a odpůr-

ce je zcela neurčitě“. Z obsahu uváděného notářského zápisu o postupní smlouvě z 26. 8. 1977, zn. NZ 722/77, totiž vyplynulo, že strany si ohledně vzájemného plnění na srážku z postupní ceny 54 573 Kč ujednaly, že „postupitelka si vyhrazuje a nastupitelé se zavazují v případě nemoci a stáří jí poskytnout a rovněž jejímu manželovi veškeré zaopatření tak, jak si to slušný způsob života žádá“. Toto plnění žalovaných bylo oceněno na 6000 Kč. Odvolací soud sice blíže nevysvětlil, v čem spatřuje neurčitost tohoto ujednání, avšak z celkové koncepce jeho odůvodnění je možno dovodit, že ji spatřoval v nesrozumitelnosti ujednání po obsahové stránce. A právě v tomto základním náhledu na otázku platnosti ujednání smluvních stran se posouzení dovolacího soudu liší od soudu odvolacího. Ujednání není neurčitě ani po výrazové ani po obsahové stránce. Naopak použití termínu „veškeré zaopatření“ vylučuje jakékoli možné pochybnosti o určitosti obsahu ujednání, které by mohl na druhé straně vyvolávat jen příkladný výpočet jednotlivých činností žalovaných, zařazovaných v podobných případech pod obvyklé pojmy – obsluha, zaopatření a pomoc v nemoci a stáří. Šíří tohoto „veškerého zaopatření“ co do kvantity i kvality pak dostatečně určitě vykládá i pravidlo, které zvolily smluvní strany, tj. „jak si to slušný způsob života žádá“. Podle dovolacího soudu z tohoto hlediska ujednání stran neplatné není.

Právní názor odvolacího soudu o neplatnosti této postupní smlouvy neobstojí ani tam, kde poukazuje, že ujednání o vzájemném plnění „je navíc zřejmě i v rozporu se skutečnou vůlí stran, pokud jde o druh vzájemného plnění“. Žádná zjištění v této věci tento právní názor nepodporují a odvolací soud opět nevysvětlil, jak vlastně k takovému závěru dospěl.

Dovolací soud pouze z hlediska vzá-

jemných souvislostí těchto skutečností i na tuto část právního posouzení odvolacího soudu poukazuje s tím, že ji není potřebné dále rozebírat, neboť tyto otázky se nestaly předmětem jednání.

Jestliže postupní smlouva z 26. 8. 1977 není z vysvětlených důvodů neplatná, je pojmově vyloučeno uvažovat o možnosti vydržení předmětných nemovitostí; proto právní posouzení odvolacího soudu také v tomto směru není správné.

29. K určitosti právních úkonů

§ 37 odst. 1, § 35 obč. zák.
§ 115 obch. zák.

Smlouvu o převodu obchodního podílu podle § 115 obch. zák. lze použít jak pro úplatný, tak pro bezplatný převod obchodního podílu. Mají-li být závazky smluvních stran dostatečně určité, je nutné v konkrétní smlouvě vždy určit, zda jde o převod úplatný či bezplatný. Ze samotného nedostatku vyjádření úplatnosti či určení ceny nelze bez dalšího dovodit bezplatnost převodu. Při úplatném převodu obchodního podílu musí být ve smlouvě uvedena též cena nebo způsob jejího určení.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 15. 3. 1995, sp. zn. 7 Cmo 120/94
PrRo 12/95, s. 496

Z odůvodnění:

Odvolací soud přezkoumal dohodu o převodu obchodního podílu uzavřenou účastníky sporu a dospěl k závěru, že z textu dohody nelze zjistit, zda úmyslem stran bylo převést obchodní podíl bezplatně, jak tvrdí žalovaní, či úplatně, za cenu hodnoty vypořádacího podílu, jak tvrdí žalobce. Dohoda totiž žádné cenové ujednání neob-

sahuje a neobsahuje ani ujednání o bezúplatnosti převodu.

Obchodní zákoník sice mezi obligatorní náležitosti smlouvy o převodu obchodního podílu nezařazuje dohodu o ceně obchodního podílu či způsobu jejího určení, popřípadě výslovné vyjádření bezúplatnosti převodu, nezbytnost zahrnutí jedné či druhé z těchto náležitostí však vyplývá z požadavku určitosti právního úkonu. Typ smlouvy o převodu obchodního podílu podle § 115 obch. zák. lze totiž použít jak pro úplatný, tak pro bezplatný převod obchodního podílu a mají-li být závazky smluvních stran dostatečně určité, je nutné v každé konkrétní smlouvě určit, o který z uvedených případů se jedná. Ze samotného nedostatku vyjádření úplatnosti či určení ceny nelze automaticky dovodit bezúplatnost převodu, jak to činí žalovaní, když zákon sice připouští učinit projev vůle i opomenutím, musí se tak však stát (stejně jako při jednání) způsobem nevzbuzujícím pochybnosti o tom, co chtěl účastník projevit (§ 35 obč. zák.); tato podmínka není v daném případě splněna.

Pokud jde o úplatný převod obchodního podílu, musí být ve smlouvě dohodnuta též cena, za kterou se obchodní podíl převádí či způsob jejího určení. Takový postup vyplývá z požadavku určitosti právního úkonu (§ 37 odst. 1 obč. zák.), neboť zákon pro smlouvu o převodu obchodního podílu nestanoví postup pro určení ceny, není-li uvedena ve smlouvě (jak to činí např. pro kupní smlouvu či smlouvu o dílo) a při nedostatku smluvního ujednání o ceně by tedy nebylo možné cenu s použitím dispozitivního ustanovení zákona stanovit. Z uvedeného vyplývá, že smlouva o převodu obchodního podílu, ze které se žalobce domáhá plnění, nebyla platně uzavřena.

30. K určitosti právních úkonů

§ 37 odst. 1 a § 35 obč. zák.

Jde-li o právní úkon, pro který je pod sankcí neplatnosti stanovena písemná forma, musí být určitost projevu vůle dána obsahem listiny, na níž je zaznamenán. Nestačí, že účastníku (účastníkům) právního vztahu je jasné, co je např. předmětem smlouvy, není-li to seznatelné z jejího textu.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 1996, sp. zn. 3 Cdon 227/96
SoRo 6/97, s. 145

Z odůvodnění:

Požadavek určitosti projevu vůle ve smyslu § 37 obč. zák., na rozdíl od srozumitelnosti, která se týká jazykové stránky projevu, představuje určitost obsahovou, to znamená, že neurčitý projev je sice po stránce jazykové srozumitelný, ale nejistý je jeho obsah. Jestliže jednající neměl zcela určitou jednoznačně vyjádřenou vůli, nelze neurčitost jeho projevu odstranit ani výkladem. Pokud však byla jeho vůle určita a nepodařilo se ji zcela určitým způsobem vyjádřit, lze neurčitost projevu zpravidla odstranit výkladem (§ 35 obč. zák.). Konečně je neurčitý i ten právní úkon, pokud věc, které se týká, není dostatečně označena, nelze ji individualizovat. Jde-li o právní úkon, pro který je pod sankcí neplatnosti stanovena písemná forma, musí být určitost projevu vůle dána v listině, na níž je zaznamenán. Nestačí, že účastníkům právního vztahu je jasné, co je např. předmětem smlouvy, která musí být písemná, není-li toto seznatelné z jejího textu. Určitost písemného projevu vůle je objektivní kategorií a takový projev vůle by neměl vzbuzovat důvodné pochybnosti o jeho obsahu ani u osob, které nejsou účastny daného smluvního vztahu.

Odvolační soud správně považoval za

neurčitou smlouvu v části o zřízení věcného břemene ve vymezení jeho obsahu – určitosti práv a povinností z věcného břemene vyplývajících. Nejistá je pasáž určující užívání nemovitostí pro žalovanou „v rozsahu, jak je doposud užívala“. Tato formulace totiž neumožňuje s jistotou vyložit omezení vlastníka nemovitostí – v jakém rozsahu vlastník nemovitostí má trpět jejich užívání a jaké je tomu odpovídající oprávnění žalované. Jak už bylo uvedeno, lze neurčitost projevu, pokud měl jednající zcela určitou vůli, zpravidla odstranit výkladem. To znamená, že je možno obsah právního úkonu takto výkladem zjistit, avšak výkladem nelze smlouvu doplňovat. Výkladem nelze tedy odstranit zjevnou neurčitost projevu mající za následek neplatnost právního úkonu.

Výkladem právního úkonu ve smyslu § 35 obč. zák. je třeba rozumět především jeho interpretaci ve smyslu gramatickém, logickém, systematickém a podobně – tedy v rámci projevu vůle tak, jak byl vyjádřen. Takto však nelze vykládat, co nebylo předepsanou formou vyjádřeno, resp. co bylo míněno, leč nevyjádřeno. Vzhledem k tomu nelze odvolacímu soudu vytýkat, že měl výklad smlouvy zjišťovat jinými důkazy, neboť by se nejednalo o zjištění obsahu smlouvy – její výklad, ale pro zjevnou neurčitost by takový postup vlastně znamenal doplňování obsahu smlouvy. Skutkové zjištění odvolacího soudu ohledně neurčitosti smlouvy v části, týkající se zřízení věcného břemene, je správné, odvolací soud je učinil na základě provedeného dokazování (opakoval důkaz smlouvou podle § 213 odst. 2 o. s. ř.). Dokazování svědky i výpověďmi účastníků by právní závěr odvolacího soudu v tomto směru nemohlo nijak ovlivnit, neboť by se zjišťovalo to, co ve smlouvě chybí, co tam mělo být. Přitom sám uvedený nedostatek činí část smlouvy, týkající se věcného břemene, neplatnou, a to od počátku. Právní zá-

věr odvolacího soudu o neplatnosti této části smlouvy podle § 37 obč. zák. je tedy správný.

31. K určitosti právních úkonů

§ 37 odst. 1 obč. zák.

Právní úkon je neurčitý tehdy, jestliže srozumitelně vyjádřený obsah má takové věcné nedostatky, že je nelze překlenout ani s použitím interpretačních pravidel. Nejsou-li ve smlouvě o převodu bytových a nebytových jednotek označeny jednotky přesně dle prohlášení vlastníka, ale jsou označeny v souladu se zápisy v katastru nemovitostí, a je-li tak vyloučena záměna označeného předmětu smlouvy s předmětem jiným, nejde o neurčitost projevu vůle účastníků smlouvy [§ 5 odst. 1 písm. c) zákona č. 265/1992 Sb.], ale toliko o nepřesnost, jež na srozumitelnost a určitost právního úkonu nemá vliv.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. 12. 1998, sp. zn. 30 Ca 21/98 a 30 Ca 22/98

SjS 414/99

Z odůvodnění:

Ve smyslu obecného občanskoprávního nazírání (srov. ustanovení § 37 obč. zák.) je právní úkon neurčitý tehdy, jestliže srozumitelně vyjádřený obsah má takové věcné nedostatky, že je nelze překlenout ani s použitím interpretačních pravidel. V projednávané věci jde o to, že smlouvami převáděné nebytové prostory do vlastnictví jejich současných uživatelů nebyly označeny přesně stejným způsobem jako v prohlášení vlastníka domu. Tak ale nebyly označeny ani v operátu katastru nemovitostí. Nepochybná je ovšem skutečnost, že v předmětné budově je šest bytových jednotek označených ve smlouvách způso-

bem shodným s prohlášením vlastníka budovy, a šest garáží v prohlášení označených číselně 136/01 až 136/05, zatímco ve smlouvách pojmenováním „jednotka-garáž č. 136/1“ a „jednotka-garáž č. 136/5“. V grafické příloze smluv je použito označení totožné s prohlášením vlastníka. Uváží-li se tedy jednak použití označení v následně uvedené části smlouvy totožné s prohlášením vlastníka a v textu smlouvy s výpisem z katastru nemovitostí (v dobré víře, že ten odpovídá slovy zákona skutečnému stavu věci) a jednak vyloučení záměny označeného předmětu smlouvy s předmětem jiným, pak je třeba uzavřít, že projevy vůle účastníků smluv nebyly neurčité, ale toliko nepřesné. Tato nepřesnost však na srozumitelnost a určitost právních úkonů neměla vliv. Pro zamítnutí návrhu na vklad nebyl tedy dán důvod, a krajský soud proto v souladu s ustanovení § 250q odst. 2 o. s. ř. odporcově rozhodnutí zrušil.

32. K určitosti právních úkonů

§ 37 odst. 1 obč. zák.

Ujednání o smluvní pokutě zajišťující závazek k nepeněžitému plnění, které její výši činí závislou též na době, po kterou trvá porušení smluvní povinnosti, není neplatné pro neurčitost (§ 37 odst. 1 obč. zák.).

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 1999, sp. zn. 25 Cdo 119/99
SoJ 11/99, s. 401

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 37 odst. 1 obč. zák. právní úkon musí být učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně.

Uvedená definice náležitostí projevu vůle vyžaduje, aby skutečnější právní

úkon byl formulován způsobem umožňujícím druhému účastníku seznámit se s ním a vnímat jeho sdělení v pro něj pochopitelné formě (požadavek srozumitelnosti), a aby alespoň výkladem podle § 35 obč. zák. bylo zjistitelné, jaký obsah jim měl být vyjádřen a co je konkrétně předmětem ujednání (požadavek určitosti).

Podle ustanovení § 544 odst. 2 obč. zák. smluvní pokutu lze sjednat jen písemně a v ujednání musí být určena výše pokuty nebo stanoven způsob jejího určení.

Smluvní pokuta je jedním z prostředků k zajištění závazku, který má zároveň sankční charakter, neboť účastníka, který poruší smluvní povinnost, stíhá nepříznivým následkem v podobě vzniku další povinnosti zaplatit peněžitou částku ve sjednané výši. Odtud plyne požadavek na precizní vyjádření rozsahu smluvní pokuty, který stojí vedle obecných požadavků na určitost právního úkonu podle § 37 odst. 1 obč. zák. Zákon ukládá, aby v písemném ujednání byla zachycena výše smluvní pokuty, přičemž umožňuje, aby se tak stalo dvěma způsoby. Buď je přímo stanovena výše smluvní pokuty uvedením konkrétní peněžní částky, anebo musí být sjednán způsob, jakým bude výše smluvní pokuty v okamžiku porušení smluvní povinnosti určena.

Zatímco první způsob vyjádření rozsahu smluvní pokuty je založen na předem dohodnuté a v průběhu doby neměnné výši pokuty, druhý způsob umožňuje účastníkům, aby výši pokuty vážali na okolnosti, které považují za významné, jejichž hodnoty však nejsou v době uzavření smlouvy známy. Tak se nejčastěji výše pokuty odvozuje určitým (např. procentním) podílem z hodnoty neposkytnutého plnění apod. Ustanovení § 544 odst. 2 obč. zák. tedy z pohledu určitosti ujednání o smluvní pokutě neklade podmínku, aby její výše

byla předem (v okamžiku uzavření smlouvy) pevně stanovena, nýbrž vyžaduje pouze, aby k tomuto momentu bylo nepochybné, jakým způsobem, to znamená z hodnoty jakých veličin a jakým výpočtem, bude výše smluvní pokuty v případě porušení smluvní povinnosti zjištěna. Zákon nevylučuje, aby byl způsob určení výše smluvní pokuty sjednán tak, že v průběhu smluvního vztahu budou výchozí veličiny proměnlivé (např. devizový kurs u smluvní pokuty odvozené od částky stanovené v cizí měně), trvá však na tom, že písemně musí být zachycena ta východiska, z nichž se bude výše smluvní pokuty v budoucnu případně odvíjet.

Tato úprava tedy nepřináší žádné limity ohledně absolutní výše smluvní pokuty stejně jako nestanoví ani omezení ohledně doby, po kterou může být smluvní pokuta při trvajícím neplnění zajištěného závazku placena. Jestliže účastníci považují opožděné splnění nepeněžitě smluvní povinnosti za natolik závažné a naopak možnost alespoň dodatečného vynucení sjednaného plnění za natolik žádoucí i za cenu zpřísněné míry zajištění závazku, nebrání jim dikce ustanovení § 544 odst. 2 obč. zák. v tom, aby smluvní pokutu svým písemným ujednáním konstruovali tak, že její výše se bude odvíjet též od doby, po kterou bude trvat porušení smluvní povinnosti.

V posuzovaném případě vyšel odvolací soud ze skutkového zjištění, že účastníci sjednali smluvní pokutu částkou 100 000 Kč za každý měsíc trvajícího porušení smluvní povinnosti přijmout do bytu ve svém domě třetí osobu, což posoudil jako ujednání o způsobu určení výše smluvní pokuty. Ustanovení § 37 odst. 1 a § 544 odst. 2 obč. zák. vyloužil tak, že určitost ujednání o způsobu určení výše smluvní pokuty je splněna pouze tehdy, je-li zároveň dohodnuto ukončení doby, na kterou je dohodnutá finanční částka vázána, anebo

je-li ujednána maximální finanční částka. Zákon však smluvní možnosti účastníků z hlediska určitosti tímto způsobem neomezuje a umožňuje-li naopak – za podmínek shora uvedených – aby se výše smluvní pokuty, resp. způsob jejího určení, odvozovala od doby, po kterou trvá porušení smluvní povinnosti, je zřejmé, že právní názor odvolacího soudu vyslovený v jeho rozhodnutí není správný.

33. K určitosti právních úkonů

§ 37 odst. 1 obč. zák.

Pro posouzení určitosti smlouvy o převodu nemovitostí je významný jen ten projev vůle, který byl vyjádřen v písemné formě. Je-li písemná smlouva o převodu nemovitostí objektivně neurčitá, je neplatná podle § 37 odst. 1 obč. zák. i v případě, že účastníkům bylo zřejmé, které nemovitosti jsou předmětem převodu.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2000, sp. zn. 22 Cdo 2374/98
SoRo 9/00, s. 266

Z odůvodnění:

V dané věci jde o posouzení určitosti smlouvy o převodu nemovitostí, ve které nebyla uvedena obec ani katastrální území, ve kterém se nemovitosti nacházejí, u tzv. dílčí zahrady nebylo uvedeno ani parcelní číslo a také nebylo specifikováno příslušenství převáděné nemovitosti. Je též třeba řešit otázku, zda lze žalobu na určení vlastnického práva zamítnout jako výkon práva, který je v rozporu s dobrými mravy.

Podle § 37 obč. zák., ve znění platném v době uzavření smlouvy, právní úkon musí být učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný.

Náležitostmi smlouvy o převodu nemovitosti z hlediska její určitosti se dovolací soud zabýval již v rozsudku ze dne 28. 1. 1998 sp. zn. 2 Cdon 1900/96, publikovaném v Soudních rozhledech č. 7/1998. Způsobem označení pozemků, které jsou předmětem právních úkonů, se zabývá i rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 1990 sp. zn. 3 Cz 45/90, publikované pod č. 53/1991 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek. Podle tohoto rozhodnutí „Z hlediska určitosti (jako předpokladu platnosti právního úkonu) proto musí být pozemek náležitě individualizován. Všechny nemovitosti musí být uvedeny v listině podle obcí, katastrálních území a parcelních čísel uvedených v evidenci nemovitostí.“ Smlouva o převodu nemovitosti, v níž není uvedeno parcelní číslo pozemků, které mají být převedeny, ani katastrální území, ve kterém se nemovitosti nacházejí, je neurčitá a proto neplatná (§ 37 obč. zák.), a to i v případě, že pozemky jsou ve smlouvě individualizovány jiným způsobem. V tomto případě totiž převažuje obecný zájem na určitosti vlastnických práv, která působí absolutně („proti všem“), nad zájmem účastníků právního úkonu na respektování jejich vůle. Proto musí být individualizace nemovitosti provedena natolik určitým způsobem, aby bylo i osobám třetím nepochybně zřejmé, které nemovitosti jsou předmětem právního úkonu. Toho lze dosáhnout jen uvedením parcelního čísla, obce a katastrálního území, v němž pozemky leží.

Ani skutečnost, že účastníkům bylo zřejmé, o které pozemky jde, nemá vliv na určitost smlouvy. Smlouva o převodu nemovitostí musí být uzavřena v písemné formě (§ 46 odst. 1 obč. zák.), a proto pro posouzení její určitosti je významný jen ten projev vůle, který byl vyjádřen v písemné formě. Je-li písemná smlouva o převodu nemovitosti objektivně neurčitá, je neplatná podle § 37 odst. 1 obč. zák., resp. § 37 obč. zák., v tehdy platném znění, i v případě, že účast-

níkům bylo zřejmé, které nemovitosti jsou předmětem převodu. Pokud odvolací soud vycházel z jiného právního názoru, spočívá jeho rozhodnutí na nesprávném právním posouzení věci [§ 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř.].

Problematickou příslušenství, které mělo být předmětem převodu, se odvolací soud nezabýval; proto se jí nebylo možno zabývat ani v dovolacím řízení, které má přezkumnou povahu. Dovolatelé mohou své námitky uplatnit v dalším řízení. Lze poznamenat, že otázkou určitosti smlouvy, kterou se převádí příslušenství nemovitosti, se zabývá rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 1996 sp. zn. 3 Cdon 1503/96, publikovaný v časopise Soudní judikatura č. 2/1997.

Je třeba přisvědčit námitce dovolatelů, že pokud tzv. dílčí zahrada o výměře 212 m² nebyla ve smlouvě blíže specifikována, její dodatečná identifikace, provedená v roce 1993, není pro posouzení platnosti smlouvy významná. Platnost smlouvy je třeba posuzovat k okamžiku jejího uzavření; dodatečně nastalé skutečnosti by mohly mít na platnost smlouvy vliv jen v případě, že by to platné právo umožňovalo. Tak tomu v daném případě není. I kdyby se vyšlo z toho, že v roce 1993 byla odstraněna neurčitost smlouvy, její účinky by nastaly až po tomto odstranění, tedy v roce 1993, a v té době by byl pro její účinnost nutný vklad do katastru nemovitostí, jehož existenci účastníci netvrdili. Odstranění vady smlouvy, která má za následek její absolutní neplatnost, nehojí účinky vady k okamžiku jejího uzavření.

34. K určitosti právních úkonů

§ 37 odst. 1, § 711 odst. 1 písm. d) obč. zák.

Požadavku určitosti výpovědi (§ 37 odst. 1 obč. zák.) z důvodů podle § 711

odst. 1 písm. d) obč. zák. neodporuje, je-li v ní výpovědní důvod vymezen uvedením skutkových okolností, které jej zakládají, např. i tak, že „nájemce nezaplatil nájemné za dobu delší než tři měsíce“, aniž by přitom pronajímatel uvedl konkrétní měsíce, za něž nájemné nebylo zapláceno. K výpovědi může ovšem soud přivolit pouze za předpokladu, jestliže ke dni doručení výpovědi nájemci byl takto skutkově vymezený důvod skutečně naplněn, a pronajímatel v řízení o přivolení k výpovědi prokáže svá tvrzení o skutečnostech, jimiž je výpověď odůvodněna.

Rozsudek ze dne 16. 1. 2001, sp. zn. 26 Cdo 2989/99
C 40 – Soubor

Z odůvodnění:

Ve smyslu ustanovení § 710 odst. 1 obč. zák. nájem bytu zanikne písemnou dohodou mezi pronajímatelem a nájemcem nebo písemnou výpovědí. Výpověď pronajímatele z nájmu bytu je jednostranným právním úkonem, který musí vyhovovat jednak obecným náležitostem právního úkonu, předepsaným zejména ustanovením § 37 a 39 obč. zák., jednak náležitostem stanoveným v § 710 odst. 3 obč. zák.

Podle ustanovení § 711 odst. 1 písm. d) obč. zák. může pronajímatel vypovědět nájem bytu s přivolením soudu, jestliže nájemce hrubě porušuje své povinnosti vyplývající z nájmu bytu, zejména tím, že nezaplatil nájemné nebo úhradu za plnění poskytovaná s užíváním bytu za dobu delší než tři měsíce.

Nejvyšší soud již ve svých rozhodnutích ze dne 8. 6. 1999, sp. zn. 26 Cdo 2259/98, a ze dne 15. 11. 1999, sp. zn. 26 Cdo 2472/98, zaujal právní názor – který sdílí i v této věci, že požadavku určitosti výpovědi (§ 37 odst. 1 obč. zák.) z důvodu

podle § 711 odst. 1 písm. d) obč. zák. neodporuje, je-li v ní tento výpovědní důvod vymezen uvedením skutkových okolností, které jej zakládají, např. i tak, že „nájemce nezaplatil nájemné za dobu delší než tři měsíce“, aniž by přitom pronajímatel uvedl konkrétní měsíce, za něž nájemné nebylo zapláceno. K výpovědi může ovšem soud přivolit pouze za předpokladu, jestliže ke dni doručení výpovědi nájemci byl takto skutkově vymezený důvod skutečně naplněn a pronajímatel v řízení o přivolení k výpovědi prokáže svá tvrzení o skutečnostech, jimiž je výpověď odůvodněna.

Jak se podává ze spisu, v daném případě byla výpověď z nájmu bytu (datovaná 12. 10. 1996) dána a doručena žalovaným před zahájením řízení o přivolení k výpovědi v dané věci. Z obsahu listiny obsahující kopii této výpovědi (jíž byl v řízení před soudem prvního stupně proveden důkaz – viz protokol o jednání konaném dne 28. 4. 1997, č. I. 32 spisu) vyplývá, že žalobci odůvodnili výpověď z nájmu bytu – vedle poukazu na ustanovení § 710 a § 711 odst. 1 písm. d) obč. zák. – tím, že žalovaní jsou „v současné době v prodlení s placením nájemného a úhrad za plnění poskytovaná s užíváním bytu po dobu delší než 3 měsíce, tj. za měsíce březen, květen a září 1996“.

Z uvedeného je zřejmé, že žalobci sice ve výpovědi uvedli konkrétní měsíce, za které žalovaní nezaplatili nájemné, nicméně uplatněný výpovědní důvod vymezili tak, že žalovaní jsou v prodlení s placením nájemného a úhrad za plnění poskytovaná s užíváním bytu „po dobu delší než 3 měsíce“. V řízení před soudem prvního stupně pak vnesli skutková tvrzení, která byla v řízení před soudem prvního stupně prokázána, že žalovaní nezaplatili řádně a včas nájemné (zálohu na služby) i za jiné, než za uvedené konkrétní měsíce (tedy za dobu delší než tři měsíce).

Odvolacímu soudu nelze proto přisvědčit, pokud dovodil, že v dané věci nejsou naplněny zákonné podmínky pro přivolení k výpovědi z nájmu bytu podle § 711 odst. 1 písm. d) obč. zák., neboť ve výpovědi z nájmu bytu nebylo žalobci ani tvrzeno, že by žalovaní nezaplatili nájemné za dobu delší než tři měsíce.

35. K určitosti právních úkonů

§ 37 odst. 1 obč. zák.
§ 642 obch. zák.

V případě zprostředkovatelské smlouvy, jejímž předmětem je obstarání příležitosti pro zájemce uzavřít kupní smlouvu, nemusejí být nemovitosti tak formálně přísně popsány, jak to pro provedení zápisu v katastru nemovitostí vyžaduje zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 6. 2001, sp. zn. 29 Cdo 2651/2000
SoRo 11/01, s. 388

Z odůvodnění:

V průběhu řízení bylo prokázáno, jak z obsahu spisu dovolací soud zjišťuje, že pan P. P. byl po prohlídce domu v H. připraven předmětný dům za cenu 2 500 000 Kč koupit. Tento dům mu byl nabídnut r. k. W. a spol., což také dne 13. 8. 1996 v tzv. „potvrzení zájmu o koupi nemovitosti“ potvrdil. Smlouvu o výhradním zprostředkování prodeje nemovitosti ze dne 27. 5. 1996 podepsal na straně zájemce pan V. P. a na straně zprostředkovatele r. k. W. a spol. Předmět smlouvy je v článku II citované smlouvy uveden jako „obstarání příležitosti pro zájemce k uzavření kupní smlouvy v souladu s § 645 obch. zák.“. Předmět je popsán jako „rodinný dům, díl-

na s prodejnou, pozemek, příslušenství“ a cena navržená zájemcem je 2 500 000 Kč. Podle článku IV citované smlouvy bude zprostředkovateli za úspěšný výsledek zprostředkování vyplacena provize ve výši 3 % z kupní ceny předmětu smlouvy, nejméně však 75 000 Kč.

Předmět smlouvy o zprostředkování podle základního ustanovení § 642 obch. zák. je formulován jako vyvíjení činnosti směřující k vytvoření příležitosti zájemci k uzavření smlouvy se třetí osobou. Tak je také formulován předmět citované smlouvy ze dne 27. 5. 1996 – „obstarání příležitosti pro zájemce k uzavření kupní smlouvy v souladu s § 645 obch. zák.“. Předmět citované smlouvy o výhradním zprostředkování prodeje nemovitosti je formulován dostatečně určitě a není důvod k vyslovení neplatnosti podle § 37 odst. 1 a § 35 odst. 2 obč. zák.

Pokud se jedná o okolnost, že předmět, tj. nemovitosti, není popsán určitými formálními údaji, dovolací soud má za to, že v případě zprostředkovatelské smlouvy nemusejí být nemovitosti tak formálně přísně popsány, jak to pro provedení zápisu v katastru nemovitostí vyžaduje zákon č. 265/1992 Sb. Na základě zprostředkovatelské smlouvy – na rozdíl od kupní smlouvy a obdobných smluv – se vlastnictví k předmětu smlouvy, tj. nemovitostem, nepřevádí; ostatně předmětem zprostředkovatelské smlouvy není koupě (převod) nemovitostí, nýbrž vyvíjení činnosti směřující k této koupi (převodu).

36. K určitosti právních úkonů

§ 37 odst. 1 obč. zák.

Cena předmětu plnění je neurčitá, je-li sjednána cena pouze jako výchozí a konkrétní cena má být stanovena jed-

nostranným úkonem účastníka smlouvy bez dohody s druhým účastníkem.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 3. 2001, sp. zn. 29 Cdo 1918/2000
C 356 – *Soubor*

Z odůvodnění:

Podle § 37 odst. 1 obč. zák. musí být právní úkon učiněn určitě, jinak je neplatný. Právní úkon je neurčitý tehdy, je-li vyjádření projevu sice srozumitelné, avšak nejednoznačný je jeho věcný obsah.

Žalobce a předchůdkyně žalovaného v nepojmenovaných smlouvách ze dne 21. 10. 1993 označených č. 2, 3, 5 dohodli získání předmětu – vybavení pro domácnost. Blíže nebyl tento předmět specifikován ani v P. P. C., s. r. o., které jsou součástí smlouvy (dále jen pravidla). Dovolací soud dospěl k závěru, že odvolací učinil právní závěr o neplatnosti předmětných smluv pro jejich neurčitost v souladu s § 37 odst. 1 obč. zák. Při uzavírání těchto smluv nebylo jednoznačně stanoveno, které předměty mohou být vybavením domácnosti a neurčitost obsahu předmětu plnění nebylo možno překlenout ani výkladem podle § 35 obč. zák. Ze skutkových zjištění vyplývá, že byly získávány i automobily, což svědčí o tom, že předmět – vybavení pro domácnost – byl stanoven neurčitě. Nerozhodná je námitka dovolatele, že účastníci se později dohodli na změně obsahu tří nepojmenovaných smluv, neboť neurčitost právního úkonu činí smlouvu od počátku absolutně neplatnou. Další právní úkony, kterými by mělo dojít ke změně neplatné smlouvy, nemohou mít žádné právní účinky.

Dovolací soud dále dospěl k závěru, že odvolací soud nepochybil, jestliže posoudil předmětné nepojmenované smlouvy za neurčité i z důvodu neurčitosti sjednání ceny předmětu plnění. V uvedených smlou-

vách je sjednána cena pouze jako výchozí a v bodu III. pravidel je stanoveno, že cena předmětu bude stanovena administrátorem, tedy jednostranným úkonem jednoho účastníka smlouvy, bez dohody s druhým smluvním účastníkem. Cena předmětu plnění pak je hrazena účastníkem smlouvy měsíční splátkou, která se skládá podle bodu III., 2. a) – c) pravidel z částky ceny předmětu plnění určené administrátorem, z administrativního poplatku, který je ve smlouvě určen 4,5 % aktualizované ceny předmětu plnění a daněmi a poplatky, jež budou v České republice uzákoněny a budou se týkat činnosti P. Smlouva ani pravidla dále nespécifikují o jaké daně a poplatky se jedná a nelze zjistit ani jejich výši. Je zcela bezvýznamná námitka dovolatele, že ve skutečnosti žádné daně a poplatky nebyly účastníkům účtovány, mimo daně z přidané hodnoty. Z uvedených skutkových zjištění je možný jediný právní závěr, že smlouvy jsou co do určené výše plnění neurčité, což způsobuje jejich absolutní neplatnost podle § 37 odst. 1 obč. zák. od jejich počátku. Dovolací soud se pak již nezabýval dalšími možnými důvody neplatnosti předmětných smluv, když dospěl k závěru, že smlouvy jsou pro jejich neurčitost neplatné. Odvolací soud na zjištěný skutkový stav správně aplikoval § 37 odst. 1 obč. zák. o neplatnosti právního úkonu, protože předmět a cena nepojmenovaných smluv ze dne 21. 10. 1993 byly dohodnuty neurčitě.

37. K určitosti právních úkonů

§ 37 odst. 1 obč. zák.
§ 19 odst. 2 ZKV

I. Uvede-li obchodní společnost nebo jiný podnikatel v písemném právním úkonu své obchodní jméno (nyní svou obchodní firmu) nepřesně nebo neúplně, nelze z toho důvodně dovozovat, že

by právní úkon učinil někdo jiný (od něj odlišná osoba). Jde o vadu projevu vůle, která způsobuje, nelze-li ji odstranit pomocí výkladu, absolutní neplatnost právního úkonu.

II. Skutečnost, že součástí formálně bezchybného označení neexistující obchodní společnosti bylo identifikační číslo, o kterém bylo posléze zjištěno, že náleží fyzické osobě, nemůže sama o sobě vést k identifikaci fyzické osoby jako kupujícího.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2002, sp. zn. 29 Cdo 342/2000
PrRo 9/02, s. 459

Z odůvodnění:

Podle skutkových zjištění odvolacího soudu, jež nebyla dovoláním zpochybněna, je v kupní smlouvě ze dne 14. 3. 1997 jako prodávající označena společnost „C. I. s. r. o., bankovní spojení: I. a p. b. P., zastoupená panem P. Smlouva je za prodávajícího podepsána K. P., jehož podpis částečně překrývá razítko s textem „C. L.“, a pod podpisem je uvedeno označení „pan P., C. I. s. r. o.“. Soudy rovněž učinily skutkový závěr, že společnost C. I. s. r. o. v době uzavření smlouvy neexistovala (a není zapsána v obchodním rejstříku).

Podle § 37 odst. 1 obč. zák., v rozhodném znění, tj. ve znění zákona č. 89/1996 Sb., právní úkon musí být učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný.

Nejvyšší soud již v rozsudku ze dne 22. 1. 2002, sp. zn. 21 Cdo 315/2001, poukázal na to, že uvede-li obchodní společnost nebo jiný podnikatel v písemném právním úkonu své obchodní jméno nepřesně nebo neúplně, nelze z toho důvodně dovozovat, že by právní úkon učinil někdo

jiný (od něj odlišná osoba). Opačný názor by měl za následek, že by právní úkon byl přičítán někomu, kdo jej neučinil; v případě, že by nepřesně nebo neúplně uvedené obchodní jméno neodpovídalo žádné obchodní společnosti nebo jinému podnikateli, by pak znamenal, že právní úkon vlastně nebyl – ačkoliv došlo k projevu vůle k právnímu úkonu směřujícímu – učiněn. Ve skutečnosti jde o vadu projevu vůle, která způsobuje, nelze-li ji odstranit pomocí výkladu (§ 266 obch. zák., § 35 odst. 2 a 3 obč. zák.), absolutní neplatnost právního úkonu (§ 37 odst. 1 obč. zák.). Od těchto závěrů nevidí důvodu se odchýlit ani v této věci. Závěr, že „prodávajícím“ z kupní smlouvy ze dne 14. 3. 1997 byl ve skutečnosti předchozí nabyvatel zařízení K. P. (kupující ze smlouvy ze dne 9. 7. 1996), ze zkoumané smlouvy neplyne, když v té je důsledně jako prodávající označena neexistující společnost s ručením omezeným. K. P. je zde naopak uváděn jen jako „zástupce“ prodávajícího, takže mu práva účastníka smlouvy přičítat nelze. Skutečnost, že součástí formálně bezchybného označení neexistující obchodní společnosti bylo identifikační číslo, o kterém bylo posléze zjištěno, že náleží fyzické osobě – K. P., nemá na uvedený závěr žádný vliv (sama o sobě k identifikaci kupujícího coby zmíněné fyzické osoby vést nemůže).

38. K určitosti právních úkonů

§ 37 odst. 1 obč. zák.

Označil-li se účastník smlouvy, pro níž je předepsána písemná forma, správným příjmením, ale nepřesným jménem tak, že užil jméno hovorové, jinou jeho podobu či jméno dřívější, nezpůsobuje tato skutečnost sama o sobě neplatnost smlouvy, zejména když další uvedené údaje sloužící k jeho identifikaci nezbuzují pochybnosti o jeho identitě.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2002, sp. zn. 22 Cdo 919/2001
SoRo 11/02, s. 393

Z odůvodnění:

Podle § 34 obč. zák. je právní úkon projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují.

Podle § 35 odst. 2 obč. zák. právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem.

Nejvyšší soud v rozsudku publikovaném v časopise Soudní judikatura, 1998, č. 6, pod číslem 46 zaujal právní názor, že „vada v označení osoby, která je účastníkem smlouvy, nezpůsobuje sama o sobě neplatnost této smlouvy, pokud lze z celého obsahu právního úkonu jeho výkladem (§ 35 odst. 2 obč. zák.), popřípadě objasněním skutkových okolností, za nichž byl právní úkon učiněn, zjistit, kdo byl účastníkem smlouvy“. Podle rozsudku Nejvyššího soudu uveřejněného v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck (dále jen „Soubor“), sv. 1, pod C 34, „pokud je právnická osoba v právním úkonu označena nepřesně obchodním jménem nebo názvem, který náleží jiné právnické osobě, avšak v tomto úkonu je uvedeno správné identifikační číslo této právnické osoby, není právní úkon neplatný, pokud lze z celého obsahu právního úkonu jeho výkladem zjistit, kdo byl účastníkem smlouvy“. Stejně právní názory zaujal Nejvyšší soud v rozhodnutích publikovaných v Souboru pod C 825 a C 1040. Uvedená rozhodnutí se sice týkají vady v označení právnické osoby nebo jiného podnikatele v písemném práv-

ním úkonu, právní závěry v nich uvedené jsou však zcela použitelné pro vadu v označení fyzické osoby v takovém právním úkonu.

Právnímu posouzení věci odvolacím soudem nelze nic vytknout. Odvolací soud při rozhodování použil správný právní předpis a správně jej také vyložil a jeho rozhodnutí je zcela v souladu s ustálenou soudní judikaturou. Ať již byla právní předchůdkyně žalobce v předmětných smlouvách označena jménem „Jasnuška“ nebo „Jasna“, přestože v době uzavření měla změněné jméno „Klára“, byla-li současně označena jí náležejícím nezaměnitelným rodným číslem a místem bydliště, nebylo pochybností o tom, že účastníkem smluv na straně prodávající byla právní předchůdkyně žalobce, od roku 1992 nesoucí jméno „Jasna“, což je česká podoba jména Klára. Ostatně právní předchůdkyně žalobce netvrdila, že smlouvy fakticky jako fyzická osoba neuzavřela. Její nesprávné označení ve smlouvách ve jménu samo o sobě neplatnost těchto smluv nezakládá. Na tom nemůže nic změnit skutečnost, že podle § 1 odst. 1 zákona č. 55/1950 Sb., o užívání a změně jména a příjmení, má občan povinnost užívat jména a příjmení, kterými je zapsán v matrice. Není také žádný důvod, aby na řešení sporné právní otázky byla aplikována ustanovení občanského soudního řádu.

39. K určitosti právních úkonů

§ 37 odst. 1, § 151o obč. zák.

Smlouva o zřízení věcného břemene, spočívajícího v povinnosti vlastníka pozemku trpět vedení kanalizační stoky přes jeho pozemek, je pro neurčitost neplatná, není-li z ní patrné, kudy stoka povede, popřípadě že může být vedena přes pozemek kdekoli.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 10. 2002, sp. zn. 22 Cdo 507/2001
SoRo 4/03, s. 121

Z odůvodnění:

Odvolací soud postavil své rozhodnutí především na právním závěru, že předmětná smlouva o zřízení věcného břemene je pro neurčitost podle § 37 odst. 1 obč. zák. neplatná. Rozhodnutí odvolacího soudu je v tomto ohledu v souladu s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu a jeho právnímu závěru nelze nic vytknout. Věcné břemeno je věcné právo, které omezuje vlastníka nemovité věci ve prospěch někoho jiného tak, že je povinen něco trpět, něčeho se zdržet nebo něco konat. Podstatným obsahem věcného břemene je zatížení vlastníka nemovitosti, neboli omezení v jeho výkonu vlastnického práva. Každá smlouva o zřízení věcného břemene musí mít písemnou formu a mimo jiné obsahovat přesné vymezení obsahu a rozsahu věcného břemene a pro eventuální vymáhání neplnění povinnosti též rozsah a způsob výkonu věcného břemene. K tomu srov. R 50/1985 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. Podle § 37 odst. 1 obč. zák. právní úkon musí být učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný.

Nejvyšší soud potvrdil svou aplikační praxi ve vztahu k právě citovanému ustanovení v návaznosti na výše citované rozhodnutí sp. zn. 3 Cdon 227/96 rozsudkem z 21. 6. 2001, sp. zn. 33 Odo 273/2001, publikovaným v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaném nakladatelstvím C. H. Beck, pod C 593, sv. 7; prakticky jím zopakoval citovaný právní názor.

Podle rozhodnutí uveřejněného v časopise Soudní judikatura, 1999, č. 4, pod č. 121 „právní úkon je neurčitý tehdy,

jestliže srozumitelně vyjádřený obsah má takové věcné nedostatky, že je nelze překlénout ani s použitím interpretačních pravidel“. V podstatě stejný právní názor zaujal Nejvyšší soud v rozsudku z 22. 6. 2000, sp. zn. 33 Cdo 390/2000, (ASPI), v němž uvedl, že „projev vůle je neurčitý, je-li neurčitý jeho obsah, tj. – mimo případy, kdy vůbec chybí určitá vůle – když se jednajícím nepodařilo obsah vůle jednoznačným způsobem stanovit, a je nesrozumitelný, jestliže jedající nedosáhl – vadným slovním nebo jiným zprostředkováním – jasného vyjádření své vůle. Závěr o neurčitosti či nesrozumitelnosti právního úkonu předpokládá, že ani jeho výkladem nelze dospět k nepochybnému poznání, co chtěl účastník projevit (§ 35 odst. 2 obč. zák.). Vůle účastníka právního vztahu je projevem určitá, srozumitelná, jestliže je výkladem objektivně pochopitelná. Výkladem pak nelze obsah předmětného právního úkonu doplňovat.“

Z provedeného dokazování nevyplývalo, že by se účastníci shodli na tom, že předmětná kanalizační stoka může vést přes pozemky žalobců kdekoli; ostatně ani to nevyplývá z předmětné smlouvy. Účastníci smlouvy se při ústním jednání domlouvali na tom, v jakém rozsahu a v jakých místech povede stoka přes jejich pozemky. Toto určité ujednání však nebylo pojato do písemné smlouvy a právě pro přesvědčení žalobců, že toto ujednání nebylo dodrženo, vznikl mezi stranami spor. Předmětná písemná smlouva je tedy neurčitá a tudíž neplatná ve smyslu § 37 odst. 1 obč. zák., neboť neobsahuje určitým způsobem vyjádřený rozsah věcného břemene, jež má žalobce zatěžovat.

40. K určitosti právních úkonů; přenechání věci jak stojí a leží

§ 37 odst. 1, § 588 obč. zák.
§ 261 odst. 6 obch. zák.

Požadavek určitosti předmětu kupní smlouvy – prodeje věcí úhrnem nelze ztotožňovat s konkretizací (individualizací) jednotlivých prodávaných věcí, nýbrž je nutno vztahovat jej k vymezení tohoto „úhrnu“ za použití údajů určujících např. místo, kde se věci k určenému datu nacházejí, jejich druhové vymezení a podobně.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.
11. 2003, sp. zn. 32 Odo 441/2003
C 2483 – Soubor

Z odůvodnění:

Jestliže smlouva účastníků stanoví závazek žalobkyně prodat žalovanému veškeré vybavení a zařízení J. r. v B. ul. 1097 v T., které se v této restauraci nachází, pak bez jakýchkoli pochybností vymezuje předmět prodeje způsobem „jak stojí a leží“.

Skutečnost, že obchodní zákoník výslovně takový typ smlouvy neupravuje, respektive, že v § 409 omezuje možnost aplikace tohoto ustanovení pouze na případy, kdy je předmětem smlouvy movitá věc určená jednotlivě nebo co do množství a druhu, vyvolává potřebu zkoumat, zda takovou smlouvu nelze podřadit pod některý ze smluvních typů upravených občanským zákoníkem (srov. § 261 odst. 6 obch. zák.).

Podle ustanovení § 588 obč. zák. z kupní smlouvy vznikne prodávajícímu povinnost předmět koupě kupujícímu odevzdat a kupujícímu povinnost předmět koupě převzít a zaplatit za něj prodávajícímu dohodnutou cenu.

Ke vzniku kupní smlouvy ve smyslu

výše citovaného ustanovení je třeba, aby se její účastníci dohodli na předmětu koupě a na kupní ceně. Předmětem kupní smlouvy pak mohou být věci určené individuálně, druhově, hromadně nebo úhrnně („jak stojí a leží“, to jest bez určení druhu, množství a jakosti).

Dostatečné určení předmětu kupní smlouvy, jako podmínku její platnosti podle § 37 odst. 1 obč. zák., pak v případě prodeje věcí úhrnem nelze ztotožňovat s konkretizací (individualizací) jednotlivých věcí, které předmět takové smlouvy tvoří, nýbrž je nutno vztahovat k vymezení tohoto „úhrnu“ za použití údajů určujících např. místo, kde se věci k datu uzavření smlouvy (popřípadě k datu určenému smlouvou) nacházejí, jejich druhové vymezení (bez současného určení množství) a podobně.

Ve smlouvě vymezený předmět prodeje pak podle dovolacího soudu z tohoto pohledu podmínku určitosti předmětu závazku splňuje, když jeho konkretizace ve spojení s konstatováním, že si kupující věci prohlédl, nevyvolává žádné pochybnosti, ani pokud jde o ve smlouvě projevenou vůli účastníků, ani ve vztahu k dostatečnému určení závazku žalobkyně.

Námítka žalovaného akcentující neplatnost kupní smlouvy (§ 409 obch. zák.) pro neurčitost, popřípadě nesrozumitelnost (§ 37 odst. 1 obč. zák.) a opírající se o skutečnost, že dodávaná věc není ve smlouvě určena jednotlivě (konkrétním uvedením jednotlivé věci), tak neobstojí, přičemž nesprávná právní kvalifikace smlouvy účastníků odvolacím soudem (jako smlouvy kupní podle ustanovení § 409 obch. zák. a nikoli podle ustanovení § 588 obč. zák.) nemá sama o sobě na závěr o platnosti této smlouvy vliv.

41. K určitosti právních úkonů

§ 37 odst. 1 obč. zák.

Součástí smlouvy o převodu nemovitosti, týkající se části parcely dosud v katastru nemovitostí neoddělené, musí být geometrický plán, kterým byla převáděná část oddělena. Jestliže však byl geometrický plán přiložen jen jako příloha ke smlouvě a přesto smlouva byla registrována a z obsahu k ní přiloženého geometrického plánu je objektivně jasné, jaká nemovitost byla převedena, není smlouva o jejím převodu neplatná pro neurčitost.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 2004, sp. zn. 22 Cdo 356/2004
C 3012 – Soubor

Z odůvodnění:

Občanský zákoník konkrétní požadavky na určitost smlouvy o převodu nemovitosti nestanoví. Náležitostmi smlouvy o převodu nemovitostí z hlediska její určitosti se dovolací soud zabýval v rozsudku ze dne 28. 1. 1998, sp. zn. 2 Cdon 1900/96. Způsobem označení pozemků, které jsou předmětem právních úkonů, se zabývá i rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 1990, sp. zn. 3 Cz 45/90, publikované pod č. 53/1991 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek. Podle tohoto rozhodnutí „Z hlediska určitosti (jako předpokladu platnosti právního úkonu) proto musí být pozemek náležitě individualizován. Všechny nemovitosti musí být uvedeny v listině podle obcí, katastrálních území a parcelních čísel uvedených v evidenci nemovitostí.“ Náležitostmi smlouvy předložené státnímu notářství k registraci se zabývá stanovisko bývalého Nejvyššího soudu ČSR, publikované pod č. 28/1986 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.

Zákon požaduje, aby smlouva o převodu nemovitosti byla určitá, tedy aby z ní bylo zřejmé, jaká nemovitost je jejím předmětem. Pokud je nemovitost ve smlouvě označena podle vypracovaného geometrického plánu a na tento plán smlouva odkazuje, je třeba učinit závěr, že účastníci hodlali tento geometrický plán učinit částí smlouvy. Z rozhodnutí publikovaného pod č. 28/1986 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek se podává závěr: „Má-li být předmětem převodu pozemek jako samostatná věc (nikoliv jde-li jen o spoluvlastnický podíl, který není právně reálně oddělen), je třeba, aby šlo o takový pozemek, který je vyznačen na pozemkové mapě a opatřen parcelním číslem, anebo aby oddělení reálné části pozemku bylo vyznačeno na geometrickém plánu potvrzeném střediskem geodézie; v takovém případě je totiž oddělení části dosavadního pozemku a vytvoření samostatné parcely přípustné a vyznačený díl pozemku lze považovat za samostatnou věc, která je způsobilá být předmětem právního jednání (úkonu). V tomto případě je geometrický plán nezbytnou součástí listiny obsahující jednání týkající se převodu reálného dílu dosavadního pozemku jako samostatné věci, neboť zakreslení uvedené části na tomto plánu, potvrzeném střediskem geodézie, umožňuje též identifikovat pozemek jako samostatnou věc, která je předmětem právního úkonu. Geometrický plán musí být vždy součástí listiny o smlouvě týkající se převodu nemovitostí.“ Je tedy zřejmé, že součástí smlouvy o převodu nemovitosti, týkající se části parcely dosud v evidenci nemovitostí neoddělené, měl být geometrický plán, kterým byla převáděná část oddělena. Jestliže však byl geometrický plán přiložen jen jako příloha ke smlouvě a přesto smlouva byla registrována a z obsahu k ní připojeného a státnímu notářství předloženého geometrického plánu je objektivně jasné, jaká nemovitost se převádí, není smlouva o jejím převodu neplatná pro neurčitost.

V dané věci účastníci ve smlouvě označili pozemky podle geometrického plánu ze dne 17. 9. 1991, na tento plán ve smlouvě odkázali a předložili jej se smlouvou státnímu notářství. Odkazuje na něj i znalecký posudek, obsažený v notářském spisu. K zápisu nově vzniklých právních vztahů nedošlo jen proto, že Středisko geodézie T., kterému nebyl znám výsledek vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví převodce a jeho bývalé manželky, vrátilo registrovanou kupní smlouvu státnímu notářství k přešetření skutečnosti, že jako prodávající není uvedena i bývalá manželka převodce, a státní notářství na tento přípis nijak nereagovalo. Za těchto okolností nelze učinit závěr o neplatnosti registrované smlouvy pro neurčitost.

42. K určitosti právních úkonů

§ 37 odst. 1 obč. zák.

§ 5 odst. 1 písm. c) zák. č. 344/1992 Sb.

§ 7a vyhl. č. 190/1996 Sb.

Nemovitosti, jež jsou z důvodu faktické nemožnosti jejich fyzického označení jedinečným způsobem evidovány a popsány v katastru nemovitostí, nemusí být v právním úkonu nutně identifikovány všemi údaji vyžadovanými jinak katastrálními předpisy, pokud i při použití jen některých z těchto údajů je lze ve smlouvě jednoznačně individualizovat.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2105/2006
SoRo 11/07, s. 430

Z odůvodnění:

Podle § 5 odst. 1 písm. c) zákona č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů, musejí být v listi-

nách, které jsou podkladem pro zápis do katastru, budovy označeny označením pozemku, na němž jsou postaveny, číslem popisným nebo evidenčním, případně, pokud se číslo popisné ani evidenční budově nepřiděluje, způsobem jejího využití a v případě budov s číslem popisným či evidenčním též příslušností budovy k části obce, pokud je název části obce odlišný od názvu katastrálního území, v němž se nachází pozemek, na kterém je budova postavena.

Podle § 5 odst. 1 písm. c) zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, katastrální úřad v řízení o povolení vkladu před svým rozhodnutím zkoumá, zda právní úkon týkající se převodu vlastnického práva nebo zřízení nebo zániku jiného práva je určitý a srozumitelný.

Podle § 7a vyhlášky č. 190/1996 Sb., kterou se provádí zákon č. 265/1992 Sb. a zákon č. 344/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů, v katastru se evidují tyto údaje o budově a bytu nebo nebytovém prostoru (dále jen „jednotka“):

- a) příslušnost do katastrálního území,
- b) údaje o parcele, na níž je budova umístěna [§ 7 písm. b) a c)],
- c) číslo popisné nebo evidenční,
- d) příslušnost budovy k části obce,
- e) číslo jednotky,
- f) typ a způsob využití budovy a typ a způsob využití jednotky (příloha body 2a, 2b a 2c),
- g) typ a způsob ochrany (příloha bod 3),
- h) příslušnost k vlastníku (číslo listu vlastnictví),
- i) právní vztah,
- j) spoluvlastnický podíl na společných částech domu, které jsou ve vlastnictví všech vlastníků jednotek.

V kupní smlouvě uzavřené mezi žalobcem a žalovaným dne 23. 4. 2001 byla pře-

váděná nemovitost označena takto: „nemovitost zapsaná u Katastrálního úřadu v O. v Katastru nemovitostí vedeném pro k. ú. Z. – VŽ, obec O., okres O. na LV č. 559, a to objekt bydlení č. p. 1242 na poz. parc. č. st. 1347, na adrese O.“.

Zákon č. 265/1992 Sb. sám požadavek určitosti a srozumitelnosti právního úkonu blíže nedefinuje ani neodkazuje na žádný jiný předpis, který by tak činil, proto nelze v řízení o povolení vkladu do katastru nemovitostí automaticky aplikovat výlučně ustanovení § 5 odst. 1 zákona č. 344/1992 Sb. ve spojení s § 5 odst. 1 zákona č. 265/1992 Sb. a požadavek srozumitelnosti a určitosti právního úkonu je nutno i ve vkladovém řízení posuzovat především podle občanského zákoníku. Ve smyslu občanského zákoníku je třeba právní úkon považovat za určitý a srozumitelný, jestliže je z něho patrné, kdo tento právní úkon činí a co je jeho předmětem, přičemž tento předmět musí být vymezen tak, aby nemohlo dojít k záměně za věci obdobného druhu. U nedostatků označení předmětu právního úkonu je pak nutno rozlišit, zda zakládají skutečně vadu umožňující záměnu předmětu úkonu nebo zda spočívají jen v jinak nepřesném či neúplném označení tohoto předmětu; o takový případ by šlo tehdy, jestliže by správné označení úkonu bylo zjistitelné podle dalších identifikujících znaků nebo i z celého obsahu právního úkonu jeho výkladem (§ 35 odst. 2 obč. zák.) – srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2002, sp. zn. I. ÚS 222/2000, a ze dne 13. 10. 2004, sp. zn. III. ÚS 447/2003.

V daném případě nebyla ve smlouvě výslovně obsažena formulace, že budova přísluší k „části obce“ V., nicméně z dalšího identifikačního údaje – adresy, která byla ve smlouvě uvedena ve tvaru „O.“ nepochybně lze zjistit, ve které části obce se budova nachází, a nelze tedy dovodit, že

smlouva je neurčitá, resp. nesrozumitelná, když navíc všechny ostatní údaje vyžadované § 5 odst. 1 písm. c) zákona č. 344/1992 Sb. kupní smlouva obsahuje a možnost záměny předmětu koupě s jinou budovou tak není reálně možná.

V předmětné smlouvě sice nebyla část obce uvedena, resp. jazykově vyjádřena, způsobem obvykle používaným v právní praxi, nelze však popřít tu skutečnost, že uvedená adresa nemovitosti v sobě informací o části obce bezpochyby nese a údaj označující část obce, k níž budova přísluší, tedy ve skutečnosti ve smlouvě nechybí. To vyplývá m.j. i z definice pojmu adresa, obsažené v § 5 odst. 2 vyhlášky č. 28/2001 Sb., o základních službách držitele poštovní licence, podle kterého adresa obsahuje kromě názvu ulice, náměstí apod., čísla domu, popřípadě i čísla bytu, název obce, její části apod. Taktéž lze souhlasit s námitkou žalobce, že způsob, jakým má být příslušnost budovy k části obce ve smlouvě vyjádřena, žádný právní předpis výslovně neupravuje. Z uvedeného vyplývá, že požadavku § 5 odst. 1 písm. c) zákona č. 344/1992 Sb. by měla vyhovovat jakákoli formulace, kterou je určité vyjádřen vztah budovy a části obce, což slovní spojení „objekt bydlení č. p. 1242 ... na adrese O.“ podle názoru dovolacího soudu splňuje.

Jestliže v kupní smlouvě, která byla předmětem přezkoumání katastrálního úřadu, byla budova, kterou účastník řízení prodal žalobci, označena číslem popisným (i orientačním), uvedením parcelního čísla pozemku, na němž je postavena, uvedením názvu obce i katastrálního území, jakož i odkazem na list vlastnictví, na němž je zapsána, a dále přesnou adresou, obsahující v sobě i označení části obce, pak je požadavek určitosti a srozumitelnosti právního úkonu zcela jistě splněn.

43. K určitosti právních úkonů

§ 37 odst. 1 obč. zák.

Jestliže v převodní smlouvě byla jako předmět převodu uvedena dosud v operátech evidence nemovitostí řádně nevynešená nemovitost, registrací takové smlouvy, příp. jejím následným vložením do sbírky listin [§ 1 odst. 2 písm. c) vyhlášky č. 23/1964 Sb., kterou se provádí zákon č. 22/1964 Sb., o evidenci nemovitostí] se uvedený nedostatek nezhojil a taková smlouva je neplatná.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2007, sp. zn. 22 Cdo 2102/2006
SoJ 1/08, s. 17

Z odůvodnění:

Předpokladem určitosti smlouvy o převodu nemovitostí je, aby z ní bylo zřejmé, jaká nemovitost je jejím předmětem. Předmětem převodu vlastnictví může být jen věc způsobilá být předmětem občanskoprávních vztahů, tedy z právního hlediska samostatná (k tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu z 30. 4. 1992, sp. zn. 4 Cz 18/92, publikovaný v Bulletinu Vrchního soudu v Praze pod č. 1, ročník 1993). V rozsudku ze 16. 11. 2004, sp. zn. 22 Cdo 356/2004, (viz SRNS C 3012), Nejvyšší soud zaujal právní názor, že „součástí smlouvy o převodu nemovitosti, týkající se části parcely dosud v katastru nemovitostí neoddělené, musí být geometrický plán, kterým byla převáděná část oddělena. Jestliže však byl geometrický plán přiložen jen jako příloha ke smlouvě a přesto byla smlouva registrována a z obsahu k ní přiloženého geometrického plánu je objektivně jasné, jaká nemovitost byla převedena, není smlouva o jejím převodu neplatná pro neurčitost“.

Z obsahu spisu vyplývá, že ke dni uzavření kupní smlouvy ze 6. 9. 1979 byl

v bývalé evidenci nemovitostí evidován pozemek parc. č. 2756 o výměře 1 799 m². Označená kupní smlouva se týkala části pozemku parc. č. 2756, tj. pozemku parc. č. 2756/1, v evidenci nemovitostí neoddělené čili z právního hlediska nikoli věci samostatné. Za tohoto stavu s ohledem na uvedenou, nebyl-li součástí kupní smlouvy ze 6. 9. 1979 geometrický plán, kterým došlo k oddělení převáděného pozemku od pozemku parc. č. 2756, a smlouva ani na takový geometrický plán neodkazuje, nelze než dát odvolacímu soudu za pravdu v jeho názoru, že je tato smlouva neplatná. Nelze také přehlédnout, že k vytyčení pozemku parc. č. 2756/1 došlo dvakrát, poprvé geometrickým plánem z 10. 8. 1979, kdy jeho výměra byla stanovena 1 012 m², podruhé geometrickým plánem ze 4. 9. 1979, kdy došlo k rozdělení pozemku parc. č. 2756/1 a kdy nově vytyčený pozemek parc. č. 2756/1 měl mít výměru 702 m². Z kupní smlouvy ze 6. 9. 1979 tak jednoznačně nevyplyvá, zda předmětem smlouvy byl pozemek vytyčený geometrickým plánem z 10. 8. 1979 či ze 4. 9. 1979.

Registrace kupní smlouvy státním notářstvím podle tehdy platné úpravy (§ 47 odst. 2 obč. zák., ve znění před novelou č. 509/1991 Sb.) byla předpokladem účinnosti smlouvy o převodu nemovitosti. Sama o sobě však platnost takové smlouvy nezaručovala a nebránila tomu, aby k tomu legitimovaná osoba nemohla s úspěchem u soudu namítat neplatnost takové smlouvy. Tato registrace pak měla z hlediska tehdejší evidence nemovitostí ten význam, že se na jejím základě v této evidenci vyznačila změna vlastnictví. Jen tím, že převodní smlouva byla registrována státním notářstvím a posléze dána na vědomí příslušnému orgánu geodézie, se údaje v převodní smlouvě, týkající se identifikace převáděné nemovitosti, nestaly a ani nemohly stát relevantní součástí operátu evidence nemovitostí. Jinými slovy jestliže v převodní

smlouvě byla jako předmět převodu uvedena dosud v operátech evidence nemovitostí řádně nevymezená nemovitost, tedy věc nezpůsobilá stát se předmětem občanskoprávních vztahů, registrací takové smlouvy, příp. následného jejího vložení do sbírky listin [§ 1 odst. 2 písm. c) vyhlášky č. 23/1964 Sb., kterou se provádí zákon č. 22/1964 Sb., o evidenci nemovitostí] se uvedený nedostatek nezhojil. Předpokladem platnosti sporné smlouvy proto bylo, aby před jejím uzavřením příslušný orgán geodézie v evidenci nemovitostí řádným postupem vyznačil existenci převáděného pozemku na základě náležitého geometrického plánu. Jestliže se tak nestalo, přičemž k převodní smlouvě nebyl připojen ani geometrický plán ani uvedena výměra převáděného pozemku, nelze učinit jiný závěr, než který přijal odvolací soud, tj. že sporná smlouva je neplatná.

44. K nemožnosti plnění

§ 37 odst. 2 obč. zák.

Pouhá okolnost, že smluvní ujednání spojuje plnění dlužníka se součinností jiné osoby, není důvodem počáteční nemožnosti plnění podle § 37 odst. 2 obč. zák.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2000, 25 Cdo 2893/99
SoJ 8/00, s. 285

Z odůvodnění:

Podle § 37 odst. 2 obč. zák. právní úkon, jehož předmětem je plnění nemožné, je neplatný.

Citované ustanovení postihuje sankcí neplatnosti případy, kdy v době vzniku právního úkonu je sjednaný předmět plnění neuskutečnitelný, a to buď pro překážky právního charakteru, které dlužníkovi brá-

ní ve splnění povinnosti, anebo pro fyzickou nemožnost předmětu plnění, kdy objektivní okolnosti fakticky vylučují, aby dlužník mohl své povinnosti dostát. Na rozdíl od nemožnosti plnění ve smyslu § 575 obč. zák. a násl., která může nastat jedině poté, co byl platně učiněn právní úkon, a která představuje jeden ze způsobů zániku závazku, musí být tzv. počáteční nemožnost plnění podle § 37 odst. 2 obč. zák. dána již k samotnému okamžiku vzniku právního úkonu a je pak důvodem jeho absolutní neplatnosti. Z tohoto pohledu nejsou opodstatněné ty dovolací námitky, které se dovolávají jednání zúčastněných stran v době po uzavření předmětných smluv.

Odvolací soud vyšel ze skutkového závěru (jeho správnost nemůže být vzhledem k uplatněnému dovolacímu důvodu předmětem dovolacího přezkumu, ostatně dovolatel v tomto směru ani námitek nečiní), že smlouvami ze dne 16. 10. 1992 a ze dne 21. 10. 1992 se žalovaný zavázal přijmout nájemce bytů nacházející se v jeho domě zpět do původních bytů po rekonstrukci domu. Nesplnění této povinnosti mělo být sankcionováno smluvní pokutou ve prospěch žalobce, který po dobu rekonstrukce zajišťoval pro nájemce žalovaného náhradní bydlení.

Z uvedeného je zřejmé, že mezi účastníky šlo především o zajištění včasného splnění povinnosti, která žalovanému vyplývala z jeho nájemního vztahu vůči L. D. a M. Č., a smyslem smluvní pokuty bylo zajistit včasné uvolnění náhradních bytů poskytnutých žalobcem, případně mu reparovat újmu vzniklou zpožděním při přestěhování nájemců do bytů v domě žalovaného. Jestliže žalovaný měl přímo ze zákona (§ 687 odst. 1 obč. zák.) povinnost umožnit jim užívání bytů, přičemž vzhledem k rekonstrukci domu bylo dohodnuto, že po dobu jejího trvání nebudou nájemci by-

ty dočasně užívat, pak mu zmíněná povinnost po skončení rekonstrukce znovu vznikla (z dosavadních skutkových zjištění alespoň prozatím nevyplynulo, že by L. D. a M. Č. již neměli v době, za niž je smluvní pokuta požadována, právo bydlení buď z titulu práva nájmu, popřípadě z titulu práva bydlení po výpovědi v dosavadních bytech), a nelze hovořit o tom, že povinnost umožnit užívat byt, která byla v předmetných smlouvách pojmenována jako povinnost „přijmout“ nájemce do bytů, by představovala plnění nemožné podle ustanovení § 37 odst. 2 obč. zák.

Je pravdou, že splnění povinnosti žalovaného přijmout nájemce zpět do bytů předpokládá určitou součinnost osob, v jejichž prospěch je takové ujednání činěno, nicméně případný nedostatek takové součinnosti je okolností přinášející určité důsledky teprve v okamžiku, kdy k ní dojde, tedy až v době následující po vzniku právního vztahu, nikoliv okolností, která by jako teoretická možnost, že se tak stane, bránila dlužníkovi od počátku ve splnění jeho povinnosti, jako důvod počáteční nemožnosti plnění podle § 37 odst. 2 obč. zák. Ostatně právní úprava celé řady závazků se součinností potřebnou ke splnění povinnosti druhé strany výslovně a bez újmy na platnosti závazku počítá (např. § 588, 592, 638, § 650 a 656) s tím, že na případy nedostatku součinnosti je předem pamatováno stanovením sankcí většinou v podobě vzniku nových povinností. obdobně platí i pro zákonnou povinnost pronajímatele předat nájemci byt a zajistit mu plný a nerušený výkon práv spojených s užíváním bytu (§ 687 odst. 1 obč. zák.), s níž se počáteční nemožnost plnění jistě také nesvazuje. Pokud by žalovaný nesplnil závazek plynoucí ze smlouvy z důvodu, že nájemci možnost návratu výslovně odmítl, tj. pro jejich nesoučinnost, ačkoliv žalovaný byl ochoten a schopen závazek splnit, mohlo by být zvažováno, zda k do-

bě, za kterou je smluvní pokuta žalována, nezanikla povinnost žalovaného zaplatit smluvní pokutu ve smyslu § 545 odst. 3 obč. zák., přičemž důkazní břemeno by bylo v tomto směru na straně žalovaného; ani tehdy by však nešlo o neplatnost smlouvy pro počáteční nemožnost plnění. Pouhá okolnost, že smluvní ujednání spojuje plnění dlužníka se součinností jiné osoby, tedy důvod počáteční nemožnosti plnění podle § 37 odst. 2 obč. zák. nepředstavuje.

45. K nemožnosti plnění

§ 37 odst. 2, § 49a obč. zák.

I. Neplatnost podle § 37 odst. 2 obč. zák. předpokládá, že jde o počáteční, objektivní a trvalou nemožnost plnění, a to buď právní nebo fyzickou; jestliže je plnění fakticky i právně možné, jiná než smluvená vlastnost či stav předmětu plnění nemá sama o sobě za následek absolutní neplatnost právního úkonu.

II. Uvedení účastníka smlouvy v omyl není důvodem absolutní neplatnosti smlouvy.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1569/2001
C 2068 – *Soubor*

Z odůvodnění:

Je-li předmět nájmu zčásti nebo zcela nezpůsobilý ke smluvenému užívání, popřípadě neodpovídá-li stavu popsanému ve smlouvě, má nájemce – vedle možnosti věc od pronajímatele v tomto stavu nepřevzít – i jiné právní prostředky ke zjednání nápravy. Sama okolnost, že pronajímané prostory nejsou ve stavu popsaném ve smlouvě, však nezpůsobuje absolutní neplatnost nájemní smlouvy.

Neplatnost podle § 37 odst. 2 obč. zák. (je-li předmětem právního úkonu plnění nemožné) předpokládá, že jde o počáteční, objektivní a trvalou nemožnost plnění, a to buď právní nebo fyzickou. Jestliže je plnění fakticky i právně možné, jiná než smluvená vlastnost či stav předmětu plnění nemá sama o sobě za následek absolutní neplatnost právního úkonu, a to ani podle § 39 obč. zák., podle něž je neplatný právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům. Obsah ani účel smlouvy účastníků o nájmu nebytových prostor zákonu neodporuje a ani jej neobchází. Smlouva je svým obsahem realizací práva žalobkyně pronajmout nebytové prostory ve svém vlastnictví v souladu se zákonem č. 116/1990 Sb., ve znění účinném ke dni 30. 1. 1997 (z hlediska tohoto zákona smlouva obsahuje všechny náležitosti, které jsou vyžadovány v § 3 odst. 3 tohoto zákona a je sepsána v požadované písemné formě) a jako dvoustranný právní úkon není v rozporu s dobrými mravy. Důvodem absolutní neplatnosti předmětné smlouvy pro rozpor s dobrými mravy není ani tvrzení dovolatele, že byl uveden v omyl, neboť úpravu právních následků pro případ, že právní úkon byl učiněn v omylu, obsahuje § 49a obč. zák., podle něž je právní úkon neplatný, jestliže jej jednající osoba učinila v omylu vycházejícím ze skutečnosti, jež je pro jeho uskutečnění rozhodující, a osoba, které byl právní úkon určen, tento omyl vyvolala nebo o něm musela vědět. Neplatnost právního úkonu podle § 49a obč. zák. je neplatností relativní (srov. § 40a obč. zák.), což znamená, že právní úkon se považuje za platný, pokud se ten, kdo je jím dotčen, neplatnosti nedovolá. Z obsahu spisu ani ze skutkových zjištění soudů obou stupňů však nevyplývá, že by se žalovaný v průběhu řízení před soudy obou stupňů či mimosoudně relativní neplatnosti smlouvy z tohoto důvodu vůči žalobkyni dovolal.

Nájemci, který na základě smlouvy převzal nebytové prostory za účelem jejich užívání poté, co se seznámil s jejich skutečným stavem, jež neodpovídá smlouvě, zůstává i přesto zachováno právo na poskytnutí slevy z nájemného nebo na prominutí nájemného podle § 673 až 675 obč. zák., možnost od smlouvy odstoupit (§ 679 obč. zák.) nebo ji písemně vypovědět podle § 9 odst. 3 písm. c) zákona č. 116/1990 Sb. Jestliže žalovaný žádné ze svých práv nevyužil, resp. jejich uplatnění neprokázal, je povinen podle smlouvy plnit, tj. zaplatit nájemné, a to i v případě, že pronajaté prostory neužíval. Nelze přisvědčit jeho názoru, že měl povinnost tyto prostory užívat, protože výklad čl. 3 nájemní smlouvy, ze kterého žalovaný tuto svou povinnost odvozuje, vede pouze k závěru, že nájemce měl povinnost užívat pronajatý nebytový prostor k účelu sjednanému ve smlouvě (nikoli tedy obecnou povinnost pronajatý nebytový prostor užívat ve smyslu § 665 odst. 2 obč. zák.).

46. K platnosti právního úkonu s chybami v psaní a počtech

§ 37 odst. 3 obč. zák.

I. I před 1. 1. 1992 se v občanském právu uplatňovala zásada, že právní úkon není neplatný pro chyby v psaní a v počtech, je-li jeho význam nepochybný.

II. Dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, podle které jeden z účastníků nabude podstatně menší podíl ze společného majetku, případně se mu z tohoto majetku nedostane ničeho, není neplatná pro rozpor s § 150 obč. zák., ve znění účinném do 31. 7. 1998.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2000, sp. zn. 22 Cdo 762/99
SoJ 4/01, s. 157

Z odůvodnění:

V dané věci je otázkou zásadního významu, zda i před 1. 1. 1992, kdy nabyla účinností novela občanského zákoníku, provedená zákonem č. 509/1991 Sb., se uplatňovala zásada, že právní úkon, pro který není předepsána písemná forma, není neplatný pro chyby v psaní, je-li jeho význam nepochybný, a zda je platná dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, podle které se účastníkům nedostalo stejného podílu.

Účastníci uzavřeli dohodu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů dne 28. 9. 1991. Občanský zákoník v tehdy platném znění v § 37 stanovil, že právní úkon musí být učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný. Zákonem č. 509/1991 Sb. byl do tohoto ustanovení vložen též odstavec 3, podle kterého právní úkon není neplatný pro chyby v psaní a počtech, je-li jeho význam nepochybný. Zásada, výslovně uvedená v § 37 odst. 3 obč. zák., se v občanském právu hmotném uplatňovala i před 1. 1. 1992, neboť i tehdejší občanské právo vycházelo z toho, že skutečná vůle účastníků má být respektována. Proto skutečnost, že účastníci v důsledku chyby v psaní v písemné dohodě o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů namísto p. č. 618 uvedli nesprávně p. č. 613, nemá za následek neplatnost dohody pro neurčitost podle § 37 obč. zák., pokud bylo z písemné smlouvy objektivně zřejmé, který pozemek byl předmětem vypořádání (v dané věci šlo zejména o odkaz na příslušný list vlastnictví). Protože platnost a účinnost dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, která byla uzavřena do 1. 1. 1993, kdy nabyla účinností novela občanského zákoníku, provedená zákonem č. 264/1992 Sb., nebyla vázána na písemnou formu ani na vklad do katastru nemovitostí, došlo k vypořádání dnem účinnosti

dohody a další postup katastrálního úřadu byl pro posouzení platnosti dohody nevýznamný. Vzhledem k tomu, že v případě chyby v označení nemovitosti v dohodě mohlo být pochybné, co bylo vlastně vypořádáno, měli účastníci na určení platnosti dohody soudem naléhavý právní zájem [§ 80 písm. c) o. s. ř.]. Proto je rozhodnutí odvolacího soudu v této části správné; na tom nic nemění ani skutečnost, že odvolací soud se zabýval otázkou vkladu smlouvy do katastru nemovitostí, i když takového vkladu nebylo v dané věci třeba.

Podle § 150 obč. zák., ve znění platném před uzavřením dohody, při vypořádání se vychází z toho, že podíly obou manželů jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Dále se přihlédne především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti. Podle uvedeného ustanovení se postupuje při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů soudem i dohodou účastníků; pokud je bezpodílové spoluvlastnictví manželů vypořádáno dohodou, uplatní se při jejím uzavírání dispozitivní volnost účastníků občanskoprávních vztahů. Proto dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, kterou jeden z účastníků nabude podstatně menší podíl, případně se mu nedostane ničeho, není neplatná pro rozpor s § 150 obč. zák.

47. K platnosti právního úkonu s chybami v psaní a počtech

§ 37 odst. 3 obč. zák.

I. Pokud účastníci kupní smlouvy o převodu nemovitosti uvedou ve smlouvě omylem parcelní číslo jiné nemovitosti, než kterou hodlají ve skutečnosti převést, aniž by šlo jen o chybu v psaní (§ 37 odst. 3 obč. zák.), nenabude kupující vlastnické právo k nemovitosti, která měla být převedena, avšak ve smlouvě není výslovně označena.

II. Podle § 3 odst. 1 obč. zák. nelze právo založit, lze jen odeprít ochranu jeho výkonu.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 7. 12. 2000, sp. zn. 22 Cdo 1148/99

SoRo 4/01, s. 113

Z odůvodnění:

Konstantní judikatura dovolacího soudu vychází z toho, že v případě právních úkonů o převodu nemovitostí převažuje obecný zájem na určitosti vlastnických práv, která působí absolutně („proti všem“), nad zájmem účastníků právního úkonu na respektování jejich vůle. Proto musí být individualizace pozemku v písemném právním úkonu provedena natolik určitým způsobem, aby bylo i osobám třetím nepochybně zřejmé, které nemovitosti jsou jeho předmětem. Toho lze dosáhnout jen uvedením obce, parcelního čísla a katastrálního území, v němž nemovitosti leží. Pro posouzení smlouvy o převodu nemovitosti je významný jen ten projev vůle, který byl vyjádřen v písemné formě (viz např. rozsudek ze dne 22. 5. 2000 sp. zn. 22 Cdo 2374/98, publikovaný v Soudních rozhledech č. 9/2000).

V dané věci účastníci kupní smlouvy z 30. 6. 1988 učinili předmětem převodu

„dům čp. 14“, ačkoliv ve skutečnosti měli na mysli dům čp. 33; k tomuto nedopatření došlo na základě omylu znalce a jím vyvolaného omylu smluvních stran, nikoliv tedy např. v důsledku zjevného přepsání. Posledně uvedený dům se nestal předmětem písemné kupní smlouvy a vlastnictví k němu proto nemohlo být na základě této kupní smlouvy převedeno na kupující. Vzhledem ke zjištění, učiněnému v nalézacím řízení, že tuto záměnu způsobil soudní znalec a že o ní nevěděly ani státní orgány působící při převodu, lze dovodit, že žalovaní se stali oprávněnými držiteli domu (§ 130 odst. 1 obč. zák.); nestali se však jeho vlastníky. Úvaha odvolacího soudu o tom, že šlo o smlouvu uzavřenou v omylu, a že strany od této smlouvy neodstoupily (§ 49 obč. zák., ve znění platném do 31. 12. 1991) je sice správná, ale nic nemění na skutečnosti, že předmětem převodu dům čp. 33 nebyl; účinky kupní smlouvy a případného odstoupení se mohly týkat jen nemovitostí a plnění ve smlouvě uvedených.

Pokud tedy účastníci kupní smlouvy o převodu nemovitosti, pro kterou zákon vyžaduje obligatorně písemnou formu (§ 46 odst. 1 obč. zák.), uvedou ve smlouvě omylem parcelní číslo jiné nemovitosti, než kterou hodlají ve skutečnosti převést, aniž by šlo jen o chybu v psaní, nenabude kupující vlastnické právo k nemovitosti, která není ve smlouvě výslovně označena.

Odvolací soud opřel zamítnutí žaloby i o § 3 odst. 1 obč. zák., podle kterého výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Rozpor výkonu práv žalobců domáhat se ochrany vlastnického práva s dobrými mravy odvolací soud blíže neodůvodnil, uvedl jen, že vyhovění žalobě bylo v rozporu s dobrými mravy „z výše

uvedených důvodů“, tedy zřejmě proto, že žalovaní nenabývali vlastnické právo jen díky chybě soudního znalce. I když tomu tak bylo, nemění to nic na vlastnictví žalobců a uplatnění jejich práva není v rozporu s dobrými mravy; skutečnost, že žalovaní nemovitosti drželi v dobré víře a že do nich investovali, je zohledněna v § 130 odst. 1 a 3 obč. zák. Jiné skutečnosti, které by mohly vést k tomu, že žaloba by byla „pro tentokrát“ (podle § 3 odst. 1 obč. zák. nelze právo založit, lze jen odeprít ochranu jeho výkonu) zamítnuta, odvolací soud nekonstatoval. K takovým skutečnostem by mohlo patřit např. zajištění bydlení žalovaných, pokud to v konkrétní věci přichází do úvahy.

48. K platnosti právního úkonu s chybami v psaní a počtech

§ 37 odst. 3, § 35 obč. zák.

Návrh změny nájemní smlouvy obsahující zřejmou chybu v psaní, není neplatným právním úkonem podle § 37 odst. 1 obč. zák., neměla-li tato zřejmá nesprávnost vliv na určitost či srozumitelnost tohoto právního úkonu.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2001, sp. zn. 26 Cdo 2139/2000
C 519 – Soubor

Z odůvodnění:

V projednávané věci se žalobce žalobou u soudu domáhal nahrazení projevu vůle, neboť žalovaná neakceptovala jeho dva návrhy na změnu nájemní smlouvy uzavřené dne 2. 3. 1994, když odmítla uzavřít dodatek k nájemní smlouvě č. 2 ze dne 17. 10. 1996, a následně i dodatek k nájemní smlouvě ze dne 19. 11. 1997. Protože dovoláním nebyl zpochybněn závěr, že nájemní smlouva v bodě 5. 2., týkající se

úpravy nájemného, je platná, a že návrh dodatku musí žalobce žalované zaslat v rámci roku, jehož se úprava nájemného týká, půjde v dovolacím řízení, vzhledem k uplatněnému dovolacímu důvodu a jeho obsahové konkretizaci, o odpověď na otázku, zda je návrh dodatku smlouvy na úpravu nájemného pro rok 1996 platným právním úkonem, a byl tedy žalovanému zaslán včas či nikoliv, a to s ohledem na chybné znění návrhu, že „cena nájmu od 1. 1. 1995 činí...“, které bylo opraveno a žalovanému zasláno v lednu 1997, a dále zda byl žalovaný povinen akceptovat návrh dodatku ze dne 19. 11. 1997, týkající ze zvýšení nájemného na rok 1997.

Sankce neplatnosti právního úkonu podle § 37 odst. 1 obč. zák. se váže k náležitostem projevu vůle; projev je neurčitý, je-li nejistý jeho obsah, to jest, když se jednajícím nepodařilo obsah vůle jednoznačným způsobem stanovit, a je nesrozumitelný, jestliže jednajícím nedosáhl – vadným slovním nebo jiným zprostředkováním – jasného vyjádření této vůle. Pro případy, kdy o obsahu právního úkonu může vzniknout pochybnost, formuluje ustanovení § 35 obč. zák. výkladová pravidla, která ukládají soudu, aby tyto pochybnosti odstranil výkladem založeným na tom, že vedle jazykového vyjádření právního úkonu vyjádřeného slovně (nikoliv konkludentně podle § 35 odst. 3 obč. zák.) podrobí zkoumání i vůli jednajících osob, a to k okamžiku uzavírání smlouvy, přičemž podmínkou pro přihlídnutí k vůli účastníků je, aby nebyla v rozporu s tím, co plyne z jazykového vyjádření úkonu. Vedle toho ustanovení § 37 odst. 3 obč. zák. z okruhu neurčitých a nesrozumitelných projevů vůle vyděluje případy, kdy je obsah právního úkonu nepochybný, pouze sníženy jeho vyjadřovací kvality zjevnými a smyslu ujednání jinak neodporujícími chybami vzniklými v procesu vytváření textu či při výpočtech (např. překlepy, jiné technické

nedostatky v psaní, matematické chyby, apod.). Nejedná se však o případy, kdy se textově bezchybné vyjádření projevu vůle opírá o omyl účastníků či o jejich nedostatečnou informovanost o tom, jak má být projev vůle správně vyjádřen.

V posuzovaném případě bylo zjištěno, že účastníci se v bodě 5.2. smlouvy o nájmu dohodli, že se výše nájemného upraví vždy k 1. 1. běžného roku o míru inflace nebo deflace za předešlý rok podle údajů Statistického úřadu České republiky tak, že návrh změny předkládá pronajímatel po zveřejnění těchto údajů a nájemce je povinen do 15 dnů potvrdit změnu. Následně dne 15. 2. 1995 žalovaná bez námitek akceptovala svým podpisem první dodatek k této smlouvě (týkající se úpravy nájemného pro rok 1995). Prostřednictvím právního zástupce žalobce obdržela žalovaná v říjnu 1996 přepis ze dne 25. 10. 1996 se sdělením, že je nájemci v příloze zaslán dodatek č. 2 ke smlouvě o nájmu, na základě něhož se v závislosti na růstu inflace k 1. 1. 1996 zvyšuje nájemné s účinností od 1. 1. 1996. Tento dodatek datovaný dnem 17. 10. 1996 obsahoval sice zřejmou chybu v textu (bod 4.1. zní takto: „Cena nájmu činí od 1. 1. 1995...“), uvážili se však, že je nepochybná skutečnost, že se navrhovaná úprava nájemného týkala roku 1996, což bylo zřejmé nejen z průvodního dopisu ze dne 25. 10. 1996 a okamžitě reakce žalovaného (vyjádřené připsím z 15. 11. 1996), ale i z faktu, že nájemné na rok 1995 bylo již upraveno prvním dodatkem z 15. 2. 1995, pak je třeba uzavřít, že tento projev vůle žalobce nebyl neurčitý, ale šlo o zřejmou nesprávnost (zřejmou chybu v psaní).

Tato zřejmá nesprávnost ale na srozumitelnost či určitost právního úkonu, a tím na jeho platnost, neměla vliv, protože podle § 37 odst. 3 obč. zák. právní úkon není neplatný pro chyby v psaní a počtech, je-li

jeho význam nepochybný. Odvolací soud proto nepochybil, když došel k závěru, že návrh dodatku č. 2 ze dne 17. 10. 1996 (přestože obsahoval zřejmou nesprávnost v textu) byl platným a včas učiněným právním úkonem, a že žalobcem v lednu 1997 zasláná oprava dodatku není novým návrhem dodatku, který by, z důvodu opožděnosti, již nemohl přivodit zvýšení nájemného za rok 1996. Vzhledem k této skutečnosti byl včas a důvodně zaslán také další návrh dodatku ze dne 19. 11. 1997, týkající se úpravy nájemného pro rok 1997.

49. Jednání osoby nezpůsobilé k právním úkonům

§ 38 obč. zák.

I. Neplatnost právního úkonu podle ustanovení § 38 odst. 1 obč. zák. přichází v úvahu tehdy, je-li účastník právního úkonu rozhodnutím soudu zbaven nebo omezen ve způsobilosti k právnímu úkonu.

II. Neplatnost právního úkonu podle ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák. vyžaduje bezpečné zjištění o tom, že účastník právního úkonu nedokáže posoudit následky svého jednání nebo své jednání ovládnout.

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 5. 2. 1971, sp. zn. 2 Cz 72/70

ASPI.JUD5868CZ

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 38 odst. 1 obč. zák. je neplatný právní úkon, pokud ten, kdo jej učinil, nemá způsobilost k právním úkonům. Podle výsledků dosavadního řízení nebyl manžel žalobkyně rozhodnutím

soudu (§ 10 obč. zák.) zbaven způsobilosti k právním úkonům ani nebyl v této způsobilosti omezen, takže právní úkon jím uzavřený nemohl být neplatný z důvodu uvedeného v ustanovení § 38 odst. 1 obč. zák. Mohla by ovšem přicházet v úvahu neplatnost právního úkonu podle ustanovení § 38 odst. 2 obč. zák., podle něhož je neplatný právní úkon osoby jednající v duševní poruše, která ji činí k tomuto právnímu úkonu neschopnou. Pro posouzení toho, zda tomu tak bylo, tj. zda manžel žalobkyně pro duševní poruchu nedokázal posoudit následky svého jednání nebo své jednání ovládnout a zda tedy byl pro tuto duševní poruchu neschopen uzavřít smlouvu s Československým státem, nezjistil soud prvního stupně, který vycházel z jiného právního názoru, náležitě skutkový stav.

Ovšem teprve po náležitém zjištění skutečného stavu věci mohl soud prvního stupně posoudit, zda zemřelý manžel žalobkyně jednal v duševní poruše, a mohl rozhodnout, zda je žalovaný povinen nemovitosti vyklidit.

50. Jednání osoby nezpůsobilé k právním úkonům

§ 38 obč. zák.

Samotným výrokem o zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům nenastává vždy rozhodující změna v posuzování např. platnosti učiněných právních úkonů; ty mohou být neplatné již z toho důvodu, že byly učiněny v duševní poruše, která činí osobu k tomuto právnímu úkonu neschopnou (§ 38 odst. 2 obč. zák.), aniž by bylo třeba, aby tato osoba byla zbavena způsobilosti k právním úkonům (§ 38 odst. 1 obč. zák.).

R 3/79

Z odůvodnění:

Rozhodnutí o zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům se zpravidla netýká přímo práv a povinností blízkých příbuzných osoby, o jejíž způsobilost k právním úkonům jde. To platí především o majetkových vztazích, neboť samotným výrokem o zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům nenastává vždy rozhodující změna v posuzování např. platnosti učiněných právních úkonů; ty mohou být neplatné již z toho důvodu, že byly učiněny v duševní poruše, která činí osobu k tomuto právnímu úkonu neschopnou (§ 38 odst. 2 obč. zák.), aniž by bylo třeba, aby tato osoba byla zbavena způsobilosti k právním úkonům (§ 38 odst. 1 obč. zák.).

Odlišná je však situace ve vztazích rodinných, neboť již jakékoliv omezení způsobilosti k právním úkonům znamená současnou ztrátu rodičovských práv (§ 34 odst. 2 zák. o rod.). Dotýká se tedy výrok o zbavení nebo omezení způsobilosti občana k právním úkonům nutně jeho nezletilých dětí, ale i druhého rodiče těchto dětí, na něhož se v takovém případě soustředí veškerá rodičovská práva, a je proto třeba jak druhého rodiče, tak i nezletilé děti zastoupené kolizním opatrovníkem, považovat za účastníky řízení.

51. Jednání osoby nezpůsobilé k právním úkonům

§ 38 obč. zák.

Prokázal-li postupník dlužníku postoupení pohledávky smlouvou, která byla neplatná proto, že ji postupitel uzavřel v duševní poruše, která jej činila k tomuto úkonu neschopným (§ 38 odst. 2 obč. zák.), a plnil-li poté dlužník postupníkovi, pak dluh zanikl splně-

ním, ledaže dlužník o důvodu neplatnosti věděl.

R 78/05

Z odůvodnění:

Podle § 524 odst. 1 obč. zák. může věřitel svou pohledávku i bez souhlasu dlužníka postoupit písemnou smlouvou jinému. Podle odstavce 2 téhož ustanovení s postoupenou pohledávkou přechází i její příslušenství a všechna práva s ní spojená.

Podle § 526 odst. 1 obč. zák. je postupitel povinen postoupení pohledávky bez zbytečného odkladu oznámit dlužníkovi. Dokud postoupení pohledávky neoznámí dlužníkovi nebo dokud postupník postoupení pohledávky dlužníkovi neprokáže, zproští se dlužník závazku plněním postupiteli. Podle odstavce 2 téhož ustanovení, oznámí-li dlužník postoupení pohledávky postupitel, není dlužník oprávněn se dožadovat prokázání smlouvy o postoupení.

Jak již dovodil Nejvyšší soud v rozsudku publikovaném ve Sbírce soudních stanovisek a rozhodnutí pod č. 16/2004, od kterého nemá důvodu se odchýlit ani v projednávané věci, pouze platná smlouva o postoupení pohledávek může mít za následek změnu v osobě věřitele, kdy nový věřitel (postupník) nabývá nejen postupovanou pohledávku, ale spolu s ní též aktivní věcnou legitimaci k jejímu uplatnění a úplnému výkonu. Naproti tomu je otázka platnosti smlouvy o postoupení pohledávky nerozhodná z hlediska účinku splnění závazků dlužníkem postupníkovi, oznámí-li dlužník postoupení pohledávky postupitel. Za této situace, kdy dlužník není oprávněn dožadovat se prokázání smlouvy o postoupení pohledávky, zaniká jeho závazek splněním postupníkovi i v případě, že smlouva o postoupení pohledávky neexistuje (z jakéhokoliv důvodu).

V případě, že žalobce postoupení pohledávky dlužníkovi neoznámil, je třeba zkoumat, zda mu žalovaná prokázala postoupení pohledávky smlouvou uzavřenou se žalobcem. Stalo-li se tak, je třeba si položit otázku, zda z vlastního obsahu smlouvy nebo z okolností, jež doprovázely její předložení, mohl dlužník (Zemědělské družstvo S.) zjistit, že postupitel (žalobce) jednal při uzavření postupní smlouvy v duševní poruše, která jej činila k tomuto právnímu úkonu neschopným (srov. § 38 odst. 2 obč. zák.).

Jestliže takovou vědomost dlužníkovi přičíst nelze, pak platí, že plnění, které dlužník poskytl žalované na základě předložené smlouvy o postoupení pohledávky, mělo v příslušném rozsahu za následek zánik dluhu (§ 559 obč. zák.). Takový průkaz postoupení pohledávky je totiž třeba považovat za dostatečný ve smyslu ustanovení § 526 odst. 1 obč. zák. Kdyby požadavek průkazu postoupení pohledávky postupníkem měl zahrnovat i povinnost dlužníka prověřit platnost smlouvy o postoupení pohledávky v rovině neplatnosti dle § 38 odst. 2 obč. zák. dotazem na postupitele, pak by ustanovení § 526 odst. 1, věty druhé, obč. zák. bylo obsoletní, neboť dlužníkovu plnění by po kladném zodpovězení takového dotazu postupitelem podléhalo režimu § 526 odst. 2 obč. zák.

52. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39 obč. zák.

Smlouva, která svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází (§ 39 obč. zák.), je od počátku absolutně neplatná; není rozhodné, zda účastníci smlouvy o důvodu její neplatnosti věděli.

R 33/75

Z odůvodnění:

Občanský zákoník vychází v ustanovení § 39 ze zásady absolutní neplatnosti, takže smlouva, která má některou z vad v tomto ustanovení uvedených, je smlouvou od počátku neplatnou. Přitom není rozhodné, zda účastníci smlouvy o důvodu její neplatnosti věděli.

Stejně tak je nerozhodné, že taková smlouva byla státním notářstvím ve smyslu ustanovení § 134 odst. 2 obč. zák. registrována, neboť samo vydání rozhodnutí o registraci smlouvy neznamená, že byly odstraněny nedostatky bránící její platnosti. Ustanovení § 63 odst. 1 not. ř. sice ukládá státním notářstvím povinnost přezkoumat před rozhodnutím o registraci, zda je smlouva, která byla ohlášena k registraci, platná, avšak otázku platnosti této smlouvy zkoumá státní notářství jen jako otázku předběžnou (§ 25 not. ř. a § 135 odst. 2 o. s. ř.), neboť obsahem jeho rozhodnutí není prohlášení smlouvy za platnou nebo neplatnou, nýbrž registrace smlouvy nebo odmítnutí registrace smlouvy. Pokud se tedy některý z účastníků smlouvy obrátí na soud např. se žalobou o vyklizení nemovitostí [§ 80 písm. b) o. s. ř.] nebo o určení vlastnického práva k nim [§ 80 písm. c) o. s. ř.], nic nebrání tomu, aby se soud v občanském soudním řízení zabýval otázkou platnosti smlouvy o převodu nemovitostí, byť i pravomocně registrované státním notářstvím. Naopak žaloba, která by se domáhala určení neplatnosti smlouvy o převodu nemovitosti (tento výrok může mít se zřetelem na již uvedenou právní úpravu absolutní neplatnosti smluv jen deklaratorní význam), by byla před tím, než došlo k registraci této smlouvy, pojmově vyloučena, poněvadž smlouva o převodu nemovitostí může podle ustanovení § 47 obč. zák. vzniknout až její registrací.

Nebránila tedy ta skutečnost, že státní notářství registrovalo kupní smlouvu, kte-

rá byla o převodu nemovitostí uzavřena mezi žalobkyní a manžely B., tomu, aby se soud prvního stupně v tomto řízení zabýval otázkou, zda tato smlouva je z důvodů uvedených v ustanovení § 39 obč. zák., případně z jiných důvodů, neplatná.

53. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39 obč. zák.

§ 8 odst. 1 zák. č. 229/1991 Sb.

I. Právně významným účelem smlouvy (§ 39 obč. zák.) je takový účel, který sledují všichni účastníci smlouvy anebo jej sleduje pouze některý z účastníků, ostatní však o tomto cíli vědí nebo jej z okolností, za kterých ke smluvnímu jednání dochází, musejí předpokládat. Sleduje-li jedna ze stran právního úkonu (smlouvy) dosažení účelu, který není vyjádřen v obsahu právního úkonu, a o kterém druhá strana neví a vědět nemůže, jde jen o pohnutku, která je právně bezvýznamná a nemá na platnost právního úkonu vliv.

II. Zákaz dispozice s majetkem, uvedený v § 5 odst. 3 zák. č. 229/1991 Sb., se nevztahuje na majetek ve vlastnictví fyzických osob; proto se nevztahuje ani na majetek, ke kterému byl uplatněn nárok podle § 8 odst. 1 zák. č. 229/1991 Sb.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 8. 1998, sp. zn. 2 Cdon 736/97

PrRo 1/99, s. 36

Z odůvodnění:

Podle § 39 obč. zák. je neplatný právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům. V dané věci tedy bylo třeba zkoumat nejen případné vady

v obsahu právního úkonu, ale vzhledem ke tvrzením žalobců především to, zda účel právního úkonu nespočívá v obcházení zákona a zda se nepříčí dobrým mravům. Je přitom nepochybné, že převod věci, ke které byl uplatněn restituční nárok podle § 8 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb., na osobu, proti které zákon uplatnění restitučního nároku neumožňuje, objektivně vylučuje další uplatnění tohoto zákonného ustanovení. To však neznamená, že by každá smlouva o převodu věci, ke které lze uplatnit restituční nárok, musela nutně svým účelem obcházet zákon anebo se přičít dobrým mravům ve smyslu § 39 obč. zák. Právně významným účelem smlouvy je takový účel, který sledují všichni účastníci smlouvy anebo jej sleduje pouze některý z účastníků, ostatní však o tomto cíli vědí nebo jej z okolností, za kterých ke smluvnímu jednání dochází, musejí předpokládat. Sleduje-li jedna ze stran právního úkonu (smlouvy) dosažení účelu, který není vyjádřen v obsahu právního úkonu a o kterém druhá strana neví a vědět nemůže, jde jen o pohutku, která je právně bezvýznamná a nemá na platnost právního úkonu vliv. Opačné pojetí by mělo za následek narušení právní jistoty a bylo by v rozporu s principem ochrany dobré víry i se zásadami právního státu. Z těchto důvodů bude třeba v řízení nejprve třeba postavit najisto, zda kupující o uplatněném restitučním nároku věděli.

54. Neplatnost právního úkonu pro obcházení zákona

§ 39 obč. zák.
§ 36a odst. 4 zák. č. 367/1990 Sb.

Právními úkony, jimiž se zákon obchází, jsou – na rozdíl od úkonů zákonu odporujících – právní úkony, které sice neodporují výslovnému zákazu zákona, které však svými důsledky směřují k vý-

sledku zákona odporujícímu. Takovýmto – podle § 39 obč. zák. neplatným – úkonem je i smlouva o převodu či pronájmu nemovitého majetku obce, byla-li uzavřena bez předchozího zveřejnění záměru obce vyžadovaného ustanovením § 36a odst. 4 zák. č. 367/1990 Sb., jenž výslovný zákaz takového převodu či pronájmu neobsahuje.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1659/97
SoJ 12/99, s. 441

Z odůvodnění:

Jestliže je podle odvolacího soudu po právní stránce zásadního významu „... otázka sankce za porušení povinnosti uvedené v § 36a odst. 4 zákona č. 367/1990 Sb. ...“, nutno takovému vymezení v kontextu celého odůvodnění rozsudku odvolacího soudu vyložit tak, že po právní stránce je zásadně významné, zda porušení povinnosti zveřejnit vhodným způsobem ve 30-ti denní lhůtě před projednáním v orgánech obce její záměr převést či pronajmout její nemovitý majetek, má za následek neplatnost právního úkonu (převodu či pronájmu) podle ustanovení § 39 obč. zák.

Tato otázka byla judikaturou (srov. rozsudek bývalého Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 9. 1992, sp. zn. 4 Cz 50/92) vyřešena kladně, a to zejména s poukazem na kogentní povahu dotčeného zákonného ustanovení, jímž sice bylo v judikované věci ustanovení § 9 odst. 3 zákona č. 172/1991 Sb., které je však s předmětným ustanovením § 36a odst. 4 zákona č. 367/1990 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů, v daném smyslu identické. Na uvedeném závěru o neplatnosti smlouvy nemůže nic změnit ani okolnost, že v rozporu s kogentní normou je pouze právní úkon jednoho z kontrahentů (a s tímto závěrem je srozuměna sama žalovaná, jestliže

v dovolání konstatuje, že „... do rozporu se zákonem se dostala jedna ze smluvních stran, tj. žalobce ...“. Smlouva je dvoustranný (popřípadě výjimečně vícestranný) právní úkon, který vzniká konsensem, tj. úplným a bezpodmínečným přijetím (akceptací) návrhu na uzavření smlouvy (nabídky, oferty). Návrh smlouvy (oferta, nabídka) i jeho přijetí (akceptace) jsou jednostranné adresované právní úkony. I pro tyto jednotlivé jednostranné právní úkony platí, že musí splňovat náležitosti požadované občanským zákoníkem pro právní úkony obecně. I nabídka tedy musí splňovat náležitosti osoby, náležitosti vůle, projevu vůle a náležitosti předmětu právního úkonu. Těmito posledně jmenovanými náležitostmi jsou možnost předmětu právního úkonu (§ 37 odst. 2 obč. zák.) a jeho dovolenost (§ 39 obč. zák.). Nedovolenost právního úkonu je dána tehdy, jestliže úkon je v rozporu se zákonem nebo jestliže zákon obchází anebo se přičí dobrým mravům. V rozporu se zákonem jsou takové právní úkony, jejichž vznik či jejichž plnění je výslovně zakázáno, resp. které se svým obsahem nebo účelem přičí zákonem zakázanému.

Právními úkony, jimiž se zákon obchází, jsou takové právní úkony, které sice neodporují výslovnému zákazu zákona, jež však svými důsledky směřují k výsledku zákonu odporujícímu (*in fraudem legis*). I když ustanovení § 36a odst. 4 zákona č. 367/1990 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů, výslovný zákaz převodu či pronájmu obecního nemovitého majetku nestanoví (a i když tedy nemůže jít o neplatnost právního úkonu přímo pro rozpor se zákonem), je mimo jakoukoli pochybnost, že nabídka převodu takového majetku bez splnění zákonem požadovaných podmínek svými důsledky (byla-li by takto přijata) směřuje k výsledku zákonu odporujícímu. Jestliže je pak pro obcházení zákona neplatná nabídka smlouvy, nemůže

být platná ani smlouva samotná, vznikla-li její akceptací. Na uvedeném závěru nemůže nic změnit ani dobrá víra akceptanta, jíž se žalovaná výslovně dovolává. Platný občanský zákoník totiž zná jen specifickou ochranu dobré víry, která je však poměrně úzce vymezena i ojedinele zakotvena (srov. § 130, 486) a – s výjimkou § 459 – se vlastně vůbec netýká práva závazkového.

Otázka „... sankce za porušení povinnosti uvedené v § 36a zákona č. 367/1990 Sb...“ – jestliže ji odvolací soud takto, tedy ve spojení s ustanovením § 39 obč. zák. (viz výše) vymezil v řízení, kdy se vyslovení neplatnosti smlouvy domáhá právě obec, jež povinnost zveřejnění záměru převodu či pronájmu majetku zákonem jí uloženou nesplnila (tedy porušila), má svůj širší, obecný rozměr; ten lze vymezit otázkou, zda se s úspěchem může neplatnosti smlouvy dovolávat ten, kdo neplatnost sám způsobil. Stejně jako obecnou ochranu dobré víry, platný občanský zákoník nezakotvuje ani zásadu, dle níž se nikdo nemůže s úspěchem dovolávat své vlastní nepoctivosti. Podle soudní praxe (srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. 6. 1996, čj. II. Odon 53/96/Fa) smlouva, která je v rozporu se zákonem, je objektivní skutečností, jež nemá právní následky zamýšlené smluvními stranami (např. převod vlastnického práva) bez ohledu na to, která ze smluvních stran smlouvu uzavřela v dobré víře. Případná odpovědnost za škodu podle § 42 obč. zák. tím není dotčena.

55. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39, § 3 odst. 1 a § 588 obč. zák.

Smlouva o převodu nemovitostí není neplatná jen proto, že převodce dříve převedl stejné nemovitosti na jinou oso-

bu, jestliže ke vkladu vlastnického práva pro tuto osobu nedošlo.

R 17/00

Z odůvodnění:

Smluvní převod vlastnictví je ve smyslu ustanovení § 133 obč. zák. dvoufázový. Rozlišuje se právní důvod a právní způsob nabytí vlastnického práva. Kupní smlouva směřující k převodu vlastnického práva je právním důvodem jeho převodu. Sama však jeho převod nepůsobí. Převádí-li se smlouvou vlastnické právo k nemovitosti, je právním způsobem nabytí vlastnického práva vklad (intabulace) vlastnického práva do katastru nemovitostí. Na základě požadavku vkladu věcných práv k nemovitostem podle zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve spojení s novelou občanského zákoníku č. 264/1992 Sb., došlo k výraznému odlišení závazkověprávních účinků smlouvy od jejich účinků věcněprávních. Vlastnické právo přechází dnem vkladu do katastru. Podle § 2 odst. 3 citovaného zákona právní účinky vkladu nastávají na základě pravomocného rozhodnutí o jeho povolení ke dni, kdy návrh na vklad byl doručen příslušnému katastrálnímu orgánu. Byla-li zcizena nemovitost smlouvou více subjektům, resp. byla-li tatáž nemovitost převáděna dvakrát, stane se jejím vlastníkem ten, kdo jako první doručil návrh na vklad vlastnického práva do katastru katastrálnímu orgánu. V důsledku nemožnosti plnění (§ 575 obč. zák.) dochází k zániku závazku z kupní smlouvy, u které byl podán návrh na vklad později. Ten, kdo byl dvojným zcizením poškozen, má nárok na náhradu vzniklé mu škody podle obecných ustanovení o odpovědnosti za škodu (§ 420 obč. zák. a násl.).

V posuzovaném případě se první žalovaný zavázal převést na žalobce nemovi-

tosti, ale dříve, než došlo k podání návrhu na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí, tyto nemovitosti na základě jiné kupní smlouvy převedl a podal návrh na vklad druhému a třetímu žalovanému a tito se stali vlastníky nemovitostí. O neplatnosti předmětné smlouvy by bylo možno uvažovat jen tehdy, kdyby její účel sledovaný účastníky (nikoliv však nevyslovená pohnutka) odporoval zákonu nebo jej obcházel či se přičil dobrým mravům – § 39 obč. zák. Takové skutkové zjištění však soudy neučinily a nezjistily, že by účelem smlouvy bylo něco jiného než prodej a koupě nemovitostí. Nebylo zjištěno, že by první žalovaný přistupoval k prodeji s úmyslem záměrného poškození žalobců. Ze skutkových zjištění nebylo možno konstatovat, že účel smlouvy byl v rozporu se zákonem, zákon obcházel nebo byl v rozporu s dobrými mravy.

V rozporu s dobrými mravy je právní úkon, který se nepřičí zákonu, ani jej neobchází, ale přece je z hlediska mravních zásad, na kterých spočívá společnost, nežádoucí.

Kupní smlouva, jak bylo výše uvedeno, nemá účinek převodní, ale pouze účinek obligační. Zavazuje zcizitele k tomu, aby vlastnictví věci na nabyvatele dalším úkonem, který je právně uznávaným způsobem převodu vlastnictví, převedl. Navíc měli i žalobci možnost dosáhnout převodu vlastnictví, neboť ve smyslu § 4 zákona č. 265/1992 Sb. mohou návrh na vklad podat všichni účastníci smlouvy. Žalobci tak jednali v rozporu se zásadou „práva náležejí bdělým“.

Aplikace ustanovení § 3 odst. 1 a § 39 obč. zák., kdy neplatnost smlouvy je deklarovaná rozsudkem, rovněž nemůže v konkrétním případě vést na druhé straně k oslabení principu jistoty (bezpečnosti) občanskoprávního styku. Zejména se ne-

může dostat do rozporu s odedávna uznávanou zásadou „ochrany zájmů poctivého nabyvatele“, tzn. nabyvatele, který se v dobré víře domníval, že věc získal od vlastníka. Porušení kupní smlouvy ze dne 15. 6. 1993 jedním z účastníků nemůže mít samo o sobě vliv na právní postavení třetí osoby.

V posuzovaném případě dochází ke střetu obligačního práva, jež zavazuje zcizitele k podání návrhu na vklad vlastnického práva do katastru, s již existujícím vlastnickým právem. Vlastnickému právu je proto třeba dát přednost.

56. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39 obč. zák.

Jestliže stát v době konání dražby provozní jednotky nebyl vlastníkem domu, v němž se nacházely nebytové prostory tvořící tuto jednotku, pak smlouva o nájmu těchto prostor, uzavřená s vydražitelem podle § 15 odst. 1 zák. č. 427/1990 Sb. je právním úkonem absolutně neplatným.

R 63/00

Z odůvodnění:

Nemůže-li být pochyb o tom, že v době konání dražby provozní jednotky (21. 2. 1992) již nebyl vlastníkem domu, v němž se nacházely nebytové prostory jednotku tvořící, stát, nýbrž Město O., pak smlouva o nájmu těchto prostor, uzavřená nikoliv s vlastníkem nemovitosti, je nutně právním úkonem absolutně neplatným. Odvolací soud správně zdůraznil, že v podmínkách určených ustanovením § 1 zákona č. 427/1990 Sb., je zařazen sic výslovně nezminěný, leč zcela samozřejmý předpo-

klad, že vlastníkem nemovitosti je v době konání dražby stát (jde přece o převod některých věcí z vlastnictví státu). Závěry, které v podrobnostech odvolací soud dále rozvedl k otázce tzv. práva hospodaření, jsou přílehlavé, přesvědčivé a lze k nim dodat, že vůči právnímu nástupci vlastníka zákon vydražiteli zachovává právo na užívání, ovšem za předpokladu, že s vlastníkem nebo s organizací, již svědčilo právo hospodaření, již uzavřel platnou smlouvu o nájmu nebytového prostoru (§ 15 odst. 1 zákona č. 427/1990 Sb., v rozhodném znění).

57. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39 obč. zák.

Kupní smlouva, která byla uzavřena za účelem, aby pohledávka kupujícího zástavního věřitele byla uspokojena tím, že na něj přejde vlastnictví prodávajícího zástavního dlužníka k zástavě, je neplatným právním úkonem podle § 39 obč. zák.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 9. 2000, sp. zn. 21 Cdo 2204/99
SoJ 12/00, s. 441

Z odůvodnění:

Kupní smlouva ze dne 9. 4. 1997 byla uzavřena ve stejný den (současně), kdy byla mezi žalovanými 1) a 2) na straně jedné a žalovaným 3) na straně druhé sjednána „zastavárenská smlouva“ o půjčce částky 200 000 Kč a zástavní smlouva, sloužící k zajištění nároků žalovaného 3) z této „zastavárenské smlouvy“. Vzhledem k tomu, že výše kupní ceny odpovídá výši nároků žalovaného 3) vůči žalovaným 1) a 2) ze „zastavárenské smlouvy“ (vrácení půjčky 200 000 Kč a zaplacení tzv. zastavárenské-

ho poplatku ve výši 60 000 Kč) a nikoliv obecné (obvyklé) ceně nemovitostí [to je zřejmé již z toho, že žalovaní 1) a 2) koupili v roce 1996 předmětné nemovitosti od žalobkyně za cenu ve výši 700 000 Kč], k tomu, co bylo ve smlouvě (v jejím čl. III) sjednáno o úhradě kupní ceny, a za přihlídnutí k tomu, co o účelu smlouvy uvedl jednatel žalovaného 3) J. H. před soudem prvního stupně, je nepochybné, že účelem kupní smlouvy ze dne 9. 4. 1997 nebyla koupě předmětných nemovitostí žalovaným 3); skutečným účelem této smlouvy – jak soudy zjistily – bylo, aby předmětné nemovitosti přešly do vlastnictví žalovaného 3) na úhradu jeho pohledávky ze „zastavárenské smlouvy“, která byla zajištěna zástavním právem k těmto nemovitostem, jestliže pohledávka nebude žalovanými 1) a 2) řádně a včas uspokojena, tedy – řečeno jinak – skutečným smyslem kupní smlouvy ze dne 9. 4. 1997 bylo sjednání tzv. propadné zástavy.

Zástavní právo slouží k zajištění pohledávky a jejího příslušenství tím, že v případě jejich řádného a včasného nesplnění je zástavní věřitel oprávněn domáhat se uspokojení z věci zastavené (srov. § 151a odst. 1 a § 151f obč. zák.). Zástavní právo tedy zástavnímu věřiteli umožňuje, aby dosáhl uspokojení své pohledávky, jestliže ji nespokojil řádně a včas dlužník, z výtěžku prodeje (jiného zpeněžení) zástavy. Smlouva (dohoda, ujednání), jejímž skutečným smyslem je sjednání tzv. propadné zástavy (uspokojení pohledávky zástavního věřitele tím, že mu případně zástava do vlastnictví), je v rozporu s účelem zástavního práva tak, jak jej stanoví zákon, a tedy pro rozpor s účelem zákona neplatná podle ustanovení § 39 obč. zák. Podle tohoto ustanovení je proto neplatná také kupní smlouva, která byla uzavřena za tím účelem, aby pohledávka kupujícího zástavního věřitele byla uspokojena tím, že na něj přejde vlastnictví prodávajícího zástavního dlužníka k zástavě.

Na uvedeném závěru nic nemění to, že podle ustanovení § 553 odst. 1 obč. zák. může být splnění závazku zajištěno převodem práva dlužníka ve prospěch věřitele (zajišťovacím převodem práva). O zajišťovací převod práva jde tehdy, jestliže dlužník převede na věřitele své právo (například vlastnické právo) s rozvazovací podmínkou, že zajištěný závazek bude splněn. Zajišťovacím převodem práva tak dochází – byť podmíněčně – ke změně v osobě nositele práva (např. v osobě vlastníka); bude-li závazek splněn, obnovuje se bez dalšího původní stav.

V posuzovaném případě o zajišťovací převod práva nešlo. Z kupní smlouvy ze dne 9. 4. 1997 a z účelu, pro nějž byla sjednána, vyplývá, že jejím obsahem nebyl převod práva dlužníků [žalovaných 1) a 2)], na základě kterého by se věřitel [žalovaný 3] stal nositelem tohoto práva s rozvazovací podmínkou splnění zajištěného závazku. I po uzavření smlouvy zůstali žalovaní 1) a 2) vlastníky předmětných nemovitostí a vlastnické právo mělo přejít na žalovaného 3) tím, že žalovaní 1) a 2) svůj dluh řádně a včas nesplní (poté, co budou v prodlení se splněním dluhu). Takovéto ujednání představuje podle svého obsahu – jak uvedeno výše – tzv. propadnou zástavu.

58. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39, 34, 588 obč. zák.
§ 76, § 171 odst. 2 o. s. ř.

Kupní smlouva, kterou prodávající porušil zákaz převodu věci (nemovitosti), uložený mu výkonatelným rozhodnutím o předběžném opatření ve smyslu ustanovení § 76 odst. 1 písm. e) o. s. ř., je pro rozpor se zákonem absolutně neplatná.

R 59/01

Z odůvodnění:

První žalovaná uzavřela kupní smlouvu o převodu nemovitostí v době, kdy jí bylo doručeno předběžné opatření z 26. 5. 1995, jímž jí to bylo zakázáno. Toto rozhodnutí soudu jí bylo doručeno 1. 6. 1995 (č. 1. 28) a smlouvu o převodu uzavřela dne 16. 5. 1996; učinila tak přesto, že ještě před tímto datem (dne 16. 4. 1996 – viz č. 1. 29) bylo doručeno jejímu zástupci usnesení krajského soudu, jímž bylo nařízené předběžné opatření potvrzeno (jen pro úplnost se dodává, že rozhodnutí soudu prvního stupně bylo ale vykonatelné – a tedy vyslovený zákaz účinný – již dnem doručení, jak správně uvádí v odůvodnění svého rozhodnutí soud prvního stupně – srov. § 171 odst. 2 o. s. ř.).

Soud prvního stupně dovedl, že za těchto okolností je třeba kupní smlouvu považovat ve smyslu ustanovení § 39 obč. zák. za neplatnou, neboť svým obsahem i účelem odporuje zákonu a přičí se dobrým mravům. Tento závěr – pro rozhodnutí ve věci samé určující – sice blíže neodůvodnil (tj. neuvedl, jakému ustanovení zákona smlouva odporuje, resp. proč konkrétně se přičí dobrým mravům), odvolací soud však nicméně považuje úsudek prvostupňového soudu o neplatnosti uzavřené smlouvy za správný.

Tím, že bylo první žalované vykonatelným rozhodnutím soudu zakázáno nemovitosti převést, bylo její vlastnické právo oslabeno o jednu jeho složku, a sice o oprávnění věcí nakládat, tj. disponovat s ní. Za této situace mohla sice předmět svého vlastnictví držet, užívat, požívat jeho plody a užítky, avšak nemohla ho zcizit (§ 123 obč. zák.). A učinila-li tak, je třeba její právní úkon považovat za neplatný proto, že k tomu nebyla oprávněna.

59. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

**§ 39, § 52 a násl. obč. zák.
zák. č. 634/1992 Sb., o ochraně
spotřebitele**

Kupní smlouva, kterou jako kupující uzavřel spotřebitel [§ 2 odst. 1 písm. a) zák. č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, § 52 odst. 3 obč. zák.], je absolutně neplatná (§ 39 obč. zák.), je-li předmětem prodeje věc, jejíž prodej na spotřebitelském trhu nebyl příslušným orgánem schválen, ač takovému schválení podle zvláštních právních předpisů podléhá.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 28. 1. 2001, sp. zn. 25 Co 355/2001

SoRo 1/03, s. 10

Z odůvodnění:

Okresní soud zamítl žalobu, kterou se žalobkyně (společnost s ručením omezeným) domáhala uložení povinnosti žalované (fyzická osoba) zaplatit jí částku 10 380 Kč s úrokem z prodlení ve výši 26 % z dlužné částky od 22. 6. 1998 do zaplacení. Vzal za prokázané, že účastníci uzavřeli dne 29. 5. 1997 kupní smlouvu, kterou žalobkyně prodala žalované sadu nádobí za částku 18 300 Kč. Zmíněná sada nádobí podléhala schválení Strojírenského zkušebního ústavu v Brně, Státní zkušebny č. 202 dle § 20 odst. 2 písm. a), b) zákona č. 30/1968 Sb., o státním zkušebnictví, ve znění pozdějších předpisů, a výnosu Federálního úřadu pro normalizaci a měření č. 110/1991 (dále jen výnos) a schválena byla rozhodnutím označeného ústavu, resp. zkušebny ze dne 25. 7. 1997. Dle § 22 odst. 6 věta první zákona č. 30/1968 Sb. neschválené výrobky nesměly být uváděny do oběhu. Vzhledem k tomu dospěl k závěru, že kupní smlouva

účastníků uzavřená podle § 588 a násl. obč. zák. je dle § 39 obč. zák. neplatná, neboť její obsah i účel byly v době, kdy byla uzavřena, v rozporu se zákonem.

K odvolání žalobkyně krajský soud rozsudek okresního soudu potvrdil, když se ztotožnil jak se skutkovými, tak i právními závěry okresního soudu. Dodal, že výnos byl vydán v souladu s § 20 odst. 1 zákona č. 30/1968 Sb., a tudíž není rozhodné, že nebyl publikován ve Sbírce zákonů. Kupní smlouva sice neodporovala výslovnému zákazu zákona (srov. § 22 odst. 6 věta první zákona č. 30/1968 Sb.), avšak svými důsledky směřovala k výsledku zákona odporujícímu – měl být prodán výrobek, který nebyl schválen k uvedení do oběhu, a proto je dle § 39 obč. zák. absolutně neplatná.

60. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39, § 3 odst. 1 obč. zák.
zák. č. 52/1966 Sb.
§ 1 odst. 2 vyhl. č. 47/1978 Sb.

I. Platnost právního úkonu je nutno posuzovat podle obecně závazných právních předpisů, jaké existovaly v době, kdy byl právní úkon učiněn. Okolnost, že později došlo ke zrušení či změně obecně závazného právního předpisu, s nímž byl právní úkon v rozporu, nemůže vést k odstranění následků stanovených v § 39 obč. zák.

II. Absolutní neplatnost právního úkonu jako důsledek skutečnosti, že právní úkon je v rozporu se zákonem, nemůže být odvrácena ani za použití § 3 odst. 1 obč. zák.

III. Odporovala-li smlouva o převodu bytu do vlastnictví občanů ustanove-

ní § 1 odst. 2 vyhlášky č. 47/1978 Sb., o prodeji bytů z národního majetku občanům a o finanční pomoci při modernizaci zakoupených bytů, které zakazovalo prodej některých bytů, šlo o smlouvu neplatnou pro rozpor se zákonem ve smyslu § 39 obč. zák.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2001, sp. zn. 26 Cdo 586/99
C 266 – Soubor

Z odůvodnění:

Podle § 24 odst. 1 písm. a) zákona č. 52/1966 Sb., o osobním vlastnictví k bytům, ve znění zákona č. 30/1978 Sb. (označené ustanovení je zařazeno pod nadpisem „Prováděcí předpisy“), mělo federální ministerstvo financí stanovit, „které byty jsou vyloučeny z prodeje do osobního vlastnictví občanů“. Prováděcím předpisem k tomuto zákonnému ustanovení byla vyhláška federálního ministerstva financí, ministerstva financí České socialistické republiky, ministerstva financí Slovenské socialistické republiky, Českého cenového úřadu a Slovenského cenového úřadu č. 47/1978 Sb. ze dne 4. 5. 1978, o prodeji bytů z národního majetku občanům a o finanční pomoci při modernizaci zakoupených bytů (změněná později vyhláškami č. 2/1982 Sb. a č. 160/1983 Sb.) – dále též jen „vyhláška č. 47/1978 Sb.“ nebo „vyhláška“. Touto vyhláškou (opírající se nejen o ustanovení § 24 odst. 1 zákona č. 52/1966 Sb., ale např. i o tehdy platné ustanovení § 508 odst. 1 obč. zák., podle něhož „podrobnější předpisy k provedení občanského zákoníku vydají příslušná ministerstva a ústřední orgány státní správy“), bylo v jejím § 1 odst. 1 stanoveno, že „předmětem prodeje jsou byty, jakož i místnosti nesloužící k bydlení určené pro osobní potřebu občanů, které jsou ve vlastnictví státu a ve správě národních výborů nebo jejich bytových organizací“. V § 1 odst. 2

větě první vyhlášky č. 47/1978 Sb. pak byla obsažena právní norma, podle níž „z prodeje jsou vyloučeny byty v domech, ve kterých jsou nebytové prostory užívané socialistickými organizacemi nebo domovní vybavení sloužící i jiným subjektům než uživatelům bytů v příslušném obytném domě (např. bloková kotelná nebo výměňková stanice určená též pro potřebu jiných domů)“.

Podle § 39 obč. zák. je neplatný právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičií zájmům společnosti (jde tedy o tzv. dovolenost předmětu právního úkonu). Výklad tohoto zákonného ustanovení v době, kdy byl učiněn právní úkon, jehož platnost je nyní soudem posuzována, byl v soudní praxi i v odborné literatuře ustálen v tom, že rozpor se zákonem je rozpor s objektivním právem, tj. nejen se zákonem, ale i s jinými právními předpisy kogentní povahy, vydanými na základě zákona, tedy i rozpor s vyhláškou ministerstva či jiného ústředního orgánu, vydanou na základě zákonného zmocnění a uveřejněnou zákonem předepsaným způsobem ve Sbírce zákonů. Za rozpor se zákonem naproti tomu nebylo považováno, odporoval-li právní úkon předpisu, který obecně závaznou povahu neměl – např. pokynu (interní instrukci) ústředního úřadu; podle okolností konkrétního případu však mohlo jít (rovněž podle § 39 obč. zák.) o neplatnost právního úkonu pro rozpor se zájmy společnosti (srov. Občanský zákoník. Komentář. Díl I., s. 177–178, Praha, Panorama 1987). Dovolací soud neshledává důvod odchýlit se od uvedeného výkladu ustanovení § 39 obč. zák.

Vyhláška č. 47/1978 Sb. přitom byla bezpochyby obecně závazným právním předpisem, vydaným k provedení zákona na základě zákonného zmocnění [§ 24 odst. 1 písm. a) zákona č. 52/1966 Sb.].

Odporoval-li právní úkon právní normě obsažené v takovém předpisu (§ 1 odst. 2 větě první vyhlášky) – a dovolatelé nijak nezpochybnují, že se v domě, v němž je situován předmětný byt, v době uzavření smlouvy vskutku nacházely nebytové prostory v užívání socialistické organizace – šlo o rozpor se zákonem ve smyslu § 39 obč. zák. (jak správně dovodil odvolací soud). Dovolání druhé žalované nelze přisvědčit, přikládá-li právní význam skutečnosti, že vyhláška č. 47/1978 Sb. již neplatila v době, kdy žalobce podal žalobu na vyklizení bytu, resp. namítá-li, že v této době již neexistovalo socialistické společenské vlastnictví, jemuž – jak v dovolání uvedla – zmíněná vyhláška poskytovala ochranu. Platnost právního úkonu je totiž nutno posuzovat podle obecně závazných právních předpisů, jaké existovaly v době, kdy byl právní úkon učiněn. Okolnost, že později došlo ke zrušení či změně obecně závazného právního předpisu, s nímž byl právní úkon v rozporu, nemůže vést k odstranění následků stanovených v § 39 obč. zák.

Absolutní neplatnost právního úkonu jako důsledek skutečnosti, že právní úkon je v rozporu se zákonem, nemůže být odvrácena ani za použití § 3 odst. 1 obč. zák., jak se dovolatelka domnívá. Nehledě k tomu, že v době, kdy byla uzavírána smlouva, o jejíž platnost jde, ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák. v současném znění nebylo součástí občanského zákoníku (obsahově obdobná ustanovení bylo možno nalézt v člancích VI. a VII. obč. zák.), je nutno zdůraznit, že absolutní neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem (§ 39 obč. zák.) nastává ze zákona, a nikoli tedy z jednání subjektu občanskoprávního vztahu, které by bylo možno – v souladu s díkí § 3 odst. 1 obč. zák. – charakterizovat jako výkon práv a povinností vyplývajících z občansko-právních vztahů, který bez právního důvodu zasahuje do práv a oprávněných zájmů

jiných, popřípadě je v rozporu s dobrými mravy.

61. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39, § 544 a násl. obč. zák.

Ujednání (dohoda, smlouva) o povinnosti zaplatit smluvní pokutu pro případ výkonu práva (odstoupení od smlouvy) a nikoliv pro případ porušení smluvní povinnosti je v rozporu s účelem institutu smluvní pokuty (§ 544 a násl. obč. zák.), a tedy pro rozpor s účelem zákona je neplatné podle § 39 obč. zák.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2002, sp. zn. 25 Cdo 182/2001
PrRo 11/02, s. 569

Z odůvodnění:

Podle § 544 odst. 1 obč. zák. sjednají-li strany pro případ porušení smluvní povinnosti smluvní pokutu, je účastník, který tuto povinnost poruší, zavázán pokutu zaplatit, i když oprávněnému účastníku porušením povinnosti nevznikne škoda.

Institut smluvní pokuty je jedním z právních prostředků zajištění závazků, které jsou souhrnně upraveny v § 544 až § 558 obč. zák. a jejichž smyslem a účelem je zajištění splnění povinností, jež jsou obsahem závazků. Akcesorická povaha zajištění je dána zejména tím, že zajišťovací závazek nemůže vzniknout bez existence zajišťovaného (hlavního) závazku a nemůže bez něj existovat. Až na výjimky platí, že při zániku hlavního závazku zaniká i závazek vedlejší. Obsah zajišťovacího závazku nemůže být širší, než je obsah závazku hlavního. Kromě – v občanském zákoníku – výslovně zakotvených zajišťo-

vacích prostředků, mohou účastníci občanskoprávních vztahů uzavřít v rámci smluvní volnosti (§ 2 odst. 3 obč. zák.) i takové zajišťovací smlouvy (dohody, ujednání), které nejsou zvláště upraveny (§ 51, § 491 obč. zák.), pokud neodporují obsahu nebo účelu občanského zákoníku; i pro ně však platí nejen § 39 obč. zák., ale i další ustanovení o platnosti právních úkonů.

Účelem smluvní pokuty zakotvené v § 544 a § 545 obč. zák. je donutit dlužníka pohrůzkou majetkové sankce k řádnému splnění závazku. Smluvní pokuta tedy především představuje hrozbu dlužníkovi, že pokud nesplní svou (zejména) smluvní povinnost, vznikne mu povinnost poskytnout pro ten případ sjednané plnění, tj. pokutu. Sjednaná smluvní pokuta má tedy v prvé řadě čelit porušení povinnosti (funkce preventivní), neboť bude-li zajištěná povinnost plněna, byla hlavní funkce smluvní pokuty vyčerpána. Vedle toho má smluvní pokuta i funkci reparační (uhrazovací), neboť jejím smyslem je též reparovat na straně věřitele újmu, která mu vznikla v důsledku porušení povinnosti ze strany dlužníka. Zároveň však v sobě smluvní pokuta může zahrnout i další částky, které představují trest (sankci) pro toho, kdo povinnost porušil. To vyplývá z výslovného znění § 544 obč. zák., který povinnost hradit smluvní pokutu činí nezávislou na vzniku škody. Jinými slovy řečeno, smluvní pokuta je peněžitá částka, kterou je dlužník povinen zaplatit věřiteli v případě, že nesplní svou smluvní povinnost, na niž je pokuta vázána, a to bez ohledu na to, zda porušením povinnosti vznikla věřiteli škoda.

Pokutu lze dohodnout jak pro případ nesplnění vůbec, tak pro případ porušení jakékoliv jiné smluvní povinnosti. Ustanovení § 544 odst. 1 obč. zák., jež je kogentní povahy, tedy umožňuje sjednání smluvní pokuty pro případ porušení povinnosti ze smlouvy vyplývající, přičemž nezbyt-

nou součástí ujednání o smluvní pokutě je zcela přesné a určité označení povinnosti, při jejímž nesplnění nebo vadném splnění vznikne právo na smluvní pokutu. Okruh povinností, které je možno zajistit smluvní pokoutou, není omezen, neboť každá platně sjednaná povinnost může být tímto způsobem zajištěna. Obecně se např. může jednat o povinnost poskytnout plnění ve věcech, v činnostech nebo v penězích, o povinnost zdržet se nějaké činnosti; zajištěna může být i povinnost poskytnout plnění v dohodnutém místě, v dohodnutém čase, v potřebné jakosti, zajistit lze i porušení plnit bez právních vad a pokuta se může vztahovat i k plnění nekompletnímu.

Podle § 588 obč. zák. z kupní smlouvy vznikne prodávajícímu povinnost předmět koupě kupujícímu odevzdat a kupujícímu povinnost předmět koupě převzít a zaplatit za něj prodávajícímu dohodnutou kupní cenu.

V posuzované věci ze skutkových zjištění vyplývá, že účastníci uzavřeli dne 5. 10. 1992 dvě kupní smlouvy ohledně nádobí zn. ZEPTER, přičemž žalovaný jako kupující se zavázal zaplatit kupní cenu činící 4 935 DEM a 527 DEM v patnácti měsíčních splátkách, z nichž první (podle obou smluv) byla splatná 1. 11. 1992 a poslední 1. 1. 1994 v přepočtu na Kč podle prodejního kurzu Československé státní banky v den platby s tím, že předmět koupě mu bude dodán do 28 dnů od zaplacení kupní ceny. Těmito kupními smlouvami byly tedy mezi účastníky založeny závazkové právní vztahy, jejichž obsahem jsou uvedena vzájemná práva a povinnosti účastníků; k zajištění splnění povinností z těchto smluv, resp. pro případ porušení dohodnutých povinností (tvořících obsah kupní smlouvy) bylo možno sjednat smluvní pokutu podle § 544 a násl. obč. zák., event. jiný zajišťovací prostředek (zákonný či inominátní).

Z obou uzavřených kupních smluv je dále zřejmé, že povinnost kupujícího (žalovaného) zaplatit smluvní pokutu byla sjednána pro případ storna kupní smlouvy (kupních smluv), tedy odstoupení od ní (od nich).

Odstoupení od smlouvy, ať již ze zákona nebo na základě ujednání účastníků (§ 48 odst. 1 obč. zák.), mající za následek zrušení smlouvy (§ 48 odst. 2 obč. zák.), není porušením smluvní povinnosti. Proto strana, která učiněným jednostranným úkonem od smlouvy odstoupila, neporušila žádnou smluvní povinnost, nýbrž pouze vykonala právo, které jí podle smlouvy náleželo.

62. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39, 37, 588 obč. zák.

Sama skutečnost, že prodávající v době uzavření kupní smlouvy nebyl ani vlastníkem prodávané věci ani neměl právo s ní nakládat, nečiní smlouvu neplatnou, zvláště když účinnost kupní smlouvy byla odložena na řádné nabytí věci prodávajícím.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2002, sp. zn. 22 Cdo 981/2001
PrRo 4/03, s. 196

Z odůvodnění:

Podle § 588 obč. zák. z kupní smlouvy vznikne prodávajícímu povinnost předmět koupě kupujícímu odevzdat a kupujícímu povinnost předmět koupě převzít a zaplatit za něj prodávajícímu dohodnutou cenu.

Funkcí či smyslem kupní smlouvy je, aby prodávající kupujícímu opatřil předmět koupě – umožnil mu jeho nabytí. Pod-

le citovaného ustanovení na základě již uzavřené kupní smlouvy vzniká prodávajícímu povinnost opatřit předmět koupě a odevzdat jej kupujícímu k převzetí. Nedochozí-li se účastníci kupní smlouvy jinak, nabývá kupující vlastnictví k předmětu koupě nikoli okamžikem uzavření kupní smlouvy, ale až jejím převzetím, a v případě věci nemovité vkladem do katastru nemovitostí. V uvedených případech tedy přechodu vlastnictví předchází uzavření kupní smlouvy. Proávající tak v době uzavření smlouvy nemusí být jejím vlastníkem, zavazuje se jen, že ji kupujícímu opatří, resp. předá. Mezi případy, kdy prodávající není vlastníkem prodávané věci, patří nejen situace, kdy prodávaná věc ještě neexistuje (koupě věci budoucí), nebo kdy ji sám od jiného prodávajícího ještě nepřevzal, či případ, kdy ji prodává se souhlasem vlastníka (smlouva o obstarání prodeje věci), ale i případ, kdy teprve na základě skutečnosti, o níž není jisté, že nastane, má vlastnictví k prodávané věci nabyt.

V daném případě se v důsledku naplnění odkládací podmínky (nabytí vlastnictví v důsledku restituce) prodávající V. B. stal vlastníkem žalobkyni již kupovaných nemovitostí a tak v době vkladu vlastnického práva pro žalobkyni nešlo o případ nabytí věci od nevlastníka. Z výše uvedených důvodů pak nelze mít za to, že by prodávající V. B. nemohl žalobkyni platně prodat věc, kterou v době uzavření kupní smlouvy zatím nevlastnil. V době, kdy byla sporná kupní smlouva uzavřena, bylo reálné, že se prodávající stane vlastníkem prodávanych nemovitostí, a právě z toho důvodu byla účinnost této smlouvy vázána na odkládací podmínku. Splněním této podmínky se jinak platná kupní smlouva stala účinnou a následný vklad vlastnického práva žalobkyně k předmětným nemovitostem celý jejich prodej v souladu s právem legitimně završil. Ustanovení o neplatnosti právních úkonů podle § 39 ani podle § 37

odst. 2 obč. zák. na danou smlouvu nelze aplikovat, neboť není ustanovení zákona, kterému by sporná smlouva odporovala, ani nelze říci, že by v době uzavření smlouvy nemohl prodávající podle ní později plnit.

63. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39, 49a, 588 obč. zák.

§ 3a odst. 1 obch. zák.

§ 26 živ. zák.

Sama skutečnost, že prodávající (podnikatel) v době uzavření kupní smlouvy o prodeji zboží neměl k provozování živnosti příslušné živnostenské oprávnění (vázaná živnost), ještě nemusí zakládat absolutní neplatnost této kupní smlouvy, obzvláště v situaci, kdy posléze – v důsledku změny právní úpravy – prodej takového zboží byl zařazen do kategorie živnosti volné, kterou prodávající již v době uzavření kupní smlouvy splňoval.

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 13. 11. 2002, sp. zn. 10 Co 657/2002

SoRo 6/03, s. 192

Z odůvodnění:

Odvolací soud při rozhodování zejména přihlédl k právní úpravě týkající se oprávnění k prodeji a půjčování nahraných a nenahraných zvukových a zvukově-obrazových záznamů, kdy v období od 1. 1. 1992 do 31. 12. 1995 zákon č. 455/1991 Sb., živnostenský zákon, zařadil tuto živnost do kategorie vázané živnosti, kdežto v období od 1. 1. 1996 do 31. 12. 2000 došlo k přesunu tohoto předmětu podnikání do živnosti volné; posléze (od 1. 1. 2001) byl zařazen tento předmět podnikání pod

kategorii „Maloobchodní prodej a pronájem zvukových a zvukově-obrazových záznamů a jejich nenahraných nosičů“.

Z uvedeného vyplývá, že v mezidobí, tj. po uzavření předmětné smlouvy, došlo k zásadní změně právní úpravy týkající uvedeného předmětu podnikání, kdy zeslábla míra státní ingerence potud, že z původně vázané živnosti se stala živnost volná. Odvolací soud proto dospěl k závěru, že právě tyto (normativní) skutečnosti je třeba poměřovat ve vztahu k řešené otázce, zda již samotná skutečnost, že žalobce v době uzavření kupní smlouvy neměl k danému předmětu podnikání živnostenskou oprávnění, vede k (absolutní) neplatnosti kupní smlouvy, nebo zda je třeba též zohlednit nastavší změny v oblasti živnostenského podnikání. Odvolací soud je toho názoru, že uvedené změny zákona č. 455/1991 Sb. neumožňují přijmout závěr o absolutní neplatnosti kupní smlouvy, to vše s přihlédnutím k zásadám občanskoprávní úpravy, zejména smluvní autonomie, a ke skutečnosti, že otázka v té době porušení zákona č. 455/1991 Sb. žalobcem byla řešena v oblasti veřejného práva a mohla mít (a uložením pokuty žalobci také měla) vliv pouze na žalobce, nikoliv též na žalovaného, kupř. v důsledku ediční povinnosti (při presumpci, že v řízení se neprokázalo, že by žalobcem prodané videokazety byly tzv. „pašované“, resp. ze shora popsaných důvodů „neobchodovatelné“). Odvolací soud se proto – při zohlednění výše vyloženého – ztotožňuje s právním názorem okresního soudu, obsaženým v odůvodnění jeho rozsudku, na který pro stručnost odkazuje.

Ostatně otázkou poměrování vztahu podmínek, jež v době učiněného právního úkonu po formální stránce naplňovaly znaky jeho absolutní neplatnosti, se změnou právní úpravy vedoucí k zeslabení ingerence u vybraného typu soukromopráv-

ních vztahů, se zabýval i Nejvyšší soud, a to v souvislosti se zrušením institutu souhlasu obecního úřadu s pronájemem nebytových prostor podle § 3 odst. 2 zákona č. 116/1992 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor. Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 15. 8. 2001, sp. zn. 28 Cdo 1364/2001 mj. uvedl, že smysl ustanovení § 39 obč. zák. stanoví velmi přísný důsledek absolutní neplatnosti určitého úkonu míří na případy tak flagrantního porušení zákona, které obecně odůvodňují zájem státu na odepření účinků takového úkonu.

Uvedený důsledek je ovšem značně relativizován v případech souvisejících s posuzovanou věcí (předchozí souhlas obce k pronájmu nebytových prostor podle § 3 odst. 2 zákona č. 116/1992 Sb. nebyl dán), kdy zákonodárce sám dospěl k závěru o neodůvodněnosti dalšího trvání na takové náležitosti platnosti nájemních smluv, pro které ustanovení zrušil. V obdobném směru lze tedy podle názoru odvolacího soudu – kromě již popsaného – nahlížet na posuzovanou věc, kdy je třeba důsledně odlišovat veřejnoprávní aspekt věci ingerující do podnikatelské sféry žalobce od soukromoprávního aspektu spočívajícího v existujícím občanskoprávním závazku, resp. závazkovém právním vztahu mezi účastníky. Možno také zohlednit změny v oblasti obchodního práva, kdy důsledky neoprávněného podnikání řeší ustanovení § 3a odst. 1 obch. zák. tak, že povaha nebo platnost právního úkonu není dotčena tím, že určité osobě je zakázáno podnikat nebo že nemá oprávnění k podnikání; tím není dotčen § 49a obč. zák., a kdy podle odstavce 2 citovaného ustanovení osoba, která uskutečňuje činnost, k níž se podle zvláštních právních předpisů vyžaduje ohlášení nebo povolení, bez takového ohlášení nebo povolení, a osoby, které takovou činnost uskutečňují jménem jiné osoby anebo na její účet, odpovídají za škodu tím způsobem-

nou; tím není dotčena jejich odpovědnost podle zvláštních právních předpisů.

64. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39, 476 obč. zák.

Obsahuje-li text závěti údaj, který je v rozporu s datem, jež je v závěti uvedeno jako den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, nelze závěť považovat za platnou, pokud není prokázáno, že uvedené datum je skutečně datem podpisu závěti.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2003, sp. zn. 28 Cdo 361/2002
C 1730 – Soubor

Z odůvodnění:

Odvolací soud k odvolání žalovaných rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Zabýval se především posouzením platnosti závěti a vyšel z toho, že na sporné závěti je sice u podpisu zůstavitele V. K. uvedeno datum 20. 9. 1968, ovšem text závěti zároveň odkazuje na písemnou „dohodu“ mezi zůstavitelem a závětní dědičkou, datovanou 2. 10. 1968, která byla v řízení k důkazu čtena. Tvrzení, že tato listina byla vystavena dříve, než byla sepsána a datována závěť, a pouze nedopatřením byla opatřena nesprávným datem, se žalovaným nepodařilo prokázat, a tak zde zůstala neurčitost závěti původního vlastníka nemovitostí, pokud jde o datum, kdy byla podepsána. Pak je ovšem závěr soudu prvního stupně o neplatnosti této závěti podle § 39 a § 476 odst. 2 obč. zák., ve znění před novelou č. 509/1991 Sb., správný.

Dovolací soud vycházel ze znění § 476 odst. 2 obč. zák. účinného v době, kdy byla závěť pořizována, tedy ze znění před novelou občanského zákoníku provedenou

zákonem č. 509/1991 Sb., podle kterého k platnosti závěti napsané vlastní rukou je třeba, aby ji zůstavitel podepsal a uvedl v ní den, měsíc a rok, kdy ji podepsal. Zdůraznil, že v závěti, označené datem 20. 9. 1968, zůstavitel doslovně uvedl: „Podotýkám, že již za svého života jsem s ní ...“ (tj. závětní dědičkou) „... učinil dohodu, podle které se stala vlastnící věcí, uvedených v prohlášení z 2. 10. 1968“, a dodal, že ani výkladem projevu vůle zůstavitele nebylo možno dospět k jednoznačnému závěru, že závěť byla skutečně podepsána 20. 9. 1968, neboť stejně tak je možný závěr, že toto datum není správné. Ztotožnil se tedy s názorem odvolacího soudu, že důkazní břemeno v případě rozporu mezi obsahem závěti a datem, které je v ní jako den, měsíc a rok jejího podpisu uvedeno, nese ten, kdo tvrdí, že je závěť platná, a za situace, kdy žalovaní důkaz v tomto směru nepodalí, neshledal jejich námitku, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci, důvodnou.

65. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39 obč. zák.

I. Lichevní smlouvy jsou takové smlouvy, které smluvní strana uzavře zneužívaje něčí nezkušenosti, tísně nebo rozumové slabosti nebo něčího rozrušení, přičemž dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru. O lichevní smlouvu jde v případě, kdy jednající z okolností věci věděl anebo musel vědět, že druhá strana je postižena okolnostmi uvedenými shora, a tuto okolnost využil; nevyžaduje se, aby jeho jednání bylo současně v trestním řízení označeno za trestný čin.

II. Lichevní smlouvy jsou absolutně neplatné.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 22 Cdo 1993/2001
C 1829 – Soubor

Z odůvodnění:

Samotná skutečnost, že věc byla prodána za podstatně nižší cenu než obvyklou, tedy cenu, která by byla dosažena při prodeji stejného, popřípadě obdobného majetku v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni uzavření smlouvy (dále jen „obecná cena“), není důvodem neplatnosti smlouvy pro rozpor s dobrými mravy, případně z jiného důvodu, uvedeného v § 39 obč. zák. Je ovšem zřejmé, že účastníci právních vztahů obvykle neprodávají věci za cenu podstatně nižší, než za jakou by ji bylo možno prodat. Pokud prodávající jedná po zralé úvaze a jeho vůle není ovlivněna tísní, bezprávnou výhrůžkou nebo jinou závadou, uvedenou níže, a sjednání podstatně nižší ceny vychází z obecně přijatelného motivu, nelze takové smlouvě nic vytýkat.

Jde zejména o případy, kdy z osobního poměru mezi účastníky smlouvy (z přátelských nebo rodinných vztahů) vyplývá, že chtěli uzavřít smíšenou smlouvu, tj. částečně šlo o prodej a částečně o darování. Může jít i o případ zjevně přemrštěné ceny zaplacené za věc z důvodu mimořádné obliby. Tak byla věc upravena i v § 935 o. z. o. Tento zákon, na rozdíl od platného občanského zákoníku, obsahoval podrobnou úpravu případů, kdy za věc byla zaplacená podstatně nižší než obecná cena, anebo naopak kdy věc byla podstatně přepřelacena (tzv. *laesio enormis* římského práva). Podle § 934 o. z. o. „neobdržela-li jedna strana na obecné hodnotě při dvoustranně závazném jednání ani polovici toho, co druhé straně dala, skýtá zákon zkrácené straně právo žádati zrušení a uvedení v předešlý stav.

Avšak druhá strana může jednání zachováti v platnosti tím, že jest ochotna nahraditi, čeho se do obecné hodnoty nedostává. Nepoměr hodnoty se určuje podle času, kdy bylo jednání uzavřeno“. Výjimky z tohoto pravidla obsahoval již zmíněný § 935 o. z. o. Kromě ustanovení o zkrácení přes polovici měl obecný zákoník občanský ve znění III. dílčí novely ustanovení o neplatnosti tzv. lichevní smlouvy; tato neplatnost byla absolutní a soud k ní přihlížel z úřední povinnosti (srov. Sedláček, J., Rouček, F., Komentář k československému obecnému zákonu občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Praha, 1936, díl IV., s. 132; k neplatnosti lichevní smlouvy viz též zákon č. 47/1881 ř. z., a císařské nařízení č. 275/1914 ř. z., o lichvě).

Lichevní smlouvy byly vymezeny v § 879 o. z. o. v těsné souvislosti se smlouvami přičíciemi se zákonnému závazku a smlouvami proti dobrým mravům. Podle § 879 o. z. o. byly též neplatné smlouvy uzavřené v případě, když někdo kořistě z lehkomyšlnosti, tísně, slabosti rozumu, nezkušenosti nebo vzrušení myslí někoho jiného, dá sobě nebo třetímu za plnění slíbiti nebo poskytnouti plnění vzájemné, jehož majetková hodnota je v patrném nepoměru k hodnotě plnění. O smlouvu lichevní šlo jen v případě, kdy smluvní strana vědomě a úmyslně těžila z nepříznivých osobních poměrů a vlastností druhé strany ve svůj prospěch. Při lichevní smlouvě lichvář využívá k svému obohacení situaci, již nemusil sám vyvolati, která mu však je známa nebo musí být známa (Vážný 15 620). Lze dodat, že podle nálezu Ústavního soudu ze dne 8. 7. 1997, sp. zn. III. ÚS 77/97, „zásad, uznávaných až do zrušení obecného zákoníku občanského z roku 1811 (zákonem č. 141/1950 Sb.), tedy do doby, kdy po násilném zvratu v čs. státě počalo docházet k rozrušování právního řádu, zcela odpovídajících demokratickým hodnotám státu

(čl. 1, čl. 2 odst. 4, čl. 4 úst. zákona č. 1/1993 Sb.), je třeba dbát i v současné době a z nich při aplikaci současného práva vycházet, a to zejména tam, kde současná právní úprava vykazuje mezery, které nezbyvá než překlenout výkladem“.

Platné občanské právo lichevní smlouvy neupravuje; zná je však § 253 zákona č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů, které zjevně vychází, pokud jde o vymezení podstaty lichvy, z právní úpravy platné do roku 1950 a respektuje i principy obsažené v § 879 o. z. o. Proto ani za platného právního stavu nelze dovodit, že by smlouvy, které naplňují znaky smluv lichevních (jak byly upraveny v § 879 o. z. o.), byly smlouvami právně bezvadnými; rozhodně nejsou v souladu s dobrými mravy.

Právní úpravu obsaženou v obecném zákoníku občanském nelze bez dalšího aplikovat; při aplikaci platného občanského zákoníku je však třeba přihlížet k tradičním principům občanského práva, obsaženým též v obecném zákoníku občanském, a také k § 253 platného trestního zákona. Proto lichevní smlouvy, tedy takové smlouvy, které smluvní strana uzavře zneužívaje něčí nezkušenosti, tísně nebo rozumové slabosti nebo něčího rozrušení, přičemž dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, jsou pro rozpor s dobrými mravy absolutně neplatné podle § 39 obč. zák. O lichevní smlouvu podle občanského práva jde v případě, kdy jednajícím z okolností věci věděl anebo musel vědět, že druhá strana je postižena okolnostmi uvedenými shora, a tuto okolnost využil; nevyžaduje se, aby jeho jednání bylo současně v trestním řízení označeno za trestný čin.

Prodá-li však někdo věc v tísní za nápadně nevýhodných podmínek, a kupující o jeho tísní nevěděl a nezneužil ji, je smlou-

va platná a prodávající má jen právo od ní odstoupit (§ 49 obč. zák.).

66. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39, 588 obč. zák.

§ 335b odst. 1 písm. a) o. s. ř.

Kupní smlouva, kterou povinný převedl nemovitost na jiného, i když usnesením o nařízení výkonu rozhodnutí mu to soud zakázal [§ 335b odst. 1 písm. a) o. s. ř.], je neplatná pro rozpor se zákonem (§ 39 obč. zák.).

R 30/05

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 267 odst. 1 o. s. ř. lze právo k majetku, které nepřipouští výkon rozhodnutí, uplatnit vůči oprávněnému návrhem na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí v řízení podle třetí části tohoto zákona.

Podle ustanovení § 335 odst. 3, věty první, občanského soudního řádu, ve znění účinném do 31. 12. 2000 [totožnou úpravu – co do obsahu – přejal též předpis účinný od 1. 1. 2001, viz § 335b odst. 1 písm. a) o. s. ř.], musí usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí obsahovat zákaz, aby povinný nemovitost převedl na někoho jiného nebo ji zatížil.

Podle ustanovení § 39 obč. zák. je neplatný právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičií dobrým mravům.

V projednávaném případě vycházel odvolací soud ze skutkového stavu, který nebyl dovolateli zpochybněn [a při založení přípustnosti dovolání ustanovením § 237

odst. 1 písm. c) o. s. ř. ani úspěšně být nemohl], podle něhož usnesením ze dne 16. 8. 1994 (potvrzeným odvolacím soudem) nařídil Okresní soud v Č. K. k vymožení pohledávky žalovaných (oprávněných) ve výši 1 500 000 Kč s příslušenstvím výkon rozhodnutí prodejem nemovitostí v bezpodílovém spoluvlastnictví L. Č. a M. Č. (povinných), kterým (mimo jiné) zakázal, aby postižené nemovitosti (dům č. p. 36 a stavební parcelu č. 55/1 v katastrálním území H., obci V) převedli na někoho jiného nebo je zatížili. Usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí bylo doručeno povinným 18. 10. 1994 a právní moci nabylo 17. 8. 1995. Kupní smlouvou ze dne 13. 11. 1996 převedli povinní (prodávající) uvedené nemovitosti A. K. st.; vklad práva byl povolen rozhodnutím Katastrálního úřadu v Č. K., v katastru nemovitostí zapsán 25. 11. 1996 s právními účinky vkladu k 18.11.1996. A. K. st. dne 24. 3. 2000 zemřela podle usnesení Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 8. 10. 2002, jsou (i) žalobci zůstavitelovými dědici.

Platnými právními úkony jsou takové projevy vůle (§ 34 obč. zák.), které mají všechny zákonem stanovené náležitosti, k nimž patří i podmínka dovolenosti jednání. Ustanovení § 39 obč. zák. stihá sankcí neplatnosti právní úkony *contra legem*, *in fraudem legis* a *contra bonos mores*; vymezuje tak tři skutkové podstaty nedovolenosti právních jednání. Pokud jde o naposledy jmenované právní úkony – obcházející zákon a přičítací se dobrým mravům – byla soudní praxe usměrněna např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1659/97, uveřejněným v časopise Soudní judikatura 12/1999 pod č. 121, a ze dne 26. 6. 1997, sp. zn. 3 Cdon 69/96, uveřejněným v časopise Soudní judikatura 8/1997 pod č. 62).

Pro právní úkony, které obsahem nebo účelem odporují zákonu, je charakteristic-

ké, že se ocitají v rozporu s výslovným imperativem (zákazem, příkazem) formulovaným v zákoně, popřípadě s imperativem obsahovým, tj. sice *expressis verbis* neformulovaným, ale ze zákona přímo vyplývajícím. Vznik a plnění z takových právních úkonů objektivní právo nepřipouští, jinými slovy, účinky, které s nimi účastníci spojovali, nemohou nastat. Na roveň výslovnému či obsahovému zákazu právního jednání lze klást případy, kdy účastníci řízení svými projevy vůle odporují tomu, co jim rozhodnutím zakázal soud, pokud zmocnění k takovému opatření má podklad v objektivním právu. Typicky jde o případy, kdy soud předběžným opatřením podle § 76 odst. 1 písm. e) o. s. ř. účastníku uloží, aby nenakládal s určitými věcmi nebo právy (viz rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 2. 5. 2000, sp. zn. 18 Co 18/2000, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 9/2001 pod č. 59), kdy zakáže povinnému nakládat s (movitými) věcmi, které vykonavatel sepíše (§ 324 o. s. ř.), nebo kdy vysloví zákazy převést (zatížit) nemovitost (popřípadě spoluvlastnický podíl), podnik, jeho část (popřípadě spoluvlastnický podíl), anebo věci, práva a jiné majetkové hodnoty, které slouží k provozování podniku nebo vzhledem ke své povaze mají tomuto účelu sloužit bez souhlasu správce [§ 335b odst. 1 písm. a), § 338h odst. 1 písm. a), c) o. s. ř.]. Okolnosti, že v určitých případech zákon soudy ukládá, aby rozhodnutím zákaz vyslovil, a že tím upravuje jeho postup v řízení, jsou pro posouzení následků jednání, jímž účastník rozhodnutí nerespektuje, bezcenné.

67. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39 obč. zák.

Za rozpor se zákonem ve smyslu § 39 obč. zák. je třeba považovat i jednání,

**které je v rozporu s rozhodnutím vydá-
ným příslušným státním orgánem na zá-
kladě zákonného zmocnění.**

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne
7. 12. 2005, sp. zn. 32 Odo 1144/2004
C 4161– Soubor

Z odůvodnění:

Odvolační soud dospěl k nesprávnému závěru, podle kterého nevyžádání si souhlasu dozorčího orgánu s transakcí nad 5 000 Kč v rozporu s rozhodnutím ministerstva financí nemá za důsledek neplatnost mandátní smlouvy a potažmo tedy nezakládá existenci nároku na vydání bezdůvodného obohacení.

Dovolací soud se nemohl ztotožnit s právním názorem odvolacího soudu, neboť v napadeném rozhodnutí byla řešena právní otázka v rozporu s hmotným právem.

V daném případě je třeba na závazkový vztah mezi žalobcem a žalovanou aplikovat obchodní zákoník, neboť se jedná o vztah mezi podnikateli, při jehož vzniku bylo zřejmé, s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týká jejich podnikatelské činnosti (§ 261 odst. 1 obch. zák.); tzv. relativní obchod.

Nejvyšší soud dovodil, že rozhodnutí ministerstva financí bylo vydáno v intencích ustanovení § 19 odst. 1 zákona č. 185/1995 Sb. Tímto rozhodnutím státní orgán v souladu se zákonem omezil jak smluvní volnost P. M., a. s., tak i možnost nakládání s finančními prostředky, vyjma povoleného plnění do 5 000 Kč. Toto omezení vydané v souladu se zákonem o pojišťovnictví tedy dopadá na dispozice P. M., a. s., tedy na plnění, které tento subjekt poskytl na základě vyúčtovaných faktur žalované. Je třeba dovodit, že pokud P. M., a. s.,

toto plnění žalované poskytla, činila tyto dispozice v rozporu s omezením vyplývajícím z rozhodnutí ministerstva financí ze dne 6. 1. 1998.

Podle § 39 obč. zák. je neplatným právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu, nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům. Jedná se o obecné ustanovení, které lze aplikovat i pro obchodní závazkové vztahy. Za rozpor se zákonem je třeba považovat i jednání, které je v rozporu s rozhodnutím vydávaným příslušným státním orgánem na základě zákonného zmocnění. Jednání v rozporu s označeným rozhodnutím ministerstva financí tedy způsobilo neplatnost takového právního úkonu. Jde přitom o neplatnost absolutní, neboť nelze dovodit, že by neplatnost právního úkonu byla stanovena pouze na ochranu některého účastníka obchodního závazkového vztahu (§ 267 odst. 1 obch. zák.). Tímto opatřením byly totiž chráněny třetí osoby. Lze tedy dovodit, že toto stále trvající omezení P. M., a. s. při jejím nakládání s majetkem bylo v souladu se zákonem nastoleno nejen pro ochranu majetku tohoto subjektu, ale také pro ochranu třetích subjektů zúčastněných na činnosti P. M., a. s., z jakýchkoli právních úkonů. Je proto třeba přisvědčit dovolateli v tom, že z hlediska uplatnění dovolacího důvodu podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. nelze rozsudek odvolacího soudu považovat za správný. Uzavření druhého dodatku k předmětné mandátní smlouvě ze dne 25. 2. 1998, jakož i proplacení částek vyplývajících z jednotlivých doručovaných dokladů, je třeba označit za absolutně neplatné právní úkony.

Pakliže tedy žalovaná plnění k jednotlivým fakturám od úpadce převzala a tato skutečnost nebyla v průběhu soudního řízení nikdy vyvrácena, potom ke vzniku bezdůvodného obohacení v souladu s ustanovením § 451 obč. zák. nepochybně do-

šlo, neboť žalovaná získala majetkový prospěch z neplatného právního úkonu. Žalovaná tak musí vydat bezdůvodné obohacení žalobci v souladu s ustanovením § 456 obč. zák.

Aplikace § 16 obč. zák. nebyla v daném případě na místě, neboť se jedná o absolutně neplatný právní úkon; z tohoto hlediska proto bylo nerozhodné, kdo tento neplatný právní úkon jménem úpadce učinil.

68. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39 obč. zák.

§ 18 a § 19 odst. 2 ZKV

I. Skutečnost, že majetek, jehož se týká vylučovací žaloba ve smyslu § 19 odst. 2 zákona č. 328/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, vůbec nebyl nebo ke dni rozhodnutí soudu o této žalobě již není sepsán v konkursní podstatě úpadce, je důvodem k zamítnutí takové žaloby.

II. Kupní smlouva, kterou správce konkursní podstaty zpeněžil majetek ve vlastnictví osoby odlišné od úpadce, aniž jej sepsal do konkursní podstaty, je absolutně neplatná (§ 39 obč. zák.).

R 19/06

Z odůvodnění:

Ustanovení § 19 ZKV pak určuje, že jsou-li pochybnosti, zda věc náleží do podstaty, zapíše se do soupisu podstaty s poznámkou o nárocích uplatněných jinými osobami anebo s poznámkou o jiných důvodech, které zpochybňují zařazení věci do soupisu (odstavec 1). Soud uloží tomu, kdo uplatňuje, že věc neměla být do soupisu zařazena, aby ve lhůtě určené soudem

podal žalobu proti správci. V případě, že žaloba není včas podána, má se za to, že věc je do soupisu pojata oprávněně (odstavec 2). Z ustanovení § 27 ZKV se dále podává, že podstatu lze zpeněžit buď prodejem věci způsobem upraveným v ustanoveních o výkonu rozhodnutí soudem, nebo prodejem mimo dražbu (odstavec 1).

Prodej mimo dražbu uskuteční správce se souhlasem soudu; při svém rozhodování přihledne soud zejména k vyjádření věřitelského výboru, k době předpokládaného zpeněžení, jakož i k nákladům, které bude třeba vynaložit na další udržování a správu podstaty. Udělí-li soud souhlas, může též stanovit podmínky pro prodej. Věci lze prodat mimo dražbu i pod odhadní cenu. Obdobně lze převést i úpadcovy sporné nebo obtížně vymahatelné pohledávky. Souhlasu soudu není třeba k prodeji věci bezprostředně ohrožených zkázou nebo znehodnocením (odstavec 2). Zpeněžení věci prodejem podle ustanovení o výkonu rozhodnutí provede soud na návrh správce, který má přitom postavení oprávněného (odstavec 3). Od osob, které zajišťují pohledávky vůči úpadci, si správce vyžádá a vymáhá plnění ve prospěch podstaty; jakmile je toto plnění poskytnuto, stane se pohledávka této osoby pohledávkou v konkursu, aniž by bylo třeba ji přihlásit. Ustanovení tohoto odstavce neplatí, jde-li o ručitele (odstavec 5).

V rozsudku uveřejněném pod číslem 27/2003 Sbirky soudních rozhodnutí a stanovisek, jakož i v mnoha dalších svých rozhodnutích Nejvyšší soud formuloval a odůvodnil závěr, podle kterého k předpokladům, za nichž soud může vyhovět žalobě o vyloučení věci ze soupisu majetku konkursní podstaty (excindační žalobě), patří mimo jiné i to, že věc byla správcem konkursní podstaty příslušného úpadce vskutku pojata do soupisu majetku konkursní podstaty (že byla sepsána), a že

účinky soupisu trvají i v době, kdy soud rozhoduje o vyloučení věci (§ 154 odst. 1 o. s. ř.).

Jestliže odvolací soud založil právní posouzení věci na skutkovém závěru, že nemovitosti do konkursní podstaty úpadkyně vůbec pojaty nebyly (jejich soupis vůbec nebyl proveden), pak obrana žalovaných založená na tvrzení, že žalobci zmeškali lhůtu k podání vylučovací žaloby, není pro právní posouzení věci rozhodná (vylučovací žaloba podaná přesto, že věc nebyla do konkursní podstaty sepsána, by musela být zamítnuta). Při popsání skutkovém závěru je správný i právní závěr odvolacího soudu, že kupní smlouva ze dne 6. 4. 2000 je absolutně neplatná, a že žalobci vlastnictví k nemovitostem nepozbyli. Je tomu tak především proto, že – jak Nejvyšší soud vysvětlil již ve stanovisku občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 1998, Cpjin 19/98, uveřejněném pod číslem 52/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „stanovisko“), pod bodem XXIX. (s. 197–199 /373–375/) – soupis podstaty tvoří právní podklad pro zpeněžení majetku patřícího do podstaty; zpeněžen může být jen ten majetek, který byl sepsán, a správce je povinen zpeněžit veškerý sepsaný majetek, ledaže by byl ze soupisu zákonem stanoveným způsobem vyloučen. Soupis majetku podstaty tak představuje titul, kterým správce konkursní podstaty dokládá (např. v řízení o zápisu vkladu vlastnického práva k nemovitostem do katastru nemovitostí), že je oprávněn se sepsaným majetkem při jeho zpeněžení nakládat. Není-li zde takového titulu, nemá správce konkursní podstaty ani právo věc zpeněžit.

Úvahu odvolacího soudu je nutno korigovat toliko v tom směru, že nejde o neplatnost podle ustanovení § 37 obč. zák. (nejde o vady v projevu vůle ani o počáteč-

ní nemožnost předmětu plnění), nýbrž o neplatnost podle ustanovení § 39 obč. zák. [pro rozpor se zákonem spočívající v tom, že bylo zasaženo do práva žalobců (vlastníků) nakládat s předmětem vlastnictví (s nemovitostmi) ve smyslu § 123 obč. zák.].

69. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39, 476b, 476e, 476f obč. zák.

„Osobou nevidomou“ ve smyslu ustanovení § 476e obč. zák. se rozumí osoba, již zrakové postižení (nekompenzovatelné technickými či jinými pomůckami) zcela znemožňuje, popřípadě podstatně snižuje možnost v celém rozsahu vnímat okolnosti porřízení závěti, o nichž má svědčit.

R 62/06

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 476 odst. 1 obč. zák. zůstavitel může závěť buď napsat vlastní rukou, nebo ji zřídit v jiné písemné formě za účasti svědků nebo ve formě notářského zápisu.

Podle § 476b obč. zák. závěť, kterou nenapsal zůstavitel vlastní rukou, musí vlastní rukou podepsat a před dvěma svědky současně přítomnými výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Svědci se musí na závěť podepsat.

Podle ustanovení § 476e obč. zák. svědky mohou být pouze osoby, které jsou způsobilé k právním úkonům. Svědky nemohou být osoby nevidomé, neslyšící, němé, ty, které neznají jazyk, ve kterém se projev vůle činí, a osoby, které mají podle závěti dědit.

Z ustanovení § 476b obč. zák. vyplývá, že k tomu, aby allografní závěť byla platným právním úkonem, musí být splněny následující náležitosti: jednak zůstavitel musí závěť podepsat vlastní rukou, jednak zůstavitel musí před dvěma svědky současně přítomnými výslovně projevit, že listina obsahuje jeho poslední vůli, a konečně svědci se musí na závěť podepsat. Ze znění tohoto ustanovení nelze dovozovat, že by určovalo závazným způsobem také pořadí, v jakém musí být tyto náležitosti splněny.

Podle ustanovení § 476b obč. zák. postačuje, jestliže se splnily v něm uvedené náležitosti i v jiném pořadí, než se v tomto ustanovení uvádí, stalo-li se tak v bezprostřední časové souvislosti, takže se jednotlivé úkony jeví jako jednotný úkon. Důvodem neplatnosti allografní závěti tedy není okolnost, že zůstavitel nejprve před dvěma svědky současně přítomnými výslovně projevil, že listina obsahuje jeho poslední vůli, a bezprostředně poté závěť vlastní rukou podepsal, nebo že svědci nejprve závěť podepsali a bezprostředně poté zůstavitel před nimi (současně přítomnými) výslovně projevil, že listina obsahuje jeho poslední vůli apod. Ze znění ustanovení § 476b obč. zák. nelze rovněž důvodně dovozovat, že by zůstavitel musel před dvěma svědky současně přítomnými projevit, že listina obsahuje jeho poslední vůli, jen použitím určitých slov (vyslovením formule). Zákon zde předepisuje pouze to, aby zůstavitel v tomto směru projevil vůli výslovně a nikoliv jen konkludentně (mlčky).

Požadavku ustanovení § 476b obč. zák. odpovídá použití jakýchkoliv slovních výrazů, popřípadě i obvyklých znamení, jimiž zůstavitel před dvěma svědky současně přítomnými projeví způsobem nevzbuzujícím pochybnosti to, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Na rozdíl od allografní závě-

ti pořízené ve smyslu ustanovení § 476c obč. zák. svědkové závěti nemusejí znát obsah závěti (srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 9. 5. 2000, sp. zn. 21 Cdo 2985/99, uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod č. 93, ročník 2000, ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004).

Ustanovení § 476e obč. zák. vymezuje (vedle osob, které mají podle dané závěti dědit) okruh osob, které nemohou při pořizování závěti působit jako svědci, neboť jejich tělesný nebo duševní handicap u nich zcela znemožňuje, resp. podstatně snižuje možnost v celém rozsahu vnímat okolnosti pořízení závěti, o nichž mají svědčit, a o těchto okolnostech svědčit.

Pokud by některý ze svědků allografní závěti pořízené ve smyslu ustanovení § 476b obč. zák. nesplňoval podmínky vymezené ustanoveními § 476e a § 476f obč. zák., byla by uvedená závěť neplatná (srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 1997, sp. zn. 2 Cdon 988/96, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 59, ročník 1998).

Jestliže svědek (pisatel, předčítatel) allografní závěti pořízené ve smyslu ustanovení § 476b obč. zák. nesplňuje podmínky vymezené ustanoveními § 476e a § 476f obč. zák. pouze ve vztahu k některému z více dědiců povolaných k dědění touto závětí, pak je tato závěť neplatná pouze v části týkající se tohoto dědice (§ 41 obč. zák.) [srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2004, sp. zn. 30 Cdo 1765/2004, uveřejněné ve Sbírce Soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 88, ročník 2005].

Okolnost, že svědkem závěti byla osoba nevidomá (§ 476e obč. zák.), způsobuje neplatnost závěti vždy v celém rozsahu (§ 39 obč. zák.). „Osobou nevidomou“ ve smyslu ustanovení § 476e obč. zák. se ro-

zumí fyzická osoba, již zrakové postižení (nekompenzovatelné technickými či jinými pomůckami) zcela znemožňuje, resp. podstatně snižuje možnost v celém rozsahu vnímat okolnosti pořízení závěti, o nichž má svědčit.

V posuzovaném případě bylo zjištěno, že svědkyně sporné závěti E. V. v době pořízení dané závěti trpěla zrakovým postižením způsobujícím její „neschopnost číst a psát“ a „schopnost rozlišovat pouze obrysy předmětů a osob na velmi krátkou vzdálenost.“ Z uvedeného je zřejmé, že u E. V. zrakové postižení podstatným způsobem snižovalo její možnost v celém rozsahu vnímat okolnosti pořízení závěti, o nichž má svědčit. E. V. je proto na místě hodnotit jako „nevidomou“ ve smyslu ustanovení § 476e obč. zák., a tedy podle citovaného zákonného ustanovení vyloučenou z okruhu osob, jež mohou být svědkem allografní závěti.

70. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39, 35, 36, 48 obč. zák.

§ 85, § 102 odst. 2, § 103 odst. 1 zák.
č. 128/2000 Sb.

Oprávnění rozhodovat o právních úkonech obce je ze zákona rozděleno mezi obecní radu a obecní zastupitelstvo. Žádný z těchto orgánů však nemůže vystupovat jménem obce navenek; toto oprávnění přísluší výlučně starostovi. Právní úkon starosty vyžadující schválení zastupitelstvem obce (a obdobně obecní radou) provedený bez takového předchozího schválení je od počátku neplatný.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 6. 2006, sp. zn. 30 Cdo 3130/2005
PrRo 21/06, s. 792

Z odůvodnění:

Žalovaná v dovolání především namítá, že ujednání, obsažené v čl. V kupní smlouvy, je vnitřně rozporné a z tohoto důvodu je pro neurčitost neplatné podle § 37 odst. 1 obč. zák. (§ 41 obč. zák.). Podle § 37 odst. 1 obč. zák. je neplatný právní úkon, který nebyl učiněn určitě a srozumitelně. Sankce neplatnosti právního úkonu se tímto ustanovením váže k náležitostem projevu vůle; projev je neurčitý, je-li nejistý jeho obsah, tj. když se jednajícím nepodařilo obsah vůle jednoznačným způsobem stanovit, a je nesrozumitelný, jestliže jednající nedosáhl – vadným slovním nebo jiným zprostředkováním – jasného vyjádření této vůle. Závěr o neurčitosti (či nesrozumitelnosti) právního úkonu předpokládá, že ani jeho výkladem nelze dospět k nepochybnému poznání, co chtěl účastník projevít (§ 35 odst. 1 obč. zák.). Ve smyslu § 35 odst. 2 obč. zák. je třeba právní úkony vyjádřené slovy vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem.

Podle § 48 odst. 1 obč. zák. může účastník od smlouvy odstoupit, jen jestliže je to v tomto zákoně stanoveno nebo účastníky dohodnuto. Podle odstavce 2 tohoto ustanovení odstoupením od smlouvy se smlouva od počátku ruší, není-li právním předpisem stanoveno nebo účastníky dohodnuto jinak.

V posuzované věci účastníci v čl. V kupní smlouvy ze dne 16. 9. 1996 ujednali, že „obě smluvní strany berou na vědomí, že koupě a prodej se realizuje za účelem výstavby objektu dle zástavbové studie, která byla schválena městskou radou dne 21. 8. 1995. Prodávající má právo odstoupit od této kupní smlouvy, pokud kupující nedokončí stavbu do tří let ode

dne podpisu kupní smlouvy s tím, že kupní cena uvedená v čl. II bude snížena o 50 %. Prodávající v případě realizace výše uvedené rozvazovací podmínky rozestavěnou stavbu odkoupí za znalecký posudek.“. Pokud odvolací soud dovodil, že toto ujednání lze považovat za platně uzavřenou dohodu o možnosti prodávajícího odstoupit od kupní smlouvy v případě, že kupující nedokončí stavbu domu na předmětném pozemku podle schválené zástavbové studie ve lhůtě tří let od podpisu kupní smlouvy, nelze mu vytýkat nesprávný názor na výklad tohoto právního úkonu ve smyslu § 35 odst. 2 obč. zák. S ohledem na obsah této dohody nelze totiž mít za to, že by toto ujednání připouštělo jiný výklad, než že projev vůle obou účastníků (písemný) směřoval ke sjednání možnosti prodávajícího od kupní smlouvy odstoupit pro případ, že nastanou okolnosti ve smlouvě ujednané (§ 48 obč. zák.).

Jazykový projev vyjádřený v této dohodě je v tomto směru jednoznačný a nezanedbává žádné pochybnosti, přičemž jeho obsah je natolik srozumitelný a určitý, že na něj nelze aplikovat § 37 odst. 1 obč. zák. o absolutní neplatnosti právních úkonů, byť je uvedené ujednání v kupní smlouvě označeno jako „rozvazovací podmínka“. O rozvazovací podmínku ve smyslu § 36 obč. zák. se však v daném případě nejedná, neboť – jak správně uvedly soudy obou stupňů v odůvodnění svých rozhodnutí – splněním rozvazovací podmínky nastává zánik již nastalých právních účinků smlouvy bez dalšího, aniž by bylo třeba dalšího jednostranného právního úkonu některého z účastníků smlouvy; naopak smluvní ujednání o možnosti odstoupení od smlouvy spočívá v tom, že nastanou-li ve smlouvě okolnosti v ní předvídané, musí k nim přistoupit ještě jednostranný právní úkon – odstoupení od smlouvy. Bez ohledu na použitou formulaci čl. V smlouvy je tedy zřejmé, že účastníci měli vůli

ujednat pro prodávajícího možnost odstoupení od smlouvy podle § 48 odst. 1 obč. zák., které směřuje k jednoznačně definovaným důsledkům (§ 48 odst. 2, § 457 obč. zák.).

V posouzení otázky platnosti uvedeného ujednání, kterou odvolací soud řešil jako otázku předběžnou, proto rozhodnutí odvolacího soudu nemá po právní stránce zásadní význam ve smyslu § 237 odst. 3 o. s. ř., neboť je v souladu s hmotným právem i ustálenou judikaturou.

Dále žalovaná v dovolání namítá, že je nesprávný závěr odvolacího soudu o platnosti odstoupení žalobce od kupní smlouvy ze dne 3. 9. 2002, které jí bylo doručeno dne 16. 9. 2002, z důvodu, že tomuto právnímu úkonu, podepsanému starostou, nepředcházelo rozhodnutí městského zastupitelstva [§ 85 písm. a) zákona č. 128/2000 Sb.] či obecní rady (§ 102 odst. 2 zákona č. 128/2000 Sb.). Vzhledem k tomu, že odstoupení od smlouvy bylo žalované doručeno dne 16. 9. 2002, je projednávanou věc třeba posuzovat podle zákona č. 128/2000 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2002. Podle § 103 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb. starosta zastupuje obec navenek. Úkony, které vyžadují schválení zastupitelstva obce, případně rady obce, může starosta provést jen po jejich předchozím schválení, jinak jsou tyto právní úkony od počátku neplatné. Podle § 85 zákona č. 128/2000 Sb. je zastupitelstvu vyhrazeno rozhodování o majetkoprávních úkonech uvedených pod písm. a) až l); podle písm. a) tohoto ustanovení jde o nabytí a převod nemovitých věcí včetně vydání nemovitostí podle zvláštních zákonů, převod bytů a nebytových prostorů z majetku obce.

Podle § 102 odst. 2 zákona č. 128/2000 Sb. jsou radě obce vyhrazeny pravomoci uvedené podle písm. a) až p). Podle odst. 3

tohoto ustanovení rada obce rozhoduje v ostatních záležitostech patřících do samostatné působnosti obce, pokud nejsou vyhrazeny zastupitelstvu obce nebo pokud si je zastupitelstvo obce nevyhradilo.

Odstoupení od smlouvy podle § 48 obč. zák. je jednostranný hmotněprávní úkon, který směřuje ke zrušení smlouvy s účinky od počátku (*ex tunc*), což platí i pro odstoupení od kupní smlouvy o převodu nemovitosti, podle které bylo vloženo vlastnické právo do katastru nemovitostí. Vzhledem k tomu, že smlouvy o převodu nemovitostí musí mít písemnou formu (§ 46 odst. 1 obč. zák.), platí, že i odstoupení od takové smlouvy musí být písemné (§ 40 odst. 2 obč. zák.), a tento právní úkon musí dále splňovat náležitosti platných právních úkonů (§ 37 odst. 1 a § 39 obč. zák.). Oprávnění rozhodovat o právních úkonech obce, tj. o tom, zda a případně jaký právní úkon obec učiní, je ze zákona beze zbytku rozděleno mezi obecní radu a obecní zastupitelstvo. Žádný z těchto orgánů však nemůže vystupovat jménem obce navenek. Toto oprávnění přísluší výlučně starostovi (§ 103 odst. 1 zákona č. 128/2000 Sb.), a proto také toliko starosta obce (města) může jménem obce odstoupit od kupní smlouvy o převodu nemovitostí, kterou obec (město) uzavřela. Starosta obce (města) však nemůže vytvářet sám vůli obce; může pouze tuto vůli navenek sdělovat a projevovat.

Rozhodnutí obecního zastupitelstva nebo obecní rady je třeba v daných souvislostech považovat za zákonem stanovenou podmínku právního úkonu (*conditio legis*). Právní úkon starosty vyžadující schválení zastupitelstvem obce (a obdobně obecní radou) provedený bez takového předchozího schválení je od počátku neplatný podle § 39 obč. zák. (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2003, sp. zn. 21 Cdo 224/2002, náleží Ústavního soudu

ze dne 12. 4. 2001, sp. zn. IV. ÚS 576/2000, uveřejněný ve Sbírce nálezů Ústavního soudu, svazek 22, pod poř. č. 61, nebo náleží ze dne 10. 7. 2001, sp. zn. III. ÚS 721/2000, uveřejněný ve Sbírce nálezů Ústavního soudu, svazek 23, pod poř. č. 103). Protože odstoupení od kupní smlouvy o převodu nemovitosti je právním úkonem v majetkoprávní věci, který spadá do pravomoci obecního zastupitelstva [§ 85 písm. a) zákona č. 128/2000 Sb.], není starosta obce (města) oprávněn jménem obce (města) takový právní úkon učinit, dokud zákonem požadované rozhodnutí tohoto orgánu chybí. Odvolací soud se ale otázkou, zda obecní zastupitelstvo rozhodlo o odstoupení od kupní smlouvy účastníků, nezabýval. Jeho závěr, že žalobce od kupní smlouvy odstoupil platně a že se v důsledku toho obnovilo jeho vlastnické právo k předmětné nemovitosti, je tak předčasný.

71. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39, § 139 odst. 2 obč. zák.

Právní úkon týkající se hospodaření se společnou věcí, který učinil jeden z rovnodílných podílových spoluvlastníků, aniž dal druhému spoluvlastníku možnost se k zamýšlenému úkonu vyjádřit, nebo přes výslovný nesouhlas druhého spoluvlastníka, je úkonem absolutně neplatným pro rozpor se zákonem.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2006, sp. zn. 33 Odo 1694/2005
C 4941– Soubor

Pozn.: Toto rozhodnutí neschválilo občanskoprávní a obchodní kolegium k uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek.

Z odůvodnění:

Podle § 137 odst. 1 obč. zák. podíl vyjadřuje míru, jakou se spoluvlastníci podílejí na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví ke společné věci.

Podle § 139 odst. 1 obč. zák. z právních úkonů týkajících se společné věci jsou oprávnění a povinni všichni spoluvlastníci společně a nerozdílně.

Podle § 139 odst. 2 obč. zák. o hospodaření se společnou věcí rozhodují spoluvlastníci většinou, počítanou podle velikosti podílů. Při rovnosti hlasů, nebo nedosáhne-li se většiny anebo dohody, rozhodne na návrh kteréhokoliv spoluvlastníka soud.

Podle § 39 obč. zák. neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přiči dobrým mravům.

Z těchto ustanovení vyplývá, že náleželi-li věc více subjektům, mají jako spoluvlastníci právo podílet se na hospodaření se společnou věcí podle výše svých podílů. Pod pojem hospodaření se společnou věcí, o kterém mají spoluvlastníci podle § 139 odst. 2 obč. zák. rozhodovat, lze podřadit i rozhodnutí o tom, jak bude společná věc hospodářsky využita, např. tím, komu a za jakých podmínek bude pronajata; rozhodnutí spoluvlastníků podle § 139 odst. 2 obč. zák. je přitom právním úkonem (k tomu srovnej rozsudek Nejvyššího soudu z 21. 5. 1998, sp. zn. 2 Cdon 374/97).

Je nutno připomenout, že v rozhodnutí ze dne 21. 6. 2001, sp. zn. 22 Cdo 599/99, publikovaném pod č. C 583, svazku 7, Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaného nakladatelstvím C. H. Beck, dovolací soud uvedl, že pod pojem hospodaření se společnou věcí, o kterém mají

spoluvlastníci podle § 139 odst. 2 obč. zák. rozhodovat, lze podřadit i rozhodnutí o tom, jaká investice, tj. náklad jakého druhu a v jaké výši, má být do společné věci provedena. Pokud zákon stanoví, že rozhodují spoluvlastníci většinou, počítanou podle velikosti jejich podílů, pak z toho vyplývá, že nerozhoduje jen většina, aniž by menšinovému spoluvlastníku byla dána možnost se pro zamýšlenou investici rovněž rozhodnout či se k ní vyjádřit. Pokud by menšinovému spoluvlastníku vůbec nebyla dána možnost vyjádřit se k zamýšlené investici (druhu a výši), pak i za situace, kdy by s takovou investicí souhlasila většina spoluvlastníků, počítaná podle velikosti podílů, nejde o rozhodnutí většiny ve smyslu § 139 odst. 2 obč. zák. V takovém případě by šlo z hlediska hospodaření spoluvlastníků se společnou věcí o neplatný úkon (srovnej též rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2003, sp. zn. 22 Cdo 1658/2001, a ze dne 4. 8. 2005, sp. zn. 22 Cdo 277/2005).

Nastávají-li účinky neplatnosti právního úkonu v případě shora popsaného opominutí menšinových spoluvlastníků, musí podle zásady *a minori ad maius* být neplatností právního úkonu postiženo rovněž jednání rovnodílného spoluvlastníka, jenž nedal druhému spoluvlastníku možnost vyjádřit se k zamýšlenému uzavření nájemní smlouvy společné věci, případně takovou smlouvu uzavřel přes jeho výslovný nesouhlas.

Protože platná právní úprava je založena v případě rovnosti hlasů (rovnosti podílů) nebo nedosažení dohody o hospodaření se společnou věcí na ingerenci soudu, pak právní úkon učiněný za této situace jedním z rovnodílných podílových spoluvlastníků bez předchozího rozhodnutí soudu ve smyslu § 139 odst. 2 věty druhé obč. zák. je absolutně neplatný (§ 39 obč. zák.).

72. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39, § 151 a násl., § 524 a § 526
obč. zák.

Smlouva o postoupení pohledávky podle § 524 a násl. obč. zák., která byla uzavřena za účelem, aby pohledávka zástavního věřitele byla uspokojena tím, že zastavená pohledávka se stane majetkem zástavního věřitele, je jako tzv. propadná zástava neplatným právním úkonem podle § 39 obč. zák.

R 15/07

Z odůvodnění:

S přihlédnutím k době uzavření zástavní smlouvy (30. 6. 1999) je pro další úvahy Nejvyššího soudu rozhodný především výklad zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění zákonů č. 58/1969 Sb., č. 131/1982 Sb., č. 94/1988 Sb., č. 188/1988 Sb., č. 87/1990 Sb., č. 105/1990 Sb., č. 116/1990 Sb., č. 87/1991 Sb., č. 509/1991 Sb., č. 264/1992 Sb., č. 267/1994 Sb., č. 104/1995 Sb., č. 118/1995 Sb., č. 89/1996 Sb., č. 94/1996 Sb., č. 227/1997 Sb., č. 91/1998 Sb. a č. 165/1998 Sb.

Podle ustanovení § 151h obč. zák., zastavit lze i pohledávku, jestliže předmětem jejího plnění je věc, právo nebo jiná majetková hodnota (odstavec 1). Zástavní právo k pohledávce vzniká písemnou smlouvou mezi zástavním věřitelem a zástavcem, který je věřitelem pohledávky použité k zajištění. Zástavní právo je účinné vůči poddlužníkovi, jen jestliže je poddlužník o tom písemně vyzooměn zástavcem, nebo, jestliže vznik zástavního práva je mu prokázán zástavním věřitelem (odstavec 2). Zástavní právo k pohledávce se vztahu-

je i na dlužné úroky a ostatní její příslušenství (odstavec 3).

Ustanovení § 151i obč. zák. pak určuje, že byl-li vznik zástavního práva poddlužníku oznámen nebo prokázán, je poddlužník povinen plnit svůj závazek zástavnímu věřiteli. Je-li předmětem plnění věc, vzniká jejím předáním zástavnímu věřiteli jeho zástavní právo k této věci a zástavení pohledávky zaniká. Plnění závazku poddlužníka je zástavní věřitel povinen oznámit zástavci.

Z ustanovení § 524 obč. zák. se pak podává, že věřitel může svou pohledávku i bez souhlasu dlužníka postoupit písemnou smlouvou jinému (odstavec 1). S postoupenou pohledávkou přechází i její příslušenství a všechna práva s ní spojená (odstavec 2).

Dle ustanovení § 526 obč. zák. postoupení pohledávky je povinen postupitel bez zbytečného odkladu oznámit dlužníkovi. Dokud postoupení pohledávky není oznámeno dlužníkovi nebo dokud postupník postoupení pohledávky dlužníkovi neprokáže, zproští se dlužník závazku plněním postupiteli (odstavec 1). Oznámi-li dlužník postoupení pohledávky postupiteli, není dlužník oprávněn se dožadovat prokázání smlouvy o postoupení (odstavec 2).

Pro výsledek dovolacího řízení je určující prověření správnosti závěru odvolacího soudu, že důvodem pro přiznání požadované částky je účinné a postupníkem dlužnici řádně prokazané postoupení pohledávky, jejíž existenci ve vztahu k původní věřitelce dovolatelka nezpochybňovala, tvrdíc, že právě této věřitelce dluh též řádně uhradila.

Právní posouzení věci odvolacím soudem neobstojí, neboť smlouva o postoupení pohledávky je co do svého obsahu ve

skutečnosti ujednáním o tzv. propadné zástavě.

Problematikou tzv. „propadných zástav“ se Nejvyšší soud zabýval již v rozsudku ze dne 5. 9. 2000, sp. zn. 21 Cdo 2204/99, uveřejněném v časopise Soudní judikatura číslo 12, ročník 2000, pod číslem 131. V tomto rozhodnutí (na něž v podrobnostech odkazuje) Nejvyšší soud formuloval a odůvodnil závěr, podle kterého kupní smlouva, která byla uzavřena za účelem, aby pohledávka kupujícího zástavního věřitele byla uspokojena tím, že na něj přejde vlastnictví prodávajícího zástavního dlužníka k zástavě, je neplatným právním úkonem podle § 39 obč. zák.

Zástavní právo slouží k zajištění pohledávky a jejího příslušenství tím, že v případě jejich řádného a včasného nesplnění je zástavní věřitel oprávněn domáhat se uspokojení z věci zastavené (srov. § 151a odst. 1 obč. zák.). Smlouva (dohoda, ujednání), jejímž skutečným smyslem je sjednání tzv. propadné zástavy (uspokojení pohledávky zástavního věřitele tím, že mu případně zástava do vlastnictví), je v rozporu s účelem zástavního práva tak, jak jej stanoví zákon, a tedy pro rozpor s účelem zákona neplatná podle ustanovení § 39 obč. zák. Podstatné přitom je, zda záměr převést vlastnictví zástavy jako způsob uspokojení pohledávek ze zástavní smlouvy, projevíly smluvní strany v době, kdy již vzniklo nejen samotné zástavní právo k zástavě, ale i nárok zástavního věřitele na uspokojení zajištěné pohledávky ze zástavy. Případy, kdy je smlouva o převodu zástavy do vlastnictví zástavního věřitele uzavřena ještě předtím, než nastane realizační fáze zástavní smlouvy (dříve, než vzniklo právo zástavního věřitele na uspokojení ze zástavy způsoby uvedenými v zákoně), lze kvalifikovat jako nepřipustné (a proto dle § 39 obč. zák. neplatné) sjednání tzv. propadné zástavy. Oproti to-

mu tam, kde zástavní věřitel má za osobním dlužníkem neuhrazenou pohledávku po lhůtě splatnosti, vskutku není vyloučeno ani to, aby se zástavní dlužník povinný splnit svůj závazek ze zástavního práva dohodl se zástavním věřitelem, že na něj převede vlastnické právo k zástavě a že dohodnutá kupní cena či (dle výše pohledávky zajištěné zástavním právem) její část bude použita (započtena) jako plnění zástavního dlužníka z titulu osobního dlužníka z výtěžku zpeněžení zástavy. Takovému postupu úvahy, jež se poji k institutu „propadné zástavy“, nebrání (srov. shodně např. též rozsudek Nejvyššího soudu z 27. 1. 2005, sp. zn. 29 Odo 928/2003, uveřejněný v časopise Soudní judikatura č. 3, roč. 2005, pod č. 27).

Posuzovaná věc (ve které si strany již v zástavní smlouvě sjednaly i postoupení zastavených pohledávek, jež mělo nabýt účinnosti, nesplní-li osobní dlužnice své povinnosti vůči zástavnímu věřiteli) se od výše popsaných případů propadných zástav liší jen v tom, že zástavou je pohledávka, která se smluvně převádí smlouvou o postoupení pohledávky, a nikoli kupní smlouvou. Mechanismus sjednání propadné zástavy je zde stejný, i když z hlediska ekonomického cíle sledovaného tímto obcházením zákona méně pochopitelný. Již v rozsudku uveřejněném pod číslem 76/2004 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek totiž Nejvyšší soud vysvětlil, že je-li zástavou splatná peněžitá pohledávka a zástavní právo je vůči poddlužníku účinné, je zástavní věřitel oprávněn domáhat se přímo vůči poddlužníku toho, aby mu až do výše zastavené pohledávky uhradil zajištěnou pohledávku; poddlužník je pak povinen plnit dluh ze zastavené pohledávky přímo zástavnímu věřiteli. Uvedené plyne z dílce § 151h odst. 2 a § 151i obč. zák. Jinak řečeno, při splnění popsaných předpokladů příslušela zástavní věřitelce již z titulu zástavního práva stejná práva

jako ta, jichž se snažila nabýt smlouvou o postoupení pohledávek.

Na základě výše uvedeného lze tedy uzavřít, že jako nepřipustně sjednaná propadná zástava je podle ustanovení § 39 obč. zák. neplatná také smlouva o postoupení pohledávky, která byla (což je v posuzované věci zjevné již v článku VI. zástavní smlouvy) uzavřena za tím účelem, aby zástavním právem zajištěná pohledávka postupnice (zástavní věřitelky) byla uspokojena tím, že se stane majitelkou zastavené pohledávky (že se stane věřitelkou namísto osobní dlužnice – postupitelky).

73. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39, § 525 odst. 2 obč. zák.

Smlouva o postoupení pohledávky uzavřená v rozporu s ustanovením § 525 odst. 2 obč. zák. je absolutně neplatná podle ustanovení § 39 obč. zák.

R 27/07

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 524 odst. 1 obč. zák. věřitel může svou pohledávku i bez souhlasu dlužníka postoupit písemnou smlouvou jinému.

Ustanovení § 525 odst. 2 obč. zák. určuje, že nelze postoupit pohledávku, jestliže by postoupení odporovalo dohodě s dlužníkem.

Jak vyplývá z citovaných ustanovení, k platnému postoupení pohledávky není třeba souhlasu dlužníka; nelze však postoupit pohledávku, jestliže by postoupení odporovalo dohodě s dlužníkem. Dlužníku je tak v ustanovení § 525 odst. 2 obč. zák.

dána možnost, aby na základě dohody s věřitelem předem vyloučil případné postoupení pohledávky jinému. Lze dohodnout zákaz postoupení vůbec, nebo jen na určitou dobu, ve prospěch určité osoby, nebo i tak, že věřitel bez souhlasu dlužníka pohledávku nepostoupí jinému. Takové ujednání může být obsaženo již v původní smlouvě mezi věřitelem a dlužníkem, nebo je lze sjednat i dodatečně, a může se týkat jakékoliv pohledávky. Postupník, jemuž věřitel postoupil svou pohledávku i přes zákaz dohodnutý s dlužníkem, není chráněn ani v případě, že jednal v dobré víře a o tomto zákazu nevěděl. Smlouva o postoupení pohledávky uzavřená v rozporu s ustanovením § 525 obč. zák. je absolutně neplatná podle § 39 obč. zák. (v právní teorii srov. shodně např. Jehlička, O., Švestka, J., Škárková, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 9. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 770).

Dohodl-li platně první žalovaný se spořitelnou, že pohledávka nebude postoupena jinému, a spořitelna přesto pohledávku postoupila, je smlouva o postoupení pohledávky ze dne 30. 6. 2001, uzavřená v rozporu s touto dohodou, neplatná podle § 39 obč. zák. z důvodu rozporu s § 525 odst. 2 obč. zák. Důsledkem neplatnosti smlouvy o postoupení pohledávky by byl i nedostatek aktivní věcné legitimace žalobkyně ve sporu.

Z výše uvedeného vyplývá, že pro řešení otázky, zda smlouva o postoupení pohledávky uzavřená dne 30. 6. 2001 mezi Č. s., a. s., a K. b., s. p. ú., je platná, je nezbytné posoudit, zda mezi Č. s. a prvním žalovaným byla uzavřena dohoda zapovídající postoupení pohledávky.

74. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39, § 476c obč. zák.

Závěť zůstavitele, který není objektivně handicapován (zpravidla zdravotně) tak, že by nemohl číst nebo psát, učiněná podle § 476c obč. zák., je neplatná.

R 69/07

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 476c odst. 1 obč. zák. zůstavitel, který nemůže číst nebo psát, projeví svoji poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být přečtena a přítomnými svědky podepsána. Přitom musí před nimi potvrdit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Pisatelem a předčítatelem může být i svědek; pisatel však nesmí být zároveň předčítatelem. Podle ustanovení § 476c odst. 2 obč. zák. v listině musí být uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo listinu napsal a kdo nahlas přečetl a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou vůli. Listinu musí svědci podepsat.

Ustanovení § 476c obč. zák. zpřisňuje podmínky pro pořízení allografní závěti osobami, které nemohou číst nebo psát. Listina obsahující zůstavitelovu závěť (dále již jen „listina“) musí v tomto případě obsahovat označení osoby zůstavitele; údaj o tom, že zůstavitel nemůže číst nebo psát; celý obsah zůstavitelovy poslední vůle, a to v řeči, kterou svědci, pisatel i předčítatel znají, neboť na rozdíl od allografní závěti pořízené ve smyslu ustanovení § 476b obč. zák. tyto osoby musejí znát obsah závěti; jméno osoby, která listinu napsala (pisatel); jméno osoby, která listinu nahlas přečetla (předčítatel); údaj o tom, jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho pravou vůli; podpisy všech tří

svědků (pisatel a předčítatel listinu podepsat nemusí, nejsou-li současně svědky). Zvláštní povaha úkonu závěti učiněné ve smyslu ustanovení § 476c obč. zák., vyplývající z oslabené pozice zůstavitele při pořizování takové závěti, vyžaduje, aby všichni tři svědkové úkonu, včetně pisatele a předčítatele, nejsou-li též svědky, byli současně a nepřetržitě přítomni při celém úkonu pořizování závěti, tedy při prohlášení zůstavitele o tom, jaká je jeho poslední vůle; při sepsání listiny; při jejím přečtení; při tom, když zůstavitel potvrdí, že listina obsahuje jeho pravou vůli a při podpisu svědků. Jen takový výklad ustanovení § 476c odst. 1 obč. zák. totiž vyjadřuje žádoucí ochranu práv zůstavitele při činění tak zásadního právního úkonu, jakým je pořízení závěti (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2004, č. j. 30 Cdo 164/2004, uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod č. 125, ročník 2004).

Zpřísnění podmínek pro pořízení allografní závěti podle ustanovení § 476c obč. zák. slouží k ochraně práv zůstavitele, je muž – jak vyplývá z logického i jazykového výkladu tohoto zákonného ustanovení – objektivně existující handicap (zpravidla zdravotní) znemožňuje číst nebo psát, tedy pořídit závěť ve smyslu ustanovení § 476a obč. zák. (holografní závěť) nebo § 476b obč. zák. (allografní závěť se dvěma svědky). Zůstavitel, který není takto handicapován, proto nemůže platně pořídit závěť ve smyslu ustanovení § 476c obč. zák. (§ 40 odst. 1 obč. zák.).

75. Neplatnost právního úkonu pro rozpor se zákonem

§ 39 obč. zák.

§ 135 odst. 1 o. s. ř.

Právní úkon, který je rozhodující součástí skutku, za nějž byla osoba, jež

jej učinila, uznána pravomocným rozsudkem v trestním řízení vinnou ze spáchání trestného činu podvodu, je neplatná pro rozpor se zákonem.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2705/2006
SoJ 7/08, s. 253

Poznámka: Viz ale R 36/2008

Z odůvodnění:

Podle § 39 obč. zák. neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přiči dobrým mravům. Neplatnost právního úkonu podle § 39 obč. zák. je neplatností absolutní, která působí ze zákona (*ex lege*) a od počátku (*ex tunc*), takže subjektivní občanská práva a občanskoprávní povinnosti z takového právního úkonu vůbec nevzniknou.

Podle § 135 odst. 1 o. s. ř. soud je vázán rozhodnutím příslušných orgánů o tom, že byl spáchán trestný čin, přestupek nebo jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních předpisů, a kdo je spáchal, jakož i rozhodnutím o osobním stavu; soud však není vázán rozhodnutím v blokovém řízení.

Vzhledem k tomu, že žalovaný byl v trestním řízení pravomocně uznán vinným trestným činem podvodu podle § 250 odst. 1, odst. 3 písm. b) tr. zák., kterého se dopustil mimo jiného tím, že „v srpnu 1996 využil náklonnosti M. P. k jejímu vnukovi R. P. a jejího vysokého věku a pod smyšlenou záminkou údajného dluhu R. P. vůči němu, příslibem zprostředkování propuštění R. P. z vazby a postoupení své pohledávky za jmenovaným na M. P. včetně příslibu zřízení práva osobního a bezplatného užívání nemovitosti pro M. P. od ní dne 26. 8. 1996 vylákal

v podvodném úmyslu podpis kupní smlouvy na jednu ideální polovinu nemovitostí zapsaných u Katastrálního úřadu v J. pro obec a k. ú. J. na LV č. 1251 z vlastnictví M. P. do svého vlastnictví, přičemž nad rámec uvedených smyšlených záminek uvedl ve smlouvě, že kupní cena nemovitostí ve výši 320 000 Kč byla M. P. uhrazena před podpisem smlouvy“, a byl pro tento skutek, jenž je popsán ve výroku rozhodnutí ohledně konkrétního jednání pachatele, odsouzen, postupoval odvolací soud nesprávně, když nevycházel z výroku o vině, tedy nejen z jeho právní, ale i ze skutkové části s tím, že v rozsahu tohoto výroku, v jakém jsou znaky skutkové podstaty trestného činu podvodu zároveň významnými okolnostmi pro rozhodnutí o podané žalobě o určení vlastnického práva k předmětné nemovitosti, včetně řešení předběžné otázky platnosti kupní smlouvy, je v občanskoprávním řízení ve smyslu § 135 odst. 1 o. s. ř. pravomocným trestním rozhodnutím vázán.

Rozhodnutím v trestním řízení je tak pro dané občanskoprávní řízení závazně rozhodnuto, jaký skutek se stal a kdo jej spáchal, včetně toho, že žalovaný vylákal na M. P. v podvodném úmyslu podpis kupní smlouvy o převodu jedné ideální poloviny nemovitostí, přičemž nad rámec smyšlených záminek uvedl ve smlouvě, že kupní cena nemovitostí ve výši 320 000 Kč byla M. P. uhrazena před podpisem smlouvy.

Odvolacímu soudu je tudíž třeba vytknout nesprávný právní názor, jestliže při řešení předběžné otázky platnosti kupní smlouvy opominul, že soud v souladu s § 135 odst. 1 o. s. ř. je vázán citovaným trestním rozhodnutím ohledně spáchání trestného činu a osoby pachatele, a na základě toho dovodil, že kupní smlouva je platná, ačkoliv se jedná o smlouvu absolutně neplatnou pro rozpor se zákonem podle § 39 obč. zák.

Jak uvedl Nejvyšší soud v usnesení ze dne 15. 12. 2004, sp. zn. 20 Cdo 2662/2003, uveřejněném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek jako Rc 30/2005, platnými právními úkony jsou takové projevy vůle (§ 34 obč. zák.), které mají všechny zákonem stanovené náležitosti, k nimž patří i podmínka dovolenosti jednání. Ustanovení § 39 obč. zák. stihá sankcí neplatnosti právní úkony *contra legem, in fraudem legis a contra bonos mores*; vymezuje tak tři skutkové podstaty nedovolenosti právních jednání. Pro právní úkony, které obsahem nebo účelem odporují zákonu, je charakteristické, že se ocitají v rozporu s výslovným imperativem (zákazem, příkazem) formulovaným v zákoně, popřípadě s imperativem obsahovým, tj. sice *expressis verbis* neformulovaným, ale ze zákona přímo vyplývajícím. Vznik a plnění z takových právních úkonů objektivní právo nepřipouští, jinými slovy, účinky, které s nimi účastníci spojovali, nemohou nastat. Právě o takový případ se jedná v dané věci, když bylo zjištěno, že žalovaný při uzavření předmětné kupní smlouvy uvedeným jednáním spáchal trestný čin podvodu, za nějž byl v trestním řízení pravomocně odsouzen. Lze uzavřít, že právní úkon, který je rozhodující součástí skutku, za nějž byla osoba, jež jej učinila, uznána pravomocným rozsudkem v trestním řízení vinnou ze spáchání trestného činu podvodu, je neplatný pro rozpor se zákonem (§ 39 obč. zák.).

76. Neplatnost právního úkonu

§ 39, 589 obč. zák.

Není-li cena věci stanovena cenovými předpisy, nečiní skutečnost prodeje věci značně pod cenou sama o sobě kupní smlouvu neplatnou.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 2. 2008, sp. zn. 22 Cdo 5040/2007
SoRo 12/08, s. 448

Z odůvodnění:

Obecně platí a je samozřejmostí, že účastníci kupní smlouvy nejsou v zásadě vázáni či omezeni ve sjednání výše kupní ceny, která není upravena cenovým předpisem. Mohou si tak sjednat i cenu, která se odchyluje od ceny obvyklé (tržní), zejména, jde-li o cenu podstatně nižší. Platné právo nemá žádné ustanovení o sjednání příliš nízké kupní ceny (*laesio enormis*), pokud taková cena není v rozporu s cenovými předpisy. Nejsou-li pak dány či tvrzeny (skutkové) okolnosti, z nichž by šlo usoudit na neplatnost smlouvy z důvodů uvedených v § 37 až 49a obč. zák., skutečnost prodeje věci značně pod cenou nečiní kupní smlouvu neplatnou.

V souzené věci předmětná smlouva neodporuje žádnému cenovému předpisu. Soudy obou stupňů se všemi žalobkyní tvrzenými důvody neplatnosti kupní smlouvy zabývaly a na základě skutkových zjištění ohledně okolností, za nichž byla smlouva uzavřena a které dovolací soud nemůže přezkoumávat, dospěly ke shodnému závěru o platnosti předmětné smlouvy. Učiněný právní závěr o platnosti předmětné kupní smlouvy je tak logickým důsledkem uvedených skutkových zjištění.

V dané věci s jedinečnými skutkovými okolnostmi uzavření konkrétní smlouvy dovolací soud neshledal také nic, co by ji činilo významnější z hlediska obecného, a nic podstatného, co by přesahovalo konkrétní jedinečné zájmy účastníků řízení. K tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu z 8. 3. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1421/2000, publikované v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, C. H. Beck, pod C 297.

77. Neplatnost právního úkonu pro obcházení zákona

§ 39, § 4 odst. 1 obč. zák.

§ 9 odst. 1 zák. č. 87/1991 Sb.

Právní úprava, obsažená v § 4 odst. 1 obč. zák. ve spojení s § 9 odst. 1 zák. č. 87/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, nijak nevylučuje možnost napadnout smlouvy týkající se převodu nemovitostí, které byly uzavřeny před dnem účinnosti zák. č. 87/1991 Sb. a jestliže se u takových smluv ukáže, že šlo o obcházení zákona, pak přirozeně s tím důsledkem, že právnická osoba, jež se dopustila takového obcházení, za ně také ponese plnou odpovědnost v tom smyslu, že bude osobou povinnou.

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 2. 1995, sp. zn. II. ÚS 42/94
SbÚS 3/95

Z odůvodnění:

Ústavní soud pak v této souvislosti zjistil, že navrhovatelé byli neúspěšní se svým návrhem dle zákona č. 87/1991 Sb., aby žalovanému státnímu podniku bylo uloženo uzavřít dohodu o vydání věci, domu čp. 1939 k. ú. O., a to každému z jedné poloviny, v podstatě s odůvodněním, že žalovaný státní podnik není osobou povinnou ve smyslu § 4 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb., neboť předmětná nemovitost byla platnou hospodářskou smlouvou ze dne 27. 3. 1991 převedena z žalovaného na osobu třetí, to vše pak s tím důsledkem, že žalovaný nesplňuje podmínku držby. Ústavní soud má však za to, že jestliže dle čl. 90 Ústavy jsou soudy povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům a jestliže těmito stanovenými způsoby jsou postupy v souladu s občanským soudním řádem, který soudům ukládá postupovat

nejen tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů účastníků, jakož i výchova k zachovávaní zákonů, ale též tak, aby nebylo zneužíváno práv (srov. § 1, § 2 o. s. ř.), pak krajský soud nepostupoval a nemohl postupovat v souladu s těmito ustanoveními, jestliže se nijak nevypořádal s námitkou neplatnosti smlouvy z 27. 3. 1991 pro její rozpor s § 21 tehdy platného hospodářského zákoníku tak, jak od samého počátku tvrdili navrhovatelé a jak dokonce dovodil i okresní soud jakožto soud prvního stupně, ale naopak vzal za prokázáno, že smlouva z 27. 3. 1991 byla uzavřena platně, přestože bylo nesporné, že dopisem ze dne 7. 3. 1991 navrhovatelé žalovaný státní podnik upozorňovali, že budou žádat vydání nemovitosti dle restitučních předpisů a přestože příslušný restituční předpis, tj. zákon č. 87/1991 Sb. již platil počínaje dnem 21. 3. 1991 (srov. § 6 odst. 1 a § 11 odst. 1 zákona č. 131/1989 Sb., o Sbírce zákonů, ve znění zákona č. 426/1990 Sb.) a navíc v § 9 odst. 1 výslovně stanovil, že povinná osoba nemůže převádět věc oprávněných pod sankcí neplatnosti úkonu ode dne účinnosti zákona.

Ústavní soud má tedy za to, že právě s ohledem na posledně uvedené skutečnosti byla smlouva z 27. 3. 1991 absolutně neplatná, ať už dle ustanovení § 21 tehdy platného hospodářského zákoníku anebo dle ustanovení § 39 tehdy platného občanského zákoníku, která obě stanoví, že neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází, a to proto, že obcházela zákon č. 87/1991 Sb., když zmiňované ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. nebylo možno použít přímo vzhledem k datu účinnosti zákona (1. 4. 1991). Tato neplatnost je neplatností absolutní, tzn., že nastává *ipso iure* – ze zákona, může se jí dovolávat každý, nemůže být konvalidována, působí *ex tunc* a státní orgán k ní přihlíží z úřední povinnosti.

Vlastní obcházení zákona č. 87/1991 Sb. spočívá v tom, že smlouvou ze dne 27. 3. 1991 bylo znemožněno, aby věc byla právě dle tohoto předpisu vydána, přestože žalovaný státní podnik věděl, že je o nemovitost usilováno. Jestliže je tedy smlouva z 27. 3. 1991 smlouvou absolutně neplatnou a jestliže jak pro oblast občanskoprávních, tak hospodářskoprávních vztahů platí, že se nikdo nemůže dovolávat vlastní nepoctivosti (*nemo turpitudinem suam allegans auditur*); pak je jistě namístě učinit závěr o tom, že žalovaný státní podnik je taktéž držitelem, tedy osobou povinnou a ve svých důsledcích také pasivně legitimovanou. K shora uvedeným závěrům Ústavního soudu dlužno dodat, že právní úprava obsažená v § 4 odst. 1 ve spojení s § 9 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. nijak nevyklučuje možnost napadnout smlouvy týkající se převodu nemovitostí, které byly uzavřeny přede dnem účinnosti zákona č. 87/1991 Sb. a jestliže se u takových smlouv prokáže, že šlo o obcházení zákona, pak přirozeně s tím důsledkem, že právnická osoba, jež se dopustila takového obcházení, za ně také ponese plnou odpovědnost dle § 4 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. v tom smyslu, že bude osobou povinnou.

Citovaný restituční zákon ostatně chtěl právě pojmem držba předejít možnostem zabránit účelu zákona jakožto zákona restitučního z formálně právního důvodu, za který by v dané věci měl sloužit fakt uzavření smlouvy z 27. 3. 1991 bez dalšího. Pro úplnost se uvádí, že pro účely rozhodnutí o návrhu navrhovatelů na uložení povinnosti uzavřít dohodu o vydání nemovitosti, resp. o tom, zda je státní podnik osobou povinnou ve smyslu zákona č. 87/1991 Sb., považoval Ústavní soud za nadbytečné zkoumat, zda smlouva ze dne 27. 3. 1991 je hospodářskoprávní či občanskoprávní, neboť tak či tak (§ 21 hosp. zák. a § 39 obč. zák. je tu dána neplatnost, a to absolutní pro obcházení zákona č. 87/1991 Sb.).

78. Neplatnost právního úkonu pro obcházení zákona

§ 39 obč. zák.

§ 3 odst. 2 a 4 zák. č. 116/1990 Sb.

I. Smlouva, která sice neodporuje výslovnému zákazu zákona, avšak svými důsledky směřuje k výsledku zákona odporujícímu, je absolutně neplatná pro obcházení zákona; není rozhodné, zda účastníci smlouvy o důvodu její neplatnosti věděli.

II. Jestliže účastníci smlouvy o zřízení věcného břemene jejím uzavřením v době před novelizací zák. č. 116/1990 Sb., o nájmu a podnájmu nebytových prostor, provedenou zák. č. 302/1999 Sb. (tj. před 2. 10. 1999) sledovali zajištění nebytových prostor k provozování obchodu a služeb, k jejichž užívání pro tyto účely neměli souhlas obecního (městského) úřadu, šlo o případ smlouvy neplatné pro obcházení zákona.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 3. 2003, sp. zn. 22 Cdo 505/2002

C 1772 – Soubor

Z odůvodnění:

Podle § 39 obč. zák. neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přiči dobrým mravům.

Nejvyšší soud v rozsudku z 29. 4. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1659/97, uveřejněném v časopisu Soudní judikatura, 1999, č. 12, pod č. 121, vyslovil právní názor, že „právními úkony, jimiž se zákon obchází, jsou – na rozdíl od úkonů zákona odporujících – právní úkony, které sice neodporují výslovnému zákazu zákona, které však svými důsledky směřují k výsledku zákona odporujícímu“. Ke shodnému právnímu názoru

již dříve dospěl Nejvyšší soud SSR v rozsudku z 31. 1. 1974, sp. zn. 2 Cz 113/73, publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 35, ročník 1975. Podle rozsudku Nejvyššího soudu ČSR z 16. 8. 1974, sp. zn. 3 Cz 32/74, publikovaného ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 33, ročník 1975 „smlouva která svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí zájmům společnosti (nyní jde o rozpor s dobrými mravy) je absolutně neplatná; není rozhodné, zda účastníci smlouvy o důvodu její neplatnosti věděli“.

Předmětné smlouvy byly uzavřeny mezi týmiž účastníky, jsou svým obsahem (úpravou právních vztahů účastníků) shodné a jejich kauzou (bezprostředním hospodářským účelem) mělo být zajištění nebytových prostor k podnikatelským účelům, jak se podává z bodu III. smlouvy o dočasném užívání nebytových prostor, když doba pronájmu podle bodu V. této smlouvy měla být zaručena smlouvou o zřízení věcného břemene. To znamená, že smlouvou o zřízení věcného břemene měla být zajištěna nejen doba vlastního nájmu označených prostor, nýbrž také účel, pro který byla smlouva o dočasném užívání nebytových prostor uzavřena.

Podle § 3 odst. 2 věta druhá zákona č. 116/1990 Sb., ve znění platném v době uzavření obou smluv, místnosti určené k provozování obchodu a služeb lze pronajímat jen po předchozím souhlasu národního výboru. Podle § 3 odst. 4 téhož zákona pokud je smlouva uzavřena bez souhlasu národního výboru podle odstavce 2 nebo neobsahuje náležitosti podle odstavce 3, je neplatná.

Stanovil-li zákon v době uzavření obou smluv jako předpoklad platnosti smlouvy o nájmu nebytových prostor, určených k provozování obchodu a služeb, předcho-

zí souhlas národního výboru (obce), nelze smlouvu o zřízení věcného břemene posuzovat jinak, než jako smlouvu obcházející ustanovení § 3 odst. 2 věta druhá zákona č. 116/1990 Sb., čili podle § 39 obč. zák. jako smlouvu absolutně neplatnou, neboť ve svých důsledcích sledovala stejný obsah a účel jako smlouva o dočasném užívání nebytových prostor, která pro nedostatek předchozího souhlasu národního výboru (obce) odporuje zákonu.

79. Neplatnost právního úkonu pro obcházení zákona

§ 39, 31, 151f obč. zák.

I. Obcházení zákona spočívá ve vyloučení závazného pravidla záměrným použitím prostředku, který sám o sobě není zákonem zakázaný, v důsledku čehož se uvedený stav stane z hlediska pozitivního práva nenapadnutelným. Jednání *in fraudem legis* představuje postup, kdy se někdo chová podle práva, ale tak, aby záměrně dosáhl výsledku právní normou nepředvídaného a nežádoucího.

II. V posuzovaném případě uzavření kupní smlouvy samo o sobě zákonu neodporuje. Situaci je však nutné posoudit v kontextu ostatních smluvních ujednání souběžně uzavřených. Z nich vyplývá, že kupní smlouva byla, stejně jako smlouva o zřízení zástavního práva, uzavřena za účelem zajištění smlouvy o půjčce a že realizací sjednaného zajištění mělo dojít k převodu vlastnického práva k zástavě na zástavního věřitele, tedy k propadnutí zástavy. Takové ujednání svými důsledky obchází kogentní zákonnou úpravu realizace zástavního práva. Kupní smlouvu je proto třeba považovat podle ustanovení § 39 obč. zák. za absolutně neplatnou pro obcházení zákona.

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2003, sp. zn. II. ÚS 119/01
SbÚS 47/03

Z odůvodnění:

Ze spisového materiálu vyplývá, že stěžovatelé měli v úmyslu půjčit si částku 100 000 Kč na koupi koní. Dne 26. 9. 1995 stěžovatelé a vedlejší účastník, jehož předmětem činnosti je mimo jiné zastavárenská činnost, mezi sebou sjednali smlouvu o půjčce částky 100 000 Kč s 15% úrokem, zástavní smlouvu, v níž do zástavy k zajištění závazku ze smlouvy o půjčce byly dány předmětné nemovitosti stěžovatelů, a kupní smlouvu, jejímž předmětem byly uvedené nemovitosti. Výše kupní ceny se přesně shodovala s výší nároků vedlejšího účastníka vůči stěžovatelům ze smlouvy o půjčce (částka 115 000 Kč). Ve smlouvě o půjčce, ustanovení II. bodu 3., je uvedeno, že kupní smlouvu „je věřitel oprávněn předložit ke vkladu do katastru nemovitostí u příslušného katastrálního úřadu nejdříve v den následující po dni splatnosti dlužné finanční částky spolu s úroky“. Dále je v ustanovení II. bodu 5 uvedeno, že „pokud dlužník uhradí finanční částku spolu s úroky do stanoveného dne, provedou všechny smluvní strany okamžitou fyzickou likvidaci všech vyhotovených kopií kupní smlouvy ... tak, aby nemohly být již dále použity“. Stěžovatelé v řízení před soudem prvního stupně tvrdili, že předmětnou kupní smlouvu nepodepsali, odpovídající důkazní břemeno však neunesli.

Soud prvního stupně se k námitce stěžovatelů zaměřil na zjištění, zda jejich podpisy na předmětné kupní smlouvě jsou pravé. Za tím účelem nechal vypracovat dva znalecké posudky z oboru písmoznalectví, z nichž jednoznačně vyplynulo, že kupní smlouvu oba stěžovatelé podepsali vlastní rukou. Za situace, kdy stěžovatelé závěry

znaleckých posudků nijak kvalifikovaně nezpochybnili, soud dospěl k závěru, že kupní smlouva byla uzavřena svobodně, vážně, určitě a srozumitelně, tedy ve smyslu ustanovení § 37 odst. 1 obč. zák. platně.

Odvolací soud se ve svém právním posouzení otázky platnosti předmětné kupní smlouvy ztotožnil s právním závěrem soudu prvního stupně ohledně naplnění všech náležitostí vůle a projevu při jejím uzavírání ve smyslu ustanovení § 37 odst. 1 obč. zák. Tvrzení stěžovatelů, že neměli v úmyslu prodat vedlejšímu účastníku předmětné nemovitosti, označil jako účelové. Námitce stěžovatelů, resp. jejich právní zástupkyně stran neplatnosti kupní smlouvy pro obcházení zákona (§ 39 obč. zák.) nepřisvědčil. Dospěl k závěru, že kupní smlouva byla uzavřena platně.

Ústavní soud v minulosti mnohokrát zdůraznil, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (čl. 81 a 90 Ústavy). Jeho úkolem není skutkové a právní objasňování věcí patřících do pravomoci obecných soudů a nepřisluší mu znovu hodnotit jimi již hodnocené důkazy. Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny (čl. 83 Ústavy), nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností. Ústavní soud na druhé straně v minulosti opakovaně připustil, že nesoulad mezi skutkovými zjištěními obecných soudů a právními závěry z nich vyvozenými může být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny a zasáhne tak do některého ústavně zaručeného základního práva. Ústavní soud shledal, že právě k takovému zásahu do ústavně garantovaného práva v projednávaném případě došlo.

Jak uvedeno, stěžovatelé vstoupili do smluvního vztahu s vedlejším účastníkem,

aby získali půjčku ve výši 100 000 Kč, kterou jim vedlejší účastník jako provozovatel zastavárny poskytl. Tvrdí, že rozhodně neměli v úmyslu mu prodat předmětné nemovitosti. Jejich tvrzení jednatel vedlejšího účastníka nijak nevyvrací. Do protokolu naopak uvedl, že kupní smlouva byla sepsána jako určitá pojistka k vrácení zapůjčených peněz. Ve smlouvě o půjčce, na niž smlouva o zřízení zástavního práva výslovně odkazuje, je uvedeno, že k jejímu zajištění byly před jejím podpisem mezi týmiž smluvními stranami uzavřeny smlouva zástavní a kupní smlouva na předmětné nemovitosti. Skutečnost, že kupní smlouva v posuzované věci měla sloužit jako zajišťovací institut, a nikoli jako závazkový právní vztah, jehož účelem je předně převod vlastnictví z prodávajícího na kupujícího, dále dokládá i výslovné ujednání o její fyzické likvidaci, pokud bude závazek ze smlouvy o půjčce stěžovateli splněn. Předmětné nemovitosti ve výše uvedeném smluvním vztahu tedy vystupují jako zástava zajišťující plnění závazků stěžovatelů plynoucích ze smlouvy o půjčce. K realizaci uvedeného zajišťovacího institutu v případě neplnění závazků stěžovatelů mělo dojít podle smluvního ujednání tak, že vlastnické právo k předmětným nemovitostem přejde na vedlejšího účastníka, věřitele.

V posuzovaném případě bylo nutné zodpovědět otázku, zda je možné smluvně upravit realizaci zástavního práva odchýlně od zákonné úpravy. Podle ustanovení § 2 odst. 3 obč. zák. účastníci občanskoprávních vztahů si mohou vzájemná práva a povinnosti upravit dohodou odchýlně od zákona, jestliže to zákon výslovně nezakazuje a jestliže z povahy ustanovení zákona nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit. Smluvní volnost se podle citovaného ustanovení předně vztahuje na úpravu vzájemných práv a povinností smluvních stran, tedy vztahů závazkových. Úpravu realizace

zástavního práva, které je právem věcným a vztahuje se i na jiné osoby než na účastníky smluvního vztahu, je ovšem ve smyslu uvedeného ustanovení nutno považovat za úpravu kogentní, smluvní volnost omezující. Zástavní věřitel tedy nemá možnost realizovat zástavní právo způsobem odchýlným od zákonné úpravy (podle ustanovení 151f odst. 1 obč. zák. uspokojení ze zástavy může zástavní věřitel dosáhnout pouze v rámci soudní exekuce na zástavu, resp. z výtěžku prodeje zástavy). Nemůže si smluvně upravit, že k uspokojení jeho pohledávky dojde tím, že zástavu sám prodá, nebo že na něj přejde vlastnické právo k zástavě.

Ústavní soud dospěl k závěru, že sjednání kupní smlouvy za účelem, aby pohledávka zástavního věřitele (kupujícího) byla uspokojena tak, že na něj přejde vlastnické právo k zástavě, tedy představuje sjednání způsobu realizace zástavního práva, který není zákonem dovolen, a dopadá na ni proto ustanovení § 39 obč. zák. (srov. 21 Cdo 2204/99, 22 Cdo 2363/2000, 21 Cdo 2359/2000 a další).

Podle ustanovení § 39 obč. zák. je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přiči dobrým mravům, absolutně neplatný. Absolutní neplatnost nastává bez dalšího přímo ze zákona. Soud k absolutní neplatnosti přihlíží i bez návrhu z úřední povinnosti *ex officio*.

Obcházení zákona spočívá ve vyloučení závazného pravidla záměrným použitím prostředku, který sám o sobě není zákonem zakázaný, v důsledku čehož se uvedený stav stane z hlediska pozitivního práva nenapadnutelným. Jednání *in fraudem legis* představuje postup, kdy se někdo chová podle práva, ale tak, aby záměrně dosáhl výsledku právní normou nepředvídaného a nežádoucího.

V posuzovaném případě uzavření kupní smlouvy samo o sobě zákonu neodporuje. Situaci je však nutné posoudit v kontextu ostatních smluvních ujednání souběžně uzavřených. Z nich vyplývá, že kupní smlouva byla, stejně jako smlouva o zřízení zástavního práva, uzavřena za účelem zajištění smlouvy o půjčce a že realizací sjednaného zajištění mělo dojít k převodu vlastnického práva k zástavě na zástavního věřitele, tedy k propadnutí zástavy. Takové ujednání svými důsledky obchází kogentní zákonnou úpravu realizace zástavního práva. Kupní smlouvu je proto namísto podle ustanovení § 39 obč. zák. považovat za absolutně neplatnou pro obcházení zákona. K obdobným závěrům v této otázce dospěl rovněž Nejvyšší soud (srov. 22 Cdo 1053/2001).

Jak uvedeno, absolutní neplatnost právního úkonu nastává *ex lege* a soud k ní přihlíží z úřední povinnosti. Není nutné ji namítat. Nastává bez ohledu na to, která ze smluvních stran ji způsobila (srov. Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2002, s. 192). Soud prvního stupně však ustanovení § 39 na zjištěný skutkový stav neaplikoval, a dospěl tak k závěru, který je v extrémním nesouladu se zjištěným skutkovým stavem. Vadnou právní kvalifikací věci došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelů na spravedlivý proces chráněného čl. 36 Listiny.

80. Neplatnost právního úkonu pro obcházení zákona

§ 31, 39, 151f obč. zák.

Kupní smlouva, která byla uzavřena za účelem, aby pohledávka kupujícího zástavního věřitele byla uspokojena tím, že na něj přejde vlastnictví prodávajícího zástavního dlužníka k zástavě (tzv.

propadná zástava), je neplatným právním úkonem podle § 39 obč. zák. Tím není dotčeno právo zástavního věřitele, který má za osobním dlužníkem neuhrazenou pohledávku po lhůtě splatnosti, dohodnout se se zástavním dlužníkem, že na něj převede vlastnické právo k zástavě a že dohodnutá kupní cena nebo (podle výše pohledávky zajištěné zástavním právem) její část bude použita (započtena) jako plnění zástavního dlužníka z titulu jeho závazku uspokojit dluh osobního dlužníka z výtěžku zpeněžení zástavy.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 29 Odo 460/2002
ASPIJUD38081CZ

Z odůvodnění:

Problematickou tzv. „propadných zástav“, o nichž pojednává napadené rozhodnutí, se Nejvyšší soud zabýval již v rozsudku ze dne 5. 9. 2000, sp. zn. 21 Cdo 2204/99, uveřejněném v časopise Soudní judikatura číslo 12, ročník 2000, pod číslem 131. V tomto rozhodnutí (na něž v podrobnostech odkazuje) Nejvyšší soud formuloval a odůvodnil závěr (na němž nevidí důvodu cokoli měnit), podle kterého kupní smlouva, která byla uzavřena za účelem, aby pohledávka kupujícího zástavního věřitele byla uspokojena tím, že na něj přejde vlastnictví prodávajícího zástavního dlužníka k zástavě, je neplatným právním úkonem podle § 39 obč. zák.

Zástavní právo slouží k zajištění pohledávky a jejího příslušenství tím, že v případě jejich řádného a včasného nesplnění je zástavní věřitel oprávněn domáhat se uspokojení z věci zastavené. Zástavní právo tedy zástavnímu věřiteli umožňuje, aby dosáhl uspokojení své pohledávky, jestliže ji neuspokojil řádně a včas dlužník, z výtěžku prodeje (jiného zpeněžení) zá-

stavy. Smlouva (dohoda, ujednání), jejímž skutečným smyslem je sjednání tzv. propadné zástavy (uspokojení pohledávky zástavního věřitele tím, že mu případně zástava do vlastnictví), je v rozporu s účelem zástavního práva tak, jak jej stanoví zákon, a tedy pro rozpor s účelem zákona neplatná podle ustanovení § 39 obč. zák. Podle tohoto ustanovení je proto neplatná také kupní smlouva, která byla uzavřena za tím účelem, aby pohledávka kupujícího zástavního věřitele byla uspokojena tím, že na něj přejde vlastnictví prodávajícího zástavního dlužníka k zástavě.

Skutkové závěry, na nichž založil právní posouzení věci odvolací soud, ovšem úsudek, podle kterého jde o sjednání tzv. propadné zástavy, nepodporují.

Podstatné je – a tímto směrem se úvahy odvolacího soudu neubíraly – zda záměr převést vlastnictví zástavy jako způsob uspokojení pohledávek ze zástavní smlouvy, projevil smluvní strany v době, kdy již vzniklo nejen samotné zástavní právo k nemovitostem, ale i nárok zástavního věřitele na uspokojení zajištěné pohledávky ze zástavy. Případy, kdy je smlouva o převodu zástavy do vlastnictví zástavního věřitele uzavřena ještě předtím, než nastane realizační fáze zástavní smlouvy (dříve, než vzniklo právo zástavního věřitele na uspokojení ze zástavy způsobu uvedenými v zákoně), lze kvalifikovat jako nepřipustné (a proto dle § 39 obč. zák. neplatné) sjednání tzv. propadné zástavy. Oproti tomu tam, kde zástavní věřitel má za osobním dlužníkem neuhrazenou pohledávku po lhůtě splatnosti, vskutku není vyloučeno ani to, aby se zástavní dlužník povinný splnit svůj závazek ze zástavního práva dohodl se zástavním věřitelem, že na něj převede vlastnické právo k zástavě a že dohodnutá kupní cena nebo (podle výše pohledávky zajištěné zástavním právem) její část bude použita (započtena) jako pl-

nění zástavního dlužníka z titulu jeho závazku uspokojit dluh osobního dlužníka z výtěžku zpeněžení zástavy. Takovému postupu úvahy, jež se pojí k institutu „propadné zástavy“ nebrání.

81. Neplatnost právního úkonu pro obcházení zákona

§ 39, 31, 151f obč. zák.

I. Udělí-li zástavní dlužník zástavnímu věřiteli plnou moc k prodeji zastavené nemovitosti za účelem splacení zajištěné pohledávky, je tato plná moc právním úkonem neplatným pro obcházení zákona; to platí i pro navazující právní úkony.

II. Obcházení zákona spočívá ve vyloučení závazného pravidla záměrným použitím prostředku, který sám o sobě není zákonem zakázaný. Jednání *in fraudem legis* představuje postup, kdy se někdo chová podle práva, ale tak, aby záměrně dosáhl výsledku právní normou nepředvídaného a nežádoucího.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 2004, sp. zn. 22 Cdo 1772/2004
PrRo 5/05, s. 181

Z odůvodnění:

K problematice faktického sjednání propadné zástavy se judikatura již opakovaně vyjádřila (např. věc Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 2204/99). Ústavní soud v nálezu z 1. 4. 2003, sp. zn. II. ÚS 119/01, uvedl: „Podle § 2 odst. 3 obč. zák. účastníci občanskoprávních vztahů si mohou vzájemná práva a povinnosti upravit dohodou odchylně od zákona, jestliže to zákon výslovně nezakazuje a jestliže z povahy ustanovení zákona nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit. Smluvní volnost se podle

citovaného ustanovení předně vztahuje na úpravu vzájemných práv a povinností smluvních stran, tedy vztahů závazkových. Úpravu realizace zástavního práva, které je právem věcným a vztahuje se i na jiné osoby než na účastníky smluvního vztahu, je ovšem ve smyslu uvedeného ustanovení nutno považovat za úpravu kogentní, smluvní volnost omezující. Zástavní věřitel tedy nemá možnost realizovat zástavní právo způsobem odchylným od zákonné úpravy (podle § 151f odst. 1 obč. zák. uspokojení ze zástavy může zástavní věřitel dosáhnout pouze v rámci soudní exekuce na zástavu, resp. z výtěžku prodeje zástavy). Nemůže si smluvně upravit, že k uspokojení jeho pohledávky dojde tím, že zástavu sám prodá, nebo že na něj přejde vlastnické právo k zástavě. Podle § 39 obč. zák. je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přiči dobrým mravům, absolutně neplatný. Absolutní neplatnost nastává bez dalšího přímo ze zákona. Soud k absolutní neplatnosti přihlíží i bez návrhu z úřední povinnosti.

Obcházení zákona spočívá ve vyloučení závazného pravidla záměrným použitím prostředku, který sám o sobě není zákonem zakázaný, v důsledku čehož se uvedený stav stane z hlediska pozitivního práva nenapadnutelným. Jednání *in fraudem legis* představuje postup, kdy se někdo chová podle práva, ale tak, aby záměrně dosáhl výsledku právní normou nepředvídaného a nežádoucího.

V posuzovaném případě uzavření kupní smlouvy samo o sobě zákonu neodporuje. Situaci je však nutné posoudit v kontextu ostatních smluvních ujednání souběžně uzavřených. Z nich vyplývá, že kupní smlouva byla, stejně jako smlouva o zřízení zástavního práva, uzavřena za účelem zajištění smlouvy o půjčce a že realizací sjednaného zajištění mělo dojít k převodu

vlastnického práva k zástavě na zástavního věřitele, tedy k propadnutí zástavy. Takové ujednání svými důsledky obchází kogentní zákonnou úpravu realizace zástavního práva. Kupní smlouvu je proto namísto podle § 39 obč. zák. považovat za absolutně neplatnou pro obcházení zákona. K obdobným závěrům v této otázce dospěl rovněž Nejvyšší soud (srov. sp. zn. 22 Cdo 1053/2001).“

V rozsudku z 12. 12. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1053/2001, Nejvyšší soud uvedl: „Zákon stanoví způsob, kterým se zástavní věřitel může domáhat uspokojení své pohledávky ze zástavy. V době uzavření smlouvy mezi účastníky byl tento způsob stanoven v § 151f obč. zák., podle kterého není-li zajištěná pohledávka řádně a včas splněna, může se zástavní věřitel domáhat uspokojení ze zástavy, a to i tehdy, když zajištěná pohledávka je promlčena. Novela provedená zákonem č. 27/2000 Sb. upřesnila znění tohoto ustanovení tak, že není-li zajištěná pohledávka řádně a včas splněna, může zástavní věřitel u soudu navrhnout prodej zástavy, a to i tehdy, když zajištěná pohledávka je promlčena. Již před touto novelou pak platilo, že zástavní věřitel nemůže prodat zástavu sám, ale může se domáhat uspokojení ze zástavy; smlouva, která dávala zástavnímu věřiteli právo zastavenou nemovitost prodat (byť formálně uzavřená tak, že zástavní dlužník dal zástavnímu věřiteli plnou moc k prodeji nemovitosti), obchází zákon a je neplatná. Lze poukázat na skutečnost, že tato zásada je nyní výslovně uvedena v § 169 písm. c) obč. zák., uplatňovala se však i dříve.“

Rozhodnutí odvolacího soudu i soudu prvního stupně jsou s těmito právními názory v souladu. Z jednání účastníků i z kontextu uzavřených smluv nepochybně vyplývá, že účelem udělení plné moci zástavním dlužníkem k prodeji nemovitosti zástavnímu věřiteli byla fakticky sjedná-

na propadná zástava a že měl být vyloučen zákonem stanovený postup při uspokojení zástavního věřitele ze zástavy; na tom nic nemění skutečnost, že vlastníkem zastavené nemovitosti se neměl stát zástavní věřitel. Udělí-li zástavní dlužník zástavnímu věřiteli plnou moc k prodeji zastavené nemovitosti za účelem splacení zajištěné pohledávky, je tato plná moc právním úkonem neplatným pro obcházení zákona (§ 39 obč. zák.); to platí i pro navazující právní úkony.

82. Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy

§ 39, § 3 odst. 1 obč. zák.

Dohoda o převodu členských práv a povinností ve stavebním bytovém družstvu uzavřená v rozporu se závazkem člena stavebního bytového družstva vrátit byt po přidělení většího bytu týmž stavebním bytovým družstvem je v rozporu s dobrými mravy (§ 3 obč. zák.), a proto absolutně neplatná.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 3. 1993, sp. zn. 2 Cdo 43/92
PrRo 5/93, s. 165

Z odůvodnění:

Skutkové závěry odvolacího soudu o tom, že dohodě o převodu členských práv mezi manželý R. a žalovanými uzavřené dne 3. 1. 1992 předcházela dohoda ze dne 23. 5. 1989 uzavřená manželý R. a žalujícím stavebním bytovým družstvem o tom, že manželé R. sporný byt vyklidí po přidělení většího bytu týmž družstvem a další dohoda o tom, že tak učiní do třiceti dnů od odevzdání a převzetí onoho jiného většího bytu, a konečně dohoda ze dne 19. 12. 1991 o odevzdání a převzetí jiného bytu v L., jsou v souladu s důkazy prove-

denými soudy obou stupňů. Z pohledu ustanovení § 241 odst. 2 písm. c) o. s. ř., jak bylo výše vyloženo, nelze těmto skutkovým závěrům ničeho vytýkat.

Dovolatelé dále dovozovali nesprávné právní posouzení věci odvolacím soudem ohledně platnosti dohody o převodu členských práv a povinností na žalované s tím, že dne 3. 1. 1992 (den uzavření této dohody) ještě neuplynula lhůta třiceti dnů k odevzdání bytu manželý R. žalujícímu družstvu, a proto manželé R. převáděli práva, která ještě měli.

Lze souhlasit s tím, že ze shora uvedených skutkových zjištění nelze učinit naprosto spolehlivý právní závěr o tom, ke kterému datu mělo zaniknout právo osobního užívání manželů R. ke spornému bytu. Nelze však přehlédnout, že nesprávný právní závěr dovoláním napadeného rozsudku může být důvodem k jeho zrušení pouze v případě, že rozhodnutí je nesprávné (§ 243b odst. 1 o. s. ř.). Jestliže nelze nikterak zpochybnit skutkový závěr o tom, že manželé R. požádali žalující stavební bytové družstvo o přidělení většího bytu s tím, že bude-li jim vyhověno, vrátí mu dosavadní byt menší, a jestliže prokazatelně žalobce jejich žádosti vyhověl a dne 19. 12. 1991 s nimi uzavřel dohodu o odevzdání a převzetí jiného bytu, pak uzavření dohody o převodu členských práv a povinností se žalovanými v rozporu se závazkem vrátit byt původní, je právním úkonem, který se přičítá dobrým mravům (§ 3 odst. 1 obč. zák.), což dohodu činí absolutně neplatnou (§ 39 *in fine* obč. zák.). Z hlediska citovaného ustanovení nemůže být právně významné to, že snad žalování dle jejich tvrzení o závazku převodců manželů R. vůči žalobci nevěděli. Stejně tak nemůže obstát tvrzení o tísní manželů R., kterým žalobce vyšel vstříc, přidělil jim k jejich žádosti větší byt, který lépe uspokojoval jejich bytovou potřebu. Je jen logické

a v souladu s již zmíněným zákonným požadavkem dobrých mravů při výkonu práv a povinností plynoucích z občanskoprávních vztahů, že žalobce důvodně požadoval, aby mu manželé R. původní byt vrátili. Za tohoto stavu nelze odvolacímu soudu vytýkat ani jeho závěr o tom, že by zajištění bytové náhrady bylo v rozporu s ustanovením § 3 odst. 1 obč. zák.

83. Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy

§ 39, § 3 odst. 1 obč. zák.

I. „Dobré mravy“ jsou souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti.

II. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a čase, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu.

III. Takovéto hodnocení přísluší výhradně obecným soudům, není ani v možnostech Ústavního soudu vnikat do oněch subtilních vztahů jednotlivců, pokud jejich jednání nesignalizuje porušení základních práv a svobod.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97
SbÚS 10/98

Z odůvodnění:

Skutkový podklad stížnosti spočívá v tom, že stěžovatelka dne 8. 11. 1991 da-

rovala první vedlejší účastnici předmětnou parcelu včetně oplocení, venkovních úprav, porostů atd. Součástí této darovací smlouvy byl osobní závazek obdarované umožnit stěžovatelce vstup na darovanou parcelu a užívání studny, a to na doživotí. V důsledku vzniklých neshod mezi dárkyní a obdarovanou se poté stěžovatelka domáhala vrácení daru podle § 630 obč. zák. První vedlejší účastnice nesouhlasila s tvrzeným porušováním „dobrých mravů“ ze strany stěžovatelky a darovací smlouvou ze dne 5. 4. 1995 darovala předmětnou parcelu svému synovi – druhému vedlejšímu účastníkovi, ovšem již bez dřívějšího osobního závazku.

S otázkou právoplatnosti obou darovacích úkonů se oba soudy vypořádaly, když současně upozornily na rozdíl mezi věcným břemenem a osobním závazkem obsaženým ve smlouvě a na právní důsledky a závaznost jejich použití.

Ústavní stížností vytýkaná neústavnost darovacího aktu spočívá ve výkladu pojmu „dobré mravy“. Stěžovatelka i ve svém vyjádření ze dne 14. 10. 1997 znovu uvádí, že porušení „dobrých mravů“ spatřuje právě v dalším darovacím úkonu, tj. následujícím daru ve prospěch druhého vedlejšího účastníka. Stěžovatelka uvádí, že soudy obou stupňů se s touto otázkou naprosto nevyrovnaly a nesprávně ji posoudily.

Pro posouzení této otázky, lze vycházet obecně z toho, že „dobré mravy“ jsou souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti.

Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a čase, musí být posuzován

z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu.

Takovéto hodnocení přísluší výhradně obecným soudům, není ani v možnostech Ústavního soudu vnikat do oněch subtilních vztahů jednotlivců, pokud jejich jednání nesignalizuje porušení základních práv a svobod. Proto v tomto případě není dána kompetence Ústavního soudu, neboť neplní funkci další přezkumné soudní instance, ale je výlučně ochráncem ústavnosti. V posuzování obou soudů žádné porušení ústavnosti nezjistil.

84. Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy

§ 39, § 3 odst. 1 obč. zák.

Samotná okolnost, že účastníkovi smlouvy se na základě dohody o rozsahu a předmětu plnění nedostane plného ekvivalentu plnění, které se zavázal poskytnout, není v rozporu s dobrými mravy.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 10. 1998, sp. zn. 3 Cdon 41/96
SoRo 3/99, s. 83

Z odůvodnění:

Dovolání nelze přisvědčit ani v části, ve které dovolatel namítá, že předmětná nájemní smlouva je neplatná podle § 39 obč. zák., který stanoví, že neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přiči dobrým mravům.

Obsahem předmětné smlouvy jsou práva a povinnosti účastníků, vyplývající ze smlouvy a z příslušných ustanovení zá-

kona, a jejím účelem je pronájem věci k podnikání za úplat. Dovolatel neuvádí, která práva anebo povinnosti z této smlouvy by měly být v rozporu s dobrými mravy ani nekonkretizuje takový účel smlouvy. Lze podotknout, že samotná okolnost, že účastníkovi smlouvy se na základě dohody o rozsahu a předmětu plnění nedostane plného ekvivalentu plnění, které se zavázal poskytnout, není v rozporu s dobrými mravy; v této otázce lze označit úvahy odvolacího soudu, který o takovém rozporu s ohledem ke sjednanému nájemnému uvažoval, za nepřipadné.

85. Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy a zásadami poctivého obchodního styku

§ 39, § 3 odst. 1 obč. zák.
§ 92, 265 obch. zák.

I. Pokud dva ze tří společníků veřejné obchodní společnosti bez souhlasu třetího účastníka prodají nemovitost, která je ve vlastnictví této společnosti, jiné společnosti, jejímiž společníky jsou, a to za cenu podstatně nižší, než za jakou by ji bylo možno v daném čase a místě prodat, a tak objektivně zmenší majetek společnosti, jakož i podíl třetího společníka na likvidačním zůstatku, jde o jednání, které je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, odporuje dobrým mravům, a kupní smlouva je proto neplatná.

II. Pokud společník veřejné obchodní společnosti způsobil svým jednáním společnosti škodu, lze za splnění zákonných podmínek provést započtení vzájemných pohledávek; není to však zákonný důvod pro zánik jeho nároku na podíl na likvidačním zůstatku.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2000, sp. zn. 22 Cdo 871/2000
PrRo 11/00, s. 519

Z odůvodnění:

Odvolačící soud vyšel z § 92 obch. zák., podle kterého při zrušení společnosti s likvidačním zůstatkem mají společníci nárok na podíl na likvidačním zůstatku. Likvidační zůstatek se rozdělí mezi společníky nejprve do výše hodnoty jejich splacených vkladů. Zbytek likvidačního zůstatku se rozdělí mezi společníky rovným dílem. Žalovaná pak nevedla právně významné skutečnosti, pro které by žalobce neměl nárok na podíl na likvidačním zůstatku; pokud, jak dovolatelka tvrdí, způsobil svým jednáním společnosti škodu, lze za splnění zákonných podmínek provést započtení vzájemných pohledávek, není to však zákonný důvod pro zánik jeho nároku na podíl na likvidačním zůstatku.

Ze znění § 3 odst. 1 obč. zák. se podává, že výkon práv a povinností nesmí být objektivně v rozporu s dobrými mravy; není rozhodující, zda si jednající tento rozpor uvědomoval.

Pokud dva ze tří společníků veřejné obchodní společnosti bez souhlasu třetího účastníka prodají nemovitost, která je ve vlastnictví této společnosti, jiné společnosti, jejímiž společníky jsou, a to za cenu podstatně nižší, než za jakou by ji bylo možno v daném čase a místě prodat, a tak objektivně zmenší majetek společnosti, jakož i podíl třetího společníka na likvidačním zůstatku, jde o jednání, které je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku (§ 295 obch. zák.), a tudíž i odporuje dobrým mravům, a kupní smlouva je proto neplatná podle § 39 obč. zák. Tvrzení dovolatelky, že uvedení společníci v dané věci sledovali jiné cíle, než poškození jedné společnosti a obohacení jiné společnosti, jejímiž jsou společníky, je tak za situace,

kdy uvedené důsledky objektivně nastaly, nevýznamné.

Na uvedených závěrech nic nemění skutečnost, že účastníci předmětné kupní smlouvy sjednali 13. 8. 1997 dodatek ke kupní smlouvě, ve kterém byla kupní cena zvýšena. Tento dodatek byl sjednán až poté, co na základě kupní smlouvy bylo do katastru nemovitostí vloženo pro žalovanou vlastnické právo. Dovolací soud se ztotožňuje s právním názorem odvolacího soudu, že smlouvu o převodu nemovitosti nelze poté, co bylo na jejím základě vloženo do katastru nemovitostí vlastnické právo, měnit (tzv. kumulativní novace). Platnost smlouvy je třeba posuzovat ke dni jejího uzavření; dodatečně nastalé okolnosti nemají na její platnost vliv. Navíc podle konstantní judikatury dovolacího soudu je vzhledem k tomu, že smlouvy o převodu nemovitostí jsou smlouvami obligatorně písemnými, právně významná jen vůle účastníků, vyjádřená v písemné formě. Proto případné záměry jednatelů žalované, nevyjádřené ve smlouvě, ani skutečnost, že snad byla zaplácena na kupní cenu jiná než sjednaná částka, nemají na posouzení platnosti smlouvy vliv.

86. Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy

§ 39, § 40a a § 49a, § 3 odst. 1 obč. zák.

I. Pokud kupující ujistí prodávajícího o tom, že je schopen v dohodnuté lhůtě zaplatit kupní cenu a toto ujištění doloží vědomě nepravdivými skutečnostmi, je smlouva v případě, že by bez tohoto ujištění k jejímu uzavření nedošlo, relativně neplatná podle § 49a ve spojení s § 40a obč. zák.

II. Skutečnost, že účastník smlouvy uvedl jiného účastníka úmyslně v omyl,

nemá za následek absolutní neplatnost smlouvy pro rozpor s dobrými mravy.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2000, sp. zn. 22 Cdo 2506/99
PrRo 12/00, s. 566

Z odůvodnění:

Podle § 49a obč. zák. právní úkon je neplatný, jestliže jej jednající osoba učinila v omylu, vycházejícím ze skutečnosti, jež je pro jeho uskutečnění rozhodující, a osoba, které byl právní úkon určen, tento omyl vyvolala nebo o něm musela vědět. Právní úkon je rovněž neplatný, jestliže omyl byl touto osobou vyvolán úmyslně. Omyl v pohnutce právní úkon neplatným nečiní. Za splnění podmínek, uvedených v tomto ustanovení, je právně významný i omyl ohledně možnosti druhého účastníka smlouvy poskytnout plnění z této smlouvy. Pokud kupující ujistí prodávajícího o tom, že je schopen v dohodnuté lhůtě zaplatit kupní cenu, a toto ujištění doloží konkrétními skutečnostmi, avšak tvrzení o těchto skutečnostech není pravdivé, je v případě, že by bez tohoto ujištění k uzavření smlouvy nedošlo, smlouva relativně neplatná podle § 49a ve spojení s § 40a obč. zák.

V projednávané věci soud prvního stupně dospěl ke skutkovému zjištění, že žalobkyně uzavřela předmětnou smlouvu v omylu, vyvolaném tvrzením žalovaných o jejich „solventnosti, vycházející z jejich podnikání“; přitom dospěl ke zjištění, že podnikání žalovaných bylo v době uzavření smlouvy v takovém stavu, že z jeho výnosů nemohla být dlužná částka uhrazena. Toto zjištění však nesprávně posoudil po právní stránce, když smlouvu považoval za neplatnou podle § 39 obč. zák., podle kterého neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičíí dobrým mravům. Na tuto okolnost správně odvola-

ci soud upozornil, neboť uzavření smlouvy v omylu je třeba posoudit podle § 49a obč. zák. Odvolací soud se však zabýval pouze omylem žalobkyně vyvolaným údajným tvrzením prvního žalovaného, že má příslibený úvěr od banky, a zcela pominul tvrzení žalobkyně a shodné skutkové zjištění soudu prvního stupně, že žalobkyně uzavřela předmětnou smlouvu v omylu, vyvolaném tvrzením žalovaných o jejich „solventnosti, vycházející z jejich podnikání“, ačkoliv šlo o právně významnou skutečnost. Odvolací soud tak při rozhodování pominul rozhodné skutečnosti, které byly podle názoru soudu prvního stupně důkazy provedenými v řízení před ním prokázány, aniž by postupoval podle § 213 odst. 2 o. s. ř., a zopakoval, případně doplnil důkazy, na jejichž základě soud prvního stupně ke skutkovému zjištění dospěl.

Rozhodnutí odvolacího soudu tak vychází ze skutkového zjištění, které nemá oporu v provedeném dokazování, a je tak dán dovolací důvod, uvedený v § 241 odst. 3 písm. c) o. s. ř. Je třeba též uvést, že pokud by žalovaní uvedli žalobkyni v omyl ohledně svých platebních schopností, nebylo by možno považovat za právně nevýznamnou skutečnost, že uvedli žalobkyni v omyl ohledně příslibu úvěru u banky, a to bez ohledu na závaznost tohoto příslibu. Je nutné zvážit všechna tvrzení žalovaných v jejich vzájemné souvislosti a posoudit, zda byla způsobila v žalobkyni vyvolat dojem o tom, že je zajištěno splacení kupní ceny. Postačí, že toto zaplacení mělo být zajištěno s vysokou pravděpodobností.

Pokud dovolatelka poukazuje na skutečnost, že i úmyslné uvedení účastníka v omyl je v rozporu s dobrými mravy, je třeba jí přisvědčit. V takovém případě však nelze na věc použít § 39 obč. zák., který předpokládá, že obsah smlouvy je v rozpo-

ru s dobrými mravy (i dovolatelka uznává, že tomu tak není), a neplatnost smlouvy nelze dovodit ani z § 3 odst. 1 obč. zák., podle něhož výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Toto ustanovení umožňuje odepřít ochranu výkonu práva, který je v rozporu s dobrými mravy, nelze však podle něj prohlásit smlouvu uzavřenou v omylu za absolutně neplatnou. Příklad uzavření smlouvy v omylu řeší speciální ustanovení § 49a obč. zák., podle něhož je třeba postupovat.

87. Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy a zásadami poctivého obchodního styku

§ 39, § 3 odst. 1 obč. zák.
§ 265 obch. zák.

Spojuje-li ustanovení § 39 obč. zák. absolutní neplatnost právního úkonu s jeho nedovoleností spočívající v tom, že právní úkon svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům, pak ze způsobu či okolností, za nichž smlouva byla uzavřena, nelze neplatnost právního úkonu podle uvedeného ustanovení dovozovat.

Rozsudek ze dne 20. 2. 2001, sp. zn. 25 Cdo 228/2001
C 216 – Soubor

Z odůvodnění:

Podle § 39 obč. zák. je neplatný právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům.

Absolutní neplatnost právního úkonu podle § 39 obč. zák. pro jeho nedovolenost tedy nastává v těchto případech:

1. Právní úkon svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu (jde tedy o právní úkon *contra legem*). Přitom nemusí jít vždy o rozpor s občanským zákoníkem, nýbrž i s jinými zákony, jimž obsah právního úkonu odporuje. Je-li právní úkon v rozporu nikoliv se zákonem, nýbrž s jinými obecně závaznými právními předpisy (interními instrukcemi), nejde o rozpor právního úkonu s obsahem zákona. Je však třeba vždy konkrétně uvážit, zda právní úkon není v rozporu s účelem zákona.

2. Právní úkon obchází zákon (jde o právní úkon *in fraudem legis*). V těchto případech není sice právní úkon v přímém rozporu se zákonem, ale svými účinky a zejména svým účelem zákon, jeho cíle a smysl (*ratio legis*) obchází.

3. Právní úkon se přičí dobrým mravům (*contra bonos mores*). Právní úkon se přičí dobrým mravům, jestliže se jeho obsah nebo účel ocitne v rozporu s obecně uznávaným míněním, které ve vzájemných vztazích mezi lidmi určuje, jaký má být obsah jejich jednání, aby bylo v souladu se základními zásadami mravního řádu demokratické společnosti. Výčet dobrých mravů nelze se zřetelem k jejich mnohověrnosti určit, neboť morální zásady společnosti a v důsledku toho i dobré mravy se ve vzájemném občanském soužití v souladu se společenským vývojem rozvíjejí, a to jak ve smyslu časovém, tak místním.

Podle § 588 obč. zák. z kupní smlouvy vznikne prodávajícímu povinnost předmět koupě kupujícímu odevzdat a kupujícímu povinnost předmět koupě převzít a zaplatit za něj prodávajícímu dohodnutou kupní cenu.

V posuzované věci ze skutkových zjištění vyplývá, že účastníci uzavřeli dne

29. 11. 1993 kupní smlouvu ohledně sady nádobí D-120 U., přičemž žalovaný jako kupující se zavázal kupní cenu ve výši 1 798 DEM zaplatit ve 24 měsíčních splátkách od 25. 1. 1994 do 25. 12. 1995 v přepočtu na Kč podle prodejního kurzu České národní banky v den platby s tím, že předmět koupě mu bude dodán do 28 dnů od zaplacení kupní ceny. Touto kupní smlouvu byl tedy mezi účastníky založen závazkový právní vztah, jehož obsahem jsou uvedena vzájemná práva a povinnosti účastníků, a účelem je za sjednaných podmínek dodání specifikovaného zboží za dohodnutou cenu.

Krajský soud se však v dané věci, jak je z odůvodnění jeho rozhodnutí zřejmé, zákonnými důvody absolutní neplatnosti kupní smlouvy účastníků ze dne 29. 11. 1993 ve smyslu ustanovení § 39 obč. zák. nezabýval; dovodil-li, že tato smlouva – vzhledem ke způsobu a okolnostem, za nichž byla ze strany žalovaného uzavřena („žalovaný přišel do bytu reprezentantky za jiným účelem, než uzavřením smlouvy na koupi nádobí vysoké hodnoty, a byl mu podáván tvrdý alkohol, po jehož požití došlo k uzavření smlouvy“) – je podle citovaného ustanovení absolutně neplatná pro rozpor s dobrými mravy a se zásadami poctivého obchodu, jde o závěr nesprávný.

Jestliže totiž ustanovení § 39 obč. zák. spojuje absolutní neplatnost právního úkonu s jeho nedovoleností spočívající v tom, že právní úkon svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům, pak ze způsobu či okolností, za nichž smlouva byla uzavřena, nelze neplatnost právního úkonu podle citovaného ustanovení dovozovat.

88. Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy

§ 39, § 3 odst. 1 obč. zák.
§ 349, 351 obch. zák.

I. Neplatnost kupní smlouvy podle § 39 obč. zák. pro rozpor s dobrými mravy nelze dovozovat jen z toho, že prodávající prodal věc za cenu trojnásobně vyšší, než byla cena, za kterou ji koupil, a že tak učinil, aniž osobě, od které věc nabyl, uhradil kupní cenu.

II. Na právo převodce odstoupit od smlouvy nemá vliv skutečnost, že nabyvatel předmět smlouvy v mezidobí převodl na další osobu; tato otázka může mít v obchodních vztazích význam jen při úvaze, zda lze smluvní straně beze zbytku vrátit plnění, které před odstoupením od smlouvy poskytla druhé smluvní straně (§ 349 a § 351 obch. zák.).

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2003, sp. zn. 29 Cdo 2568/2000
SoJ 10/03, s. 762

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 39 obč. zák. je neplatný právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům.

Z ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák. se pak podává, že výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy.

Dobré mravy se přitom rozumí souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost; vystihující podstatné historické tendence jsou sdíleny rozhodující-

cí částí společnosti a mají povahu norem základních (shodně srov. např. důvody rozsudku velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu, uveřejněného pod číslem 59/2003 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek). Odvolací soud závěr, že smlouva je podle § 39 obč. zák. neplatná pro rozpor s dobrými mravy, založil na zjištěních ze smlouvy o prodeji podniku č. 103/93 ze dne 22. 3. 1993 (kteřou žalobce převedl privatizovaný majetek státního podniku G. t. na prvního žalovaného za 55 000 000 Kč) a ze smlouvy ze dne 2. 2. 1994, kterou první žalovaný (aniž žalobci uhradil ve sjednané lhůtě kupní cenu) převedl týž majetek na druhou žalovanou za částku 150 000 000 Kč.

Z těchto skutkových zjištění však závěr, že převod majetku realizovaný smlouvou ze dne 2. 2. 1994 je nemravný, bez dalšího neplyne. Skutečnost, že první žalovaný prodal uvedený majetek za cenu trojnásobně vyšší než byla cena, za který jej koupil, je pouze dokladem o tom, že tento majetek zpeněžil lépe než předchozí vlastník, jinou vypovídací hodnotu nemá. Úmysl prvního žalovaného vyhnout se tímto postupem úhradě již splatné kupní ceny žalobci z těchto smluv rovněž neplyne [a na jiných (dalších) skutkových závěrech odvolací soud svůj úsudek v uvedeném směru nezaložil]. Ze skutkových zjištění o obsahu smlouvy ze dne 2. 2. 1994 přitom neplyne, že by první žalovaný následným převodem privatizovaného majetku porušil byť i jen smluvně zakotvený zákaz tak do úhrady kupní ceny učinit. Nedbalost, kterou žalobce projevil při uzavření smlouvy (demonstrovanou absencí jakýchkoli smluvních ujednání, jež by závazek prvního žalovaného k úhradě kupní ceny zajistila, nebo jež by alespoň zavazovala takto nabytý majetek do úhrady kupní ceny dále nepřevádět), nelze při úvaze o „mrvnosti“ dalších převodů tohoto majetku přičítat k tíži prvního žalovaného.

Pro úplnost lze dodat, že neobstojí ani argumentace žalobce, že následným převodem majetku zmařil první žalovaný jeho právo odstoupit od smlouvy pro neuhrazení kupní ceny. O toto právo totiž žalobce uvedenou transakcí nepřišel. Podmínkou platného odstoupení od smlouvy toliko je, aby bylo učiněno v souladu se smlouvou nebo se zněním zákona (k tomu srov. i ustanovení § 344 až § 351 obč. zák.). Právo odstoupit od smlouvy nijak nesouvisí s tím, zda předmět této smlouvy byl v mezidobí převeden na dalšího nabyvatele; tato otázka může mít za určitých okolností v obchodních vztazích význam jen při úvaze, zda lze smluvní straně beze zbytku vrátit plnění, které před odstoupením od smlouvy poskytla druhé smluvní straně (srov. § 349 a § 351 obč. zák.).

89. Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy

§ 39, § 3 odst. 1 obč. zák.

Za dobré mravy je třeba pokládat souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihující podstatné historické tendence jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 2003, sp. zn. 21 Cdo 664/2003
C 2042 – Soubor

Z odůvodnění:

V posuzovaném případě za tohoto skutkového stavu řešil odvolací soud právní otázku výkladu § 3 odst. 1 obč. zák. kromě jiného z hlediska výkladu otázky, kdy se výkon práva ocitá v rozporu s dobrými mravy (tj. zda výkon subjektivního práva žalobkyní spočívající v požadavku vrácení

bezdůvodného obohacení ze strany žalovaného je v daném případě v rozporu s dobrými mravy ve smyslu § 3 odst. 1 obč. zák.). Výklad této otázky se v judikatuře soudů již v minulosti ustálil. Východiskem úvah se stala okolnost, že § 3 odst. 1 obč. zák. patří k právním normám s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, tj. k právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem a které tak přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností.

Pro použití korektivu „dobré mravy“ zákon nestanoví, z jakých hledisek má soud vycházet; vymezení hypotézy právní normy tedy závisí v každém konkrétním případě na úvaze soudu. Soudní praxe v tomto směru vychází z názoru, že za dobré mravy je třeba pokládat souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihující podstatné historické tendence jsou sdíleny rozhodující částí společnosti, a mají povahu norem základních (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 1998, sp. zn. 3 Cdon 51/96, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 5, roč. 2001, a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 473/96, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 16, roč. 1998), který je konformní se závěrem obsaženým v nálezu Ústavního soudu ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97, uveřejněným pod č. 14 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, roč. 1998, který za dobré mravy považuje souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Rozhodnutí o tom, zda jsou splněny podmínky pro použití § 3

odst. 1 obč. zák., je přitom třeba – vzhledem k výše uvedenému charakteru tohoto ustanovení jako právní normy s relativně neurčitou hypotézou – učinit vždy po pečlivé úvaze, v jejímž rámci musí být zváženy všechny rozhodné okolnosti případu.

90. Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy

§ 39, § 3 odst. 1 obč. zák.

Dobré mravy jsou měřítkem hodnocení konkrétních situací, odpovídajícím obecně uznávaným pravidlům slušnosti v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti; mají převážně funkci interpretační.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 30 Cdo 664/2002
C 2112 – Soubor

Z odůvodnění:

Z hlediska dovolacího důvodu ve smyslu ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. není oprávněna ani výtka, že odvolací soud nepřihlédl k ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák., podle něž výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Uvedené ustanovení je jedním z obecných ustanovení občanského zákoníku podle části první, hlavy první. Dobré mravy jsou měřítkem hodnocení konkrétních situací, odpovídajícím obecně uznávaným pravidlům slušnosti v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti; uvažováno z hlediska ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák. mají převážně funkci interpretační. Ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák. se však nepoužije, jestliže přímá aplikace příslušného ustanovení zákona vede k témuž výsledku, k němuž má vést použití uvedeného ustanovení občanského záko-

níku (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1659/2000). Bylo již uvedeno, že občanský zákoník v ustanovení § 150 umožňuje, aby při řešení majetkových poměrů manželů v rámci vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví a stanovení výše podílů byly zohledněny všechny zjištěné okolnosti, včetně těch významných pro určení výše podílů jinakým, než rovným poměrem. Zjištěný skutkový stav v posuzované věci neopravňoval takový závěr ve prospěch žalobkyně, a proto ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák., jehož se žalobkyně dovolává k dosažení téhož požadovaného výsledku, použít nelze. Okolnosti nastalé po zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů, na které žalobkyně poukazuje, jsou pro závěry o věci právně nevýznamné.

91. Neplatnost právního úkonu pro rozpor s dobrými mravy

§ 39, § 3 odst. 1 obč. zák.

Ujednání, které vylučuje možnost jednostranného odstoupení od smlouvy, je v rozporu s dobrými mravy.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2007, sp. zn. 32 Odo 1043/2004
C 4931 – Soubor

Z odůvodnění:

V posuzované věci aplikoval odvolací soud na předmětnou smlouvu správný právní předpis, když ohledně sporného ustanovení smlouvy o dílo vyšel z § 344 a následně obč. zák. Dovolatelé je však nutno přisvědčit, že odvolací soud pochybil, pokud nevyšel ze znění obchodního zákoníku, které bylo účinné k datu uzavření smlouvy o dílo. V roce 1997 totiž ustanovení § 344 obč. zák. nebylo zařazeno mezi ta ustanovení, od kterých se strany v obchodněprávních vzta-

zích nemohou odchýlit, a která jsou vyjmenována v § 263 obč. zák. Odvolací soud v napadeném rozsudku založil svůj závěr o neplatnosti ujednání účastníků o nemožnosti odstoupit jednostranně od smlouvy na nesprávném názoru o kogentním charakteru § 344 obč. zák. Je však nutno zdůraznit, že toto pochybení odvolacího soudu nemělo za následek nesprávné právní posouzení předmětného článku XII.5 smlouvy o dílo, i když z poněkud jiných důvodů.

Nejvyšší soud totiž dospěl k závěru, že i když v době uzavření smlouvy o dílo nebylo ustanovení § 344 obč. zák. vyjmenováno v § 263 obč. zák. mezi kogentní ustanovení a do výčtu kogentních ustanovení v § 263 odst. 1 obč. zák. bylo doplněno až novelou provedenou zákonem č. 370/2000 Sb., je nutno dohodu stran, kterou byla vyloučena možnost jednostranného odstoupení od smlouvy, považovat za dohodu učiněnou v rozporu s dobrými mravy. Taková dohoda totiž vyloučila možnost odstoupení od smlouvy i v případě flagrantního porušení smlouvy některým účastníkem a znamenala by, že druhý účastník je nucen po dlouhou dobu setrávat v takovém závazkovém vztahu v podstatě bez možnosti obrany svých práv. Taková dohoda je tudíž dle ustanovení § 39 obč. zák. neplatná. Na tom nic nemění ujednání ve smlouvě, že návrh na zánik smlouvy dohodou je oprávněna vystavit kterákoliv ze smluvních stran s tím, že při nedosažení dohody je kterákoliv smluvní strana oprávněna požádat o určení obsahu příslušný obchodní soud. Taková dohoda totiž v této otázce nezakládá kontraktační povinnost stran.

Dovolatel také napadl závěry odvolacího soudu (a soudu prvního stupně, jehož závěry považoval odvolací soud za správné), které přijal v návaznosti na hodnocení revizního znaleckého posudku. Tím ale dovolatel nezpochybňuje právní posouzení věci odvolacím soudem, ale skutková zjiš-

tění, která byla pro právní posouzení věci odvolacím soudem rozhodující.

Dovolací soud však není oprávněn při zkoumání přípustnosti dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. zabývat se jinými než právními otázkami a je vázán skutkovými zjištěními odvolacího soudu. Skutkovým podkladem rozhodnutí dovolacího soudu mohou být jen ty skutečnosti a důkazy, které účastníci uvedli v řízení před soudem prvního stupně a před soudem odvolacím, jak jsou zachyceny v soudním spise a uvedeny v odůvodnění rozhodnutí. Skutkový stav věci a výsledky důkazního řízení nemohou před dovolacím soudem doznat změny. Námitky, jimiž dovolatel odvolacímu soudu vytýká nesprávnost skutkových zjištění, případně pochybení při hodnocení důkazů, nemohou přípustnost dovolání v dané věci založit a dovolací soud se jimi nemohl zabývat.

92. Neplatnost právního úkonu pro nedostatek formy

§ 40 obč. zák.

I. Písemná forma právního úkonu je dodržena i tehdy, nepřipojí-li jednatel osoba ke svému podpisu označení funkce, třebaže je takový požadavek uveden v obchodním rejstříku.

II. Chybné uvedení čísla popisného v adrese povinného v exekučním titulu nebrání samo o sobě nařízení výkonu rozhodnutí.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 3. 1998, sp. zn. 1 Odon 53/97
SoJ 8/98, s. 95

Poznámka: Podle ustanovení § 13 odst. 5 obč. zák. není možno omezení jednatelského oprávnění vyplývající ze

stanov, společenské smlouvy či jiného obdobného dokumentu nebo z rozhodnutí orgánů právnické osoby uplatňovat vůči třetím osobám, i když bylo zveřejněno.

Z odůvodnění:

Odvolací soud se zabýval námitkou žalované, že uvedené smlouvy jsou neplatné, když nebyly podepsány způsobem určeným stanovami právní předchůdkyně žalobkyně. K tomuto tvrzení odvolací soud provedl důkaz úplným výpisem z obchodního rejstříku a dospěl k závěru, že smlouvu ze dne 2. 2. 1992 uzavřel jménem M. a. s. O. v písemné formě Ing. B. P., který byl dle zápisu v obchodním rejstříku v době podpisu smlouvy místopředsedou představenstva M. a. s. O., a který byl oprávněn jednat jménem společnosti. Přitom, jak tvrdí v odůvodnění dovolání žalovaná, se v prvotních smlouvách v záhlaví uvádí, že M. a. s. je zastoupena Ing. B. P., ředitelem a. s. Rovněž žalobkyně v doplnění odvolání ze dne 14. 11. 1996 uvádí, že v rozhodném období byl ředitelem společnosti Ing. B. P., který prvotní smlouvy podepsal.

Co do způsobu jednání jménem společnosti v inkriminované době se ve výpisu z obchodního rejstříku uvádí: „Úkony v kompetenci valné hromady a představenstva podepisují členové představenstva, popřípadě jeden nebo několik členů představenstva, pokud k tomu byli představenstvem zmocněni. Ostatní úkony společnosti podepisuje ředitel.“

Z uvedeného lze učinit závěr, že odvolací soud pochybil pouze v tom směru, že nezkoumal, zda Ing. B. P. podepsal prvotní smlouvy jako ředitel, nebo jako místopředseda představenstva společnosti a v odůvodnění odvolání uvedl, že tak učinil jako místopředseda představenstva. Tento nedostatek však dovolatelka nenamítá, naopak sama vychází z toho, že Ing. B. P. prvotní

smlouvy podepisoval jako ředitel společnosti, když v dovolání uvádí, že podle úplného výpisu z obchodního rejstříku M. a. s. O. „je zřejmo, že v době od 8. 10. 1991 do 12. 3. 1993, tedy v době, kdy podle tvrzení žalobkyně došlo k podpisu předmětných smluv, byl oprávněn za společnost podepisovat ředitel společnosti, a to tak, že k vytištěnému nebo napsanému názvu společnosti připojí vytištěný nebo napsaný název funkce, jména a vlastnoruční podpis.“

93. Neplatnost právního úkonu pro nedostatek formy; podpis jednajícího a dodržení písemné formy smlouvy

§ 40 obč. zák.

I. Navrhla-li jedna strana písemně uzavřené kupní smlouvy změnu ohledně splatnosti první splátky kupní ceny a změna smlouvy navrhovaná druhou stranou se týká splatnosti nejen první splátky, ale též všech ostatních splátek kupní ceny, pak ke změně kupní smlouvy nemohlo dojít, neboť projevy vůle účastníků nejsou shodné.

II. Není-li návrh na změnu písemně uzavřené kupní smlouvy opatřen podpisem jednajícího, nesplňuje požadavek písemné formy.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 1. 2001, sp. zn. 25 Cdo 176/99

C 25 – Soubor

Z odůvodnění:

Nesprávnost rozhodnutí odvolacího soudu je v dovolání vyvozována ze závěru, že nárok žalobce na zaplacení požadované části kupní ceny je ve smyslu ustanovení § 101 a § 103 obč. zák. promlčen, neboť

uzavřená kupní smlouva ze dne 10. 10. 1992 nebyla dohodou účastníků změněna.

Podle § 40 odst. 2 obč. zák. písemně uzavřená dohoda může být změněna nebo zrušena pouze písemně. Podle odst. 3 tohoto ustanovení je písemný právní úkon platný, je-li podepsán jednající osobou; činí-li právní úkon více osob, nemusí být jejich podpisy na téže listině, ledaže právní předpis stanoví jinak. Podpis může být nahrazen mechanickými prostředky v případech, kdy je to obvyklé.

Písemná forma právního úkonu tedy předpokládá existenci dvou náležitostí: písemnosti a podpisu, přičemž písemný projev je platný až od podpisu jednající osoby, který na rozdíl od textu písemnosti musí být zásadně vlastnoruční. Možnost nahrazení podpisu mechanickými prostředky (např. razítkem, faksimile, reprodukcí podpisu na tiskopise) přichází v úvahu pouze tam, kde je to v občanskoprávním styku – posuzováno objektivně – obvyklé.

Jestliže v dané věci bylo v řízení zjištěno, že žalovaná dopisem ze dne 28. 10. 1995 požádala žalobce o prodloužení termínu k zaplacení první splátky kupní ceny, na něž žalobce sice reagoval dopisem ze dne 13. 11. 1995 podepsaným jeho zástupcem, k němuž však připojil nepodepsaný návrh na změnu uzavřené kupní smlouvy ohledně jinak určené splatnosti všech dalších splátek kupní ceny, pak právní závěr odvolacího soudu, že mezi účastníky nedošlo jejich dohodou ke změně uzavřené kupní smlouvy, je správný. Byla-li totiž kupní smlouva uzavřena písemně, mohlo k její změně dojít pouze písemnou formou (§ 40 odst. 2 obč. zák.), a to jen na základě shodného projevu vůle obou účastníků tohoto právního úkonu. Navrhla-li však žalovaná svým dopisem změnu kupní smlouvy ohledně jiné splatnosti první splátky kupní ceny a žalobcem navrhovaná změna smlou-

vy se týká nejen jiné splatnosti první splátky kupní ceny, ale též jiné splatnosti všech ostatních splátek kupní ceny, pak je zřejmé, že uvažované změny smlouvy jejich účastníků se svým obsahem liší; kromě toho – ač písemná – změna smlouvy navržená žalobcem není opatřena podpisem jednajícího, takže tento úkon žalobce nesplňuje požadavek uvedený v § 40 odst. 3 obč. zák.

94. Neplatnost právního úkonu pro nedostatek formy

§ 40 odst. 3, § 43a odst. 1 a § 588 obč. zák.

I. Byla-li nabídka prodávajícího na uzavření písemné kupní smlouvy obsahující její podstatné náležitosti podepsána jen kupujícím a nikoliv též prodávajícím, je třeba takto vyhotovenou listinu považovat za návrh kupujícího na uzavření kupní smlouvy ve smyslu § 43a odst. 1 obč. zák., neboť pouze on tento návrh jako jednající osoba podepsal.

II. K tomu, aby mezi účastníky došlo k uzavření písemné kupní smlouvy, je zapotřebí nejen písemného prohlášení prodávajícího, jemuž byl návrh určen, nebo jiného jeho včasného jednání (písemného), z něhož bylo možno dovodit jeho přijetí návrhu, ale ještě je třeba, aby toto přijetí návrhu jako vyjádření souhlasu s jeho obsahem došlo kupujícímu a aby akceptace návrhu, nebyla-li v něm lhůta pro jeho přijetí určena, byla učiněna včas.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2001, sp. zn. 25 Cdo 368/99
C 201 – Soubor

Z odůvodnění:

Ke vzniku kupní smlouvy je tedy třeba, aby se její účastníci dohodli na před-

mětu koupě a na kupní ceně. Vedle těchto tzv. podstatných náležitostí (*essentialia negotii*) může kupní smlouva obsahovat další ujednání, tzv. vedlejší náležitosti – *accidentalialia negotii*.

Při uzavírání kupních smluv o prodeji výrobků zn. Z. jedná za žalobce, jak z obsahu spisu vyplývá, zmocněnec (reprezentant) na základě plné moci, která rozsah jeho oprávnění vymezuje. V daném případě vycházel odvolací soud ze skutkového zjištění učiněného již před soudem prvního stupně, že uzavření kupní smlouvy se žalovaným projednal dne 26. 11. 1992 Ing. P. H., který také tiskopis předmětné písemné smlouvy ohledně jejích podstatných náležitostí (předmětu koupě a kupní ceny) vyplnil, avšak neopatřil jej svým podpisem (tiskopis podepsal jen žalovaný). Teprve dodatečně podepsala tento tiskopis manželka jmenovaného A. H., reprezentantka žalobce, a žalovanému byl zaslán teprve na jeho žádost dne 29. 6. 1993.

Jestliže tedy Ing. H. – ať již byl reprezentantem žalobce, či nikoliv – se žalovaným dne 26. 11. 1992 uzavření kupní smlouvy projednal a tiskopis písemné smlouvy ohledně jejích podstatných náležitostí uvedeného dne vyplnil (sepsal), aniž by tento tiskopis podepsal, je třeba takto vyhotovenou listinu považovat za návrh (ofertu) na uzavření kupní smlouvy ve smyslu ustanovení § 43a odst. 1 obč. zák., jež učinil žalovaný, neboť pouze on tento návrh jako jednající osoba (§ 40 odst. 3 obč. zák.) podepsal. K tomu, aby mezi účastníky došlo k uzavření kupní smlouvy jako dvoustranného právního úkonu, však ve smyslu ustanovení § 43c odst. 1 obč. zák. bylo zapotřebí nejen prohlášení (v daném případě písemného) žalobce, jemuž byl návrh určen, nebo jiného jeho včasného jednání (písemného), z něhož bylo možno dovodit jeho souhlas (přijetí návr-

hu), ale dále bylo ještě třeba, aby toto přijetí návrhu jako vyjádření souhlasu s jeho obsahem došlo žalovanému (§ 43c odst. 2 obč. zák.) jako oferentovi, a aby akceptace návrhu byla učiněna včas. Dostala-li se však v daném případě akceptace smlouvy (přijetí návrhu) do sféry žalovaného až dne 29. 6. 1993 (tedy po uplynutí 7 měsíců), kdy mu kupní smlouva podepsaná reprezentantkou žalobce A. H. byla zaslána (jak vyplynulo již ze skutkových zjištění soudu prvního stupně), nelze tento úkon žalobce považovat za včasné jednání učiněné osobou, jíž byl návrh určen, tedy za včasné přijetí návrhu na uzavření smlouvy, a oferta žalovaného proto zanikla uplynutím přiměřené doby [§ 43b odst. 1 písm. b) obč. zák.], když lhůta pro přijetí návrhu v něm nebyla určena. Z důvodu zániku návrhu ve smyslu citovaného ustanovení proto k uzavření kupní smlouvy mezi účastníky nedošlo.

Ke stejnému závěru je však třeba dospět i v případě, že formulářový návrh kupní smlouvy byl – aniž by obsahoval ujednání o podstatných náležitostech kupní smlouvy – předem opatřen podpisem ředitele pobočky žalobce, protože takovýto návrh neobsahoval projev vůle prodávajícího o podstatných náležitostech kupní smlouvy (předmětu koupě a kupní ceně), a ředitel pobočky žalobce nebyl v okamžiku uzavírání smlouvy osobou jednajícím za žalobce ve smyslu ustanovení § 40 odst. 3 obč. zák.

Nevznikl-li tedy ve vztahu mezi žalobcem a žalovaným žádný závazkový právní vztah (kupní smlouva nebyla uzavřena), není požadavek žalobce na zaplacení kupní ceny důvodný.

95. K dodržení písemné formy právního úkonu

§ 40 obč. zák.

§ 41 odst. 3 o. s. ř.

Požadavek písemné formy hmotněprávního úkonu účastníka učiněného vůči soudu je splněn, je-li tento právní úkon zachycen v protokolu o jednání či jiném úkonu soudu. K platnosti tohoto úkonu není třeba, aby účastník, který jej učinil, protokol podepsal.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. 33 Odo 357/2003
C 2802 – Soubor

Z odůvodnění:

Právní úkon je projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují (§ 34 obč. zák.).

Hmotněprávní úkon účastníka učiněný vůči soudu je účinný také vůči ostatním účastníkům, avšak teprve od okamžiku, kdy se o něm v řízení dozvěděli (§ 41 odst. 3 o. s. ř.).

Ustanovení § 41 odst. 3 o. s. ř. umožňuje, aby účastníci, mezi nimiž bylo zahájeno občanské soudní řízení, mohli činit hmotněprávní úkony nejen přímo vůči sobě navzájem, ale také vůči soudu. Hmotněprávní úkon učiněný tímto způsobem je vůči druhému účastníku účinný od okamžiku, kdy se o něm v řízení dozvěděl. Citované ustanovení uvedeným způsobem modifikuje zásadu vyjádřenou v ustanovení § 45 odst. 1 obč. zák., že projev vůle musí účastník učinit vůči druhému účastníku právního vztahu, a že není-li tento účastník přítomen, působí vůči němu uvedený právní úkon od okamžiku, kdy mu

dojde. Hmotněprávní úkony (návrhy smluv, jednostranné právní úkony a další), které byly v občanském soudním řízení probíhající mezi účastníky učiněny některým z účastníků vůči soudu a o nichž se jejich adresát (druhý účastník) v řízení dozvěděl, mají stejné právní následky jako právní (hmotněprávní) úkony, které byly učiněny přímo vůči druhému účastníku právního vztahu a které mu došly.

Za podmínek uvedených v ustanovení § 41 odst. 3 o. s. ř. může účastník vůči soudu učinit nejen hmotněprávní úkon, který se nemusí stát písemně, ale i takový hmotněprávní úkon, který ke své platnosti vyžaduje písemnou formu. Požadavek na písemnou formu je splněn, je-li právní úkon (má-li všechny potřebné náležitosti) učiněn v písemném podání účastníka určeném soudu nebo je-li uveden v protokolu, který soud sepsal o jednání nebo o jiném svém úkonu. Takovým protokolem je i protokol o jednání, přičemž z hlediska uznání písemné formy v něm zachyceného právního úkonu není v souladu s ustanovením § 41 odst. 3 o. s. ř. nezbytné, aby byl účastníky rovněž podepsán.

Dne 14. 7. 2000 při jednání před Okresním soudem v Ústí nad Orlicí ve věci vedené pod sp. zn. 10 C 20/2000 navrhl žalobce přerušení řízení do 31. 8. 2000 za účelem toho, že (podle citovaných ustanovení smlouvy) se termín splatnosti oddaluje do 31. 8. 2000, načež žalovaný (ústý svého právního zástupce) uvedl, že s přerušением řízení i s posunutím termínu splatnosti dlužné částky do 31. 8. 2000 souhlasí; uvedená prohlášení účastníků byla zachycena v protokolu o předmětném jednání.

Dospěl-li tedy odvolací soud k závěru, že ujednání účastníků o posunutí termínu splatnosti zachycené v protokolu o jednání před soudem nesplňuje požadavky kladené

na písemnou formu, je jeho právní posouzení věci nesprávné.

96. Neplatnost právního úkonu pro nedostatek formy

§ 40, § 544 odst. 2 obč. zák.

Je-li závazek dlužníka zaplatit v případě nesplnění dluhu smluvní pokutu obsažen v jeho jednostranném písemném uznání dluhu, není smluvní pokuta platně sjednána, přijal-li věřitel tento závazek dlužníka jen ústním nebo konkludentním projevem vůle.

Rozsudek ze dne 19. 5. 2005, sp. zn. 33 Odo 457/2004
C 3621 – Soubor

Z odůvodnění:

Podle § 544 odst. 1 obč. zák. sjednají-li strany pro případ porušení smluvní povinnosti smluvní pokutu, je účastník, který tuto povinnost poruší, zavázán pokutu zaplatit, i když oprávněnému účastníku porušením povinnosti nevznikne škoda. Smluvní pokutu lze sjednat jen písemně a v ujednání musí být určena výše pokuty nebo stanoven způsob jejího určení (odstavec 2 téhož ustanovení).

Z textu citovaných ustanovení se zcela jednoznačně podává, že smluvní pokuta musí být sjednána, tj. založena dvoustranným právním úkonem (smlouvou), pro niž je navíc zákonem předepsána písemná forma.

Podle § 46 odst. 2 obč. zák. pro uzavření smlouvy písemnou formou stačí, dojde-li k písemnému návrhu a k jeho písemnému přijetí; projevy účastníků (s výjimkou smluv o převodu nemovitosti) nemusí být na jedné listině. Podle § 40 odst. 3 obč. zák. je pí-

semný právní úkon platný, je-li podepsán jednajícím osobou. Jestliže tedy v daném případě je závazek žalovaného zaplatit smluvní pokutu obsažen jen v jeho jednostranném právním úkonu (uznání dluhu) a žalobce nikterak nepopírá, že z jeho strany žádný písemný projev vůle směřující k přijetí tohoto závazku žalovaného, který by bylo možno považovat za platný ve smyslu § 40 odst. 3 obč. zák., učiněn nebyl, je závěr odvolacího soudu, že nedošlo k platnému ujednání o smluvní pokutě, správným výkladem správně aplikovaného právního předpisu. Otázka určitosti ujednání o způsobu určení smluvní pokuty už je pak pro posouzení platnosti ujednání o smluvní pokutě bez významu.

97. Dodržení písemné formy právního úkonu

§ 40 obč. zák.

Skutečnost, že ve smlouvě, pro kterou zákon vyžaduje písemnou formu, nejsou uvedena jména a příjmení osob, které ji za smluvní strany podepsaly, resp. jejich podpisy jsou nečitelné, není důvodem neplatnosti smlouvy pro nedostatek písemné formy. Posouzení, zda osoba, která jménem právnické osoby písemný právní úkon učinila, byla k tomuto oprávněna, pak není otázkou dodržení písemné formy právního úkonu, nýbrž posouzením, zda je příslušná právnická osoba takovým právním úkonem vázána či nikoliv.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2008, sp. zn. 32 Odo 940/2006
SoRo 3/09, s. 94

Z odůvodnění:

Podle § 524 odst. 1 obč. zák. může věřitel svou pohledávku i bez souhlasu dluž-

níka postoupit písemnou smlouvou jinému. Podle § 40 odst. 1 obč. zák. nebyl-li právní úkon učiněn ve formě, kterou vyžaduje zákon nebo dohoda účastníků, je neplatný. Písemný právní úkon je platný, je-li podepsán jednajícím osobou; činí-li právní úkon více osob, nemusí být jejich podpisy na téže listině, ledaže právní předpis stanoví jinak. Podpis může být nahrazen mechanickými prostředky v případech, kdy je to obvyklé. Je-li právní úkon učiněn elektronickými prostředky, může být podepsán elektronicky podle zvláštních předpisů (odst. 3). Podle § 46 odst. 2 obč. zák. pro uzavření smlouvy písemnou formou stačí, dojde-li k písemnému návrhu a k jeho písemnému přijetí. Jde-li o smlouvu o převodu nemovitosti, musí být projevy účastníků na téže listině.

Písemná forma právního úkonu tedy předpokládá existenci dvou náležitostí, a to písemnosti a podpisu. Písemnost spočívá v tom, že projev vůle (právní úkon) jednajícího subjektu zahrnuje všechny podstatné náležitosti zachycené v písemném textu listiny (právně významný je pouze ten projev vůle jednajícího, který je vyjádřen v písemném textu; proto eventuelní záměry jednajícího v písemném textu nevyjádřené jsou právně bezvýznamné). Písemný projev musí být zároveň podepsán, tj. je platný až po podpisu jednající osoby (srov. Jehlička, O., Švestka, J., Škárová, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 8. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 206).

V posuzované věci obsahuje předmětná smlouva o postoupení pohledávek ze dne 15. 2. 2000 označení postupitele i postupníka uvedením jejich obchodní firmy, právní formy, sídla, identifikačního čísla a také bankovního spojení obou účastníků smlouvy označením peněžního ústavu a čísla účtu. Současně není sporu o tom, že smlouva o postoupení pohledávek byla

oběma smluvními stranami podepsána s tím, že ze samotného podpisu nelze dovodit jméno a příjmení fyzické osoby, která tak učinila.

Z výše uvedeného vyplývá, že z ustanovení § 40 a 46 obč. zák. nevyplývá požadavek, aby z hlediska naplnění písemné formy právního úkonu bylo ve smlouvě uvedeno jméno a příjmení osoby jednající jménem právnické osoby, jak nesprávně dovedil odvolací soud v projednávaném případě. Tento právní závěr odvolacího soudu je současně v rozporu s rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2007, sp. zn. 29 Odo 965/2006, ve kterém odvolací soud dospěl v jiném obdobném případě, v němž byla posuzována platnost kupní smlouvy o převodu nemovitostí uzavřené mezi právníckými osobami, k závěru, že skutečnost, že ve smlouvě, pro kterou zákon vyžaduje písemnou formu, nejsou uvedena jména a příjmení osob, které ji za smluvní strany podepsaly, resp. tyto podpisy jsou nečitelné, není důvodem neplatnosti smlouvy pro nedostatek písemné formy. Posouzení, zda osoba, která jménem právnické osoby písemný právní úkon učinila, byla k tomuto oprávněna, pak není otázkou dodržení písemné formy právního úkonu, nýbrž posouzením, zda je příslušná právnická osoba takovým právním úkonem vázána či nikoliv.

98. Písemná forma právního úkonu a převod nemovitosti, plná moc a geometrický plán

§ 39, 40 obč. zák.

Platné právo nevyžaduje, aby plná moc byla součástí kupní smlouvy ohledně nemovitosti. Ani její nepředložení s návrhem na vklad do katastru nemovitostí není důvodem k jeho zamítnutí; katastrální úřad je nejprve povinen vy-

zvat navrhovatele k doplnění plné moci. To, že plná moc nebyla pevně spojena s kupní smlouvou, nečiní smlouvu neplatnou. Platné právo též nevyžaduje, aby geometrický plán byl nedílnou součástí kupní smlouvy o převodu pozemků, které byly tímto plánem nově vytvořeny; zákon pouze stanoví, aby geometrický plán byl katastrálnímu úřadu předložen spolu s návrhem na vklad a dalšími listinami, podle nichž má být proveden zápis do katastru.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 11. 2008, sp. zn. 30 Cdo 3382/2007
SoRo 5/09, s. 180

Odůvodnění:

Podle § 40 obč. zák. je právní úkon neplatný, nebyl-li učiněn ve formě, kterou vyžaduje zákon. Podle § 46 odst. 1 obč. zák. písemnou formu musí mít smlouvy o převodech nemovitostí, jakož i jiné smlouvy, pro něž to vyžaduje zákon nebo dohoda účastníků. Podle odstavce 2 tohoto ustanovení pro uzavření smlouvy písemnou formou stačí, dojde-li k písemnému návrhu a k jeho písemnému přijetí. Jde-li o smlouvu o převodu nemovitosti, musí být projevy účastníků na téže listině.

Podle § 31 odst. 1 obč. zák. při právním úkonu je možné dát se zastoupit fyzickou nebo právnickou osobou. Zmocnitel udělí za tímto účelem plnou moc zmocněnci, v níž musí být uveden rozsah zmocňovací oprávnění. Podle odst. 4 tohoto ustanovení je-li třeba, aby právní úkon byl učiněn v písemné formě, musí být plná moc udělena písemně. Písemně musí být plná moc udělena i tehdy, netýká-li se jen určitého právního úkonu.

Podle § 32 odst. 1 obč. zák. nevyplývá-li z právního úkonu, že někdo jedná za někoho jiného, platí, že jedná vlastním jmé-

nem. Jedná-li zmocněnec jménem zmocnitele v mezích oprávnění zastupovat, vzniknou tím práva a povinnosti přímo zmocniteli.

Plná moc může být všeobecná (generální), která opravňuje zmocněnce ke všem úkonům kromě těch, jež vyžadují zvláštní plnou moc, anebo zvláštní (speciální), která je omezena jen na určitý právní úkon (na jeden, či více), popřípadě na určitý druh právních úkonů. Kromě případů, kdy zákon výslovně požaduje speciální plnou moc k určitému právnímu úkonu (např. k odmítnutí dědictví), je věcí zmocnitele, zda ke každému právnímu úkonu, jenž má být učiněn v jeho zastoupení, vystaví zmocněnci zvláštní plnou moc, či zda mu udělí tzv. všeobecnou plnou moc. Má-li být rozsah zmocněncova oprávnění jednat za zmocnitele nějakým způsobem omezen, musí být toto omezení výslovně vyjádřeno v plné moci. Jestliže plná moc žádná omezení nevykazuje, jde o plnou moc neomezenou. V každém případě musí být z plné moci zřejmý rozsah oprávnění zmocněnce. Rozhodující je proto obsah plné moci.

Zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, v § 4 stanoví, co musí být přílohou návrhu na zahájení řízení o povolení vkladu, přičemž pod bodem b) uvádí plnou moc, je-li účastník řízení zastoupen zmocněncem.

V posuzované věci bylo zjištěno, že předseda představenstva první žalované udělil dne 30. 6. 2002 A. N. písemnou plnou moc, kterou jej zmocnil „k zastupování této společnosti při veškerých jednáních a právních úkonech, včetně podpisu souvisejících listin činěných jménem a v její prospěch“, přičemž podpis zmocnitele na této plné moci byl ověřen notářem dne 21. 9. 2000. Ze smlouvy označené jako „smlouva kupní a o zřízení věcného bř-

mene“, uzavřené dne 4. 6. 2001, vyplývá, že jako prodávající jsou v ní označeni žalobkyně a druhý žalovaný a jako kupující obchodní firma C. G. a. s., zastoupená zmocněncem A. N.; takto byla smlouva všemi účastníky podepsána, k návrhu na vklad byla připojena plná moc, která má písemnou formu a vyhovuje tak požadavku § 31 odst. 4 obč. zák. na plnou moc k právnímu úkonu, který musí mít písemnou formu. Po obsahové stránce je nepochybné, že plná moc byla udělena A. N. též k tomu, aby podepsal smlouvu týkající se koupě nemovitostí kupující, včetně ujednání o výši kupní ceny. Plná moc je proto v souladu s příslušnými ustanoveními právních předpisů tak, jak jsou shora citovány.

Ustanovení § 40, § 46 obč. zák. ani jiný právní předpis nevyžadují výslovně, aby plná moc byla součástí kupní smlouvy. Protože se navíc podle § 4 odst. 4 zákona č. 265/1992 Sb. připojuje k návrhu, nikoliv ke smlouvě, nemohlo by být ani její případné nepředložení k návrhu na vklad bez dalšího důvodem k jeho zamítnutí. Katastrální úřad by byl nejprve povinen vyzvat navrhovatele k doplnění plné moci. Ze spisu katastrálního úřadu však vyplývá, že v daném případě byla plná moc k návrhu doložena. Odvolacímu soudu proto nelze vytýkat nesprávné právní posouzení věci, jestliže dovodil, že písemná plná moc udělená zmocněnci A. N., splňovala náležitosti uvedené v § 31 odst. 4 obč. zák. a byť nebyla pevně spojena s předmětnou smlouvou, nečiní to tuto smlouvu neplatnou, neboť z jejího obsahu je jednoznačně zřejmé, že ji za první žalovanou uzavřel na základě hmotněprávní plné moci zástupce (§ 31 odst. 1 obč. zák.) a že tak činil jako zástupce (§ 32 odst. 1 obč. zák.).

Podle § 19 odst. 1 zákona č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), geometrický plán je neoddělitelnou součástí listin, podle nichž

má být proveden zápis do katastru, je-li třeba předmět zápisu zobrazit do katastrální mapy.

Ani další námitka dovolatelky není v dané věci způsobilá přípustnost dovolání podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. založit, neboť ustanovení § 40, § 46 obč. zák. ani jiný právní předpis nevyžadují výslovně, aby geometrický plán byl nedílnou součástí kupní smlouvy o převodu pozemků, které byly tímto plánem nově vytvořeny; zákon pouze stanoví, aby geometrický plán byl katastrálnímu úřadu předložen spolu s návrhem na vklad a dalšími listinami, podle nichž má být proveden zápis do katastru.

99. Relativní neplatnost právního úkonu

§ 40a obč. zák.

Dokud se osoba dotčená právním úkonem nedovolá jeho neplatnosti, je třeba na tento úkon pohlížet jako na platný.

R 50/85

Z odůvodnění:

Dokud se osoba dotčená právním úkonem nedovolá jeho neplatnosti, je třeba na tento úkon pohlížet jako na platný, se všemi důsledky z toho vyplývajícími.

K tomu, aby nastaly účinky relativní neplatnosti právního úkonu, postačí i mimosoudní oznámení osoby dotčené právním úkonem, že se dovolává jeho neplatnosti, nevyžaduje se tedy rozhodnutí o neplatnosti úkonu soudem. Pouze tehdy, popírá-li druhý účastník uplatněný důvod relativní neplatnosti právního úkonu, je namístě, aby se oprávněný dovolával soudní ochrany. Nelze vyloučit ani to, aby se oprávněný

dovolával relativní neplatnosti v občanském soudním řízení protinávrhem, případně námitkou ve formě obrany proti právu uplatněnému některým z účastníků.

Účinky neplatnosti nastávají až okamžikem, kdy projev oprávněného došel druhému účastníkovi, popřípadě ostatním účastníkům právního úkonu.

100. Relativní neplatnost právního úkonu

§ 40a, § 145 odst. 1 obč. zák.

I. Relativní neplatnosti právního úkonu vymezené v ustanovení § 40a obč. zák. není zapotřebí dovolávat se v samostatném soudním sporu. Postačí, když ten, kdo je takovým právním úkonem dotčen a kdo ji přitom nezpůsobil, se relativní neplatnosti dovolal mimosoudně projevem adresovaným účastníkům právního úkonu.

II. Otázku relativní neplatnosti právního úkonu lze řešit v soudním řízení jako otázku předběžnou.

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 7. 12. 1994, sp. zn. 14 Co 512/94

SoRo 6/96, s. 157

Z odůvodnění:

I když ani krajský soud se nezabýval otázkou relativní neplatnosti z hlediska ustanovení § 145 odst. 1 obč. zák., lze konstatovat, že i současnou soudní praxi usměrňuje rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky R 22/83. To vycházelo z názoru, že z hlediska manželů jako kupujících není kupní smlouva právním úkonem, který se týká společné věci, neboť koupená věc se teprve smlouvou získává. Kupující manžel

proto nepotřebuje ani tehdy, nejde-li o běžnou záležitost, souhlas druhého manžela k platnosti kupní smlouvy. Z kupní smlouvy je oprávněn a zavázán pouze on sám. Zaplacení kupní ceny je jen realizací závazku z kupní smlouvy kupujícího vůči prodávajícímu. Proto skutečnost, že na zaplacení kupní ceny bylo použito společných peněz bez souhlasu druhého manžela, nečiní kupní smlouvu neplatnou ve smyslu § 40a obč. zák.

Již v době svého vzniku měl tento výklad ustanovení § 145 odst. 1 obč. zák. četné odpůrce. Ti vytýkali tomuto právnímu názoru nepřípustné oddělování placení kupní ceny a nabytí věci u kupní smlouvy jako synallagmatického závazku, kde dohoda o předmětu koupě a kupní ceně tvoří základní a navzájem neoddělitelné náležitosti. Základem právního názoru publikovaného pod R 22/83 byla nepochybná snaha zajistit právní jistotu a ochránit dobrou víru obchodních organizací. Tento motiv nepochybně indikuje i současné výklady ustanovení § 145 obč. zák. a i současnou soudní praxi (viz rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích 7 Co 1877/93). Kromě oprávněných námitek teoretického charakteru výše uvedených proti právnímu názoru publikovanému pod R 22/83, však v současné době přistupuje i novela ustanovení § 40a obč. zák., která omezila okruh osob, které se mohou dovolat relativní neplatnosti s vyloučením toho, kdo relativní neplatnost sám způsobil. Tato novela tak posílila právní jistotu obchodních a jiných subjektů při uzavírání právních úkonů jedním z manželů a tím částečně eliminovala motivy, které byly základem právního názoru publikovaného pod R 22/83.

Dále se naskytá otázka, zda znění ustanovení § 145 odst. 1 obč. zák. odpovídá takové řešení, kdy jinému právnímu režimu podléhá nabývání věci do bezpodílového spoluvlastnictví a jiný právní režim spravuje

zcižování věci z bezpodílového spoluvlastnictví, když vždy se jedná o transformaci majetku náležejícího do bezpodílového spoluvlastnictví. V této souvislosti je pak nutné poukázat na ustanovení § 143 obč. zák., které jako pravidlo stanoví, že za trvání manželství manželé nabývají až na výjimky zákonem stanovené (§ 143 a § 143a obč. zák.) věci do bezpodílového spoluvlastnictví. I některé z těchto právních úvah vedly Krajský soud v Hradci Králové ve věci sp. zn. 15 Co 570/94 k závěru, že manželka se může dovolat relativní neplatnosti kupní smlouvy, kde nevystupovala jako účastnice, kterou má být do bezpodílového spoluvlastnictví získána věc nikoliv nepatrné hodnoty, resp. za cenu podstatného významu z hlediska rozsahu a výše majetku náležejícího do bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

Právní názor publikovaný pod R 22/83 krajský soud považoval tak za překonaný, a to i s ohledem na to, že manžel, který není účastníkem kupní smlouvy, je třeba poskytnout minimální právní ochranu ve formě námítky dle § 40a obč. zák. při každé transformaci majetku náležejícího do bezpodílového spoluvlastnictví. Riziko prodávajících subjektů považoval vzhledem k novele § 40a obč. zák. za přiměřené a odpovídající ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák.

101. Relativní neplatnost právního úkonu

§ 40a obč. zák.

Právní účinky dovolání se relativní neplatnosti (§ 40a obč. zák.) nastávají dojitím tohoto projevu vůle všem subjektům relativně neplatného právního úkonu.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 1997, sp. zn. 2 Cdon 130/96
PrRo 4/98, s. 182

Z odůvodnění:

Dovolání nelze odepřít jistou důvodnost, pokud se v něm namítá, že v řízení nebylo postaveno najisto, že byt byl žalovanému přidělen dne 25. 9. 1989. Toto datum je jako den rozhodnutí představenstva družstva o přidělení bytu uvedeno v dohodě o odevzdání a převzetí bytu ze dne 9. 10. 1989; jiné důkazy, s nimiž se odvolací soud nevyrovnal, však toto datum zpochybňují. Ve zprávě SBD S. H. (č. 1. 6 spisu) se uvádí, že byt byl žalovanému přidělen dne 9. 10. 1989. Předseda SBD S. H. J. Š. jako svědek uvedl, že pravděpodobně neexistuje doklad o rozhodnutí představenstva SBD o přidělení bytu žalovanému; současně předložil soudu žádost JZD V. P. ze dne 29. 9. 1989, adresovanou SBD S. H. Z ní se podává, že představenstvo JZD projednalo dne 25. 9. 1989 žádost žalovaného o přidělení bytu, a proto žádá představenstvo SBD S. o přidělení bytu žalovanému. Tento přípis ze dne 29. 9. 1989 je též označen razítkem a datem 3. 10. 1989. Tyto důkazy však provedl pouze soud prvního stupně, odvolací soud je pak ani neopakoval, ani je nezhodnotil dle ustanovení § 132 o. s. ř., posléze však rozhodl na základě jiného skutkového stavu než soud prvního stupně.

Dovolání však přesto nelze vyhovět ani v případě, že by právo na přidělení družstevního bytu (§ 154 odst. 2 obč. zák., ve znění před 1. 1. 1992) vzniklo až za trvání manželství účastníků, a že by proto právo společného nájmu bytu nezaniklo jejich rozvodem, jehož právní moc nastala dne 30. 1. 1992 (§ 705 odst. 2 věta druhá obč. zák., v platném znění). V odvolacím řízení totiž vzal soud za prokázáno, že žalovaný převedl dohodu za prokázáno, že žalovaný převedl dohodu ze dne 4. 2. 1993, schválenou představenstvem SBD S. H. dne 4. 3. 1993, členská práva a povinnosti včetně práva nájmu k předmětnému bytu na M. L. (dovolání nezpochybňuje správnost těchto skutkových zjištění, ale toliko

platnost zmíněné dohody). Vzhledem k tomu, že tak učinil bez souhlasu žalobkyně, je dohoda postižena vadou, která má za následek relativní neplatnost právního úkonu (§ 40a obč. zák., § 145 odst. 1 obč. zák.). Odvolací soud pak dospěl k závěru, že žalobkyně se relativní neplatnosti nedovolala, a že je proto třeba vycházet z toho, že jde o platný úkon.

Žalovaná v dovolání namítla, že se relativní neplatnosti dohody dovolala okamžikem doručení žaloby žalovanému. Právní účinky dovolání se relativní neplatnosti právního úkonu však nastávají dojitím projevů vůle všem subjektům neplatného právního úkonu. V dané věci však žalobkyně ne tvrdí a ani z obsahu spisu nevyplývá, že by se neplatnosti dovolala vůči M. L. jako druhému účastníku smlouvy o převodu členských práv. Proto ani v případě, že by doručení žaloby žalovanému v dané věci bylo skutečně možno posoudit jako dovolání se relativní neplatnosti oné dohody vůči jednomu z jejích účastníků, nenastaly by účinky tohoto právního úkonu a na předmětnou dohodu je tudíž nadále třeba pohlížet jako na platnou. Proto byl správný závěr odvolacího soudu, že právo společného nájmu družstevního bytu manžely nemohlo po účinnosti předmětné dohody existovat, a žalobě na jeho zrušení proto nelze vyhovět, a věcně správné je i jeho rozhodnutí.

102. Relativní neplatnost právního úkonu

§ 40a obč. zák.

Dovolání se relativní neplatnosti je právním úkonem. Projev vůle, kterým se účastník relativní neplatnosti dovolává, musí vyjadřovat jak skutečnost, že jde o uplatnění relativní neplatnosti, tak i vadu právního úkonu, která v dané věci jeho relativní neplatnost způsobila.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 1998, sp. zn. 26 Cdo 1336/98
SR 1/99, s. 12

Z odůvodnění:

V první řadě je třeba se zabývat otázkou, zda odvolací soud pochybil, když prohlášení žalobkyně B) o tom, že nájemní smlouvu nepodepsala proto, že s ní nesouhlasila, nepovažoval za vznesení námitky relativní neplatnosti této smlouvy. Jde-li o důvod neplatnosti právního úkonu podle ustanovení § 49a, 140, § 145 odst. 1, § 479, 589, § 701 odst. 1 a § 775 obč. zák., považuje se právní úkon za platný, pokud se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti právního úkonu nedovolá. Neplatnosti se nemůže dovolávat ten, kdo jí sám způsobil (§ 40a obč. zák.).

Dovolání se relativní neplatnosti je právním úkonem, který směřuje k uplatnění neplatnosti vadného právního úkonu. Projev vůle, jímž se účastník právního vztahu relativní neplatnosti dovolává, musí vyjadřovat jak skutečnost, že jde o uplatnění relativní neplatnosti, tak i vadu právního úkonu, která má v dané věci relativní neplatnost za následek. Zákon totiž ponechává uplatnění relativní neplatnosti na vůli osoby vadným právním úkonem dotčené; proto ani skutečnost, že tato osoba si je vady právního úkonu vědoma a v soudním řízení na ni upozorní, ještě neznamená, že se relativní neplatnosti dovolává.

Proto v případě, že právní úkon je postižen vadou spočívající v tom, že právní úkon ohledně záležitosti nikoliv běžné, týkající se společné věci učinil jen jeden z manželů (§ 145 odst. 1 obč. zák.), nelze považovat vyjádření opomenutého manžela, že s právním úkonem (smlouvou) nesouhlasil a proto smlouvu neuzavřel, za dovolání se relativní neplatnosti. Lze též připomenout, že skutečnost, že s nájemní

smlouvou nesouhlasila, uvedla žalobkyně B) jen k dotazu soudu, a to v době, kdy se žalobci domáhali přivolení soudu k výpovědi z nájmu bytu a neplatnost nájemní smlouvy neuplatňovali. Proto s tvrzením dovolatelů, že odvolací soud pochybil, když takové prohlášení žalobkyně B) nepovažoval za dovolání se relativní neplatnosti, se dovolací soud neztotožňuje.

103. Relativní neplatnost právního úkonu

§ 40a, § 41 a § 49a obč. zák.
 § 23 zák. č. 72/1994 Sb.

I. Žalobce – právnická osoba – se nemůže domáhat relativní neplatnosti smlouvy o převodu družstevního bytu do vlastnictví žalovaných z důvodu omylu o zaplacení ceny bytu, pokud se informace o tom, že žalovaní nezaplatili celý členský vklad, vinou nedostatečné vnitřní organizace žalobce, nedostala k osobám uzavírajícím za žalobce smlouvu.

II. Pokud jeden z manželů (žalovaná) nesplňoval všechny předpoklady pro převod bytu do společného jmění manželů podle zák. o vlastnictví bytů, je smlouva o převodu družstevního bytu neplatná nejen v té části, která se týká žalované, ale je neplatná celá.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 2. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1865/2000
C 245 – Soubor

Z odůvodnění:

Uzavření smlouvy o převodu bytové jednotky do vlastnictví nájemce – člena družstva je hmotněprávním úkonem, který musí splňovat obecné náležitosti právního úkonu dle občanského zákoníku a dále pak i speciální předpoklady uvedené v usta-

novení § 23 a 24 zákona č. 172/1994 Sb. Podle citovaných ustanovení je družstvo povinno uzavřít smlouvu o převodu bytu s fyzickou osobou – členem družstva, která je nájemcem bytu a která vyzvala družstvo k uzavření smlouvy. Jak jednoznačně vyplynulo z důkazů provedených soudem prvního stupně, které nebyly v průběhu řízení žádným z účastníků zpochybněny, dovolatel všechny podmínky ke dni uzavření smlouvy splnil, a byl tudíž osobou oprávněnou dle citovaného zákona. Podle ustanovení § 704 obč. zák., stal-li se některý z manželů nájemcem bytu před uzavřením manželství, vznikne oběma manželům společný nájem bytu uzavřením manželství. Totéž platí, vzniklo-li před uzavřením manželství některému z manželů právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu. Z těchto skutečností odvolací soud správně dovodil, že dovolatelka všechny zákonné podmínky nesplnila, neboť jak vyplynulo z provedených důkazů, dovolatel se stal členem družstva a nájemcem bytu dne 22. 2. 1994, tedy ještě před uzavřením sňatku, k čemuž došlo dne 17. 6. 1995. Smlouva o převodu družstevního bytu byla uzavřena dne 11. 6. 1997. Na základě sňatku vznikl dovolatelům, jako manželům, společný nájem bytu, ovšem nevzniklo jejich společné členství v družstvu ve smyslu ustanovení § 704 obč. zák. Dovolací důvod dle ustanovení § 241 odst. 3 písm. c) o. s. ř. tedy dovolací soud v přezkoumávané věci neshledal.

Při zkoumání právního posouzení věci je dovolací soud povinen vycházet ze skutkových zjištění soudu odvolacího. V předmětné věci odvolací soud správně vycházel z již citovaného § 704 obč. zák., z § 143 a násl. obč. zák. o společném jmění manželů a z § 41 obč. zák. o částečné neplatnosti právního úkonu, a na základě těchto ustanovení dospěl k výše uvedenému, zcela správnému závěru, že neplatnost smlouvy v té části, která se týká dovolatelky, je

obsahově neoddělitelná od části týkající se dovolatele, a proto je smlouva absolutně neplatná v celém rozsahu. Společné jmění manželů je speciální institut občanského práva, zcela odlišný od institutu podílového spoluvlastnictví, jedná se o společný majetek a závazky manželů, které od sebe nelze oddělit. Podle ustanovení § 41 obč. zák. je možné, aby se neplatnost právního úkonu vztahovala pouze na jeho část, ovšem pouze v případě, že tuto část lze oddělit od ostatního obsahu. Dovolatelé se ve svém dovolání nesprávně odvolávali na § 703 obč. zák., podle něhož podmínkou pro vznik společného nájmu bytu a společného členství manželů k družstvu je vznik práva na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu jednomu z manželů za trvání manželství, což se v daném případě prokazatelně nestalo. V předmětné věci není rozhodné, co obsahují stanovy družstva, neboť § 703 a 704 obč. zák. jsou ustanoveními kogentními, od nichž se nelze odchýlit, odlišná úprava ve stanovách družstva by proto byla neplatná. Odvolací soud se navíc zabýval i otázkou nesplacení členského podílu dovolatelem a dospěl dle názoru dovolacího soudu ke správnému závěru, že dovolatelé svoji povinnost splatit zbylou část členského podílu vůči žalobci nesplnili, ovšem žalobce se relativní neplatnosti předmětné smlouvy dovolat nemůže, neboť v době uzavírání předmětné smlouvy měl ve své sféře informaci o nedoplatku členského podílu dovolatelů, i když se tato informace nedostala k osobám, které předmětnou smlouvu uzavíraly.

104. Relativní neplatnost právního úkonu

§ 40a, § 145 odst. 1 a § 630 obč. zák.

I. Právní účinky dovolání se neplatnosti převodu spoluvlastnického podílu

pro nedodržení předkupního práva podílového spoluvlastníka nastávají okamžikem, kdy projev vůle dotčeného spoluvlastníka, jímž se dovolává tohoto důvodu, dojde převodci i nabyvateli převedeného podílu.

II. Není významné, zda se dovolávající spoluvlastník mylně domnívá, že takto uplatněná neplatnost je neplatností absolutní, ač jde o neplatnost relativní. Podstatné je, že namítá neplatnost převodu spoluvlastnického podílu z důvodu nerespektování jeho předkupního práva.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2474/2000
SoRo 1/02, s. 12

Z odůvodnění:

Otázkou, zda vklad spoluvlastnického podílu do obchodní společnosti je převodem ve smyslu § 140 obč. zák., se Nejvyšší soud zabýval v rozhodnutí publikovaném v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, svazek 5, pod C 455, podle kterého „smlouva uzavřená mezi společníkem obchodní společnosti a touto obchodní společností, kterou se uskutečňuje vklad spoluvlastnického podílu k nemovitosti do obchodní společnosti, je převodem spoluvlastnického podílu ve smyslu § 140 obč. zák. Vloží-li spoluvlastník – společník obchodní společnosti svůj spoluvlastnický podíl k nemovitosti do společnosti s ručením omezeným, aniž by spoluvlastnický podíl nabídl k odkoupení ostatním spoluvlastníkům, porušil svou právní povinnost, která mu vyplývá z předkupního práva ostatních spoluvlastníků.“

Pokud tedy první žalovaná vložila část svého spoluvlastnického podílu k označeným nemovitostem do společnosti druhé žalované, aniž ji nabídla k odkoupení ža-

lobkyni, porušila svou povinnost vyplývající z předkupního práva podle § 140 obč. zák. Žalobkyně se neplatnosti tohoto právního úkonu dovolala, proto jde o právní úkon relativně neplatný podle § 40a obč. zák.

Relativní neplatnost převodu spoluvlastnického podílu z důvodu uvedeného v § 140 obč. zák. je uplatněna tím, že se dotčený spoluvlastník dovolá tohoto důvodu u převodce i nabyvatele. Právní účinky dovolání se této neplatnosti nastávají okamžikem, kdy tento projev vůle dojde všem subjektům relativně neplatného právního úkonu, což se v daném případě stalo doručením žaloby žalovaným. Není významné, zda se dotčený spoluvlastník mylně domnívá, že takto namítaná neplatnost je neplatností absolutní, ač jde podle § 40a obč. zák. o neplatnost relativní. Podstatné je, že namítá neplatnost převodu spoluvlastnického podílu s uvedením důvodu, že nebylo respektováno jeho předkupní právo. V daném případě se žalobkyně již v žalobě uplatněným žalobním návrhem (tzv. petit) domáhala jednoznačně vyslovení neplatnosti sporného převodu spoluvlastnického podílu ve vztahu k oběma stranám převodu s jasným uvedením jeho vady (pominutí jejího předkupního práva původní spoluvlastníci). Tím je formální uplatnění námítky relativní neplatnosti sporného právního úkonu jednoznačně vyjádřeno, přičemž o jejím včasném doručení příslušným adresátům není sporu.

105. Relativní neplatnost právního úkonu; vrácení daru

§ 40a, § 145 odst. 1 a § 630 obč. zák.

Pokud jen jeden z manželů bez souhlasu druhého vyzval obdarovaného, aby vrátil nemovitosti darované mu oběma manžely z jejich bezpodílového spolu-

vlastnictví, protože se k němu obdarovaný choval tak, že tím hrubě porušil dobré mravy, je taková výzva k vrácení daru relativně neplatným právním úkonem.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2731/2000
PrRo 4/02, s. 183

Z odůvodnění:

Podle § 145 odst. 1 obč. zák. běžné záležitosti týkající se společných věcí může vyřizovat každý z manželů. V ostatních záležitostech je třeba souhlasu obou manželů; jinak je právní úkon neplatný.

Podle § 40a odst. 1 věty první obč. zák., jde-li o důvod neplatnosti právního úkonu podle ustanovení (mimo jiných) § 145 odst. 1 obč. zák., považuje se právní úkon za platný, pokud se ten, kdo je takovým právním úkonem dotčen, neplatnosti právního úkonu nedovolá.

Dovolací soud nepochybuje o tom, že stejně jako darování nemovitosti patřící do bezpodílového spoluvlastnictví manželů není (nebylo) běžnou záležitostí ve smyslu § 145 odst. 1 obč. zák., není jí ani výzva k vrácení nemovitosti darované manžely, jejímž náležitým uplatněním se s účinky *ex nunc* obnovuje spoluvlastnictví manželů k nemovitosti. Tato výzva není právním úkonem, kterým má být věc teprve získána do bezpodílového spoluvlastnictví, jako je tomu v případě koupě věci. Naopak ji lze spíše přirovnat k jinému jednostrannému právnímu úkonu – odstoupení od smlouvy, kdy obdobně vzniká povinnost vrátit plnění ze zrušeného právního úkonu. K výzvě obdarovanému, aby vrátil nemovitosti darované mu z bezpodílového spoluvlastnictví oběma manžely, potřebuje tedy vyzývající manžel souhlas druhého z manželů. Potud lze právní posouzení věci odvolacím soudem považovat za správné.

Pokud však takový úkon učinil jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, šlo o relativně neplatný právní úkon podle § 40a odst. 1 obč. zák. Podstata relativní neplatnosti právního úkonu spočívá v tom, že se považuje za platný, pokud se ten, na jehož ochranu je relativní neplatnost stanovena, neplatnosti právního úkonu nedovolal. V případě relativní neplatnosti právního úkonu podle § 145 odst. 1 obč. zák. se této neplatnosti může dovolat vždy manžel, který k právnímu úkonu druhého manžela v neběžné záležitosti nedal souhlas, a jde-li o výzvu k vrácení daru, také adresát tohoto právního úkonu, tj. obdarovaný. Podle rozhodnutí Nejvyššího soudu, publikovaného v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, vydávaného nakladatelstvím C. H. Beck, pod C 363, „aby nastaly účinky relativní neplatnosti právního úkonu, je postačující i mimosoudní oznámení osoby úkonem dotčené, že se dovolává této neplatnosti (srov. R 50/85); vždy se však musí jednat o výslovný projev účastníka, z něhož vyplývá jeho vůle se neplatnosti smlouvy dovolat“. V této souvislosti lze také odkázat na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 1999, sp. zn. 24 Cdo 192/98, publikovaný v časopise Právní rozhledy, 1999, č. 10. Totéž platí i pro jednostranný právní úkon.

Odvolací soud při rozhodování vycházel ze skutkového zjištění soudu prvního stupně, že žalobce vyzval žalovaného k vrácení daru dopisem ze 6. 3. 1997, který byl žalovanému doručen nejpozději 12. 3. 1997, aniž s touto výzvou souhlasila manželka žalobce E. R., popřípadě aniž ona sama výzvu k vrácení daru učinila. Za tohoto stavu s ohledem na výše uvedené šlo ze strany žalobce o právní úkon relativně neplatný, na který je třeba pohlížet jako na platný právní úkon, pokud se žalovaný nebo E. R. relativní neplatnosti tohoto právního úkonu nedovolali. Otázkou, zda žalovaný nebo E. R. se platně dovolali relativní ne-

platnosti právního úkonu žalobce, se soudy obou stupňů nezabývaly. Přitom vyřešení této právní otázky je zásadním předpokladem posouzení opodstatněnosti žaloby.

106. Relativní neplatnost právního úkonu

§ 40a, 101, 140 obč. zák.

Právo dovolat se relativní neplatnosti kupní smlouvy z důvodu porušení zákonného předkupního práva podílového spoluvlastníka se promlčuje v obecné tříleté lhůtě. Promlčecí lhůta počíná běžet dnem, kdy došlo k uskutečnění právního úkonu, jímž nebylo předkupní právo respektováno, a to i v případě, kdy by k tomuto právnímu úkonu bylo ještě třeba úředního rozhodnutí.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2003, sp. zn. 32 Odo 568/2002
C 1844 – Soubor

Z odůvodnění:

Principiální otázkou po právní stránce zásadního významu v této věci – jak dovořil již odvolací soud – je otázka počátku běhu promlčecí doby pro uplatnění nároku spoluvlastníka na předkupní právo. To je také rozhodující námitka dovolatele. Odvolací soud správně zdůraznil, že obecná tříletá promlčecí doba, která podle § 101 obč. zák. běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé, počíná běžet objektivně. Předmětné právo (nárok) může být vykonáno, resp. uplatněno v den, kdy nárok dosáhl ve svém vývoji nejvyššího procesního stádia, jímž je právo (nárok) podat žalobu u soudu (tzv. *actio nata*). Toto právo není nijak odvislé od subjektivní vědomosti oprávněného subjektu o podstatě práva a o jeho výkonu (uplatnění).

V daném případě tudíž nárok uplatnit předkupní právo dospěl dne 1. 5. 1997, kdy byla uzavřena kupní smlouva, již bylo předkupní právo porušeno. Toto právo bylo porušeno již v okamžiku, kdy došlo ke vzniku právního úkonu (kupní smlouvy), neboť tehdy vznikl právní důvod (*titulus*), který je základem porušení předkupního práva. Okamžik, kdy došlo k porušení práva, nelze posouvat až do dne zápisu (vkladu) vlastnického práva do katastru nemovitostí, poněvadž se jedná již o *modus*, kterým se úředně završuje soukromoprávní úkon a jenž má právní význam pro převod vlastnického práva (nikoli pro právní úkon jako takový).

Z toho vyplývá, že ani v posuzovaném případě není důvod se odchýlit od konstantní judikatury o počátku běhu promlčecí lhůty (srov. zejména R 50/85). Tím je vyřešena předmětná sporná otázka zásadního právního významu.

Ke způsobu stanovení počátku a běhu promlčecí doby dovolací soud poznamenává, že dovolatel aplikuje nesprávně počítání času (§ 122 odst. 3 obč. zák.) na počátek promlčecí lhůty a nikoli na poslední den lhůty (tedy na konec promlčecí lhůty).

107. Relativní neplatnost právního úkonu

§ 40a obč. zák.

I. Dovolání se relativní neplatnosti je právním úkonem, který musí vyjadřovat jak skutečnost, že jde o uplatnění relativní neplatnosti, tak o vadu právního úkonu, která v dané věci jeho relativní neplatnost způsobila.

II. Skutečnost, že účastník uplatňuje relativní neplatnost, vyplývá již z toho, že z jeho žalobního tvrzení se podává, že

pro vadu právního úkonu, která má podle zákona za následek relativní neplatnost, nechce být účinky tohoto úkonu vázán.

III. Žalobní tvrzení lze vzhledem k jejich obsahu považovat za dovolání se relativní neplatnosti kupní smlouvy, byť žalobce označil žalobu jako „návrh na odstoupení od kupní smlouvy“.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2004, sp. zn. 32 Odo 722/2003
C 2883 – Soubor

Z odůvodnění:

Podle § 40a obč. zák., ve znění od 1. 1. 1992, jde-li o důvod neplatnosti právního úkonu podle ustanovení § 49a obč. zák., považuje se právní úkon za platný, pokud se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti právního úkonu nedovolá. Neplatnosti se nemůže dovolávat ten, kdo jí sám způsobil.

Dovolání se relativní neplatnosti je právním úkonem. Podle § 34 obč. zák. právní úkon je projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem spojují.

Projev vůle, kterým se účastník relativní neplatnosti dovolává, musí vyjadřovat jak skutečnost, že jde o uplatnění relativní neplatnosti, tak i vadu právního úkonu, která v dané věci jeho relativní neplatnost způsobila (srov. rozsudek Nejvyššího soudu z 22. 7. 1998, sp. zn. 26 Cdo 1336/98, publikovaný v časopise Soudní rozhledy č. 1/1999). Přitom skutečnost, že účastník uplatňuje relativní neplatnost, vyplývá již z toho, že z jeho žalobního tvrzení se podává, že pro vadu právního úkonu, která má podle zákona za následek relativní neplatnost, nechce být účinky tohoto

úkonu vázán (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu z 15. 7. 1999, sp. zn. 24 Cdo 192/98, publikovaný v časopise Právní rozhledy č. 10/1999 a rozsudek Nejvyššího soudu z 28. 4. 2002, sp. zn. 33 Cdo 1171/2002).

V dané věci bylo z žaloby zřejmé, že žalobkyně nechce být předmětnou kupní smlouvou vázána, protože ji uzavřela v omylu, když vycházela ze skutečnosti, že prodávaný autobus má vlastnosti, o nichž byla prodávajícím ujištěna, a poté zjistila, že jí nebyly sděleny pravdivé skutečnosti (vlastnosti) předmětu prodeje. Z ustálené judikatury (srov. např. Soudní judikatura 4/98 a 119/98) vyplývá, že k nutným obsahovým náležitostem žaloby patří vylíčení rozhodujících skutečností (srov. § 79 odst. 1 o. s. ř.), tedy údajů nezbytných k tomu, aby bylo jasné, o čem má soud rozhodnout; z jejich souhrnu musí vyplynout, o jaký právní poměr žalobce svůj nárok opírá (právní důvod žaloby), není však třeba, aby žalobce sám tento právní důvod v žalobě výslovně uváděl. Soud totiž není vázán tím, jak žalobce uplatněné skutečnosti právně posuzuje. Odvolací soud tedy dospěl ke správnému závěru, že relativní neplatnost předmětné kupní smlouvy žalobkyně vůči žalovanému uplatnila doručením žaloby.

Namítá-li dovolatel, že označila-li žalobkyně výslovně své podání jako odstoupení od smlouvy, že nebylo třeba žádného výkladu právního úkonu, je jeho názor nesprávný, neboť ve smyslu § 34 obč. zák. není rozhodující, jak účastník právní úkon označil, nýbrž je rozhodující, k jakému projevu vůle ve skutečnosti jeho úkon směřoval.

108. Relativní neplatnost právního úkonu

§ 40a, § 39 obč. zák.

Smlouva, při jejímž uzavření jeden z účastníků úmyslně předstíral určitou vůli se záměrem vyvolat u druhého účastníka omyl nebo využít jeho omylu k protiprávnímu obohacení, není absolutně neplatná pro nedostatek vážnosti projevu vůle nebo pro rozpor se zákonem. Důsledkem jednání v omylu je její relativní neplatnost, již se může dovolat pouze druhý účastník smlouvy.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2006, sp. zn. 21 Cdo 826/2005.
PrRo 11/08, s. 416

Z odůvodnění:

V projednávané věci bylo z hlediska skutkového stavu věci zjištěno (správnost skutkových zjištění soudů přezkumu dovolacího soudu nepodléhá – srov. § 241a odst. 2 a § 242 odst. 3 o. s. ř.), že Z. Š. [právní předchůdce žalované 1]) uzavřel dne 23. 2. 1996 se žalovaným 3) smlouvu o půjčce, podle které se zavázal poskytnout dlužníku půjčku ve výši 6 200 000 Kč a v níž se žalovaný 3) zavázal půjčku vrátit do 23. 2. 1997 s 5% úrokem; na základě této smlouvy Z. Š. vyplatil žalovanému 3) [převodem na jeho účet] částku 5 000 000 Kč a žalovaný 3) dne 23. 2. 1996 podepsal příjmový doklad č. 10/96, v němž potvrdil převzetí částky 1 200 000 Kč v hotovosti jako půjčky od Z. Š. [podle zjištění soudu prvního stupně však žalovaný 3) částku 1 200 000 Kč ve skutečnosti neobdržel a příjmový doklad měl „pouze garantovat vyšší dohodnutého úroku“]. Žalovaný 3) půjčku nevrátil a pravomocným rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 17. 6. 1998 sp. zn. 45 T 13/98 „ve spojení“ s rozsudkem Vrchního soudu v Praze

ze dne 16. 11. 1998 sp. zn. 6 To 81/98 byl uznán vinným spácháním trestného činu podvodu podle ustanovení § 250 odst. 1 a 4 trestního zákona, jehož se dopustil mimo jiné tím, že dne 23. 2. 1996 uzavřel smlouvu o půjčce s poškozeným Z. Š., na částku 6 200 000 Kč s příslibem 5% úroku s tím, že se obžalovaný zavázal vrátit půjčku zpět poškozenému Z. Š. do 23. 2. 1997, zároveň uzavřel obžalovaný s poškozeným zástavní smlouvu, ke které přistoupila i „firma“ D.E.M.S. s. r. o. se sídlem B., S. 86, kdy na základě této zástavní smlouvy bylo zřízeno zástavní právo na Katastrálním úřadu pro P – z. k parcelám č. 2917/7, 2917/19, 2917/20, 2917/27 a 2917/28, zapsané na listu vlastnictví č. 2563 pro obec Č., přičemž toto zástavní právo bylo zpochybněno právy třetích osob k předmětným nemovitostem, zároveň vystavil obžalovaný k zajištění pohledávky pana Š. dne 23. 2. 1996 směnku na částku 6 200 000 Kč, splatnou 23. 2. 1997, ačkoliv věděl, že nemá dostatek prostředků k úhradě dlužné částky takto získané, přičemž ze získaných finančních prostředků od poškozeného Z. Š. použil 1 500 000 Kč na stavbu v Č. a ve lhůtě splatnosti půjčku nevrátil a ani nemohl, a že tedy tímto jednáním „ke škodě cizího majetku sebe obohatil tím, že uvedl někoho v omyl a způsobil uvedeným činem škodu velkého rozsahu“.

Soud je v občanském soudním řízení vázán – jak správně dovodil odvolací soud – rozhodnutím příslušných orgánů o tom, že byl spáchán trestný čin a kdo ho spáchal (srov. § 135 odst. 1 o. s. ř.). Rozsah vázanosti soudu tímto rozhodnutím příslušného orgánu pak je dán tím, do jaké míry jsou znaky skutkové podstaty trestného činu zároveň okolnostmi významnými pro rozhodnutí soudu ve sporu nebo jiné právní věci v občanském soudním řízení.

Trestný čin podvodu podle ustanovení § 250 trestního zákona spáchá ten, kdo ke ško-

dě cizího majetku sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu.

V posuzovaném případě bylo pro rozhodnutí soudů ve věci mimo jiné významné řešení otázky, jaký má na platnost smlouvy o půjčce, kterou Z. Š. poskytl žalovanému 3), vliv okolnost, že žalovaný 3) byl pravomocně uznán vinným tím, že svým jednáním při uzavření smlouvy o půjčce ze dne 23. 2. 1996 „uvedl“ Z. Š. „v omyl“ a „ke škodě jeho majetku se obohatil“.

Soudy při řešení této otázky dospěly k závěru, že v případě podvodných jednání jde ze strany „odsouzeného“ účastníka smlouvy o úmyslnou neshodu mezi vůlí a projevem spočívající v předstírání určité vůle (o jednostrannou simulaci) za účelem dosažení toho, aby se na úkor druhého účastníka nebo třetí osoby nezákonně (protiprávně) obohatil, a že taková smlouva tedy trpí nejen tím, že neodráží skutečnou vůli tohoto účastníka, ale i tou vadou, že sjednáním smlouvy je sledováno nezákonné (protiprávní) obohacení. Smlouvy, k jejichž uzavření „podvodné jednání“ vedlo a jejichž skutečný účel tak určil účastník tímto způsobem jednající, jsou simulovanými právními úkony, které odporují zákonu (v tom, že vedly k protiprávnímu jednání) a které jsou proto neplatné nejen z důvodu nedostatku vážné vůle, ale také podle ustanovení § 39 obč. zák. pro rozpor se zákonem; je přitom nerozhodné, zda druhý účastník smlouvy při uzavření smlouvy jednal v dobré víře nebo zda o tomto důvodu neplatnosti věděl, popřípadě vědět musel. Uvedený právní názor zastávala dřívější judikatura soudů (srov. například Zhodnocení rozhodování soudů o odpovědnosti za neoprávněný majetkový prospěch se zaměřením na postih majetku z nepoctivých zdrojů, schváleného občanskoprávním kolegiem býv. Nejvyššího

soudu ČSR dne 29. 9. 1987 sp. zn. Cpj 41/87, které bylo uveřejněno pod č. 4 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1988) a je uplatňován rovněž v novější (současné) rozhodovací praxi soudů (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2000 sp. zn. 28 Cdo 911/98).

Uvedené řešení, ve své podstatě vycházející z tzv. teorie vůle, ovšem nebylo vždy přijímáno. Za účinnosti Obecného zákoníku občanského z roku 1811 soudní a právní praxe vycházela především z ustanovení § 869 a § 870 O.z.o. a v souladu s tzv. teorií projevu vůle dovozovala, že zásadně je zcela nerozhodné, co účastník zamýšlel, neboť právní následky může mít jen taková vůle, která byla projevena; pohnutka (motiv, představa) ke smlouvě, jakož i vnitřní výhrada (mentální rezervace) některého z účastníků nemají – protože nebyly projeveny – žádný význam. Smlouva, při jejímž uzavření jeden z účastníků jednal vážně a druhý podvodně, tedy není bez dalšího neplatná, ale jen „napadnutelná“; smlouva je tedy neplatná pouze relativně, tj. jestliže se podvedený účastník neplatnosti smlouvy domáhá [srov. například Rouček, F., Sedláček, J.: Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Praha 1936, díl IV., s. 75 a násl.].

Pro podvodné jednání je – jak vyplývá z výše uvedeného – především charakteristické, že klamavým předstíráním určité vůle jednájící úmyslně zastírá svoji skutečnou vůli, spočívající v tom, aby se na úkor druhého účastníka nebo třetí osoby nezákonně (protiprávně) obohatil. Obojí, tedy jak jednostranná simulace určité vůle, tak i skutečná vůle jednájícího, současně musí (podle představ jednájícího) zůstat při uzavření smlouvy před druhým účastníkem skryty, neboť jinak (v případě vyjádření

sledovaného záměru druhému účastníkovi) nemůže být účel smlouvy [nezákonné (protiprávní) obohacení na úkor druhého účastníka nebo třetí osoby] zpravidla dosažen. Skutečná vůle jednatelů tedy při jeho podvodném jednání (má-li být dosažen jeho účel) představuje pohnutku ke smlouvě, popřípadě vnitřní výhradu (mentální rezervaci), které zůstaly neprojeveny. Na uvedeném závěru nic nemění ani to, že podvodně jednatel účastník byl posléze příslušným orgánem uznán vinným spácháním trestného činu podvodu podle ustanovení § 250 tr. zák. Skutečnost, že podvodné jednání posléze vyšlo najevo a že účastník smlouvy z něho byl usvědčen, totiž nic nevypovídá o tom, zda jednání odsouzeného účastníka v době uzavření smlouvy bylo známo (muselo být známo) druhému účastníkovi a že při uzavření smlouvy nepředstavovalo jen účastníkem neprojevenou pohnutku, popřípadě vnitřní výhradu (mentální rezervaci).

Názor, podle kterého způsobuje neprojevená pohnutka nebo vnitřní výhrada (mentální rezervace) účastníka smlouvy, který jednal podvodně, bez dalšího neplatnost smlouvy podle ustanovení § 37 odst. 1 a § 39 obč. zák., nepovažuje dovolací soud z hlediska platné právní úpravy za správný.

K definičním znakům právního státu patří princip právní jistoty a ochrany důvěry účastníků právních vztahů v právo. Součástí právní jistoty a ochrany důvěry účastníků právních vztahů v právo je rovněž respektování zásady „*pacta sunt servanda*“.

Přijetí právního názoru o tom, že podvodné jednání jednoho z účastníků smlouvy má bez dalšího za následek neplatnost smlouvy, by ve svých důsledcích znamenalo, že druhý účastník nemá právo na sjednané plnění, i kdyby smlouvu uzavřel vážně a i kdyby ji sám splnil (byl připraven splnit); újma, kterou by tím utrpěl, by mu

mohla být nahrazena jen z důvodu odpovědnosti podvodně jednatel účastníka za bezdůvodné obohacení nebo za škodu.

Uvedené následky však nelze považovat z hlediska zásady „*pacta sunt servanda*“ za odpovídající. Uzavřenou smlouvu by totiž nebylo třeba splnit jen proto, že jednání jednoho z účastníků bylo ovlivněno neprojevenou pohnutkou nebo poznamenáno vnitřní výhradou (mentální rezervací) o následném výkonu práv a povinností ze smlouvy, ačkoliv druhý z účastníků ke sjednání závazku přistoupil vážně a podvodně jednání nebyl (v té době) schopen rozpoznat. Požadavek na výkon práv a povinností z občanskoprávních vztahů v souladu s dobrými mravy (§ 3 odst. 1 obč. zák.) současně vyžaduje, aby právní následky měla z důvodu právní jistoty jen taková vůle, která byla účastníkem smlouvy projevena, a aby proto účel (smysl) uzavřené smlouvy a ani její skutečný dopad do právních vztahů účastníků nebyl určován pohnutkou nebo vnitřní výhradou (mentální rezervací) podvodně jednatel účastníka, ale postojem druhého účastníka. Smlouva, při jejímž uzavření jednal jeden z jejích účastníků podvodně, tedy nemůže být bez dalšího neplatná pro nedostatek vážné vůle (§ 37 odst. 1 obč. zák.) nebo z důvodu rozporu se zákonem (§ 39 obč. zák.). Naopak, právem musí být chráněn druhý účastník a jen na něm může záviset, zda se dovolá omylu, který u něj podvodně jednatel účastník při uzavření smlouvy vyvolal nebo jehož podvodně jednatel účastník při uzavření smlouvy využil, a zda tím uplatní tzv. relativní neplatnost smlouvy ve smyslu ustanovení § 49a a § 40a obč. zák.

Z uvedených důvodů dospěl Nejvyšší soud k závěru, že smlouva, při jejímž uzavření jeden z účastníků úmyslně předstíral určitou vůli se záměrem, aby tím vyvolal u druhého účastníka omyl nebo aby tím využil jeho omylu, není neplatná podle

ustanovení § 37 odst. 1 občanského zákoníku pro nedostatek vážné vůle nebo podle ustanovení § 39 občanského zákoníku pro rozpor se zákonem. Podvodné jednání jednoho z účastníků smlouvy při jejím uzavření je důvodem neplatnosti smlouvy podle ustanovení § 49a obč. zák., jehož se může úspěšně dovolat jen druhý účastník smlouvy (§ 40a obč. zák.).

V projednávané věci odvolací soud dospěl k závěru, že smlouva o půjčce, kterou uzavřel Z. Š. se žalovaným 3) dne 23. 2. 1996, je neplatná jen proto, že – jak vyplývá z vázanosti soudu rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 17. 6. 1998 sp. zn. 45 T 13/98 ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 11. 1998 sp. zn. 6 To 81/98 – vůle žalovaného 3) „vrátit věřiteli v dohodnuté době půjčenou částku nebyla míněna vážně“. Vzhledem k tomu, že podvodné jednání žalovaného 3) nemůže být samo o sobě – jak uvedeno výše – důvodem neplatnosti smlouvy o půjčce podle ustanovení § 37 odst. 1 obč. zák. nebo podle ustanovení § 39 obč. zák., spočívá rozsudek odvolacího soudu na nesprávném právním posouzení věci; veden chybným právním názorem se pak odvolací soud nezabýval tím, zda sporné zástavní právo působilo vůči žalobcům podle ustanovení § 151d odst.2 obč. zák. (ve znění účinném do 31. 12. 2000).

109. Relativní neplatnost právního úkonu

§ 40a obč. zák.

§ 229, § 230 obch. zák.

Dohoda o převodu členských práv a povinností spojených s členstvím v bytovém družstvu uzavřená jen jedním z manželů – společných členů bytového družstva zavazuje oba manžele společně a nerozdílně, pokud se ten z nich, kdo je

jí dotčen, neplatnosti pro takový důvod nedovolá.

R 5/09

Z odůvodnění:

Žalovaný převedl družstevní byt, ke kterému měli účastníci právo společného užívání, na třetí osoby bez souhlasu žalobkyně. Pro posouzení věci je tak rozhodující právní otázka, zda dohoda o převodu členských práv a povinností v bytovém družstvu, spojených s užíváním družstevního bytu, uzavřená jen jedním z manželů – společných nájemců družstevního bytu (§ 700 odst. 3 obč. zák.) je absolutně neplatná pro rozpor se zákonem (§ 39 obč. zák.) anebo zda jde o neplatnost relativní (§ 40a obč. zák.).

V bezpodílovém spoluvlastnictví manželů je vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka (§ 143 obč. zák., ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb.). Členský podíl v bytovém družstvu je majetkovou hodnotou, která je manželům společná a vyjadřuje míru jejich účasti na družstevním majetku. Soudy proto musí při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů přihlídnout ve výši odpovídající zůstatkové hodnotě členského podílu ke dni zániku tohoto spoluvlastnictví k této majetkové hodnotě stejně jako k jiným majetkovým hodnotám, které jsou rozvedeným manželům společné (Z rozboru a zhodnocení rozhodovací činnosti soudů

v České socialistické republice ve věcech vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů a stanoviska občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSR k výkladu zákonných ustanovení o bezpodílovém spoluvlastnictví z 3. 2. 1972, Cpj 86/71, uveřejněného pod číslem 42/1972 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek).

K problematice vztahu členského podílu v bytovém družstvu a společného jmění manželů Nejvyšší soud již v rozsudku ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 29 Odo 460/2005 vyjádřil: „Nejvyšší soud ... již v rozsudku uveřejněném pod číslem 68/2005 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek uzavřel, že nabyli-li jeden z manželů za trvání manželství z prostředků patřících do společného jmění manželů obchodní podíl ve společnosti, stává se tím získaný majetek ze zákona součástí společného jmění manželů. Závěr, že uvedené platí i pro členský podíl v bytovém družstvu, se podává přímo z ustanovení § 143 odst. 2 obč. zák., které pro tento případ (na rozdíl od jiného než bytového družstva nebo od obchodní společnosti) zakládá (ve vazbě na ustanovení § 703 odst. 2 obč. zák.) i účast druhého manžela na tomto bytovém družstvu (vzniká společné členství manželů v bytovém družstvu). Právě společný členský podíl manželů v bytovém družstvu je pak majetkovou hodnotou, která je předmětem vypořádání společného jmění manželů.“. Podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 22 Cdo 103/2005, platí: „Jestliže tedy žalovaný stejně jako žalobkyně za trvání společného manželství a bezpodílového spoluvlastnictví ze společných prostředků nabyli každý obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stal se tento majetek součástí jejich bezpodílového spoluvlastnictví“. Má-li podle prvního z citovaných rozhodnutí (které se sice týká společného jmění manželů, právní závěry v něm uvedené lze však vztáhnout i na bezpodílové spoluvlastnictví manželů) členský

podíl v bytovém družstvu obdobné právní osudy jako obchodní podíl ve společnosti, pak je třeba dovodit, že i členský podíl je součástí společného jmění manželů.

Společné jmění manželů je širším institutem než bezpodílové spoluvlastnictví manželů, neboť zahrnuje majetek, tedy kromě věcí i majetková práva a majetkové hodnoty, nicméně není důvod pro to, aby osudy majetkových hodnot manželům společných byly podle platné právní úpravy jiné, než byly před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb. Ostatně v odborné literatuře se uvádělo, že ačkoliv pohledávky a dluhy manželů spjaté s bezpodílovým spoluvlastnictvím manželů do něj nepatří, řídí se těmi ustanoveními, které jsou jim obsahem a účelem nejbližší (Občanský zákoník. Komentář. Praha: Panorama, 1987, díl I., s. 528). Z toho lze také dále dovodit, že závěry zde dosažené jsou použitelné i pro poměry projevující se ve společném jmění manželů po 1. 8. 1998.

Z § 229 obč. zák., ve znění pozdějších předpisů, vyplývá, že členská práva a povinnosti spojené s členstvím v bytovém družstvu lze převést na jiného člena družstva; obchodní zákoník však neupravuje všechny náležitosti této smlouvy, takže tam, kde nemá zvláštní úpravu, je třeba použít občanský zákoník. Obchodní zákoník pak neupravuje podmínky převodu členských práv a povinností v případě, že převodci jsou manželé – společní členové bytového družstva. Pro tento případ je třeba vyjít z úpravy v občanském zákoníku.

Podle § 145 odst. 1 obč. zák., ve znění před novelou č. 91/1998 Sb., platí, že běžné záležitosti týkající se společných věcí může vyřizovat každý z manželů. V ostatních záležitostech je třeba souhlasu obou manželů; jinak je právní úkon neplatný (platná právní úprava vychází u společného jmění manželů ze stejného principu).

Dle § 701 odst. 1 obč. zák., běžné věci, týkající se společného nájmu bytu, může vyřizovat každý ze společných nájemců. V ostatních věcech je třeba souhlasu všech; jinak je právní úkon neplatný.

Ustanovení § 703 odst. 2 obč. zák. pak určuje, že ze společného členství v družstvu jsou oba manželé oprávněni a povinni společně a nerozdílně.

Z § 40a obč. zák. se dále podává, že jde-li o důvod neplatnosti právního úkonu podle ustanovení § 145 odst. 1 obč. zák. i podle § 701 odst. 1 obč. zák., považuje se právní úkon za platný, pokud se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti právního úkonu nedovolá. Neplatnosti se nemůže dovolávat ten, kdo ji sám způsobil. Totéž platí, nebyl-li právní úkon učiněn ve formě, kterou vyžaduje dohoda účastníků (§ 40 obč. zák.). Je-li právní úkon v rozporu s obecně závazným právním předpisem o cenách, je neplatný pouze v rozsahu, ve kterém odporuje tomuto předpisu, jestliže se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti dovolá.

Převod práva společného nájmu bytu manžely je nikoliv běžnou věcí, týkající se společného nájmu bytu; současně jde o úkon, ze kterého jsou oba manželé oprávněni a povinni nerozdílně, a to i v případě, že byl učiněn jen jedním z nich. Jestliže byl tento převod učiněn bez souhlasu druhého manžela, je relativně neplatným úkonem podle § 40a obč. zák.

Ke stejným závěrům lze dojít i extenzivním výkladem § 701 odst. 1 obč. zák. Jde-li o společné členství manželů v bytovém družstvu, lze převod členského podílu považovat za nikoliv běžnou věc, týkající se společného nájmu družstevního bytu manžely, jehož předpokladem je jejich společné členství v družstvu. Velký senát nesouhlasí s názorem, že by bylo možno

společný nájem družstevního bytu manžely (§ 700 odst. 3 obč. zák.) posuzovat odděleně od jejich společného členství v družstvu. Kdyby šlo o dva oddělené instituty, nebyl by žádný důvod pro to, aby zákonodárce stanovil pro společný nájem družstevního bytu jiná pravidla, než pro společný nájem jiných bytů; právě úzká vazba členství v družstvu a nájmu družstevního bytu vedla k úpravě uvedené v § 700 odst. 3 obč. zák. Také běžné věci, týkající se členského podílu v bytovém družstvu, může vyřizovat jeden z manželů – společných nájemců. V ostatních záležitostech je třeba souhlasu druhého manžela, jinak je právní úkon relativně neplatný.

Je skutečností, že v případě převodu členského podílu jde o převod členských práv a povinností, a proto je třeba posoudit, zda jeden z manželů – společných členů družstva – může převést i podíl druhého manžela. Přitom nelze přehlédnout, že platné právo upravuje jednání ohledně majetkových hodnot (respektive ohledně záležitostí, které mají majetkovou stránku) společným manželům tak, že umožňuje jednomu z manželů jednat s účinky pro druhého manžela i tam, kde to v případě práv společných jiným osobám než manželům neumožňuje (např. převod věci v bezpodílovém spoluvlastnictví jen jedním z manželů oproti převodu věci v podílovém spoluvlastnictví jen jedním z podílových spoluvlastníků). Tato skutečnost se odráží i v úpravě vzniku členství v bytovém družstvu, kde společné členství vzniká za zákonem stanovených podmínek i v případě, že právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu vzniklo za trvání manželství jen jednomu z manželů (§ 703 odst. 2 obč. zák.); z toho je zřejmé, že platné právo považuje za relevantní ve vztahu k členství v družstvu i úkony jen jednoho z manželů. Byť tak výslovně stanoví pouze pro okolnosti vzniku společného členství, lze výkladem dovodit, že ob-

dobné pravidlo platí i pro dispozici se společnými právy a povinnostmi (právo s nimi nakládá jako s majetkovou hodnotou společně oběma manželům). Konečně lze uvést, že ze společného členství v družstvu jsou oba manželé oprávněni a povinni společně a nerozdílně (§ 703 odst. 2 obč. zák.). Není tu žádný důvod, proč by neměli být oprávněni a povinni společně a nerozdílně z úkonů týkajících se členských práv a povinností včetně jejich převodu.

Dovolací soud se tak odchyluje od závěrů, vyslovených v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 19. 11. 2003, sp. zn. 26 Cdo 501/2003, v části, ve které se uvádí: „Je-li k uzavření dohody o převodu členských práv a povinností spojených s členstvím v bytovém družstvu ve smyslu § 230 obč. zák. legitimován člen družstva a ve skutečnosti dohodu uzavřel pouze jeden ze společných členů (žalovaná), jak tomu bylo v projednávané věci, je takováto dohoda absolutně neplatná podle § 39 obč. zák., avšak nikoli pro rozpor s dobrými mravy, jak míní dovolatel, nýbrž pro rozpor se zákonem (s ustanovením § 230 obč. zák.) O relativní neplatnost – ve smyslu § 40a ve spojení s § 701 odst. 1 obč. zák. – zde nejde, neboť v případě dohody podle § 229 odst. 1, věty první, a § 230 obč. zák. jde o převod členských práv a povinností spojených s členstvím v bytovém družstvu a v ustanovení § 701 odst. 1 obč. zák. jde o věci, týkající se „pouze“ společného nájmu bytu“.

Dovolací soud při tomto závěru vychází z toho, že institut společného členství manželů v bytovém družstvu je institutem obecné úpravy občanského práva a že jej nelze směřovat s jinou majetkovou účastí manželů v jiných než bytových družstvech anebo obchodních společnostech. Společné členství manželů v bytovém družstvu je neoddělitelné od společného jmění manželů. Je jimi sdíleno společně a ve vztahu

k bytovému družstvu představuje subjekt jediný projevující se společným právním osudem pro oba manžele.

Dovolací soud se v dané věci proto ztotožňuje se závěrem odvolacího soudu, že již nelze zpochybnit platnost převodu členských práv a povinností spojených s užíváním družstevního bytu na manžele Š. Jestliže žalobkyně souhlas nedala (protože projev předkládaný žalovaným v řízení sp. zn. 9 C 1418/2002 soudu prvního stupně nebyl žalobkyní podepsán) a byt převedl jen žalovaný, pak jde o relativně neplatný úkon (§ 40a ve vztahu k § 145 odst. 2 obč. zák.). V řízení nevyšlo najevo a dovolatelka ani netvrdí, že by relativní neplatnost vůči všem účastníkům tohoto převodu, resp. jejich právním nástupcům, uplatnila (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 1997, sp. zn. 2 Cdon 130/96, publikovaný v Právních rozhledech č. 4/1998). Za této situace je třeba učinit závěr, že ani případné vady řízení nemohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci – mohly by být relevantní jedině v případě, že by námitka relativní neplatnosti byla řádně uplatněna. Teprve v takovém případě by též bylo možno uvažovat o tom, zda byla vznesena námitka promlčení práva vznést tuto námitku.

109a. Relativní neplatnost právního úkonu

§ 41 obč. zák.

Pro úvahu o tom, zda jde o část právního úkonu, kterou nelze oddělit od ostatního obsahu úkonu (§ 41 obč. zák.), je nerozhodné, že se právní úkon týká věci (např. pozemku), kterou lze rozdělit, nýbrž rozhodné je, zda jde o část právního úkonu obsahově oddělitelnou.

R 3/81

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 41 obč. zák., vztahuje-li se důvod neplatnosti jen na část právního úkonu, je neplatná jen tato část, pokud ovšem z povahy právního úkonu nebo z jeho obsahu anebo z okolností, za nichž k němu došlo, nevyplývá, že tuto část nelze oddělit od ostatního obsahu. Ze znění citovaného ustanovení vyplývá, že částečná neplatnost přichází v úvahu, vztahuje-li se důvod neplatnosti jen na část právního úkonu. Nejde tedy o to, zda je dělitelný předmět, jehož se právní úkon týká, ale zda od obsahu právního úkonu lze oddělit jeho část.

V daném případě byla obsahem právního úkonu dohoda o zřízení práva osobního užívání k celému pozemku označenému jedním parcelním číslem, který byl zatížen věcným břemenem. Tento právní úkon nelze dělit na jednotlivé části, a to ani v tom případě, že v důsledku věcného břemene došlo k rozporům, které se týkají jen určité části užívaného pozemku. Nelze proto hovořit o tom, že důvod neplatnosti by se mohl týkat jen části právního úkonu (dohody), neboť obsah úkonu je jednotný a nedělitelný, tj. zřízení práva osobního užívání pozemku, na němž je postaven rodinný domek. Povaha věci tedy v daném případě vylučovala, aby byla vyslovena částečná neplatnost dohody o zřízení práva osobního užívání pozemku.

110. Částečná neplatnost právního úkonu

§ 41, § 35 odst. 2 obč. zák.

I. Částečnou neplatnost smlouvy je nutno posuzovat ve smyslu § 41 obč. zák. stejně, jako částečnou neplatnost kteréhokoliv jiného právního úkonu, a to bez ohledu na to, zda jde o smlouvu

podléhající registraci (nyní vkladu do katastru nemovitostí), či nikoliv.

II. Je-li neplatná jen část smlouvy navržené k registraci (vkladu do katastru nemovitostí) a tuto část lze ve smyslu citovaného ustanovení od ostatní – platné části oddělit, pak je třeba připustit, aby platná část smlouvy byla registrovaná a návrh na registraci byl zamítnut jen pokud jde o oddělitelnou část neplatnou, (resp. podle právní úpravy nyní platné, aby byl vklad do katastru nemovitostí povolen ohledně platné části smlouvy a návrh na vklad byl zamítnut jen pokud jde o část neplatnou). Vždy je však třeba zkoumat, zda je rozhodnutí předběžné otázky o částečné neplatnosti smlouvy v souladu nejen s jazykovým vyjádřením dané smlouvy, ale zda odpovídá vůli smluvních účastníků, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem (§ 35 odst. 2 obč. zák.).

III. Je-li do jedné listiny pojato více právních úkonů, je třeba z hlediska § 35 odst. 2 obč. zák. zkoumat, zda jde o právní úkony navzájem od sebe oddělitelné a způsobilé samostatné existence nebo zda je nutno smlouvu pojímat jako jeden nedílný celek. Rozhodujícím kritériem přitom zůstává vůle smluvních účastníků, jejichž stanovisko k dané otázce je proto vždy třeba zjistiť.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 11. 1993, sp. zn. 4 Cz 124/92
ASPI JUD5061CZ

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 41 obč. zák., vztahuje-li se důvod neplatnosti jen na část právního úkonu, je neplatnou jen tato část, pokud z povahy právního úkonu nebo z jeho obsahu anebo z okolností, za nichž

k němu došlo, nevyplývá, že tuto část nelze oddělit od ostatního obsahu.

Citované ustanovení se týká obecně všech právních úkonů, tedy i smluv. Je proto nutno částečnou neplatnost smlouvy jako právního úkonu posuzovat ve smyslu § 41 obč. zák. stejně, jako částečnou neplatnost kteréhokoliv jiného právního úkonu, a to bez ohledu na to, zda jde o smlouvu podléhající registraci (nyní vkladu do katastru nemovitostí), či nikoliv. Je-li tedy neplatná jen část smlouvy navržené k registraci (vkladu do katastru nemovitostí) a tuto část lze ve smyslu citovaného ustanovení od ostatní platné části oddělit, pak je třeba připustit, aby platná část smlouvy byla registrovaná a návrh na registraci byl zamítnut jen pokud jde o oddělitelnou část neplatnou (resp. podle právní úpravy nyní platné, aby byl vklad do katastru nemovitostí povolen ohledně platné části smlouvy a návrh na vklad byl zamítnut jen pokud jde o část neplatnou). Vždy je však třeba zkoumat, zda je rozhodnutí o částečné neplatnosti v souladu nejen s jazykovým vyjádřením dané smlouvy, ale zejména zda odpovídá vůli smluvních účastníků, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem (§ 35 odst. 2 obč. zák.).

Tím spíše je třeba částečnou registraci (vklad do katastru nemovitostí) připustit, je-li do jedné listiny pojato více právních úkonů. I v takovém případě je však třeba z hlediska § 35 odst. 2 obč. zák. zkoumat, zda jde o právní úkony navzájem od sebe oddělitelné a způsobitelné samostatné existence nebo zda je nutno smlouvu pojímat jako jeden nedílný celek. Rozhodujícím kritériem přitom zůstává vůle smluvních účastníků, jejichž stanovisko k této otázce je proto vždy třeba zjistit.

V souzené věci se smlouva navržená k registraci skládá ze tří právních úkonů, a to smlouvy kupní, smlouvy darovací

a smlouvy o zřízení věcného břemene. Jak je patrné z odůvodnění jeho rozhodnutí, pokládalo státní notářství bez zřetele na ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. tyto dílčí právní úkony za samostatné, a proto o jejich registraci rozhodlo samostatnými, navzájem odlišnými výroky. Podle názoru Vrchního soudu v Praze však v tomto směru pochybilo.

Jak vyplývá z čl. III písm. b) smlouvy, část kupní ceny za prodané nemovitosti ve výši 20 000 Kč měla být uhrazena zřízením věcného břemene pro prodávající. Vzhledem k tomu, že tento způsob úhrady kupní ceny byl smluvními účastníky ve smlouvě výslovně určen a na jiném způsobu úhrady dané částky se kupující s právními nástupci zemřelé prodávající L. D. nedohodli, nelze v daném případě kupní smlouvu a smlouvu o zřízení věcného břemene pokládat za dva samostatné právní úkony navzájem na sobě nezávislé, nýbrž za právní úkon jediný. Nepřicházelo-li tedy zřízení věcného břemene z důvodu úmrtí oprávněné z tohoto věcného břemene v úvahu, jak bylo přesvědčivě zdůvodněno v rozhodnutí státního notářství i v usnesení odvolacího soudu, pak bylo třeba podle § 41 obč. zák. posoudit, zda tato část smlouvy je od ostatního obsahu smlouvy oddělitelná a zda tedy lze návrh na registraci smlouvy zamítnout pouze v této části. Státní notářství takto rozhodlo, aniž se řešením dané otázky z hlediska uvedeného ustanovení zabývalo.

Pokud jde o darování pozemků, které byly v době uzavření smlouvy v užívání socialistické organizace, to podle povahy a podle obsahu smlouvy nebylo zřízením věcného břemene a převodem prodávajících nemovitostí podmíněno. Ke spolehlivému závěru o tom bylo však nezbytné zjistit vhodnými důkazními prostředky, zda taková podmíněnost darovací smlouvy nevyplývá z okolností, za nichž byla darova-

cí smlouva uzavřena. Takové zjištění však státní notářství neučinilo.

Obdobně státní notářství nezjišťovalo ani důvody, pro které měli kupující kupované nemovitosti nabýt do podílového spoluvlastnictví a nikoliv v souladu s ustanovením § 143 obč. zák. do bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

111. Částečná neplatnost právního úkonu

§ 41 obč. zák.

Pro posouzení, zda je část právního úkonu oddělitelná od jeho ostatního obsahu, nelze vystačit jen se závěrem, že nepřímým předmětem posuzovaného právního úkonu jsou dvě samostatné věci, pozemek a stavba na něm zřízená. Posouzení toho, zda lze část úkonu oddělit od ostatního obsahu, úzce souvisí s jeho výkladem; uplatní se proto interpretační zásady, jež vyplývají z ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák.

R 44/98

Z odůvodnění:

Odvolační soud závazek dovolatelky ze smlouvy o budoucí smlouvě, týkající se pozemku parc. č. 41/1 „se stavbou bývalého koupaliště“, pojímal jako závazek, který obsahuje dvě oddělitelné části, totiž závazek uzavřít (případně i samostatné smlouvy ohledně pozemku a ohledně na něm umístěné stavby. K tomuto závěru (aniž by jej – mimo jiné – podložil příslušnými skutkovými zjištěními) dospěl jen odkazem na § 120 odst. 2 obč. zák., podle něhož stavba není součástí pozemku. Jelikož je tedy stavba samostatnou věcí, již proto – dovedil odvolací soud – se důvod neplatnosti smlouvy o budoucí smlouvě (spočívající v nedostat-

ku ujednání o ceně stavby) vztahuje pouze k té její části, jež se týká právě stavby, a nikoli již pozemku, na němž byla zřízena.

K spolehlivému závěru o oddělitelnosti části právního úkonu (pro posouzení jeho neplatnosti případně neplatnosti jeho části) však nelze vystačit jen se závěrem, že nepřímým předmětem posuzovaného právního úkonu jsou dvě samostatné věci.

Podle ustanovení § 41 obč. zák. totiž platí, že vztahuje-li se důvod neplatnosti jen na část právního úkonu, je neplatnou jen tato část, pokud z povahy právního úkonu nebo z jeho obsahu anebo z okolností, za nichž k němu došlo, nevyplývá, že tuto část nelze oddělit od ostatního obsahu. Posouzení toho, zda lze část úkonu oddělit od ostatního obsahu, úzce souvisí s jeho výkladem a neobejde se proto bez přihlídnutí k interpretačním zásadám, jež vyplývají z ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. Toto ustanovení ukládá právní úkony vyjádřené slovy vykládat nejen podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem.

112. Částečná neplatnost právního úkonu

§ 41, § 143 a násl., § 704 obč. zák.

Za situace, kdy jeden z manželů nesplňuje veškeré předpoklady pro převod bytu do společného jmění manželů (podle zákona č. 72/1994 Sb., o vlastnictví bytů), je smlouva o převodu družstevního bytu absolutně neplatná v celém rozsahu od samého počátku a nemůže být neplatná pouze částečně.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 2. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1865/2000
ASPI JUD24261CZ

Z odůvodnění:

Uzavření smlouvy o převodu bytové jednotky do vlastnictví nájemce – člena družstva je hmotněprávním úkonem, který musí splňovat obecné náležitosti právního úkonu dle občanského zákoníku a dále pak i speciální předpoklady uvedené v ustanovení § 23 a 24 zákona č. 72/1994 Sb. Podle citovaných ustanovení je družstvo povinno uzavřít smlouvu o převodu bytu s fyzickou osobou – členem družstva, která je nájemcem bytu a která vyzvala družstvo k uzavření smlouvy. Jak jednoznačně vyplynulo z důkazů provedených soudem prvního stupně, které nebyly v průběhu řízení žádným z účastníků zpochybněny, dovolatel všechny podmínky ke dni uzavření smlouvy splnil, a byl tudíž osobou oprávněnou dle citovaného zákona. Podle ustanovení § 704 obč. zák., stal-li se některý z manželů nájemcem bytu před uzavřením manželství, vznikne oběma manželům společný nájem bytu uzavřením manželství. Totéž platí, vzniklo-li před uzavřením manželství některému z manželů právo na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu. Z těchto skutečností odvolací soud správně dovodil, že dovolatelka všechny zákonné podmínky nesplnila, neboť jak vyplynulo z provedených důkazů, dovolatel se stal členem družstva a nájemcem bytu sám, ještě před uzavřením sňatku. Na základě sňatku tak vznikl dovolatelům, jako manželům, společný nájem bytu, ovšem v souladu s ustanovením § 704 nevzniklo jejich společné členství v družstvu.

Dovolací důvod dle ustanovení § 241 odst. 3 písm. c) o. s. ř. tedy dovolací soud v přezkoumávané věci neshledal. Nesprávným právním posouzením věci lze rozumět situaci, kdy soud použil jiný právní předpis, než použít měl, nebo sice použil správný právní předpis, ale nesprávně jej vyložil. Při zkoumání právního posouzení věci je dovolací soud povinen vycházet ze skut-

kových zjištění soudu odvolacího. V předmětné věci odvolací soud správně vycházel z již citovaného ustanovení § 704 obč. zák., z ustanovení § 143 a násl. obč. zák. o společném jmění manželů a z ustanovení § 41 obč. zák. o částečné neplatnosti právního úkonu, a na základě těchto ustanovení dospěl k výše uvedenému, zcela správněmu závěru, že neplatnost smlouvy v té části, která se týká dovolatelky, je obsahově neoddělitelná od části týkající se dovolatele, a proto je smlouva absolutně neplatná v celém rozsahu. Společné jmění manželů je speciální institut občanského práva, zcela odlišný od institutu podílového spoluvlastnictví, jedná se o společný majetek a závazky manželů, které od sebe nelze oddělit. Podle ustanovení § 41 obč. zák. je možné, aby se neplatnost právního úkonu vztahovala pouze na jeho část, ovšem pouze v případě, že tuto část lze oddělit od ostatního obsahu.

Dovolatelé se ve svém dovolání nesprávně odvolávali na ustanovení § 703 obč. zák., podle něhož podmínkou pro vznik společného nájmu bytu a společného členství manželů k družstvu je vznik práva na uzavření smlouvy o nájmu družstevního bytu jednomu z manželů za trvání manželství, což se v daném případě prokazatelně nestalo.

113. Částečná neplatnost právního úkonu**§ 41, § 589 obč. zák.**

Jestliže v kupní smlouvě, kterou se převádí více nemovitostí, účastníci sjednají cenu tak, že ve smlouvě není cena jednotlivých nemovitostí specifikována (a to ani odkazem na znalecký posudek), a z povahy převáděných nemovitostí je zřejmé, že nemůže jít o stejné ceny, pak platí, že je-li smlouva neplatná ohledně

převodu jedné z nemovitostí, je neplatná i v části týkající se zbyvajících nemovitostí.

R 67/04

Z odůvodnění:

Podle § 41 odst. 1 obč. zák., vztahuje-li se důvod neplatnosti jen na část právního úkonu, je neplatnou jen tato část, pokud z povahy právního úkonu nebo z jeho obsahu anebo z okolností, za nichž k němu došlo, nevyplývá, že tuto část nelze oddělit od ostatního obsahu. Z citovaného ustanovení vyplývá, že tam, kde se důvod neplatnosti vztahuje pouze na část právního úkonu a tuto část jde s přihlédnutím k povaze právního úkonu nebo jeho obsahu anebo k okolnostem, za nichž k němu došlo, oddělit od jeho ostatního obsahu, je neplatná jen tato část; není-li možné postiženou část právního úkonu oddělit, vztahuje se neplatnost na celý právní úkon. Již v rozsudku ze dne 25. 9. 1997, sp. zn. 2 Cdon 254/96, uveřejněném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod R 44/98, sešit č. 6 z roku 1998, Nejvyšší soud mimo jiné dovodil, že pro posouzení, zda je část právního úkonu oddělitelná od jeho ostatního obsahu, nelze vystačit jen se závěrem, že nepřímým předmětem posuzovaného právního úkonu jsou dvě samostatné věci, pozemek a stavba na něm zřízená. Posouzení toho, zda lze část úkonu oddělit od ostatního obsahu, úzce souvisí s jeho výkladem; uplatní se proto interpretační zásady, jež vyplývají z ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. Přitom nelze ztratit ze zřetele zásadu, podle níž oddělitelnost je nezbytné posuzovat podle obsahu právního úkonu; je proto rozhodné, zda jde o část právního úkonu obsahově oddělitelnou (je bezvýznamné, že se právní úkon týká věci, kterou lze oddělit) – srov. R 3/1981 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, od něhož soudní praxe doposud nezaznamenala odklon.

Vrchní soud v Praze již v rozsudku ze dne 26. 11. 1993, sp. zn. 4 Cz 124/92, uveřejněném pod č. 2 v sešitě č. 3 z roku 1994 Bulletinu Vrchního soudu v Praze, dovedl mimo jiné právní závěr, s nímž se Nejvyšší soud ztotožňuje rovněž v projednávané věci, totiž závěr, že částečnou neplatnost smlouvy je nutno posuzovat ve smyslu § 41 obč. zák. stejně jako částečnou neplatnost kteréhokoliv jiného právního úkonu. Vždy je však třeba zkoumat, zda je rozhodnutí předběžné otázky o částečné neplatnosti smlouvy v souladu nejen s jazykovým vyjádřením dané smlouvy, ale zda odpovídá vůli smluvních účastníků, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem (§ 35 odst. 2 obč. zák.). K uvedenému závěru se Vrchní soud v Praze přihlásil také v rozsudku ze dne 21. 6. 1994, sp. zn. 7 Cdo 39/92. Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 26. 9. 1997, sp. zn. 3 Cdon 1248/96, uveřejněném na straně 331 v sešitě č. 6 z roku 1998 časopisu Právní rozhledy, dovedl mimo jiné právní závěr, že při posuzování otázky, zda část právního úkonu postiženou důvodem neplatnosti lze oddělit od ostatního obsahu tohoto úkonu (§ 41 obč. zák.), je třeba dbát, aby byla respektována vůle účastníků právního úkonu s přihlédnutím k účelu, jehož dosažení osoba konající právní úkon, resp. všichni účastníci dvou(více)stranného právního úkonu sledovali.

S přihlédnutím k uvedeným závěrům odvolací soud v dané věci aplikoval § 41 odst. 1 obč. zák. v návaznosti na § 35 odst. 2 obč. zák. správně. Neplatnost té části kupní smlouvy z 1. 10. 1997, kterou byl převeden dům, způsobuje i neplatnost další části, týkající se převodu pozemků, tj. pozemku, na kterém se nachází uvedený dům, a přílehlé zahrady, neboť jde o části od sebe obsahově neodělitelné. Jestliže je v kupní smlouvě, kterou se převádí více nemovitostí, jejími účastníky sjednána cena jedinou částkou tak, že ve smlouvě není cena

jednotlivých nemovitostí nijak specifikována (a to ani např. odkazem na znalecký posudek, který by specifikaci obsahoval), a z povahy převáděných nemovitostí je zřejmé, že nemůže jít o stejné ceny, pak, je-li smlouva neplatná ohledně převodu jedné z těchto nemovitostí, je neplatná i v části týkající se zbývajících nemovitostí touto smlouvou rovněž převedených. Pro takový závěr podpůrně svědčí i § 457 obč. zák., podle kterého, je-li smlouva neplatná nebo byla-li zrušena, je každý z účastníků povinen vrátit druhému, co podle ní dostal. Pokud by totiž byla kupní cena více nemovitostí sjednána jedinou částkou bez jakékoliv specifikace pro jednotlivé nemovitosti, pak v případě, že by měl být neplatný převod jen jedné z nich, nebylo by vůbec zjištělné, kolik ze sjednané kupní ceny je povinen prodávající kupujícímu vrátit. Kupní cena je podstatnou náležitostí kupní smlouvy a jako právní úkon ji lze vykládat jen ve smyslu § 35 odst. 2 obč. zák., jak správně uvedl odvolací soud. To znamená podle jazykového vyjádření a podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem. Jestliže však účastníci smlouvy projeví vůli stanovit kupní cenu více nemovitostí bez jakékoliv specifikace ceny jednotlivých věcí a už z povahy těchto nemovitostí plyne, že jejich cena nemůže být stejná, pak vůle účastníků smlouvy směřovala k převodu těchto nemovitostí jen jako celku a proto také s cenou stanovenou pro všechny tyto nemovitosti jedinou částkou. Jinou vůli účastníci smlouvy neměli a ani ji nevyjádřili. Ostatně ani v dovolání není tvrzeno, že o specifikaci cen jednotlivých věcí účastníci vůbec uvažovali. Tato vůle je také vyjádřením toho, že i z účelu tohoto úkonu – prodej a koupě domu s pozemkem, na kterém se dům nachází, a přilehlé zahrady – vyplývá, že převod jednotlivých nemovitostí by postrádal smysl. Neexistující vůli nelze samozřejmě ani dodatečně zjišťovat např. znaleckým posudkem, jak

navrhuje dovolatel v dovolání. Nepřípadný je také jeho odkaz na § 589 obč. zák., který stanoví, že cenu je třeba sjednat v souladu s obecně závaznými právními předpisy, jinak je neplatná podle § 40a obč. zák., neboť se vztahuje jen na ceny stanovené cenovým předpisem, nikoli na ceny, které jsou ponechány dohodě smluvních stran.

114. Částečná neplatnost právního úkonu

§ 41 obč. zák.

§ 242 odst. 2, § 131 odst. 3 písm. a) obch. zák.

I za situace, kdy členská schůze výslovně rozhodovala o stanovách jako celku, je možné se domáhat vyslovení neplatnosti usnesení jen ohledně nezákonné části stanov.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 29 Odo 701/2004
SoRo 2/06, s. 67

Z odůvodnění:

Teorie i judikatura (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 8. 2003, sp. zn. 29 Odo 146/2003) jsou jednotné v tom, že stanovy družstva či obchodní společnosti jsou smlouvou *sui generis*. Při posuzování jejich platnosti je proto třeba postupovat podle ustanovení § 41 obč. zák., které určuje, že vztahuje-li se důvod neplatnosti jen na část právního úkonu, je neplatnou jen tato část, pokud z povahy právního úkonu nebo z jeho obsahu anebo z okolností, za nichž k němu došlo, nevyplývá, že tuto část nelze oddělit od ostatního obsahu. Pokud tedy odvolací soud uzavřel, že nelze pro neplatnost jen jednoho z 25 článků stanov prohlásit za neplatné celé usnesení družstva o schválení těchto stanov, je jeho závěr správný za předpokladu, že nešlo

o takový článek stanov, jehož neplatnost by způsobovala neplatnost celých stanov. Tak tomu ale v projednávané věci nebylo. Jak vyplývá ze skutkových zjištění soudu prvního stupně, týkal se tvrzený důvod neplatnosti přenesení části působnosti členské schůze, zastávající funkci představenstva malého družstva, na předsedu družstva. Neplatnost této části stanov tedy nezpůsobuje neplatnost celých stanov, neboť za stavu, kdy je tato část stanov neplatná pro rozpor se zákonem, uplatní se rozdělení působnosti mezi orgány družstva stanovené obchodním zákoníkem. Pokud pak dovolatelé namítají, že se za situace, kdy členská schůze výslovně rozhodovala o stanovách jako celku, nemohou domáhat vyslovení neplatnosti usnesení jen ohledně nezákonné části stanov, není tento jejich závěr správný. Z ustálené judikatury Nejvyššího soudu vyplývá, že nic nebrání tomu, aby – pokud se důvod neplatnosti týká jen části usnesení členské schůze – soud vyslovil neplatnost jen části tohoto usnesení (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 11. 2002, sp. zn. 29 Odo 41/2002, publikovaný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 25/2004). Z § 242 odst. 2 ve vazbě na § 131 odst. 3 písm. a) obch. zák. plyne, že soud neprohlásí za neplatné usnesení členské schůze, pakliže porušení zákona při jeho přijetí nemělo závažné právní následky. V projednávané věci odvolací soud takový závěr učinil, když poukázal na nepoměr mezi neplatnou částí stanov a obsahem napadaného usnesení. K tomu pak lze ještě dodat, že skutečnost, že přijetí usnesení o schválení stanov, jejichž část je pro rozpor se zákonem neplatná, nemělo závažné právní důsledky i proto, že, jak se uvádí shora, tato část stanov je neplatná bez ohledu na to, zda soud jejich neplatnost vysloví. Také proto nelze přisvědčit závěru dovolatelů, že měl soud vyslovit neplatnost i jen příslušné části usnesení o změně stanov.

115. Zastřený právní úkon

§ 42, 40, 44, § 46 odst. 1 obč. zák.

Pokud účastníci uzavřeli simulovanou písemnou kupní smlouvu ohledně nemovitosti, kterou chtěli zastřít darování této nemovitosti, není disimulovaná darovací smlouva platná, pokud nebyla uzavřena písemně a z jejího znění není zřejmé, že šlo o darování.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 2000, sp. zn. 22 Cdo 102/99
ASPI JUD15072CZ

Z odůvodnění:

Předmětem dovolacího přezkumu je otázka, zda v případě uzavření písemné kupní smlouvy, kterou mělo být zastřeno darování nemovitosti, dojde k převodu nemovitosti na základě darovací smlouvy. Přitom je třeba vycházet ze znění občanského zákoníku, účinného v době uzavření předmětné smlouvy, tedy ze znění účinného do 31. 12. 1991.

Podle § 46 odst. 1 obč. zák. smlouvy o převodech nemovitostí, jakož i jiné smlouvy, pro něž to vyžaduje zákon nebo dohoda účastníků, musí mít písemnou formu. Nebyl-li právní úkon učiněn ve formě, kterou vyžaduje zákon nebo dohoda účastníků, je neplatný (§ 40 odst. 1 obč. zák.). Smlouva je uzavřena, jakmile se účastníci shodnou na jejím obsahu (§ 44 obč. zák.).

Požadavek písemné formy smlouvy je splněn, pokud jsou v písemném projevu vůle účastníků vyjádřeny podstatné složky jejich projevu vůle (viz rozsudek složky jejího projevu soudu Slovenské republiky z 30. 1. 1975 sp. zn. 1 Cz 129/74, publikovaný ve Sborníku stanovisek, zpráv o rozhodování soudů a soudních rozhodnutí Nejvyš-

ších soudů ČSSR, ČSR a SSR 1970–1983, č. IV, Praha 1986). Podstatné náležitosti, tvořící obsah smlouvy o převodu nemovitosti, musí být proto vyjádřeny v písemné formě; ústní ujednání, týkající se podstatných náležitostí, nejsou součástí smlouvy, pro kterou je předepsána písemná forma. Uzavírají-li účastníci darovací smlouvu ohledně nemovitosti, musí být skutečnost, že jde o darování, vyjádřena v písemné formě; jinak darovací smlouva platně nevznikne. Proto v případě, že účastníci uzavřeli simulovanou písemnou kupní smlouvu ohledně nemovitosti, kterou chtěli zastřít darování této nemovitosti, není darovací smlouva platná, pokud nebyla uzavřena písemně a z jejího znění není zřejmé, že šlo o darování. Náležitosti této smlouvy je třeba posuzovat bez ohledu na skutečnost, že jde o zastřené právní úkon.

V daném případě z písemné smlouvy nevyplývá, že by mělo jít o darovací smlouvu, a proto nelze dospět k závěru, že v souladu se skutečnou vůlí účastníků byla taková smlouva v písemné formě uzavřena. Úvaha odvolacího soudu by byla správná v případě, že by zákon nevyžadoval písemnou formu smlouvy, k jejímuž uzavření by postačovala neformální shoda účastníků na jejím obsahu. Tak tomu v daném případě nebylo.

116. Zastřené právní úkon

§ 41a obč. zák.

§ 40 odst. 1, § 407 obč. zák., ve znění před novelou č. 509/1991 Sb.

Pokud účastníci uzavřeli simulovanou písemnou kupní smlouvu ohledně nemovitosti, kterou chtěli zastřít darování této nemovitosti, není disimulovaná darovací smlouva platná, pokud nebyla uzavřena písemně a z jejího znění není zřejmé, že šlo o darování.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2002, sp. zn. 22 Cdo 101/2001

C 1410 – Soubor

Z odůvodnění:

Dovolatelům nelze přisvědčit, pokud namítají, že odvolací soud posoudil platnost smlouvy podle předpisů platných až od 1. 1. 1992, neboť – jak plyne z odůvodnění přezkoumávaného rozsudku – tento soud si byl vědom toho, že v době uzavření smlouvy ustanovení § 41a odst. 2 ani ustanovení jemu obdobné nebylo v občanském zákoníku obsaženo, a ke svým právním závěrům dospěl výkladem tehdejšího znění tohoto právního předpisu. Tento výklad však dovolací soud za správný nepovažuje. V rozsudku ze dne 10. 5. 2000, sp. zn. 22 Cdo 102/99, publikovaném v Soudních rozhledech č. 8/2000 totiž vyslovil závěr, který dopadá i na tuto věc, že „pokud účastníci uzavřeli simulovanou písemnou kupní smlouvu ohledně nemovitosti, kterou chtěli zastřít darování této nemovitosti, není disimulovaná darovací smlouva platná, pokud nebyla uzavřena písemně a z jejího znění není zřejmé, že šlo o darování“. V odůvodnění tohoto rozsudku se pak uvádí, že „je třeba vycházet ze znění občanského zákoníku, účinného v době uzavření předmětné smlouvy, tedy ze znění účinného do 31. 12. 1991.

Podle § 46 odst. 1 obč. zák. smlouvy o převodech nemovitostí, jakož i jiné smlouvy, pro něž to vyžaduje zákon nebo dohoda účastníků, musí mít písemnou formu. Nebyl-li právní úkon učiněn ve formě, kterou vyžaduje zákon nebo dohoda účastníků, je neplatný (§ 40 odst. 1 obč. zák.). Smlouva je uzavřena, jakmile se účastníci shodnou na jejím obsahu (§ 44 obč. zák.). Požadavek písemné formy smlouvy je splněn, pokud jsou v písemném projevu vůle účastníků vyjádřeny podstatné složky jejich projevu vůle ... Podstatné náležitosti, tvořící obsah

smlouvy o převodu nemovitosti, musí být proto vyjádřeny v písemné formě; ústní ujednání, týkající se podstatných náležitostí, nejsou součástí smlouvy, pro kterou je předepsána písemná forma. Uzavírají-li účastníci darovací smlouvu ohledně nemovitosti, musí být skutečnost, že jde o darování, vyjádřena v písemné formě; jinak darovací smlouva platně nevznikne. Proto v případě, že účastníci uzavřeli simulovanou písemnou kupní smlouvu ohledně nemovitosti, kterou chtěli zastít darování této nemovitosti, není darovací smlouva platná, pokud nebyla uzavřena písemně a z jejího znění není zřejmé, že šlo o darování“. V daném případě ze smlouvy ze dne 10. 3. 1988 rozhodně neplyne, že by úmyslem účastníků byl bezúplatný převod nemovitostí, tj. uzavření darovací smlouvy, a tak závěr odvolacího soudu, že takováto smlouva byla v písemné formě v souladu se skutečnou vůlí účastníků uzavřena, není správný.

117. Zastřený právní úkon

§ 41a odst. 2 obč. zák.

§ 115 obch. zák.

**Zastřeným právním úkonem může být smlouva téhož typu jako smlouva simulovaná, jejíž podmínky (např. jiná cena) jsou rozdílné od podmínek uvede-
ných v simulované smlouvě.**

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 3. 2006, sp. zn. 29 Odo 3/2005

SoJ 9/06, s. 674

Z odůvodnění:

V projednávané věci dovolatel tvrdil, že ačkoli ve smlouvě o převodu obchodního podílu účastníci uvedli, že se obchodní podíl převádí za částku 50 000 Kč, směřoval jejich úmysl k převodu obchodního po-

dílu za cenu tvořenou částkou odpovídající jeho vkladu (tj. 50 000 Kč) zvýšenou o „částku odpovídající jeho podílu na zisku společnosti za uplynulé období“.

Tímto tvrzením se odvolací soud neza-
býval a konstatoval pouze, že smlouva o převodu obchodního podílu obsahuje veškeré náležitosti stanovené zákonem, je určitá a srozumitelná, pravost podpisů na ní je úředně ověřena, sjednaná úplata není v rozporu se zákonem a oba účastníci ve smlouvě výslovně prohlásili, že vůči sobě nemají v souvislosti se smlouvou a účastí ve společnosti žádné další nároky. Tím, že pominul některé námitky odvolatele a nevyzval jej k předložení důkazů ohledně jeho tvrzení, zatížil odvolací soud řízení vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. (Přitom platnost smlouvy, na jejímž základě dochází ke změně zápisu v obchodním rejstříku, byl odvolací soud povinen zkoumat z úřední povinnosti.) Je-li totiž tvrzení dovolatele ohledně dohody o ceně za obchodní podíl pravdivé, je třeba se zabývat platností smlouvy z hlediska § 41a odst. 2 obč. zák. a zkoumat, zda smlouvou o převodu obchodního podílu za 50 000 Kč nebyl zastírán právní úkon jiný, a to smlouva o převodu obchodního podílu za částku vyšší.

V právní teorii není sporu o tom, že zastřeným právním úkonem bylo v minulosti např. uzavření kupní smlouvy o převodu nemovitosti, zatímco vůle účastníků směřovala k uzavření smlouvy darovací (viz např. Knapp, V., Luby, Š. a kol. Československé občanské právo. 2. vydání. Praha: Orbis 1974 s. 159); účelem uzavření simulované smlouvy v době, kdy k takovému postupu docházelo, bylo nižší daňové zatížení kupní smlouvy. Právní teorie se dosud nezabývala tím, zda zastřeným právním úkonem může být smlouva téhož typu jako simulovaná smlouva, jejíž podmínky jsou rozdílné od podmínek uvedených v simu-

lované smlouvě. Dovolací soud dospěl k závěru, že není žádného důvodu vyloučit aplikaci § 41a odst. 2 obč. zák. i na takový postup. Směřovala-li vůle účastníků smlouvy k jejímu uzavření za jiných podmínek (v projednávané věci za jinou cenu), než je ve smlouvě uvedeno, je uzavřená smlouva simulovaným úkonem a zastřeným úkonem je smlouva uzavíraná za cenu, kterou účastníci mezi sebou skutečně dohodli.

118. Simulovaná úmluva o kupní ceně ve smlouvě o převodu nemovitosti

§ 41a odst. 1, § 588 obč. zák.

Je-li v písemném vyhotovení kupní smlouvy týkající se nemovitosti uvedena kupní cena odlišná od kupní ceny skutečně dohodnuté, je neplatná celá kupní smlouva a není možno považovat za platně uzavřenou ani kupní smlouvu s cenou skutečně dohodnutou, ani kupní smlouvu s cenou uvedenou v písemném vyhotovení.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 5. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2216/2007
C 6185 – Soubor

Z odůvodnění:

Podle § 588 obč. zák. z kupní smlouvy vznikne prodávajícímu povinnost předmět koupě kupujícímu odevzdat a kupujícímu povinnost předmět koupě převzít a zaplatit za něj prodávajícímu dohodnutou cenu.

V posuzované věci bylo zjištěno, že dne 12. 5. 1995 žalobci uzavřeli se společností M. S. s. r. o. smlouvu o uzavření budoucí kupní smlouvy, jíž se zavázali této společnosti prodat pozemky v k.ú. N. o výměře zhruba 48 ha, a to za cenu 35 Kč za

m², na základě níž pak mezi žalobci jako prodávajícími a uvedenou společností jako kupující byla dne 15. 6. 1995 uzavřena kupní smlouva o převodu výše označených pozemků v k. ú. N., v níž si strany písemně dohodly kupní cenu ve výši 56 103 300 Kč, ve skutečnosti však žalobců byla zaplacená pouze částka 4 363 590 Kč, odpovídající kupní ceně sjednané ve smlouvě o uzavření budoucí kupní smlouvy, tj. v částce 35 Kč na 1 m². V rozsudku ze dne 22. 3. 2006, sp. zn. 29 Odo 3/2005, uveřejněném v časopise Soudní judikatura č. 9, roč. 2006, s. 674, Nejvyšší soud dovodil, že „směřovala-li vůle účastníků smlouvy k jejímu uzavření za jiných podmínek (za jinou cenu), než je ve smlouvě uvedeno, je uzavřená smlouva simulovaným úkonem a zastřeným úkonem je smlouva uzavíraná za cenu, kterou účastníci mezi sebou skutečně dohodli“.

Odvolací soud při svém rozhodnutí v dané věci z uvedeného názoru vycházel a dovodil, účastníci kupní smlouvy ze dne 15. 6. 1995 uzavřeli ve skutečnosti smlouvu, podle níž žalobci prodali obchodní společnosti M. S. s. r. o. předmětné pozemky za dohodnutou kupní cenu ve výši 4 105 360 Kč, přičemž po obsahové i formální stránce tato kupní smlouva splňuje zákonná kritéria platnosti právního úkonu podle § 34 a násl. obč. zák. S tímto závěrem krajského soudu se dovolací soud neztotožňuje.

Jestliže totiž odvolací soud vycházel shodně se soudem prvního stupně ze skutkového závěru, že nebylo vůlí účastníků kupní smlouvy dohodnout kupní cenu ve výši 51 997 940 Kč, že tato částka také nebyla žalobcům kupující společností vyplacena a naopak jim byla zaplacená částka 4 363 590 Kč, odpovídající kupní ceně sjednané v absolutně neplatné (§ 37 odst. 1 obč. zák.) smlouvě o uzavření budoucí kupní smlouvy, tj. v částce 35 Kč na 1 m²,

pak nelze dospět k jinému závěru, než že předmětná kupní smlouva je absolutně neplatná podle § 37 odst. 1 obč. zák., když dohoda o kupní ceně nebyla v kupní smlouvě učiněna vážně, a vzhledem k neplatnosti smlouvy o budoucí kupní smlouvě jiná písemná dohoda účastníků kupní smlouvy o kupní ceně neexistuje, resp. nebyla provedeným dokazováním zjištěna. Protože podstatnou náležitostí kupní smlouvy o převodu nemovitosti je písemná dohoda o kupní ceně a protože podle § 46 odst. 1 obč. zák. musí mít celá takováto smlouva písemnou formu (tj. tuto formu musí splňovat i dohoda o kupní ceně), nelze uvažovat o platnosti disimulované kupní smlouvy s kupní cenou odlišnou od ceny uvedené v písemném vyhotovení kupní smlouvy. Na danou věc je proto třeba aplikovat závěry uvedené v rozsudku Nejvyššího soudu SSR ze dne 30. 1. 1975, sp. zn. 1 Cz 129/74, že „je-li v písemném vyhotovení kupní smlouvy týkající se nemovitosti uvedena kupní cena odlišná od kupní ceny skutečně dohodnuté, je neplatná celá kupní smlouva a není možno považovat za platně uzavřenou ani kupní smlouvu s cenou skutečně dohodnutou ani kupní smlouvu s cenou uvedenou v písemném vyhotovení“, od nichž se dovolací soud nemá důvod v této věci odchýlit.

119. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a a násl. obč. zák.

I. V § 46 obč. zák. se podstata a podmínky odporu upravují z hlediska hmotného práva. Práví-li se tu, že se věřitel může domáhat, aby bylo soudem prohlášeno, že vůči němu nemají právních následků dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, pak to znamená, že z hlediska hmotného práva nejde o neúčinnost absolutní a přímou, nýbrž toliko

o neúčinnost relativní a nepřímou. Rozhodnutí soudu tu neúčinnost deklaruje a působí *ex tunc*.

II. Obsah nároku sám je upraven tak, že se věřitel může domáhat uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníkovy jmění. Tento nárok směřuje podle § 50 obč. zák. proti tomu, kdo měl z odporovatelného právního úkonu dlužníkovy prospěch.

R 1/56

Poznámka: Rozhodnutí bylo publikováno s jinou právní větou.

Z odůvodnění:

V § 46 obč. zák. se podstata a podmínky odporu upravují z hlediska hmotného práva. Práví-li se tu, že se věřitel může domáhat, aby bylo soudem prohlášeno, že vůči němu nemají právních následků dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, pak to znamená, že z hlediska hmotného práva nejde o neúčinnost absolutní a přímou, nýbrž toliko o neúčinnost relativní a nepřímou. Rozhodnutí soudu tu neúčinnost deklaruje a působí *ex tunc*. Obsah nároku sám je upraven v § 52 obč. zák., a to tak, že se věřitel může domáhat uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníkovy jmění. Tento nárok směřuje podle § 50 obč. zák. proti tomu, kdo měl z odporovatelného právního úkonu dlužníkovy prospěch. Z toho plyne, že žaloba, kterou se odpor podle § 46 a násl. obč. zák. uplatňuje, je zpravidla žalobou na plnění uvedeného obsahu, nikoli na pouhé určení, že právní úkon, o který jde – pokud zkracuje uspokojení věřitelovy vymahatelné pohledávky – nemá vůči němu právních následků. Neúčinností právního úkonu se tedy soud zabývá

jen jako předběžnou otázkou v důvodech rozhodnutí, nikoli v jeho výroku. Tomu tak bude ovšem i tehdy, uplatňuje-li se odpor námitkou. Proto není správné právní stanovisko, podle něhož lze odpor uplatnit jen žalobou.

Stanovisko, že odpor nelze uplatnit námitkou proti žalobě směřující proti věřiteli, nutně vede k duplicitě sporů. Odpor proti kupní smlouvě by musel být uplatněn žalobou a řízení směřující proti věřiteli by bylo vedeno zvlášť a muselo by být zřejmě přerušeno (otázka odporu je pro toto řízení prejudiciální). To by ovšem bylo v rozporu se zásadou rychlé a účinné ochrany majetkových práv občanů a procesní ekonomie vyjádřené v § 1 odst. 1 o. s. ř.

120. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, § 116, § 117, § 588 obč. zák.

K řízení o právní neúčinnost právních úkonů, jejichž předmětem jsou nemovitosti, je místně příslušným soud, v jehož obvodu je nemovitost.

Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 10. 3. 1997, sp. zn. 9 Co 121/96
SoJ 3/98, s. 45

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. věřitel se může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné. Toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok proti dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný, anebo byl-li již uspokojen.

Podle ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. odporovat je možné právním úkonům, kte-

ré dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám a právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými (§ 116, 117 obč. zák.) nebo které dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s výjimkou případu, kdy druhá strana tehdy dlužníkům úmysl zkrátit věřitele i při náležitě pečlivosti nemohla poznat.

Podle ustanovení § 42a odst. 3 obč. zák. právo odporovat právním úkonům lze uplatnit vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu dlužníka prospěch.

Podle ustanovení § 42a odst. 4 obč. zák. právní úkon, kterému věřitel s úspěchem odporoval, je vůči němu neúčinný potud, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku; není-li to dobře možné, má právo na náhradu vůči tomu, kdo měl z tohoto úkonu prospěch.

Po zhodnocení provedeného dokazování dospěl krajský soud k závěru, že včas podanému (§ 42a odst. 2 obč. zák.) návrhu navrhovatele na určení neúčinnosti kupní smlouvy ze dne 1. 8. 1995 uzavřené mezi odpůrcem a jeho synem R. T. o převodu nemovitostí v kat. úz. F. lze vskutku vyhovět.

Všechny předpoklady úspěšnosti této odpůřčí žaloby byly přitom prokázány již v řízení před soudem I. stupně.

Předně tak navrhovatel prokázal existenci své vymahatelné pohledávky vůči účastníku odporovatelného právního úkonu na straně převodce opírající se o pravomocný rozsudek Okresního soudu ve F. ze

dne 25. 9. 1995 ve věci sp. zn. 17 C 133-95, kterým byl dlužník navrhovatele zavázán k povinnosti zaplatit navrhovateli částku 287 561,42 Kč s 16% úrokem od 14. 10. 1994 do zaplacení a na nákladech řízení částku 21 184 Kč, to vše do 15 dnů od právní moci rozsudku, tj. do 15 dnů od 14. 11. 1995.

Dále byla prokázána existence odporovatelného úkonu, jímž je zde kupní smlouva ze dne 1. 8. 1995, kterou dlužník navrhovatele úplatně převedl na odpůrce vlastnictví k nemovitostem v kat. úz. F. s účinky od 15. 5. 1996.

Není přitom podstatné, že kupní smlouva mezi odpůrcem a dlužníkem navrhovatele byla uzavřena ještě před tím, než se pohledávka navrhovatele stala vykonatelnou (i když tehdy již existovala).

Smlouva o převodu vlastnictví k nemovitostem, jakou je i tato kupní smlouva, má totiž účinky obligační (což pro převodce znamená závazek počínat si tak, aby byly dovršeny věcné účinky smlouvy) a účinky věcné (translační – nabytí vlastnictví nabyvatelem). Ke dni, kdy se pohledávka navrhovatele vůči dlužníkovi stala vykonatelnou (uplynutím 30. 11. 1995), byl dlužník navrhovatele stále vlastníkem předmětných nemovitostí. Tím, že poté tohoto vlastnictví splněním svého závazku z uvedené kupní smlouvy vůči nabyvateli – odpůrci pozbyl, jednal *in fraudem creditoris*. Jednáním vedoucím ke zkrácení vymahatelné pohledávky věřitele (tedy jednáním *in fraudem creditoris*) tak může být i splnění obligační povinnosti, a to i tehdy, spočívá-li toto plnění v nekonání (*non facere* – srov. § 35 odst. 1 obč. zák.; zde nezabránil věcným účinkům, kupní smlouvy o převodu nemovitostí). Připomenout pak v této souvislosti pro úplnost lze i to, že to byl i sám dlužník navrhovatele, který v řízení o povolení vkladu do katastru nemo-

vitostí přímo osobně jednal s příslušným katastrálním úřadem. Obligační a věcné účinky rozebírané kupní smlouvy zde takto od sebe odtrhnout nelze, což znamená, že právně neúčinná vůči navrhovateli je – za splnění dalších předpokladů – kupní smlouva jako celek.

V řízení totiž bylo dále prokázáno i to, že důsledkem zmíněné kupní smlouvy bylo zkrácení možnosti uspokojení vymahatelné pohledávky navrhovatele. Nebylo takto zjištěno, že by k uspokojení této pohledávky šlo použít jiný majetek dlužníka, když to byl ostatně sám odpůrce, který ve své účastnické výpovědi před soudem I. stupně připustil neschopnost dlužníka tuto pohledávku uhradit, přičemž dále navíc i svědkyně T. doplnila, že z vyplacené kupní ceny zůstala dlužníku ve vztahu k výši pohledávky navrhovatele jen zcela zanedbatelná částka. Hypotetické peněžní prostředky na bankovním účtu dlužníka, jichž se v odvolacím řízení ve zcela obecné rovině odpůrce dovolával, takovým majetkem nejsou. Není proto ani nikterak nutno doplnit v tomto směru dokazování. Objektivním výsledkem tohoto právního úkonu tedy bylo zmenšení majetku dlužníka do té míry, že zbylý majetek nestačí k uspokojení pohledávky navrhovatele.

Šlo přitom o právní úkon mezi synem a otcem, tj. osobami blízkými ve smyslu ustanovení § 116 obč. zák., jakožto příbuznými v řadě přímé, takže zákon zde v ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. úmysl dlužníka zkrátit věřitele a vědomost blízké osoby o tomto úmyslu předpokládal. Bylo tedy na odpůrci, jehož pasivní legitimace ve věci vyplývá z ustanovení § 42a odst. 3 obč. zák., tvrdit a prokazovat, že úmysl dlužníka kráťit věřitele nemohl poznat ani při vyvinutí náležitě pečlivosti. V tomto směru pak musí krajský soud konstatovat, že důkazní břemeno takto na odpůrci spočívající odpůrce neunesl, neboť nic právně

významného zde odpůrce nejenom neprokázal, ale dokonce ani netvrdil. Stěží přitom ostatně i mohl v situaci, kdy sám připustil jak svou okamžitou vědomost o existenci vymahatelné pohledávky navrhovatele vůči převodci, tak nadto i insolventnosti převodce. Motiv, jež k uzavření této kupní smlouvy vedly odpůrce, jsou pak z tohoto hlediska právně nevýznamné.

Tím jsou takto naplněny veškeré předpoklady úspěšnosti odpůrčí žaloby navrhovatele a soud tedy může podle ustanovení § 42a obč. zák. konstitutivně určit, že zmíněná kupní smlouva je vůči navrhovateli právně neúčinná.

Ve svém důsledku to pak znamená, že odpůrce je povinen trpět uspokojení zmíněné pohledávky navrhovatele exekucí na nemovitosti, jež byly předmětem této smlouvy.

121. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a obč. zák.

Ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. lze odporovat právním úkonům, které učinil ten, vůči němuž má věřitel pohledávku přiznanou vykonatelným rozhodnutím.

R 12/98

Z odůvodnění:

Z ustanovení § 42a obč. zák. jednoznačně vyplývá, že věřitel se může domáhat jen určení, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné.

Dlužníkem žalobce je C., veřejná obchodní společnost, se sídlem v H. Ta dluží žalobci 107.013,50 Kč včetně nákladů říze-

ní 10 520 Kč a vůči ní má také žalobce podklad pro výkon rozhodnutí. Proto jen vůči této společnosti se žalobce může domáhat určení neúčinnosti právních úkonů podle citovaného ustanovení občanského zákoníku.

Odvolatel má nepochybně pravdu v tom, že podle ustanovení § 76 obč. zák. společníci ručí za závazky společnosti společně a nerozdílně veškerým svým majetkem. Aby však žalobce mohl odporovat právním úkonům učiněným K. N. a P. N. jako společníky C., veřejné obchodní společnosti, musel by se vůči nim jako ručitelům domáhat splnění jejich závazků nejdříve v nalézacím řízení a získat tak podklad pro soudní výkon rozhodnutí, který je pro úspěch žaloby nezbytný. Protože v dané věci se žalobce uspokojení svých pohledávek vůči K. N. a P. N. tímto způsobem nedomáhal, soud prvního stupně oprávněně žalobu zamítl.

122. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, 116, 117 obč. zák.

§ 258 odst. 1 o. s. ř.

§ 14 odst. 1 písm. e), § 16 odst. 4 ZKV

I. Rozhodnutí soudu, kterým bylo vyhověno žalobě na určení, že právní úkon dlužníka je vůči věřiteli neúčinný (§ 42a obč. zák.), představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu) vydaného proti dlužníku domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníku, ale vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn.¹⁾

II. Z ustanovení § 42a obč. zák. nevyplývá právo žalobce domáhat se vůči

žalovanému uložení povinnosti strpět výkon rozhodnutí prodejem nemovitostí, které byly předmětem odporovaného právního úkonu.

III. Byla-li neúčinnost odporovaného úkonu dlužníka vyslovena (podle § 42a obč. zák.) v době, kdy již byl prohlášen konkurs na majetek dlužníka, stává se majetek žalovaného, který dohodou ušel z dlužníkovy (úpadcovy) majetku, součástí konkursní podstaty úpadce a výkonem rozhodnutí nemůže být postižen.

R 26/00

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné; toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen. Podle odstavce 2 je možné odporovat právním úkonům, které dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám, a právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými (§ 116 a § 117 obč. zák.), nebo které dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s výjimkou případu, když druhá strana tehdy dlužníkům úmysl zkrátit věřitele i při náležitě pečlivosti nemohla poznat. Právo odporovat právním úkonům pak lze uplatnit vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu dlužníka prospěch (odstavec 3 citovaného ustanovení). Právní úkon, kterému věřitel s úspěchem odporoval, je vůči němu neúčinný potud, že věřitel může požadovat uspokojení své pohle-

dávky z toho, co odporovatelným úkonem ušlo z dlužníkovy majetku; není-li to dobře možné, má právo na náhradu vůči tomu, kdo měl z tohoto úkonu prospěch (odstavec 4 citovaného ustanovení).

K povaze žaloby podle ustanovení § 42a obč. zák. (tzv. odpůrčí žaloby) se Nejvyšší soud vyslovil v rozsudku ze dne 18. 5. 1999, sp. zn. 31 Cdo 1704/98; od tam formulovaných závěrů pak nemá důvod odchytil se ani v posuzované věci. Platí tedy, že smyslem odpůrčí žaloby je – uvažováno z pohledu žalujícího věřitele – dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůrčí žalobě vyhověno, představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu) vydaného proti dlužníkovi domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníkovi, ale vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné (např. proto, že osobě, v jejíž prospěch dlužník odporovatelný právní úkon učinil, již takto nabyté majetkové hodnoty nepatří), může se věřitel – místo určení neúčinnosti právního úkonu – domáhat, aby mu ten, komu z odporovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění. Odpůrčí žaloba tedy je právním prostředkem sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v exekučním řízení, a to postižením věci nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníkovy majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu.

Otázka aktivní a pasivní věcné legitimace účastníků v řízení o odpůrčí žalobě

nebyla dovoláním zpochybněna, zbývá tedy – ve smyslu § 42a odst. 2 obč. zák. – zkoumat podmínky, za nichž věřitel může právním úkonům dlužníka odporovat. Odporovatelným je takový právní úkon dlužníka – lhostejno zda úplatný či bezúplatný – který učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám. Úmysl dlužníka *cum animo fraudandi* však není podmínkou odporovatelnosti tehdy, jestliže „druhou stranou“ jsou osoby dlužníkovi blízké; úmysl dlužníka zkrátit jeho věřitele v takovémto případě zákon předpokládá a je na osobách dlužníkovi blízkých, aby prokázaly opak (to jest, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohly i při náležité pečlivosti poznat). Podle obsahu spisu ovšem dovolatelka v řízení takové okolnosti ani netvrdila, ač povinnost tvrzení v intencích § 120 odst. 1 o. s. ř. a § 42a odst. 2 obč. zák. spočívala na ní. Tvrzení, že v řízení neměla možnost se k manželově podnikání vyjádřit, je zjevně účelové, neboť jí nic nebránilo v tom, aby rozhodné skutečnosti soudu sdělila při svém výslechu, jakož i kdykoliv dříve nebo později (do rozhodnutí odvolacího soudu).

Skutková zjištění soudů obou stupňů, která uplatněným dovolacím důvodem nebyla zpochybněna a z nichž dovolací soud při dalších úvahách vychází, pak neposkytují žádnou oporu pro závěr, že dovolatelka prokázala, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohla i při náležité pečlivosti poznat. Skutková tvrzení, jež dovolatelka na podporu tohoto závěru snáší v dovolání, jsou z hlediska dovolacího důvodu podle § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. bezcenná, neboť správnost právního posouzení věci lze prověřit jen na tom skutkovém základě, z něž při formulaci právních závěrů vyšel odvolací soud. Dovolací důvod podle § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. tudíž ve vazbě k výroku, jímž byla vyslovena neúčinnost dohody, dán není.

Ve vztahu k výroku o povinnosti strpět výkon rozhodnutí prodejem nemovitostí však právní posouzení věci neobstojí; již proto ne, že z ustanovení § 42a obč. zák. právo domáhat se uplatnění nároku v nalézacím řízení prostřednictvím takto formulovaného žalobního návrhu (tzv. „petitu“) nevyplývá. V této části byl proto dovolací důvod dle § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. uplatněn právem. Ostatně, žalobní návrh na povinnost strpět výkon rozhodnutí prodejem nemovitostí má omezení zcela patrné na první pohled. Nařítit prodej nemovitostí na základě takového exekučního titulu, jehož výrok by byl totožný s uvedeným žalobním návrhem, prostě není možné, neboť to zakazuje ustanovení § 258 odst. 1 o. s. ř., jež předpokládá pouze rozhodnutí ukládající peněžité plnění. Rozhodnutí, které ukládá povinnost něco strpět, se vykonává podle ustanovení § 351 odst. 1 o. s. ř. ukládáním pokut až do úhrnné výše 100 000 Kč. Nutit povinného (zde žalovanou) pokutami snášet výkon rozhodnutí je neefektivní, protismyslné a neúčelné. Převzetí takového žalobního návrhu, kterým se žalobce proti žalovanému domáhá uložení povinnosti strpět výkon rozhodnutí prodejem nemovitostí do výroku soudního rozhodnutí, činí toto rozhodnutí materiálně nevykonatelným (srov. *mutatis mutandis* závěry vyslovené v rozhodnutí uveřejněném pod číslem 30/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek); potud je tedy řízení postiženo i jinou vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Pro úplnost lze dodat, že uvedený výrok nemá oporu v zákoně též se zřetelem k účinkům prohlášení konkursu na majetek manžela žalované. Po prohlášení konkursu (usnesením krajského soudu ze dne 8. září 1995, čj. K 4/92-119) totiž vše, oč byl odporovatelným právním úkonem zkrácen dlužníkův (úpadcův) majetek, musí být vráceno do konkursní podstaty, a není-li to

možné, musí být konkursní podstatě poskytnuta peněžitá náhrada (srov. § 16 odst. 4 zákona o konkursu a vyrovnání v tehdejší i současném znění).

Podle ustanovení § 14 odst. 1 písm. e) zákona o konkursu a vyrovnání, ve znění pozdějších předpisů, jež se uplatní i u konkursů prohlášených před 1. 1. 1996 (srov. článek V. odst. 1 zákona č. 94/1996 Sb.), nelze po prohlášení konkursu provést výkon rozhodnutí (exekuci) postihující majetek patřící do podstaty a k tomuto majetku nelze ani nabýt právo na oddělené uspokojení (podle ustanovení § 14 odst. 1 písm. e) citovaného zákona, ve znění do 1. 6. 1996, nebylo možné výkon rozhodnutí postihující takový majetek ani nařídit). Žalované tedy povinnost strpět výkon rozhodnutí prodejem nemovitostí nebylo možné po prohlášení konkursu uložit, neboť s pravomocným vyslovením neúčinnosti dohody se majetkem, který dohodou ušel z dlužníkovy (úpadcova) majetku, stává součástí konkursní podstaty úpadce a výkonem rozhodnutí jej proto postihnout nelze (srov. též stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, uveřejněné pod číslem 52/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, body XVII. a XXVI. stanoviska).

123. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, 116, 117 obč. zák.
§ 154 odst. 1 o. s. ř.

Právní úkon dlužníka je za podmínkou uvedených v ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. odporovatelný nejen tehdy, jestliže pohledávka věřitele byla vymahatelnou již v době, kdy byl učiněn, ale i v případě, že byl učiněn dříve, než se věřitelova pohledávka za dlužníkem stala vymahatelnou. Odpůrčí žalobě lze vyhovět tehdy, jestliže pohledávka žalující-

cího věřitele byla vymahatelnou v době rozhodování soudem.

R 27/00

Z odůvodnění:

Věřitel se může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné; toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen (§ 42a odst. 1 obč. zák.).

Odporovat je možné právním úkonům, které dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám, a právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými (§ 116 a § 117 obč. zák.), nebo které dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s výjimkou případu, když druhá strana tehdy dlužníkův úmysl zkrátit věřitele i při náležitě pečlivosti nemohla poznat (§ 42a odst. 2 obč. zák.).

Právo odporovat právním úkonům lze uplatnit vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu dlužníka v prospěch (§ 42a odst. 3 obč. zák.).

Právní úkon, kterému věřitel s úspěchem odporoval, je vůči němu neúčinný potud, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným úkonem ušlo z dlužníkovy majetku; není-li to době možné, má právo na náhradu vůči tomu, kdo měl z tohoto úkonu prospěch (§ 42a odst. 4 obč. zák.).

Smyslem žaloby podle ustanovení § 42a obč. zák. (odpůrčí žaloby) je – uvažováno

z pohledu žalujícího věřitele – dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůřčí žalobě vyhověno, pak představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu), vydaného proti dlužníku, domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným (právně neúčinným) právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníku, ale vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné (např. proto, že osobě, v jejíž prospěch dlužník odporovaný právní úkon učinil, již takto nabyté majetkové hodnoty nepatří), může se věřitel – místo určení neúčinnosti právního úkonu – domáhat, aby mu ten, komu z odporovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění. Odpůřčí žaloba je tedy právním prostředkem sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v řízení o výkon rozhodnutí (exekučním řízení), a to postižením věci nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníkovy majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu.

K odpůřčí žalobě je aktivně věcně legitimován (srov. § 42a odst. 1 obč. zák.) věřitel, jehož pohledávka za dlužníkem je vymahatelná (srov. též rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 13. 11. 1996, sp. zn. 15 Co 714/95, uveřejněný pod č. 12 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 1998); vymahatelnou se – jak správně uvedl odvolací soud – rozumí taková pohledávka, jejíž splnění lze vynutit cestou výkonu rozhodnutí (exekuce), tj. pohledávka, která byla věřiteli přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídit výkon rozhodnutí (exekuci).

Pasivní věcná legitimace je upravena v ustanovení § 42a odst. 3 obč. zák. Žaloba o určení, že dlužníkův právní úkon je vůči věřiteli neúčinný, může být úspěšná jen tehdy, byla-li podána vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. Žaloba o zaplacení peněžité náhrady, která je opodstatněná – jak plyne z ustanovení § 42a odst. 4 obč. zák. – jen tehdy, není-li dobře možné uspokojení věřitele z toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, pak musí směřovat vůči osobě, které vznikl z odporovatelného právního úkonu dlužníka prospěch.

Podmínky, za nichž věřitel může právním úkonům dlužníka odporovat, uvádí ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. Odporovatelným je takový právní úkon dlužníka, který učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám. Úmysl dlužníka *cum animo fraudandi* není podmínkou odporovatelnosti tehdy, jestliže „druhou stranou“ jsou osoby dlužníkovy blízké; úmysl dlužníka zkrátit jeho věřitele v takovémto případě zákon předpokládá a je na osobách dlužníkovy blízkých, aby prokázaly opak (tj. že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohly i při náležitě pečlivosti poznat).

Z toho, jak zákon vymezuje podmínky odporovatelnosti právním úkonům dlužníka, nevyplývá, že by předpokladem odporovatelnosti muselo být zkrácení uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele nebo splatné pohledávky věřitele. Protože je možné odporovat právním úkonům dlužníka, které zkracují věřitele (učiněným v úmyslu zkrátit věřitele), postačuje, aby dlužník sledoval svým jednáním zkrácení jakékoliv pohledávky svého věřitele; není vůbec rozhodné, zda šlo o pohledávku splatnou či nesplatnou, popřípadě budoucí, nebo zda pohledávka byla vymahatelnou. Pro uplatnění odporu je z tohoto hlediska významné jen to, že věřitel skutečně má vůči dlužní-

ku pohledávku (tedy že je jeho věřitelem) a že dlužník učinil právní úkon v úmyslu zkrátit její uspokojení (tj. že svým právním úkonem úmyslně nastolil takový stav, který věřiteli znemožňuje nebo ztěžuje uspokojení jeho pohledávky z dlužníkovy majetku).

V ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. uvedený požadavek, aby pohledávka věřitele byla vymahatelná, nevymezuje podmínku odporovatelnosti právním úkonům dlužníka, ale aktivní věcnou legitimaci k odpůrci žalobě; podmínky, za nichž věřitel může právním úkonům dlužníka odporovat, totiž určuje – jak uvedeno již výše – ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. a nikoliv ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. K tomu, aby žalující věřitel byl věcně legitimován, tedy postačuje, aby jeho pohledávka za dlužníkem byla vymahatelnou alespoň v době rozhodnutí soudu o jím podané odpůrci žalobě (§ 154 odst. 1 o. s. ř.).

Z uvedených důvodů dospěl dovolací soud k závěru, že právní úkon dlužníka je za podmínek uvedených v ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. odporovatelný nejen tehdy, jestliže pohledávka věřitele byla vymahatelnou již v době, kdy byl učiněn, ale i v případě, že byl učiněn dříve, než se věřitelova pohledávka za dlužníkem stala vymahatelnou. Odpůrci žalobě pak lze vyhovět tehdy, jestliže pohledávka žalujícího věřitele byla vymahatelnou v době rozhodování soudu.

124. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, 546 obč. zák.
§ 303 obch. zák.

Věřitel je za podmínek uvedených v ustanovení § 42a obč. zák. oprávněn odporovat nejen právním úkonům, kte-

ré učinil dlužník, ale i právním úkonům ručitele a dalších osob, které jsou z důvodu akcesorické a subsidiární povinnosti zákonem zavázány (zejména z titulů zajištění závazků) uspokojit pohledávku věřitele.

R 52/00

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné. Toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen.

Podle ustanovení § 42a odst. 4 obč. zák. právní úkon, kterému věřitel s úspěchem odporoval, je vůči němu neúčinný potud, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným úkonem ušlo z dlužníkovy majetku; není-li to dobře možné, má právo na náhradu vůči tomu, kdo měl z tohoto úkonu prospěch.

Smyslem žaloby podle ustanovení § 42a obč. zák. (odpůrci žaloby) je – uvažováno z pohledu žalujícího věřitele – dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůrci žalobě vyhověno, pak představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu), vydaného proti dlužníkovi, domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným (právně neúčinným) právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníkovi, ale vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné (např.

proto, že osobě, v jejíž prospěch dlužník odporovaný právní úkon učinil, již takto nabyté majetkové hodnoty nepatří), může se věřitel – místo určení neúčinnosti právního úkonu – domáhat, aby mu ten, komu z odporovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění. Odpůrčí žaloba je tedy právním prostředkem, sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v řízení o výkon rozhodnutí (exekučním řízení), a to postižením věcí nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníka majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1703/96, publikovaný pod č. 64 v časopise Soudní judikatura č. 7/99 na s. 241).

Z hlediska skutkového stavu bylo v posuzovaném případě mimo jiné zjištěno (správnost skutkových zjištění dovolatelka nezpochybňuje), že dodatečným platebním výměrem Finančního úřadu v H. v P. ze dne 19. 10. 1993, ve znění rozhodnutí Finančního ředitelství v H. K. ze dne 22. 9. 1994 bylo společností F. a F., v. o. s., v likvidaci, uloženo zaplatit na důchodové dani za rok 1992, splatné dne 5. 11. 1993, částku 2 617 300 Kč do 15 dnů od doručení rozhodnutí Finančního ředitelství v H. K. na účet Finančního úřadu v H. v P. Vzhledem k tomu, že daňový dlužník uvedenou částku přes opakované výzvy nezaplatil, Finanční úřad v H. v P. vydal dne 17. 8. 1995 výzvu k zaplacení daňového nedoplatku ručitelem, kterou vyzval J. F., aby jako ručitel uvedený daňový nedoplatek uhradil do 8 dnů od doručení výzvy; vyčáhl přitom ze zjištění, že J. F. má podle ustanovení § 86 obch. zák. a § 57 odst. 5 zákona o správě daní a poplatků „zákonou povinnou ručení za daňové pohledávky neuspokojené shora uvedeným daňo-

vým dlužníkem“. Rozsudkem Okresního soudu v Jičíně ze dne 2. 6. 1994, který nabyl podle potvrzení ve spise právní moci dnem 14. 7. 1994, bylo na návrh J. F., podaný u soudu dne 19. 5. 1994, zrušeno jeho bezpodílové spoluvlastnictví se žalovanou. Dne 4. 8. 1994 uzavřel J. F. se žalovanou dohodu o vypořádání jejich bezpodílového spoluvlastnictví, podle které připadl do vlastnictví J. F. pouze obchodní podíl na majetku obchodní společnosti F. a F., v. o. s., „se všemi právy a povinnostmi z toho vyplývajícími“; ostatní majetek (včetně věcí nemovitých a movitých) připadl žalované. Žalobce v tomto řízení této dohodě odporuje.

Z ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. vyplývá, že věřitel může odporovat právním úkonům, které učinil dlužník. Za uvedeného skutkového stavu bylo pro rozhodnutí v této věci mimo jiné významné, zda J. F., který byl žalobcem vyzván k zaplacení daňového nedoplatku jako ručitel za závazky obchodní společnosti F. a F., v. o. s., v likvidaci, lze považovat za dlužníka žalobce, tedy, řečeno jinak, zda dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví ze dne 4. 8. 1994 představuje ze strany J. F. právní úkon, učiněný věřitelovým (žalobcovým) dlužníkem.

Ručení je právní vztah mezi ručitelem (osobou odlišnou od dlužníka) a věřitelem, který vzniká na základě právního úkonu (srov. § 546 obč. zák. a § 303 obch. zák.) nebo ze zákona. Z ručení vzniká ručiteli povinnost (závazek) uspokojit věřitele (jeho pohledávku za dlužníkem nebo jiný závazek dlužníka vůči věřiteli), jestliže tak neučinil dlužník a jestliže věřitel ručitele k poskytnutí plnění písemně vyzval. Ručení představuje závazek akcesorický; ručitel je povinen plnit jen tehdy, má-li věřitel vůči dlužníku platnou pohledávku (je-li dlužník povinen uspokojit jiný svůj platný závazek vůči věřiteli), stala-li se pohledávka

(jiný závazek) splatnou a nastala-li splatnost ručitelského závazku. Ručení je současně subsidiární, neboť ručitel je povinen plnit jen tehdy, jestliže věřitele neuspokojil sám dlužník; jde tedy o podpůrný zdroj uspokojení pohledávky věřitele (jiného závazku dlužníka vůči věřiteli).

Ručení má v první řadě funkci zajišťovací, neboť zabezpečuje věřitelovu pohledávku (jiný závazek dlužníka vůči věřiteli), a to od doby svého vzniku až do splatnosti pohledávky (závazku) za dlužníkem. Po tuto dobu poskytuje věřiteli jistotu, že se bude moci uspokojit nejen od dlužníka, ale i od ručitele. Nebyla-li pohledávka věřitele (jiný závazek dlužníka vůči věřiteli) po té, co se stala splatnou, řádně a včas uspokojena ze strany dlužníka, nastupuje uhrazovací funkce ručení. Věřitel může požadovat, aby jej uspokojil též ručitel; k uspokojení věřitele přitom může být zásadně použit veškerý ručitelův majetek.

Vzniklo-li k zajištění věřitelovy pohledávky za dlužníkem (jiného závazku dlužníka vůči věřiteli) ručení, má věřitel právo na plnění nejen od dlužníka, ale, v případě, že dlužník řádně a včas nesplní splatnou pohledávku, i od ručitele. Ručitel tedy v tomto vztahu vystupuje jako náhradní dlužník, neboť na výzvu věřitele je povinen splnit věřiteli to, k čemu byl ručením zavázán. Na rozdíl od dlužníka, který je povinen splnit věřiteli vlastní dluh (jiný závazek), ručitel je zavázán splnit věřiteli sice formálně svůj dluh (odvozený z jeho akcesorické a subsidiární povinnosti ručitele), ale materiálně cizí dluh (jiný závazek), neboť plní věřiteli to, co mu byl jinak povinen plnit dlužník. Uvažováno z pohledu věřitele je povinen jeho splatnou pohledávku (jiný závazek) uspokojit jednak dlužník (tzv. hlavní dlužník), jednak ručitel (tzv. náhradní dlužník), jestliže byly splněny předpoklady, za kterých je povinen plnit. Postavení dlužníka (tzv. hlavní-

ho dlužníka) a ručitele (tzv. náhradního dlužníka) se v tomto směru liší jen v tom, že zatímco dlužník ví, že bude muset věřitele uspokojit, je ručitel zavázán jen pro případ, že věřitele neuspokojí hlavní dlužník; ručitel tedy ví, že bude věřiteli plnit, jestliže věřitele neuspokojí dlužník a jestliže jej věřitel vyzve ke splnění povinnosti.

Právní úkon, kterým může být zkráceno uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele, může učinit nejen tzv. hlavní dlužník. Rovněž ručitel, který je jako tzv. náhradní dlužník již od vzniku ručení zavázán uspokojit věřitele (pro případ, že by ho neuspokojil hlavní dlužník), může učinit úmyslné právní úkony *in fraudem creditoris*, jimiž bude ve svých důsledcích sledovat, aby nemusel dostát svým povinnostem ručitele a aby z jeho majetku věřitel nebyl (nemohl být) uspokojen; právní úkony v úmyslu zkrátit věřitele může učinit nejen v době, kdy mu ještě nevznikla povinnost věřitele uspokojit, ale i po té, co byl věřitelem důvodně vyzván, aby pohledávku (jiný závazek) splnil, a co se tedy má naplnit uhrazovací funkce ručení.

Pojem „dlužník“ užitý v ustanovení § 42a obč. zák. nelze vykládat – zejména se zřetelem ke shora uvedenému účelu odpůří žaloby – ve stejném smyslu, v jakém je užit při úpravě závazkového práva, obsažené v části osmé zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (ve znění pozdějších předpisů). Uvedený pojem nelze posuzovat jen podle významu použitého slova, ale zejména za použití pravidel logického a systematického výkladu. Hovoří-li zákon při úpravě závazkového práva o „dlužníku“, je z kontextu, v jakém tento pojem užívá, nepochybné, že má na mysli jen tzv. hlavního dlužníka; osoby, které jsou rovněž povinny uspokojit věřitele z důvodu zajištění závazku, označuje jinak. Z obsahu ustanovení § 42a obč. zák. je však zřejmé, že v něm uvedený pojem „dlužník“ za-

hruje nejen tzv. hlavního dlužníka, ale i další osoby, které jsou z důvodu akcesorické a subsidiární povinnosti zavázány uspokojit věřitele (tzv. náhradní dlužníky); k takovému osobám patří – jak vyplývá z výše uvedeného – rovněž ručitel.

Uvedený výklad má své opodstatnění také proto, že nečiní neodůvodněné rozdíly v postavení osob, které jsou podle zákona povinny uspokojit věřitele. Názor dovoatelky, odvíjející se pouze od jazykového výkladu ustanovení § 42a obč. zák. a pomíjející další metody výkladu právních předpisů, současně představuje nerovnost v právech a povinnostech uvedených osob v jejich vztahu k věřiteli, ačkoliv to není odůvodněno ani povahou jejich právního postavení, ani smyslem a účelem právní úpravy o uspokojování pohledávek (jiných závazků).

Nejvyšší soud České republiky z uvedených důvodů dospěl k závěru, že věřitel je, za podmínek uvedených v ustanovení § 42a obč. zák., oprávněn odporovat nejen právním úkonům, které učinil dlužník, ale i právním úkonům ručitele a dalších osob, které jsou z důvodu akcesorické a subsidiární povinnosti zákonem zavázány (zejména z titulů zajištění závazků) uspokojit pohledávku věřitele.

V posuzovaném případě dospěl odvolací soud – i když nikoliv ze zcela přílehavých důvodů – ke správnému právnímu názoru, že dohodě o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví ze dne 4. 8. 1994 lze ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. odporovat, i když ji neuzavřel daňový dlužník, ale osoba, která ručila za daňový nedoplatek společnosti F. a F., v. o. s., v likvidaci. Rozsudek odvolacího soudu je tedy v tomto směru správný.

Neobstojí ani námitka, že žaloba nemůže být důvodná, neboť ke dni 4. 8. 1994

nebylo možné po žalované požadovat, aby znala skutečnosti, které by „případně zakládaly možnost odporovat“ dohodě o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví.

Vzhledem k tomu, že žalovaná při uzavření dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví byla – jak soudy zjistily – manželkou J. F., tedy osobou jemu blízkou ve smyslu ustanovení § 116 obč. zák., soudy správně dovodily, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele (*cum animo fraudandi*) není podmínkou odporovatelnosti, neboť úmysl dlužníka zkrátit jeho věřitele v takovémto případě zákon předpokládá, a je na osobách dlužníkovi blízkých, aby prokázaly opak (tj. že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohly i při náležitě pečlivosti poznat). Na základě výsledků dokazování soudy dospěly k závěru, že žalovaná neprokázala, že by úmysl J. F. jako společníka veřejné obchodní společnosti F. a F. zkrátit věřitele uzavřením dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví ze dne 4. 8. 1994 nemohla i při náležitě pečlivosti poznat; uvedený skutkový závěr soudů má oporu v provedených důkazech a jeho správnost nelze ve smyslu dovolacího důvodu podle ustanovení § 241 odst. 3 písm. c) o. s. ř. důvodně zpochybnit (dovolatelka navíc ani výslovně správnost skutkových zjištění soudů v tomto směru nenapadla). Rozsudek odvolacího soudu je tedy i v tomto směru správný.

125. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a obč. zák.

U právních úkonů, na jejichž základě práva vznikají vkladem do katastru nemovitostí, lze ve smyslu ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. považovat za dlužníkem učiněný právní úkon, popřípadě za právní úkon, k němuž došlo me-

zi dlužníkem a osobami jemu blízkými, jen takový právní úkon, na jehož základě bylo vloženo právo do katastru nemovitostí. Tříleté lhůty pro uplatnění práva odporovat právním úkonům dlužníka proto v těchto případech počínají běžet dnem následujícím po dni, ke kterému vznikly účinky vkladu práva do katastru nemovitostí.

R 41/01

Z odůvodnění:

Z hlediska skutkového stavu bylo v posuzovaném případě zjištěno (správnost skutkových zjištění dovolatel nezpochybňuje), že žalobce uzavřel s V. B. dne 6. 5. 1994 smlouvu, na základě které mu poskytl „úvěr“ ve výši 180 000 Kč; V. B. se zavázal „úvěr“ vrátit do 27. 5. 1994. Na návrh žalované bylo pravomocným rozsudkem Okresního soudu v Kolíně ze dne 15. 11. 1994 zrušeno bezpodílové spoluvlastnictví žalované a V. B. Žalovaná uzavřela dne 27. 7. 1995 s V. B. smlouvu označenou jako „dohoda o uspořádání spoluvlastnického vztahu k nemovitostem“, jež tvořily součást jejich bezpodílového spoluvlastnictví, podle které se každá ze stran smlouvy stala podílovým spoluvlastníkem jedné ideální poloviny domu čp. 195 postaveného na st. p. č. 285, zemědělské hospodářské budovy postavené na st. p. č. 11 a pozemků st. p. č. 11, st. p. č. 285, p. č. 22/1 a p. č. 23, zapsaných na listu vlastnictví č. 131 pro kat. území a obec R. II; vklad vlastnického práva podle této smlouvy byl na základě rozhodnutí Katastrálního úřadu v K. zapsán do katastru nemovitostí s tím, že právní účinky vkladu vznikly dnem 31. 8. 1995.

Dne 28. 7. 1995 uzavřela žalovaná s V. B. darovací smlouvu, kterou V. B. daroval žalované svoji ideální polovinu předmětných nemovitostí, kterou nabyl na zá-

kladě smlouvy ze dne 27. 7. 1995; vklad vlastnického práva podle této smlouvy byl na základě rozhodnutí Katastrálního úřadu v K. zapsán do katastru nemovitostí s tím, že právní účinky vkladu vznikly dnem 14. 9. 1995. Rozsudkem Okresního soudu v Kolíně ze dne 13. 1. 1998 bylo V. B. uloženo, aby zaplatil žalobci 180 000 Kč se 17% úrokem z prodlení od 28. 5. 1994 do zaplacení a nahradil žalobci náklady řízení, vše do 3 dnů od právní moci rozsudku; podle vyznačeného potvrzení tento rozsudek nabyl právní moci dnem 23. 3. 1998. Žalobu o určení neúčinnosti obou uvedených smluv podle ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. podal žalobce u soudu prvního stupně dne 17. 8. 1998.

Za tohoto skutkového stavu bylo pro posouzení projednávané věci mimo jiné podstatné, od kdy začínají běžet tříleté lhůty podle ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák., odporuje-li věřitel takovému právnímu úkonu dlužníka, podle něhož práva vznikají vkladem do katastru nemovitostí.

Jedním z práv, která při převodu na základě dvoustranného právního úkonu (smlouvy) vznikají vkladem do katastru nemovitostí, je vlastnické právo k nemovitostem; právní účinky vkladu vznikají na základě pravomocného rozhodnutí katastrálního úřadu o jeho povolení ke dni, kdy návrh na vklad byl doručen katastrálnímu úřadu (srov. § 133 odst. 2 obč. zák., § 2 zákona č. 265/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

Právním úkonem se rozumí projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv nebo povinností, které právní předpisy s takovým projevem vůle spojují (srov. § 34 obč. zák.). Smlouva jako dvoustranný právní úkon je uzavřena okamžikem, kdy přijetí návrhu na uzavření smlouvy nabývá účinnosti, tj. okamžikem, kdy včasné vyjádření souhlasu druhé stra-

ny s obsahem návrhu na uzavření smlouvy dojde navrhovatel (srov. § 43c odst. 1 a 2 a § 44 odst. 1 obč. zák.). Jde-li o smlouvu o převodu nemovitosti, musí být písemný návrh na její uzavření a písemné přijetí návrhu na téže listině (srov. § 46 odst. 2 obč. zák.).

Z ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. vyplývá, že věřitel může odporovat právnímu úkonu dlužníka (mimo jiné) tehdy, jestliže právní úkon zkracuje uspokojení jeho pohledávky, a (současně) tehdy, jestliže k právnímu úkonu mezi dlužníkem a osobou jemu blízkou došlo v posledních třech letech nebo jestliže dlužník učinil právní úkon v posledních třech letech ve prospěch osob jemu blízkých anebo jestliže dlužník učinil právní úkon vůči jiným osobám než jemu blízkým v posledních třech letech.

Odvolací soud (a shodně s ním i soud prvního stupně) dovodil, že z hlediska běhu lhůt uvedených v ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. je u dvoustranných právních úkonů (smluv), podle nichž práva vznikají vkladem do katastru nemovitostí, rozhodné, kdy byla smlouva zkracující uspokojení pohledávky věřitele uzavřena. S tímto právním názorem nelze souhlasit.

Smlouva (dohoda) o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví týkající se nemovitosti a smlouva o převodu vlastnictví k nemovitosti představují tzv. nabývací titul (*titulus adquirendi*). I když z takové smlouvy vznikají jejím účastníkům práva a povinnosti, k přechodu vlastnictví podle ní ještě nedochází (srov. § 149a obč. zák., ve znění účinném do 31. 7. 1998, § 133 odst. 2 obč. zák.); ten nastává až vkladem vlastnického práva provedeným na základě pravomocného rozhodnutí katastrálního úřadu o jeho povolení (*modus adquirendi*), který má právní účinky ke dni, kdy návrh na vklad byl doručen katastrálnímu úřadu.

Z hlediska ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. jsou významné pouze právní úkony dlužníka, které zkracují uspokojení pohledávky jeho věřitele; jen takovým právním úkonům – jak vyplývá z jeho znění – může věřitel s úspěchem odporovat.

Uzavřením smlouvy o převodu vlastnictví k nemovitosti ke zkrácení uspokojení pohledávky věřitele ze strany jeho dlužníka (účastníka smlouvy) – i kdyby dlužník ke smlouvě přistoupil s takovým záměrem – ještě nedochází. I když dlužník uzavřením smlouvy projevil vůli převést nemovitost na jiného a i kdyby přitom sledoval zkrácení uspokojení pohledávky svého věřitele, právní sféry dlužníkovra věřitele se to ještě nedotýká; nabyvatel se totiž pouhým uzavřením smlouvy (zatím) vlastníkem nemovitosti nestal a dlužníkův věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky (např. cestou výkonu rozhodnutí) i z této nemovitosti, neboť dosud tvoří součást dlužníkovra majetku. Zkrácení uspokojení pohledávky věřitele může nastat až tím, že dlužník přestal být vlastníkem převáděné nemovitosti. Jestliže dlužník takovému právnímu následku uzavřené smlouvy nezabránil nebo mu nebyl schopen zabránit a jestliže tak bylo celkové právní jednání směřující k převodu nemovitosti na jiného dovršeno (vkladem vlastnického práva do katastru nemovitostí ČR), pak v případě, že tím došlo ke zkrácení uspokojení pohledávky dlužníkovra věřitele, je odůvodněn závěr, že dlužník učinil právní úkon, významný z hlediska ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák., popřípadě že došlo k takovému právnímu úkonu. Nepostačuje tedy, jestliže dlužník pouze projeví vůli, směřující k následku, který zkrátí, resp. je způsobilý (v budoucnu) zkrátit pohledávku věřitele. Je třeba, aby jeho projev vůle také skutečně vyvolal právní následky, které vedou ke zkrácení uspokojení pohledávky dlužníkovra věřitele.

To, co bylo uvedeno o uzavření smlouvy o převodu nemovitosti, obdobně platí i u smlouvy (dohody) o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví týkající se nemovitosti.

Odvolací soud při rozhodování rovněž náležitě nepřihlédl k tomu, že smlouvy o převodu nemovitosti ani smlouvy (dohody) o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví týkající se nemovitosti nemohou vést, ačkoliv byly platně uzavřeny, ke zkrácení uspokojení pohledávky dlužníkovu věřitele, jestliže na jejich základě nedojde ke vkladu vlastnického práva. Také z tohoto důvodu nelze považovat uzavření takových smluv za okamžik rozhodný pro běh lhůt, uvedených v ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák.

Právní názor odvolacího soudu též nebere v úvahu, že podání návrhu na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí není omezeno žádnou lhůtou, počítanou od uzavření smlouvy (srov. též nálezy Ústavního soudu ze dne 7. 10. 1996, sp. zn. IV ÚS 201/96, uveřejněný pod č. 96 ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu České republiky, svazek 6, II. díl). Dovolatelé lze přisvědčit v tom, že počítání lhůt uvedených v ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. způsobem uvedeným v rozsudku odvolacího soudu (již od uzavření smlouvy) by mohlo vést také k tomu, že by tyto lhůty uplynuly dříve, než by byl podán návrh na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí ČR, čímž by věřiteli bylo v rozporu s ustanovením § 42a obč. zák. zabráněno vůbec úspěšně se domáhat vyslovení právní neúčinnosti odporovatelných právních úkonů.

Z uvedených důvodů dospěl Nejvyšší soud k závěru, že u právních úkonů, podle nichž práva vznikají vkladem do katastru nemovitostí, lze považovat za dlužníkem učiněný právní úkon, popřípadě za právní úkon, k němuž došlo mezi dlužníkem

a osobami jemu blízkými, jen takový právní úkon, podle něhož bylo na základě pravomocného rozhodnutí katastrálního úřadu o jeho povolení vloženo právo do katastru nemovitostí. Tříleté lhůty pro uplatnění práva odporovat právním úkonům dlužníka proto v těchto případech počínají běžet dnem následujícím po dni, ke kterému vznikly účinky vkladu práva do katastru nemovitostí; určujícím tedy z tohoto hlediska je den, kdy návrh na vklad práva byl doručen katastrálnímu úřadu (§ 2 odst. 3 zákona č. 265/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

126. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, 116, 117 obč. zák.

Má-li společnost s ručením omezeným jediného společníka, který je současně jejím jednatelem, a daruje-li tato společnost nemovitost manželovi tohoto společníka, je pro účely posuzování právní neúčinnosti darovací smlouvy vůči věřiteli z hlediska § 42a odst. 1 obč. zák. obdarovaný manžel vůči společnosti osobou blízkou (§ 116, § 42a odst. 2 obč. zák.).

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 16. 2. 2001, sp. zn. 18 Co 30/2001

PrRo 11/01 s. 567

Z odůvodnění:

Rozsudkem okresního soudu bylo vysloveno, že darovací smlouva ze dne 24. 7. 1998, kterou převedla N., společnost s ručením omezeným, žalované polovinu svého spoluvlastnického podílu, tj. jednu čtvrtinu domu se stavební parcelou o výměře 412 m², je vůči žalobci – akciové společnosti B. se sídlem v N. – právně neúčinná.

Za společnost darovací smlouvu uzavíral manžel žalované, který byl jednatelem společnosti a jejím jediným společníkem. Svou druhou čtvrtinu těchto nemovitostí uvedená společnost toutéž darovací smlouvou darovala manželu žalované, který tedy vystupoval jako zástupce dárce na straně jedné a současně jako obdarovaný na straně druhé.

Okresní soud pokládal žalovanou ve vztahu ke společnosti za osobu blízkou.

Zjistil, že manžel žalované jako jednatel společnosti s ručením omezeným N. obdržel od žalobce upomínku ze dne 12. 6. 1998, již žalobce uvedenou společnost vyzývá k zaplacení částek 1 689 602 Kč a 311 414 Kč ve lhůtě do 25. 6. 1998. Dne 1. 7. 1998 manžel žalované podepsal – jednak jako jednatel společnosti, jednak jako směnečný ručitel – ve prospěch žalobce směnku na 2 058 248 Kč se splatností dne 7. 8. 1998 bez protestu. Dne 24. 7. 1998 pak uzavřel výše uvedenou darovací smlouvu, na základě které – po provedení vkladu v katastru nemovitostí – společnost pozbyla svou ideální polovinu uvedených nemovitostí, což byl její jediný nemovitý majetek (označení nemovitostí je v této recenzní zprávě změněno).

Dále okresní soud zjistil, že směnečným platebním rozkazem krajského soudu ze dne 23.11.1998 bylo společnosti a manželu žalované uloženo zaplatit žalobci částku 2 058 248 Kč se 6% úroky od 8. 8. 1998 do zaplacení a nahradit mu náklady řízení 82 980 Kč a 20 950 Kč, přičemž plněním jednoho ze žalovaných zaniká v rozsahu plnění povinnost druhého žalovaného. Směnečný platební rozkaz nabyt právní moci dne 7. 12. 1998.

Okresní soud dospěl k závěru, že darovací smlouvou bylo zkráceno uspokojení žalobcovy pohledávky a že žalovaná ne-

prokázala, že dlužníkův úmysl zkrátit věřitele i při náležitě pečlivosti nemohla poznat (§ 42a odst. 2 obč. zák.).

Krajský soud shledal správným názor okresního soudu, že pro účel posuzování právní neúčinnosti darovací smlouvy je třeba žalovanou pokládat v projednávané věci za osobu blízkou (§ 116 obč. zák.) vůči společnosti s ručením omezeným N., v níž byl její manžel jediným společníkem a jednatelem. Byl též – jako směnečný ručitel – spolu se společností N. žalobcovým dlužníkem.

Důkazní povinnost žalované jako osoby blízké (a z toho plynoucí její důkazní břemeno) je v § 42a odst. 2 *in fine* obč. zák. koncipována tak, že žalovaná by musela k tomu, aby měla ve sporu úspěch, prokázat, že úmysl společnosti (a tedy vlastní úmysl jejího manžela) zkrátit žalobce i při náležitě pečlivosti nemohla poznat. Z této formulace zákona je zřejmé, že důkazní povinnost a z toho plynoucí důkazní břemeno jsou pro osoby blízké velmi obtížné a v praxi by mohly být splněny v případech zcela mimořádných (např. při dlouhodobé nepřítomnosti nebo při velké vzdálenosti dlužníka a osoby blízké apod.). Rozhodně nestačí pouhé tvrzení, že žalovaná o podnikání svého manžela nic nevěděla a že se o ně nezajímala, a to i tehdy, kdyby pravdivost tohoto svého tvrzení prokázala.

Navíc vyšlo najevo, že společnost s ručením omezeným N. měla sídlo v domě, kde žalovaná a její manžel bydleli, takže je věrohodnost uvedeného tvrzení pochybná, zejména když žalovaná měla ekonomické vzdělání.

127. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, § 39, § 116, § 117 obč. zák.
§ 324 a § 328b až 332 o. s. ř.

I. Právní úkon, který učiní jeho účastníci v úmyslu zmařit jím provedení již nařízeného výkonu rozhodnutí (tím, že má být právním důvodem pro vyloučení postiženého majetku z výkonu rozhodnutí), je podle § 39 obč. zák. neplatný.

II. Neplatnému právnímu úkonu nelze s úspěchem odporovat podle § 42a obč. zák.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000
SoJ 11/01, s. 537

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné; toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen.

Podle ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. odporovat je možné právním úkonům, které dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám, a právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými (§ 116 a 117 obč. zák.), nebo které dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s výjimkou případu, když druhá strana tehdy dlužníkův úmysl zkrátit věřitele i při náležitě pečlivosti nemohla poznat.

Podle ustanovení § 42a odst. 3 obč. zák. právo odporovat právním úkonům lze uplatnit vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu dlužníka prospěch.

Podle ustanovení § 42a odst. 4 obč. zák. právní úkon, kterému věřitel s úspěchem odporoval, je vůči němu neúčinný potud, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným úkonem ušlo z dlužníkovy majetku; není-li to dobře možné, má právo na náhradu vůči tomu, kdo měl z tohoto úkonu prospěch.

Smyslem žaloby podle ustanovení § 42a obč. zák. (odpůrčí žaloby) je – uvažováno z pohledu žalujícího věřitele – dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon, jenž zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůrčí žalobě vyhověno, pak představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu), vydaného proti dlužníkovi, domáhat nařízení nebo provedení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným (právně neúčinným) právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníkovi, ale vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné, musí se věřitel – místo určení neúčinnosti právního úkonu – domáhat, aby mu ten, komu z odporovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění. Odpůrčí žaloba je tedy právním prostředkem sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v řízení o výkon rozhodnutí (exekučním řízení), a to postižením věcí, práv nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníkovy majet-

ku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1703/96, uveřejněný pod č. 26 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2000).

K odpůrcí žalobě je aktivně věcně legitimován (§ 42a odst. 1 obč. zák.) věřitel, jehož pohledávka za dlužníkem je vymahatelná (srov. též rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 13. 11. 1996, sp. zn. 15 Co 714/95, uveřejněný pod č. 12 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1998), jestliže dlužníkovy právní úkony zkracují její uspokojení. Věřitelem je ten, kdo má za dlužníkem pohledávku (ať splatnou či nesplatnou, popřípadě budoucí). Vymahatelnou se rozumí taková pohledávka, jejíž splnění lze vynutit cestou výkonu rozhodnutí (exekuce), tj. pohledávka, která byla věřiteli přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídít výkon rozhodnutí (exekuci). Dlužníkovy právní úkony zkracují pohledávku věřitele zejména tehdy, jestliže vedou ke zmenšení majetku dlužníka a jestliže v důsledku nich nastalé zmenšení majetku má současně za následek, že věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku dlužníka, ačkoliv – nebýt těchto úkonů – by se z majetku dlužníka uspokojil. Břemeno tvrzení a důkazní břemeno o tom, že pohledávka je vymahatelná a že dlužníkovy právní úkony zkracují její uspokojení, nese věřitel.

Pasivní věcná legitimace je upravena v ustanovení § 42a odst. 3 obč. zák. Žaloba o určení, že dlužníkův právní úkon je vůči věřiteli neúčinný, může být úspěšná jen tehdy, byla-li podána vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. Žaloba o zaplacení peněžité náhrady, která je opodstatněná – jak plyne z ustanovení §

42a odst. 4 obč. zák. – tehdy, není-li dobře možné uspokojení věřitele z toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku (např. proto, že osobě, v jejíž prospěch dlužník odporovaný právní úkon učinil, již takto nabyté věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty nepatří), musí směřovat vůči osobě, které vznikl z odporovatelného právního úkonu dlužníka prospěch.

Podmínky, za nichž věřitel může právním úkonům dlužníka odporovat, uvádí ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. Odporovatelným je takový právní úkon dlužníka, který učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám; břemeno tvrzení a důkazní břemeno v tomto směru nese věřitel. Prokázání úmyslu dlužníka *cum animo fraudandi* není podmínkou odporovatelnosti tehdy, jestliže „druhou stranou“ jsou osoby dlužníkovi blízké (tj. osoby uvedené v ustanovení § 116 obč. zák.); úmysl dlužníka zkrátit jeho věřitele v takovémto případě zákon předpokládá a je na osobách dlužníkovi blízkých, aby prokázaly, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele tehdy (tj. v době právního úkonu) nemohly i při náležitě pečlivosti poznat.

Úspěšně lze odporovat též dohodě o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Věřitel může odporovat – jak vyplývá z ustanovení § 42a obč. zák. – každému právnímu úkonu dlužníka, kterým se zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky a který dlužník učinil v úmyslu zkrátit své věřitele. Je nepochybné, že takovým právním úkonem může být i dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, neboť po jejím uzavření nebo, týká-li se nemovitosti, po její účinnosti nemůže věřitel dosáhnout (bez pomoci odpůrcí žaloby) uspokojení své pohledávky z majetku, který připadl manželu (bývalému manželu) dlužníka. Okolnost, zda do-

hoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů odpovídá „zásadám“, na nichž je vypořádání podle zákona založeno, není v tomto směru sama o sobě významná.

Určením právní neúčinnosti právního úkonu ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. (vyhověním odpůřčí žalobě) nastává stav tzv. relativní bezúčinnosti dotčeného právního úkonu. Odporovatelný právní úkon zůstává platným právním úkonem a vyvolává právní následky, avšak v poměrech účastníků se na něj hledí tak, jako by nenastaly jeho účinky. V případě, že právní úkon je neplatný (ať absolutně nebo relativně), jeho právní účinky vůbec nenastávají (práva a povinnosti z neplatného právního úkonu nemohou vzniknout); na právní vztahy se hledí stejně, jako by vůbec nebyl učiněn. Z uvedeného mimo jiné vyplývá, že pouze platný právní úkon může být úspěšně napaden odpůřčí žalobou; právní úkon, který není platný a který tedy nevyvolává žádné právní účinky, nemůže naplnit jeden ze základních předpokladů odporovatelnosti, tj. zkrácení uspokojení pohledávek dlužnickových věřitelů. Neplatnost právního úkonu má přednost před jeho odporovatelností také proto, že působí proti všem, zatímco odporovatelnost se týká pouze poměrů účastníků, ohledně nichž byla vyslovena pravomocným rozhodnutím soudu. Protože odporovatelnost lze pouze platnému právnímu úkonu, má případné zjištění o tom, že právní úkon je neplatný, mimo jiné za následek, že odpůřčí žalobě nemůže být vyhověno.

Podle ustanovení § 39 obč. zák. je neplatný právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu, nebo jej obchází, anebo se přičí dobrým mravům.

V projednávané věci odvolací soud – jak vyplývá z odůvodnění jeho rozsudku – dovodil, že účelem dohody o vypořádání

bezpodílového spoluvlastnictví manželů, uzavřené dne 1. 8. 1997 mezi žalovanou a jejím manželem J. H., bylo zmaření možnosti žalobce, aby uspokojil svou pohledávku za J. H. z majetku patřícího do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, a to poté, co soudem nařízeným výkonem rozhodnutí byly postiženy movité věci patřící do tohoto majetku. V případě, že žalovaná a její manžel J. H. skutečně (podle skutkových zjištění učiněných v souladu se zákonem) uzavřeli dohodu o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů ze dne 1. 8. 1997 se záměrem (úmyslem) zmařit provedení výkonu rozhodnutí prodejem movitých věcí povinného, nařízeného usnesením okresního soudu ze dne 5. 4. 1995, čj. E 2790/94-11 (u okresního soudu vedeného pod sp. zn. E 1500/96), tedy, řečeno jinak, zmařit prodej movitých věcí, které byly při tomto výkonu rozhodnutí sepsány ve prospěch pohledávky žalobce, a uspokojení pohledávky žalobce z výtěžku tohoto prodeje, pak účel této dohody odporuje zákonu (zejména ustanovením § 324 a § 328b až 332 o. s. ř.) a dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů ze dne 1. 8. 1997 by byla ve smyslu ustanovení § 39 obč. zák. neplatným právním úkonem. Byl-li tímto způsobem určen účel dohody o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů oběma jejími účastníky, je to důvodem neplatnosti dohody podle ustanovení § 39 obč. zák. a současně nemohou být splněny podmínky odporovatelnosti podle ustanovení § 42a obč. zák., který – má-li být právní úkon jen vůči věřiteli právně neúčinný – předpokládá, že úmysl zkrátit věřitele má jen dlužník a že druhá strana právního úkonu o tomto úmyslu věděla (byl jí znám) nebo musel vědět (musel jí být znám). Za tohoto stavu věci – jak uvedeno výše – ovšem nemohlo být odpůřčí žalobě žalobce vyhověno.

128. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a obč. zák.

Žaloba o určení, že dlužníkův právní úkon je vůči věřiteli neúčinný, může být úspěšná jen tehdy, byla-li podána vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn; žaloba o zaplacení peněžité náhrady se uplatní tehdy, není-li dobře možné uspokojení věřitele z toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníkova majetku (§ 42a odst. 4 obč. zák.), a musí směřovat vůči osobě, které vznikl z odporovatelného právního úkonu dlužníka prospěch.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1489/2000
C 567 – *Soubor*

Z odůvodnění:

Smyslem žaloby podle ustanovení § 42a obč. zák. (odpůrčí žaloby) je – uvažováno z pohledu žalujícího věřitele – dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon, jenž zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůrčí žalobě vyhověno, pak představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu), vydaného proti dlužníku, domáhat nařízením nebo provedením výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným (právně neúčinným) právním úkonem ušlo z dlužníkova majetku, a to nikoliv proti dlužníku, ale vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn.

V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné, musí se věřitel – místo určení neúčinnosti právního úkonu – domáhat, aby mu ten, komu z od-

porovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění. Odpůrčí žaloba je právním prostředkem sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v řízení o výkon rozhodnutí (exekučním řízení), a to postižením věcí, práv nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníkova majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu. Pasivní věcná legitimace k odpůrčí žalobě je upravena v § 42a odst. 3 obč. zák.

Žaloba o určení, že dlužníkův právní úkon je vůči věřiteli neúčinný, může být úspěšná jen tehdy, byla-li podána vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. Žaloba o zaplacení peněžité náhrady, která je opodstatněná – jak plyne z ustanovení § 42a odst. 4 obč. zák. – tehdy, není-li dobře možné uspokojení věřitele z toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníkova majetku (např. proto, že osobě, v jejíž prospěch dlužník odporovaný právní úkon učinil, již takto nabyté věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty nepatří), musí směřovat vůči osobě, které vznikl z odporovatelného právního úkonu dlužníka prospěch (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1703/96, uveřejněný pod č. 26 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2000, a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 1999, sp. zn. 31 Cdo 1704/98, uveřejněný pod č. 27 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2000).

129. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, 150 obč. zák.

Dohodě o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů lze úspěšně od-

porovat, jestliže bývalí manželé při vypořádání sice postupovali podle § 150 obč. zák., ovšem konkrétní rozdělení věcí, příp. práv a závazků bylo dlužníkem úmyslně voleno tak, aby stav po vypořádání znemožnil nebo zcela vyloučil uspokojení pohledávky věřitele.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2345/2000
C 862 – Soubor

Z odůvodnění:

Odpůrčí žaloba (§ 42a obč. zák.) je právním prostředkem sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v řízení o výkon rozhodnutí (exekučním řízení), a to postižením věcí, práv nebo jiných majtkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníkovy majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu z 27. 5. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1703/96, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 4/2000 pod č. 26, rozsudek Nejvyššího soudu z 18. 5. 1999, sp. zn. 31 Cdo 1704/98, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, 2000, č. 4, pod č. 27, rozsudek Nejvyššího soudu z 25. 5. 2000, sp. zn. 31 Cdo 417/99, uveřejněný v časopisu Soudní judikatura, 2000, č. 10, pod č. 104).

K odpůrčí žalobě je aktivně věcně legitimován (srov. § 42a odst. 1 obč. zák.) věřitel, jehož pohledávka za dlužníkem je vymahatelná, srov. rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové z 13. 11. 1996, sp. zn. 15 Co 714/95, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, 1998 č. 2, pod č. 12.

Podmínky, za nichž věřitel může právním úkonům dlužníka odporovat, uvádí ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák., přičemž

– ve vazbě na to, kdo je druhou stranou odporovaného právního úkonu, popřípadě v či prospěch byl odporovatelný právní úkon učiněn – rozlišuje (co do rozložení důkazního břemene) dvě skutkové podstaty. Odporovatelným je právní úkon, který dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám. Úmysl dlužníka *cum animo fraudandi* není podmínkou odporovatelnosti tehdy, jestliže „druhou stranou“ jsou osoby dlužníkovi blízké; úmysl dlužníka zkrátit jeho věřitele v takovém případě zákon předpokládá a je na osobách dlužníkovi blízkých, aby prokázaly opak (tj. že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohly ani při náležitě pečlivosti poznat).

V projednávané věci bylo z hlediska skutkového stavu zjištěno, že žalobce má vůči J. B. pohledávku ve výši 62 000 Kč a 470 DEM, přiznanou platebním rozkazem Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 20. 9. 1993, sp. zn. 15 C 108/93, který se podle potvrzení soudu stal vykonatelným 1. 12. 1993. Po rozvodu manželství uzavřeli J. B. a žalovaný dne 9. 9. 1993 písemnou dohodu, podle níž „jedinou uživatelskou bytu, včetně jeho zařízení, v P., se stává J. B.“ a „jediným vlastníkem předmětné nemovitosti se stává J. B.“. Návrh na vklad do katastru nemovitostí byl – podle zjištění odvolacího soudu – podán „v tříleté lhůtě § 149 odst. 4 obč. zák.

Odvolací soud zaujal názor podle něhož lze úspěšně odporovat dohodě o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví jen tehdy, jestliže smluvní strany (bývalí manželé) nerespektovaly zásady, na kterých je vypořádání založeno (srov. § 149 odst. 1, § 150 obč. zák., ve znění účinném v době uzavření dohody). S tímto právním názorem dovolací soud nesusouhlasí.

Z ustanovení § 42a obč. zák. vyplývá, že věřitel může odporovat každému práv-

nímu úkonu dlužníka, kterým se zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky a který dlužník učinil v úmyslu zkrátit své věřitele. Takovým právním úkonem může být – jak správně uzavřel odvolací soud – i dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví. Okolnost, že se bývalí manželé dohodou vypořádali podle zásad uvedených v § 150 obč. zák., není v tomto směru významná. Z vymezení podmínek odporovatelnosti právním úkonům dlužníka ve smyslu § 42a odst. 2 obč. zák. totiž takový předpoklad bez dalšího nevyplývá. Podstatné v tomto směru je jen to, že věřitel skutečně má vůči dlužníku pohledávku (tedy je jeho věřitelem) a že dlužník učinil právní úkon v úmyslu zkrátit její uspokojení (tj. že svým právním úkonem úmyslně nastolil takový stav, který věřiteli znemožňuje nebo ztěžuje uspokojení jeho pohledávky z dlužníkovy majetku). Ke zkrácení uspokojení věřitelovy pohledávky může proto dojít i za situace, kdy bývalí manželé při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví dohodou postupovali v intencích ustanovení § 150 obč. zák., ovšem konkrétní rozdělení věci, příp. práv a závazků bylo dlužníkem úmyslně voleno tak, aby stav po vypořádání uspokojení pohledávky věřitele znemožnil nebo zcela vyloučil.

130. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, 116, 117 obč. zák.

I. Osoba dlužníkovi blízká se může ve smyslu ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. ubránit odpůřčí žalobě, jen jestliže prokáže, že o dlužníkově úmyslu zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele nevěděla a ani nemohla vědět, přestože vyvinula „pečlivost“ k poznání tohoto dlužníkovy úmyslu a šlo o „náležitou pečlivost“. Vynaložení náležité pečlivosti předpokládá, že osoba dlužníkovi blízká

vykonala s ohledem na okolnosti případu a s přihlédnutím k obsahu právního úkonu dlužníka takovou činnost (aktivitu), aby dlužníkův úmysl zkrátit věřitele, který tu byl v době odporovaného právního úkonu, z jejich výsledků poznala (tj. aby se o tomto úmyslu dozvěděla).

II. Má-li se osoba dlužníkovi blízká ve smyslu ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. ubránit odpůřčí žalobě, musí prokázat, že dlužníkův úmysl zkrátit věřitele nemohla i při náležitě pečlivosti poznat, i když dlužník uzavřením odporované smlouvy nebo učiněním odporovaného právního úkonu v její prospěch plní svou „morální“ nebo právní povinnost (ze zákona, smlouvy nebo z jiného právního důvodu).

R 35/02

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné; toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen.

Podle ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. odporovat je možné právním úkonům, které dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám, a právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými (§ 116 a § 117 obč. zák.), nebo které dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s výjimkou případu, když druhá strana tehdy dlužníkův úmysl zkrátit věřitele i při náležitě pečlivosti nemohla poznat.

Podle ustanovení § 42a odst. 3 obč. zák. právo odporovat právním úkonům lze uplatnit vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu dlužníka prospěch.

Podle ustanovení § 42a odst. 4 obč. zák. právní úkon, kterému věřitel s úspěchem odporoval, je vůči němu neúčinný potud, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným úkonem ušlo z dlužníkovy majetku; není-li to dobře možné, má právo na náhradu vůči tomu, kdo měl z tohoto úkonu prospěch.

Smyslem žaloby podle ustanovení § 42a obč. zák. (odpůrčí žaloby) je – uvažováno z pohledu žalujícího věřitele – dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon, jenž zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůrčí žalobě vyhověno, pak představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu), vydaného proti dlužníku, domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným (právně neúčinným) právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníku, ale vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné, musí se věřitel – místo určení neúčinnosti právního úkonu – domáhat, aby mu ten, komu z odporovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění. Odpůrčí žaloba je tedy právním prostředkem sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v řízení o výkon rozhodnutí (exekučním řízení), a to postižením věcí, práv nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníkovy majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající

prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1999 sp. zn. 2 Cdon 1703/96, uveřejněný pod č. 26 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2000).

K odpůrčí žalobě je aktivně věcně legitimován (§ 42a odst. 1 obč. zák.) věřitel, jehož pohledávka za dlužníkem je vymahatelná (srov. též rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 13. 11. 1996 sp. zn. 15 Co 714/95, uveřejněný pod č. 12 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1998), jestliže dlužníkovy právní úkony zkracují její uspokojení. Věřitelem je ten, kdo má za dlužníkem pohledávku (ať splatnou či nesplatnou, popřípadě budoucí). Vymahatelnou se rozumí taková pohledávka, jejíž splnění lze vynutit cestou výkonu rozhodnutí (exekuce), tj. pohledávka, která byla věřiteli přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídit výkon rozhodnutí (exekuci). Dlužníkovy právní úkony zkracují pohledávku věřitele zejména tehdy, jestliže vedou ke zmenšení majetku dlužníka a jestliže v důsledku nich nastalé zmenšení majetku má současně za následek, že věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku dlužníka, ačkoliv – nebýt těchto úkonů – by se z majetku dlužníka uspokojil.

Pasivní věcná legitimace je upravena v ustanovení § 42a odst. 3 obč. zák. Žaloba o určení, že dlužníkovy právní úkon je vůči věřiteli neúčinný, může být úspěšná jen tehdy, byla-li podána vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. Žaloba o zaplacení peněžité náhrady, která je opodstatněná – jak plyne z ustanovení § 42a odst. 4 obč. zák. – tehdy, není-li dobře možné uspokojení věřitele z toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku (např. proto, že osobě, v jejíž prospěch dlužník odporovaný

právní úkon učinil, již takto nabyté věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty nepatří), musí směřovat vůči osobě, které vznikl z odporovatelného právního úkonu dlužníka prospěch.

Podmínky, za nichž věřitel může právním úkonům dlužníka odporovat, uvádí ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák.

Z toho, jak ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. vymezuje podmínky odporovatelnosti právním úkonům dlužníka, nevyplývá, že by předpokladem odporovatelnosti muselo být zkrácení uspokojení již vymahatelné pohledávky věřitele nebo splatné pohledávky věřitele. Protože je možné odporovat právním úkonům dlužníka, které zkracují věřitele (učiněným v úmyslu zkrátit věřitele), postačuje, aby dlužník sledoval svým jednáním zkrácení jakékoliv pohledávky svého věřitele; není vůbec rozhodné, zda šlo o pohledávku splatnou či nesplatnou, popřípadě budoucí, nebo zda pohledávka byla vymahatelnou. Pro uplatnění odporu je z tohoto hlediska významné jen to, že věřitel skutečně má vůči dlužníku pohledávku (tedy že je jeho věřitelem) a že dlužník učinil právní úkon v úmyslu zkrátit její uspokojení, tj. že svým právním úkonem úmyslně nastolil takový stav, který věřiteli znemožňuje nebo ztěžuje uspokojení jeho pohledávky z dlužníkovy majetku. Požadavek, aby žalující věřitel měl vymahatelnou pohledávku, je otázkou věcné legitimace; k tomu, aby žalující věřitel byl věcně legitimován, postačuje, aby jeho pohledávka za dlužníkem byla vymahatelnou alespoň v době rozhodnutí soudu o jím podané odpůrčí žalobě (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 1999 sp. zn. 31 Cdo 1704/98, uveřejněný pod č. 27 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2000).

Odporovatelným je – jak dále vyplývá z ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. – tako-

vý právní úkon dlužníka, který učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám; břemeno tvrzení a důkazní břemeno v tomto směru nese věřitel. Prokázání úmyslu dlužníka *cum animo fraudandi* není podmínkou odporovatelnosti tehdy, jestliže „druhou stranou“ jsou osoby dlužníkovi blízké (například osoby uvedené v ustanovení § 116 obč. zák.); úmysl dlužníka zkrátit jeho věřitele v takovémto případě zákon předpokládá a je na osobách dlužníkovi blízkých, aby prokázaly, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele tehdy (tj. v době právního úkonu) nemohly i při náležitě pečlivosti poznat.

V řízení o odpůrčí žalobě je – jak vyplývá z výše uvedeného – žalující věřitel povinen tvrdit a prokázat (má-li být jeho žaloba úspěšná), že dlužníkův odporovaný právní úkon (právní úkon napadený odpůrčí žalobou) zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky a současně že žalovanému (druhé straně odporovaného právního úkonu) musel být úmysl dlužníka odporovaným právním úkonem zkrátit věřitele znám, tedy že žalovaný o tomto úmyslu dlužníka při právním úkonu (v době, kdy byl učiněn) věděl nebo musel vědět. Jde-li však o právní úkon mezi dlužníkem a osobou jemu blízkou nebo o právní úkon učiněný dlužníkem ve prospěch osoby jemu blízké, nemusí žalující věřitel tvrdit ani prokazovat, že žalovanému musel být úmysl dlužníka odporovaným právním úkonem zkrátit věřitele znám; zákon v tomto případě předpokládá, že žalovaný o úmyslu dlužníka zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele, žalujícím věřitelem v řízení prokázaném, věděl, ledaže žalovaný prokáže, že v době právního úkonu dlužníkův úmysl zkrátit věřitele i při náležitě péči nemohl poznat.

Z ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. tedy vyplývá, že v případě právního úkonu

mezi dlužníkem a osobou jemu blízkou nebo právního úkonu učiněného dlužníkem ve prospěch osoby jemu blízké je odpůřčí žaloba důvodná, bude-li v řízení prokázáno, že žalovaná dlužníkovi blízká osoba o jeho úmyslu zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele věděla nebo musela vědět; i když tu zákon žalujícímu věřiteli neukládá povinnost tvrdit a prokazovat, že žalovanému byl nebo musel být znám úmysl dlužníka odporovaným právním úkonem zkrátit věřitele, procesní aktivitu mu v tomto směru nezakazuje a nebrání mu, aby tímto způsobem vyloučil úspěch případné obrany žalovaného o tom, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohl i při náležitě pečlivosti poznat. Nebude-li v řízení prokázáno, že žalovaná dlužníkovi blízká osoba o jeho úmyslu zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele věděla nebo musela vědět, nebo zjistí-li se, že o tomto úmyslu dlužníka nevěděla ani nemusela vědět, nepostačuje to samo o sobě k úspěšné obraně proti odpůřčí žalobě. Žalovaná dlužníkovi blízká osoba se za této situace odpůřčí žalobě ubrání, jen jestliže prokáže, že úmysl dlužníka zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele nemohla i při náležitě pečlivosti poznat. Úspěšná obrana žalované dlužníkovi blízké osoby podle ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. tedy spočívá nejen v jejím tvrzení, že o úmyslu dlužníka zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele nevěděla a ani nemohla vědět, ale také v tvrzení a prokázání toho, že o tomto úmyslu nevěděla a ani nemohla vědět, přestože vyvinula „pečlivost“ k poznání tohoto úmyslu dlužníka a šlo o „náležitou pečlivost“.

Vynaložení náležitě pečlivosti – jak správně uvádí odvolací soud – předpokládá, že osoba dlužníkovi blízká vykonala s ohledem na okolnosti případu a s přihlédnutím k obsahu právního úkonu dlužníka takovou činnost (aktivitu), aby úmysl dluž-

níka zkrátit věřitele, který tu v době odporovaného právního úkonu objektivně vzato musel být, z jejich výsledků poznala (tj. aby se o tomto úmyslu dozvěděla). Jestliže se jí to při vynaložení náležitě pečlivosti nepodařilo, pak se může ve smyslu ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. ubránit odpůřčí žalobě. Zákon po dlužníkovi blízké osobě požaduje, aby se při právních úkonech s dlužníkem nebo při právních úkonech, které dlužník učinil v její prospěch, tímto způsobem přesvědčila, že právní úkon nezkracuje věřitele dlužníka, a vede ji k tomu, aby nečinila právní úkony (nepřijímala podle nich plnění) na újmu práv věřitelů dlužníka; v případě, že se tak nezachová, musí být srozuměna s tím, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky také z majetku, který na základě takového právního úkonu od dlužníka nabyla.

V projednávané věci – jak bylo soudy zjištěno – je žalovaný 1) synem dlužníka [žalovaného 2) a žalované 3]; darovací smlouva ze dne 5. 6. 1998 tedy představuje právní úkon, k němuž došlo mezi dlužníkem a osobou jemu blízkou. Odvolací soud tedy správně dovodil, že žalovaný 1) se mohl ubránit odpůřčí žalobě, jen kdyby v řízení před soudy tvrdil a prokázal, že úmysl žalovaného 2) zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele nemohl i při náležitě pečlivosti poznat.

Pro posouzení toho, zda žalovaný 1) při uzavření darovací smlouvy ze dne 5. 6. 1998 nemohl poznat úmysl žalovaného 2) zkrátit jeho věřitele i při vynaložení náležitě pečlivosti, není významné, zda žalovaný 2) uzavřením darovací smlouvy plnil svůj „morální“ nebo právní závazek. I kdyby dohoda ze dne 1. 10. 1997 označená jako „smlouva o budoucím notářském zápisu“, popřípadě dohoda stejného označení a obsahu, datovaná dnem 1. 3. 1998, představovala (jak dovozuje dovolatel) platnou smlouvu o budoucí darovací smlouvě (§ 50a

obč. zák.), nevypovídá tato dohoda sama o sobě a ani závazek z ní vyplývající nic o tom, jaký úmysl měl žalovaný 2) ve vztahu ke svým věřitelům (k uspokojení jejich pohledávek) při uzavření darovací smlouvy ze dne 5. 6. 1998, a ani o tom, zda žalovaný 1) mohl či nemohl – kdyby vynaložil náležitou pečlivost – úmysl žalovaného 2) zkrátit darovací smlouvou své věřitele poznat. I v případě, že dlužník plní uzavřením smlouvy svůj závazek (například ze smlouvy o smlouvě budoucí), může uzavřením smlouvy sledovat úmysl zkrátit své věřitele. Po osobě dlužníkovi blízké zákon i v takové situaci požaduje, aby vynaložila náležitou pečlivost a tímto způsobem se přesvědčila, že smlouva (právní úkon) nezkracuje věřitele dlužníka, neboť nemá povinnost, aby – představuje-li smlouva (právní úkon) skutečně naplnění úmyslu dlužníka zkrátit své věřitele – na splnění závazku ze strany dlužníka trvala a smlouva s ním uzavřela. V projednávané věci to platí tím spíše, že v době, kdy tyto dohody měly být mezi žalovaným 1) a 2) uzavřeny (dne 1. 10. 1997, resp. dne 1. 3. 1998), měl žalobce za žalovaným 2) – jak soudy zjistily – pohledávky [žalovaný 2) byl jeho dlužníkem], byť ještě nebyly vymahatelné. Osoba dlužníkovi blízká proto musí – má-li se ubránit odpůřci žalobě – prokázat, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohla i při náležité pečlivosti poznat také v případě, že dlužník uzavřením odporované smlouvy nebo učiněním odporovaného právního úkonu v její prospěch plní svou „morální“ nebo právní povinnost (ze zákona, smlouvy nebo z jiného právního důvodu).

131. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, 116, 117 obč. zák.

§ 88 písm. g), § 252 odst. 4 písm. b) o. s. ř.

K řízení o právní neúčinnost právních úkonů, jejichž předmětem jsou nemovitosti, je místně příslušným soud, v jehož obvodu je nemovitost.

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 31. 5. 2002, sp. zn. 18 Co 225/2002

SoRo 7/03, s. 230a

Z odůvodnění:

Okresní soud svým rozhodnutím zamítl námitku místní nepřislušnosti, vznesenou žalovaným. Uvedl, že žalobce se odpůřčí žalobou domáhá určení právní neúčinnosti kupní smlouvy uzavřené mezi žalovaným jako kupujícím a mezi obchodní společností A. O., s. r. o. jako prodávajícím dne 23. 11. 2001 ohledně v ní uvedených nemovitostí, nacházejících se v obci O. Žalovaný vznesl námitku místní nepřislušnosti s tím, že spor se týká nemovitostí v obvodu Okresního soudu v P., který je podle § 88 písm. g) o. s. ř. soudem místně příslušným.

Krajský soud změnil rozhodnutí okresního soudu tak, že námitce místní nepřislušnosti vznesené žalovaným vyhověl. Podle jeho názoru spor o právní neúčinnost kupní smlouvy, jejímž předmětem jsou nemovitosti, je sporem, k jehož projednání je podle ustanovení § 88 písm. g) o. s. ř. výlučně místně příslušný okresní soud, v jehož obvodu nemovitosti jsou. Cílem sporu je totiž uspokojení žalobcovy pohledávky z nemovitostí (§ 42a odst. 4 obč. zák.); takového uspokojení lze obvykle dosáhnout výkonem rozhodnutí prode-

jem nemovitostí nebo zřízením soudcovského zástavního práva. K nařízení takového výkonu rozhodnutí je povolán namísto obecného soudu povinného ten soud, v jehož obvodu je nemovitost [§ 252 odst. 4 písm. b) o. s. ř.]. Proto je podle názoru odvolacího soudu namístež vztahovat výlučnou příslušnost podle ustanovení § 88 písm. g) o. s. ř. i na spory, v nichž jde o právní neúčinnost právních úkonů k nemovitostem podle ustanovení § 42a obč. zák.

132. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, 116, 117, 39 obč. zák.

§ 256a tr. zák.

§ 476 a násl. obch. zák.

§ 153 odst. 2 o. s. ř.

I. Ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. neváže odporovatelnost právního úkonu dlužníka na zkrácení uspokojení konkrétní vymahatelné pohledávky. Je proto nerozhodné, zda úmysl dlužníka směřoval ke zkrácení všech jeho věřitelů nebo jen některých z nich, popřípadě zda dlužník činil právní úkon, aniž by jeho úmysl zkrátit své věřitele vůbec směřoval vůči konkrétním osobám, které proti němu mají pohledávku.

II. U právního úkonu, který je nepplatný, nelze vyslovit ve smyslu ustanovení § 42 obč. zák. jeho odporovatelnost.

III. Břemeno tvrzení a důkazní břemeno ohledně podmínek odporovatelnosti podle ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák., nejde-li o právní úkon učiněný vůči osobám dlužníkovi blízkým, nese věřitel (žalobce).

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2002, sp. zn. 31 Cdo 417/99
SoJ 10/00, s. 361

Z odůvodnění:

Věřitel se může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné; toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný, anebo byl-li již uspokojen (§ 42a odst. 1 obč. zák.).

Odporovat je možné právním úkonům, které dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám, a právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými (§ 116 a 117 obč. zák.), nebo které dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s výjimkou případu, když druhá strana tehdy dlužníkuv úmysl zkrátit věřitele i při náležitě pečlivosti nemohla poznat (§ 42a odst. 2 obč. zák.).

Právo odporovat právním úkonům lze uplatnit vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu dlužníka prospěch (§ 42a odst. 3 obč. zák.).

Právní úkon, kterému věřitel s úspěchem odporoval, je vůči němu neúčinný potud, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným úkonem ušlo z dlužníkova majetku; není-li to dobře možné, má právo na náhradu vůči tomu, kdo měl z tohoto úkonu prospěch (§ 42a odst. 4 obč. zák.).

Smyslem žaloby podle ustanovení § 42a obč. zák. (odpůrčí žaloby) je – uvažováno z pohledu žalujícího věřitele – dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůrčí žalobě vyhověno, pak

představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu), vydaného proti dlužníku, domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným (právně neúčinným) právním úkonem ušlo z dlužníkovra majetku, a to nikoliv proti dlužníku, ale vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné, musí se věřitel – místo určení neúčinnosti právního úkonu – domáhat, aby mu ten, komu z odporovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění. Odpůrčí žaloba je tedy právním prostředkem sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v řízení o výkon rozhodnutí (exekučním řízení), a to postižením věci, práv nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonům ušly z dlužníkovra majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1703/96, uveřejněný pod č. 26 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2000).

K odpůrčí žalobě je aktivně věcně legitimován (§ 42a odst. 1 obč. zák.) věřitel, jehož pohledávka za dlužníkem je vymahatelná (srov. též rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 13. 11. 1996, sp. zn. 15 Co 714/95, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 12/1998). Věřitelem je ten, kdo má za dlužníkem pohledávku (ať splatnou či nesplatnou, popřípadě budoucí). Vymahatelnou se rozumí taková pohledávka, jejíž splnění lze vynutit cestou výkonu rozhodnutí (exekuce), tj. pohledávka, která byla věřiteli přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídit výkon rozhodnutí (exekuci).

Pasivní věcná legitimace je upravena v ustanovení § 42a odst. 3 obč. zák. Žaloba o určení, že dlužníkův právní úkon je vůči věřiteli neúčinný, může být úspěšná jen tehdy, byla-li podána vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. Žaloba o zaplacení peněžité náhrady, která je opodstatněná – jak plyne z ustanovení § 42a odst. 4 obč. zák. – tehdy, není-li dobře možné uspokojení věřitele z toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníkovra majetku (např. proto, že osobě, v jejíž prospěch dlužník odporovaný právní úkon učinil, již takto nabyté věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty nepatří), musí směřovat vůči osobě, které vznikl z odporovatelného právního úkonu dlužníka prospěch.

Podmínky, za nichž věřitel může právním úkonům dlužníka odporovat, uvádí ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. Odporovatelným je takový právní úkon dlužníka, který učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám; břemeno tvrzení a důkazní břemeno v tomto směru nese věřitel. Prokázání úmyslu dlužníka *cum animo fraudandi* není podmínkou odporovatelnosti tehdy, jestliže „druhou stranou“ jsou osoby dlužníkovra blízké (tj. osoby uvedené v ustanovení § 116 obč. zák.); úmysl dlužníka zkrátit jeho věřitele v takovémto případě zákon předpokládá a je na osobách dlužníkovra blízkých, aby prokázaly opak (tj. že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohly i při náležitě pečlivosti poznat).

Odvolací soud – jak vyplývá z odůvodnění napadeného rozsudku – vycházel při svém rozhodování z právního názoru, že právní úkon dlužníka je odporovatelný jen tehdy, jestliže ho učinil v úmyslu zkrátit věřitele, který podal odpůrčí žalobu. Veden tímto názorem pak odvolací soud zkoumal, zda právní úkon, jímž byl v první polovině

roku 1995 převeden na žalovaného majetek v celkové hodnotě 728 726 Kč, učinil dlužník (společnost P., spol. s r. o.) v úmyslu zkrátit uspokojení pohledávky žalobce. S tímto právním názorem nelze souhlasit.

Dlužník činí odporovatelný právní úkon se záměrem zmařit uspokojení pohledávky věřitele ze svého majetku. Má-li více věřitelů, dlužník zpravidla nerozlišuje, kterého z věřitelů jeho odporovatelný právní úkon postihne, a ani v tomto směru nemůže dobře rozlišovat, neboť neví, který z jeho věřitelů se bude vyslovením odporu domáhat žalobou u soudu. Ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. proto neváže odporovatelnost právního úkonu dlužníka – na rozdíl od ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák., které vymezuje aktivní věcnou legitimaci k odpůrci žalobě – na zkrácení uspokojení konkrétní vymahatelné pohledávky. Za odporovatelný považuje – jak vyplývá ze znění tohoto ustanovení – takový právní úkon, který dlužník učinil v úmyslu zkrátit své věřitele, aniž by činil mezi nimi jakýkoliv rozdíl (zejména podle toho, zda uplatnili nebo neuplatnili odpor). Z hlediska ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. je tedy nerozhodné, zda úmysl dlužníka směřoval ke zkrácení všech jeho věřitelů nebo jen některých z nich, popřípadě zda dlužník činil právní úkon, aniž by jeho úmysl zkrátit své věřitele vůbec směřoval vůči konkrétním osobám, které proti němu mají pohledávku.

Břemeno tvrzení a důkazní břemeno ohledně podmínek odporovatelnosti podle ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák., nejde-li o právní úkon učiněný vůči osobám jemu blízkým, nese – jak uvedeno již výše – věřitel (žalobce). Tyto procesní povinnosti splní ohledně úmyslu dlužníka zkrátit své věřitele tehdy, jestliže tvrdí a prokáže, že právní úkon dlužník učinil v úmyslu zkrátit své věřitele, tj. osoby, které vůči němu

měly v době právního úkonu pohledávku; z výše uvedeného vyplývá, že nemusí tvrdit a ani prokazovat, že úmysl dlužníka směřoval ke zkrácení jeho pohledávky, popřípadě pohledávky jiných konkrétních věřitelů.

Podle ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. je podmínkou odporovatelnosti právnímu úkonu dlužníka, nejde-li o právní úkon učiněný vůči osobám jemu blízkým, také to, že dlužník úmysl zkrátit jeho věřitele musel být znám druhé straně. Vzhledem k tomu, že úmysl dlužníka zkrátit jeho věřitele nemusí směřovat vůči žalobci ani jiným konkrétním osobám, které mají za ním pohledávku, unese žalobce v tomto směru své břemeno tvrzení a důkazní břemeno, i když nebude tvrdit a prokazovat, že druhá strana věděla o konkrétních věřitelích dlužníka; postačí, jestliže bude tvrdit a jestliže prokáže, že druhá strana musela v době právního úkonu vědět, že dlužník má alespoň jednu nesplacenou pohledávku a že dlužník vůči ní učinil právní úkon v úmyslu zmařit její uspokojení (uspokojení svého věřitele).

Odvolací soud veden nesprávným právním názorem náležitě nepřihlédl, zejména při hodnocení výpovědí účastníků řízení a svědků, ke všemu, co vyšlo dokazováním o okolnostech významných pro věc najevo. Žalovaný totiž sám uvedl, že v době, kdy byly učiněny žalobcem napadené právní úkony, věděl o tom, že společnost P., spol. s r. o. má dluhy (a sám některé z nich později uhradil). I když žalovaný (podle dosavadních výsledků dokazování) nemusel znát celkový rozsah dluhů této společnosti, měl se odvolací soud – zejména s přihlédnutím k tomu, že žalobcem napadené právní úkony provázel „útlum společnosti P., spol. s r. o.“ a nástup jednatele a společníka této společnosti do pracovního poměru k žalovanému, a k dalším okolnostem, za nichž byly tyto právní úkony

učiněny – zabývat nejen tím, zda žalovaný věděl nebo musel vědět o pohledávce žalobce, ale především tím, zda žalovaný věděl nebo alespoň musel vědět, že společnost P., spol. s r. o. činila předmětné právní úkony v úmyslu zkrátit své věřitele nebo některé z nich, a případně v tomto směru provést další navržené důkazy. Se závěrem odvolacího soudu, že dlužníkovy právní úkony nejsou ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. vůči žalobci právně neúčinné, tedy zatím nelze souhlasit.

Námítka dovolatele, že odvolací soud měl při posouzení, zda jím napadené právní úkony jsou ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. odporovatelné, vzít v úvahu také to, že společnost P., spol. s r. o. byla v době těchto úkonů v úpadku, a měl proto pro úhradu jejích dluhů platit „zvláštní zákonný režim úhrady dle pořadí jejich splatnosti“ a že předmětné právní úkony představují „účelový odprodej“, který měl vyloučit zákonný přechod práv a závazků ve smyslu ustanovení § 476 a násl. obch. zák., není důvodná.

Dlužník, který není schopen plnit své splatné závazky, může zkrátit některé své věřitele také tím, že svým právním úkonem (jednostranným, či dvoustranným) zvýhodní jiného svého věřitele. Takový postup je protiprávní (srov. § 256a tr. zák.). Právním následkem takového právního úkonu není jeho odporovatelnost ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. Protože jde o právní úkon, který je v rozporu se zákonem, nastává jeho neplatnost (§ 39 obč. zák.).

Neplatným právním úkonem ve smyslu ustanovení § 39 obč. zák. je rovněž takový právní úkon, který svým účelem odporuje zákonu nebo který jej obchází. Kdyby společnost P., spol. s r. o. uzavřela se žalovaným předmětné kupní smlouvy – jak tvrdí dovolatel – jen proto, aby obešla právní účinky smlouvy o prodeji podniku (§ 476

a násl. obch. zák.), tedy kdyby uzavřením těchto smluv sledovala shodný stav, jaký nastává v případě uzavření smlouvy o prodeji podniku, a ke smlouvě o prodeji podniku nepřistoupila jen proto, aby nedošlo k přechodu jejích závazků na žalovaného, pak by to nemělo za následek odporovatelnost (§ 42a obč. zák.), ale podle ustanovení § 39 obč. zák. pro obcházení zákona nebo pro rozpor s účelem zákona (v závislosti na konkrétních okolnostech případu) neplatnost těchto smluv.

Určením právní neúčinnosti právního úkonu (vyslovením odporu) ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. nastává stav tzv. relativní bezúčinnosti dotčeného právního úkonu. Odporovatelný právní úkon zůstává platným právním úkonem, avšak v poměrech účastníků se na něj hledí tak, jako by nenastaly jeho účinky. V případě, že právní úkon je neplatný (ať absolutně nebo relativně), jeho právní účinky vůbec nenastávají; na právní vztahy se hledí stejně, jako by vůbec nebyl učiněn. U právního úkonu, který je neplatný, nelze vyslovit jeho odporovatelnost; neplatnost právního úkonu má přednost před jeho odporovatelností a odporovat lze jen platnému právnímu úkonu. Dovolatel tedy nemůže odvolacímu soudu důvodně vytýkat, že jeho žalobu nesprávně zamítl, aniž by se zabýval jím namítanými okolnostmi, které by měly – kdyby byly skutečně prokázány – za následek závěr o neplatnosti předmětných právních úkonů. Kdyby bylo zjištěno, že předmětné právní úkony jsou ve smyslu ustanovení § 39 obč. zák. neplatné, musel by mít závěr v tomto směru za následek zamítnutí žaloby o určení, že dlužníkovy právní úkony jsou vůči žalobci právně neúčinné. Žalobce se v tomto řízení určení neplatnosti předmětných právních úkonů nedomáhal; soud, který je v tomto řízení vázán žalobou (§ 153 odst. 2 o. s. ř.), nemohl bez návrhu neplatnost právních úkonů vyslovit.

133. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, § 116, § 117 obč. zák.
§ 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř.

I. Vymahatelnou pohledávkou se ve smyslu ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. rozumí taková pohledávka, která byla věřiteli přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídit výkon rozhodnutí (exekuci).

II. Není-li v době rozhodování soudy o odpůřčí žalobě pohledávka žalobce za dlužníkem ještě vymahatelná a domáhá-li se žalobce této pohledávky v jiném řízení, které dosud nebylo pravomocně skončeno (například u soudu), je zpravidla dán důvod k přerušení řízení o odpůřčí žalobě podle ustanovení § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř.

R 12/03

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. věřitel se může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné. Toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen.

Podle ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. je možné odporovat právním úkonům, které dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám, a právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými (§ 116, 117 obč. zák.), nebo které dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s výjimkou případu,

když druhá strana tehdy dlužníkům úmysl zkrátit věřitele i při náležitě pečlivosti nemohla poznat.

Jak správně uvedl odvolací soud v odůvodnění napadeného rozsudku, smyslem žaloby podle ustanovení § 42a obč. zák. (odpůřčí žaloby) je – uvažováno z pohledu žalujícího věřitele – dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůřčí žalobě vyhověno, pak představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu), vydaného proti dlužníkovi, domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným (právně neúčinným) právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníkovi, ale vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné (např. proto, že osobě, v jejíž prospěch dlužník odporovaný právní úkon učinil, již takto nabyté majetkové hodnoty nepatří), může se věřitel – místo určení neúčinnosti právního úkonu – domáhat, aby mu ten, komu z odporovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění. Odpůřčí žaloba je tedy právním prostředkem sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v řízení o výkon rozhodnutí (exekučním řízení), a to postižením věcí nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníkovy majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1703/96, uveřejněný pod č. 26 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2000).

Již z toho, jak je vymezen smysl odpůřčí žaloby, vyplývá, že „vymahatelnou

pohledávkou“ se ve smyslu ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. rozumí taková pohledávka, jejíž splnění lze vynutit cestou výkonu rozhodnutí (exekuce), tj. pohledávka, která byla věřiteli přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídit výkon rozhodnutí (exekuci). Slouží-li odpůřčí žaloba – jak uvedeno výše – k uspokojení pohledávky věřitele v řízení o výkon rozhodnutí (v exekučním řízení), a to postižením věci nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníkovy majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu, pak by neodpovídalo tomuto jejímu účelu, kdyby pohledávka věřitele nebyla přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídit výkon rozhodnutí (exekuci), a kdyby šlo jen o pohledávku „dospělou“ či splatnou. Na tomto závěru, k němuž již dospěla judikatura soudů (srov. například rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 13. 11. 1996, sp. zn. 15 Co 714/95, uveřejněný pod č. 12 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1998), nemá dovolací soud důvod cokoliv měnit.

Požadavek, aby pohledávka věřitele byla vymahatelná, obsažený v ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák., nevymezuje podmínku odporovatelnosti právním úkonům dlužníka, ale aktivní věcnou legitimaci k odpůřčí žalobě; podmínky, za nichž věřitel může právním úkonům dlužníka odporovat, určuje ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. Právní úkon dlužníka je za podmínek uvedených v ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. odporovatelný nejen tehdy, jestliže pohledávka věřitele byla vymahatelnou již v době, kdy byl učiněn, ale i v případě, že byl učiněn dříve, než se věřitelova pohledávka za dlužníkem stala vymahatelnou. Odpůřčí žalobě lze vyhovět tehdy, jestliže

pohledávka žalujícího věřitele byla vymahatelnou v době rozhodování soudy (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 1999 sp. zn. 31 Cdo 1704/98, uveřejněný pod č. 27 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2000).

V případě, že v době rozhodování soudy o odpůřčí žalobě není pohledávka žalobce za dlužníkem ještě vymahatelná a že se žalobce domáhá přiznání této pohledávky v jiném řízení (například u soudu), je zpravidla dán důvod k přerušení řízení o odpůřčí žalobě podle ustanovení § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř. V řízení, v němž se projednává přiznání pohledávky žalobce za jeho dlužníkem a v němž má být o něm rozhodnuto, je totiž nepochybně řešena otázka, která může mít význam pro rozhodnutí soudy o odpůřčí žalobě.

V posuzovaném případě bylo soudy zjištěno (správnost zjištění soudů v tomto směru dovolatelka nezpochybňuje), že žalobce se domáhal prisouzení své pohledávky za S. M. v řízení, vedeném u Okresního soudu v Ostravě, které nebylo v době rozhodování soudů obou stupňů v této věci dosud skončeno. Již z tohoto důvodu nemohlo být žalobě na určení neúčinnosti darovací smlouvy ze dne 23. 7. 1997, kterou S. M. převedla na žalovanou své nemovitosti, vyhověno, neboť pohledávka žalobce, která měla být zkrácena odporovanou darovací smlouvou, v té době nebyla vymahatelnou. Rozsudek odvolacího soudu, který dospěl k opačnému závěru a který vyložil pojem „vymahatelná pohledávka“ v rozporu s ustálenou judikaturou soudů, tedy spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Veden nesprávným právním názorem se pak odvolací soud nezabýval otázkou, zda by řízení o této věci nemělo být podle ustanovení § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř. přerušeno až do pravomocného skončení věci, vedené u Okresního soudu v Ostravě.

134. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, 20, 116, 853 obč. zák.

Právnícká osoba se ve smyslu ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. považuje za osobou blízkou dlužníku, který je fyzickou osobou, je-li dlužník jejím statutárním orgánem (členem statutárního orgánu), jakož i tehdy, je-li dlužník společníkem, členem nebo zaměstnancem této právnické osoby (popřípadě má-li k ní jiný obdobný vztah) a současně, kdyby důvodně pociťoval újmu, kterou utrpěla právnická osoba, jako újmu vlastní.

R 53/04

Z odůvodnění:

Podle ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné; toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen.

Podle ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. odporovatelný právní úkon je možné právním úkonem, kterým dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám, a právním úkonem, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými (§ 116 a § 117 obč. zák.), nebo které dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s výjimkou případu, když druhá strana tehdy dlužníkům v úmyslu zkrátit věřitele i při náležité pečlivosti nemohla poznat.

Smyslem žaloby podle ustanovení § 42a obč. zák. (odpůrcí žaloby) je – uvažováno

z pohledu žalujícího věřitele – dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon, jenž zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůrcí žalobě vyhověno, pak představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu), vydaného proti dlužníkovi, domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným (právně neúčinným) právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníkovi, ale vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné, musí se věřitel – místo určení neúčinnosti právního úkonu – domáhat, aby mu ten, komu z odporovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění. Odpůrcí žaloba je tedy právním prostředkem sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v řízení o výkon rozhodnutí (exekučním řízení), a to postižením věcí, práv nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníkovy majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1703/96, uveřejněný pod č. 26 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2000).

Z ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. vyplývá, že odporovatelný právní úkon dlužníka, který učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám; břemeno tvrzení a důkazní břemeno v tomto směru nese věřitel. Prokázání úmyslu dlužníka *cum animo fraudandi* není podmínkou odporovatelnosti tehdy, jestliže dlužník učinil právní úkon s osoba-

mi jemu blízkými nebo ve prospěch těchto osob; úmysl dlužníka zkrátit jeho věřitele v takovémto případě zákon předpokládá a je na osobách dlužníkův blízkých, aby prokázaly, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele tehdy (tj. v době právního úkonu) nemohly i při náležité pečlivosti poznat.

V řízení o odpůřčí žalobě je – jak vyplývá z výše uvedeného – žalující věřitel povinen tvrdit a prokázat (má-li být jeho žaloba úspěšná), že dlužníkuv odporovaný právní úkon (právní úkon napadený odpůřčí žalobou) zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky a současně že žalovanému (druhé straně odporovaného právního úkonu) musel být úmysl dlužníka odporovaným právním úkonem zkrátit věřitele znám, tedy že žalovaný o tomto úmyslu dlužníka při právním úkonu (v době, kdy byl učiněn) věděl nebo musel vědět. Jde-li však o právní úkon mezi dlužníkem a osobou jemu blízkou nebo o právní úkon učiněný dlužníkem ve prospěch osoby jemu blízké, nemusí žalující věřitel tvrdit ani prokazovat, že žalovanému musel být úmysl dlužníka odporovaným právním úkonem zkrátit věřitele znám; zákon v tomto případě předpokládá, že žalovaný o úmyslu dlužníka zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele, žalujícím věřitelem v řízení prokázaném, věděl, ledaže žalovaný prokáže, že v době právního úkonu dlužníkuv úmysl zkrátit věřitele i při náležité pečlivosti nemohl poznat.

Dlužník, který je fyzickou osobou, může učinit odporovaný právní úkon – jak plyne z ustanovení § 42a obč. zák. – nepochybně nejen s jinou fyzickou osobou nebo ve prospěch této osoby, ale i (jak tomu bylo v projednávané věci) s právnickou osobou nebo ve prospěch právnické osoby.

Učiní-li dlužník, který je fyzickou osobou, odporovaný právní úkon s jinou fyzickou osobou nebo v její prospěch, vyme-

zuje osoby jemu blízké ustanovení § 116 obč. zák.; jsou jimi jeho příbuzní v řadě přímé, sourozenci, manžel, jakož i jiné osoby, které jsou k dlužníku v poměru rodinném nebo obdobném, jestliže by újmu, kterou utrpěl dlužník nebo taková osoba, druhý z nich důvodně pociťoval jako újmu vlastní.

Právnícké osoby jsou subjekty, které byly vytvořeny lidmi (fyzickými osobami) a kterým zákon přiznává postavení právnických osob. Pro právnickou osobu je mimo jiné charakteristické, že svou vůli nevytváří sama o sobě, ale jen prostřednictvím fyzických osob, a to těch, které jsou k tomu podle práva povolány. Jen prostřednictvím fyzických osob právnická osoba také projevuje svoji vůli navenek (zejména činí právní úkony). Právní úkony právnické osoby ve všech věcech činí ti, kdo jsou jejím statutárním orgánem, a právní úkony mohou činit za právnickou osobu i jiní její zaměstnanci nebo členové, stanoví-li to její vnitřní předpisy nebo to je vzhledem k jejich pracovnímu zařazení obvyklé (srov. § 20 obč. zák.).

Občanský zákoník v ustanovení § 42a obč. zák. a ani v jiných ustanoveních výslovně neuvádí, kdo se rozumí osobou blízkou dlužníku, který je fyzickou osobou, učinil-li odporovaný právní úkon s právnickou osobou nebo ve prospěch právnické osoby. Z nedostatku výslovné právní úpravy nelze dovozovat, že by právnická osoba nemohla být osobou blízkou dlužníku, který je fyzickou osobou; může-li být odporovaný právní úkon učiněn s právnickou osobou nebo v její prospěch a nerozlišuje-li se v ustanovení § 42a obč. zák. mezi fyzickými a právnickými osobami (v ustanovení § 42a obč. zák. se hovoří, v souvislosti s tím, s kým dlužník učinil odporovaný právní úkon, o druhé straně nebo o osobách), je zřejmé, že zákon uvažuje také s tím, že právnická osoba může být osobou blízkou dlužníku – fyzické osobě. Otázku osoby

blízké je třeba v tomto případě – jak správně uvádí žalobce – řešit pomocí analogie (§ 853 obč. zák.).

Je nepochybné, že mezi právníckou osobou a fyzickými osobami vznikají vztahy, a to nejen vztahy právní, a že újmu, kterou utrpěla právnícká osoba, mohou určitě (některé) fyzické osoby důvodně pocítovat jako újmu vlastní. Utváří-li právnícká osoba svoji vůli a projevuje-li svoji vůli navenek – jak uvedeno výše – jen prostřednictvím fyzických osob, vznikají vztahy rovněž mezi právníckou osobou a těmito fyzickými osobami; fyzické osoby, které jsou povolány vytvářet vůli právnícké osoby a které projevují její vůli navenek, mají zřejmě vždy blízké zájmové vazby a vztahy k této (své) právnícké osobě.

U fyzických osob, které činí (mohou činit) za právníckou osobu právní úkony, je třeba – zejména s přihlédnutím k tomu, že jejich prostřednictvím se utváří vůle právnícké osoby – uvažovat s tím, že mají z titulu svého postavení (a z něj vyplývající odpovědnosti) k této (své) právnícké osobě takový vztah, že by důvodně pocítovaly újmu, kterou utrpěla právnícká osoba, jako újmu vlastní. Z analogického užití ustanovení § 116 obč. zák. proto podle názoru dovolacího soudu vyplývá, že tyto fyzické osoby jsou z hlediska ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. osobami blízkými této právnícké osobě.

Vedle fyzických osob, které činí (mohou činit) za právníckou osobu právní úkony, mají – jak uvedeno již výše – vztahy k právnícké osobě a zájem na jejich poměrech další fyzické osoby. Z hlediska jejich vystupování v právních vztazích však nemůže být významný jakýkoliv jejich vztah k právnícké osobě. Tak jako ve vztazích mezi fyzickými osobami není z hlediska ustanovení § 116 obč. zák. podstatná jakákoliv jejich vzájemná vazba, ale jen vztah

určité kvality, založený na poměru rodinném nebo na poměru obdobném poměru rodinnému, musí i vztah této další fyzické osoby k právnícké osobě – má-li mít v právu význam – vykazovat určité vlastnosti. Tak je tomu zejména v případě, je-li fyzická osoba společníkem, členem nebo zaměstnancem právnícké osoby nebo má-li k právnícké osobě jiný obdobný vztah, a současně se jí poměry právnícké osoby podstatným způsobem dotýkají. Za analogického užití ustanovení § 116 obč. zák. proto dovolací soud dovodil, že za osobu blízkou právnícké osobě je třeba považovat také fyzickou osobu, která je společníkem, členem nebo zaměstnancem právnícké osoby nebo která má k právnícké osobě jiný obdobný vztah, a současně, kdyby důvodně pocítovala újmu, kterou utrpěla právnícká osoba, jako újmu vlastní.

Z uvedených důvodů dospěl Nejvyšší soud k závěru, že právnícká osoba je ve smyslu ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. osobou blízkou dlužníku, který je fyzickou osobou, je-li dlužník jejím statutárním orgánem (členem statutárního orgánu), jakož i tehdy, je-li dlužník společníkem, členem nebo zaměstnancem této právnícké osoby, popřípadě má-li k ní jiný obdobný vztah, a současně, kdyby důvodně pocítoval újmu, kterou utrpěla právnícká osoba, jako újmu vlastní.

V projednávané věci bylo soudy zjištěno (správnost skutkových zjištění dovolatel nezpochybňuje), že dlužník Ing. L. F. je jednatelem a jediným společníkem žalovaného (právnícké osoby, v jejíž prospěch učinil dlužník odporované právní úkony). Vzhledem k právnímu názoru výše uvedenému dospěl odvolací soud ke správnému závěru, že jde z hlediska ustanovení § 42a odst. 2 obč. zák. o osobu blízkou žalovanému a že tedy odporované právní úkony byly dlužníkem učiněny ve prospěch osoby dlužníku blízké.

135. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a obč. zák.

§ 101 odst. 1, § 116, § 117, § 120 odst. 1 o. s. ř.

V řízení o určení, že právní úkony dlužníka jsou vůči věřiteli neúčinné, nese věřitel břemeno tvrzení a důkazní břemeno ohledně toho, že k uspokojení věřitelovy vymahatelné pohledávky prokazatelně nelze použít jiný majetek dlužníka. Věřitel nese břemeno tvrzení a důkazní břemeno i ohledně úmyslu dlužníka zkrátit věřitele a ohledně toho, že tento úmysl musel být druhé straně znám; jestliže druhou stranou jsou osoby dlužníkovi blízké, je naopak na těchto osobách, aby prokázaly, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohly i při náležité pečlivosti poznat.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2005, sp. zn. 30 Cdo 955/2005
PrRo 21/05, s. 803

Z odůvodnění:

Podle § 42a odst. 1 obč. zák. se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné; toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen. Podle § 42a odst. 2 obč. zák. odporovat je možné právním úkonům, které dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám, a právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými (§ 116 a 117 obč. zák.), nebo které dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s vý-

jimkou případu, když druhá strana tehdy dlužníkům úmysl zkrátit věřitele i při náležité pečlivosti nemohla poznat. Podle § 42a odst. 3 obč. zák. právo odporovat právním úkonům lze uplatnit vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, nebo které vznikl z odporovatelného úkonu dlužníka prospěch. Podle § 42a odst. 4 obč. zák. právní úkon, kterému věřitel s úspěchem odporoval, je vůči němu neúčinný potud, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným úkonem ušlo z dlužníkovy majetku; není-li to dobře možné, má právo na náhradu vůči tomu, kdo měl z tohoto úkonu prospěch.

Smyslem žaloby podle § 42a obč. zák. (odpůrčí žaloby) je – uvažováno z pohledu žalujícího věřitele – dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon, jenž zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůrčí žalobě vyhověno, pak představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu), vydaného proti dlužníku, domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným (právně neúčinným) právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníku, ale vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné, musí se věřitel – místo určení neúčinnosti právního úkonu – domáhat, aby mu ten, komu z odporovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění. Odpůrčí žaloba je tedy právním prostředkem sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v řízení o výkon rozhodnutí (exekučním řízení), a to postižením věcí, práv nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly

z dlužníkova majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1703/96, uveřejněný pod č. 26 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2000).

K odpůří žalobě je aktivně věcně legitimován (§ 42a odst. 1 obč. zák.) věřitel, jehož pohledávka za dlužníkem je vymahatelná (srov. též rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 13. 11. 1996, sp. zn. 15 Co 714/95, uveřejněný pod č. 12 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1998), jestliže dlužníkovy právní úkony zkracují její uspokojení. Věřitelem je ten, kdo má za dlužníkem pohledávku (ať splatnou či nesplatnou, popřípadě budoucí). Vymahatelnou se rozumí taková pohledávka, jejíž splnění lze vynutit cestou výkonu rozhodnutí, tj. pohledávka, která byla věřiteli přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídít výkon rozhodnutí. Dlužníkovy právní úkony zkracují pohledávku věřitele zejména tehdy, jestliže vedou ke zmenšení majetku dlužníka a jestliže v důsledku nich nastalé zmenšení majetku má současně za následek, že věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku dlužníka, ačkoliv – nebýt těchto úkonů – by se z majetku dlužníka uspokojil. Břemeno tvrzení a důkazní břemeno o tom, že pohledávka je vymahatelná a že dlužníkovy právní úkony objektivně zkracují její uspokojení, nese věřitel (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 12. 2000, sp. zn. 21 Cdo 2662/99).

Podmínky, za nichž věřitel může právním úkonům dlužníka odporovat, uvádí § 42a odst. 2 obč. zák. Odporovatelným je takový právní úkon dlužníka, který učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl dru-

hé straně znám; břemeno tvrzení a důkazní břemeno v tomto směru nese věřitel. Prokázání úmyslu dlužníka *cum animo fraudandi* není podmínkou odporovatelnosti tehdy, jestliže „druhou stranou“ jsou osoby dlužníkovi blízké (tj. osoby uvedené v § 116 obč. zák.); úmysl dlužníka zkrátit jeho věřitele v takovémto případě zákon předpokládá a je na osobách dlužníkovi blízkých, aby prokázaly opak (tj. že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohly i při náležitě pečlivosti poznat).

Odvolací soud se ztotožnil se skutkovými zjištěními soudu prvního stupně, který v odůvodnění svého rozsudku z hlediska skutkového pouze uvedl, že „manželu žalované, jejímu právnímu zástupci v této věci, bylo rozsudkem okresního soudu pravomocně uloženo zaplatit žalobci A 70 000 Kč s příslušenstvím a žalobci B 100 000 Kč s příslušenstvím. Dle výroku tohoto rozhodnutí citované darovací smlouvy došlo mezi manžely Š. (žalovanou a jejím právním zástupcem) k darování nemovitosti ve výlučném vlastnictví manžela. Byl povolen vklad a žalovaná je zapsána jako vlastnice v katastru u všech nemovitostí, jak jsou výše uvedeny... A poněvadž v souzené věci žalovaná ve svém tvrzení, že manželův úmysl zkrátit žalobce i při náležitě pečlivosti nemohla poznat, zůstala osamocena, opačná tvrzení žalobce nevyvrátila a ani se nesnažila vyvracet provedením nějakého důkazu, soudu ze všech těchto důvodů nezbylo, než včas podané žalobě vyhovět“.

Odvolací soud se ztotožnil i s právním posouzením uvedených skutkových závěrů učiněných soudem prvního stupně ve shora uvedeném smyslu, „že v souzené věci se jedná o odporovatelnost vůči právnímu úkonu uzavřenému mezi dlužníkem a osobou blízkou, tak jak jsou tyto právní úkony předvídaný v § 42a odst. 2 obč. zák. za spojkou „a“, k nimž došlo v posledních

třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými ...“. Z výše uvedeného je zřejmé, že odvolací soud se ve svém rozhodnutí vůbec nezabýval právní otázkou vymezenou dovolacím důvodem, že žalující věřitelé jsou povinni mimo jiné tvrdit a prokázat (má-li být jejich žaloba úspěšná), že dlužníkům odporovaný právní úkon (právní úkon napadený odpůřčí žalobou) objektivně zkracuje uspokojení jejich vymahatelné pohledávky (že k jejímu uspokojení prokazatelně nelze použít jiný majetek dlužníka). Právní posouzení skutkového základu pro rozhodnutí odvolacím soudem je proto nesprávné, neboť je z hlediska dovoláním namítané právní otázky v rozporu s hmotným právem, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá.

136. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, § 126 odst. 1 obč. zák.

Má-li žalobce vůči žalovanému dlužníkovi splatnou, avšak ke dni rozhodování soudu nevymahatelnou pohledávku, nemá žalobce naléhavý právní zájem na určení, že žalovaný je vlastníkem nemovitostí, i když dlužník prodejem těchto nemovitostí uspokojení pohledávky žalobce zkrátí. Nedostatek naléhavého právního zájmu žalobce na určení vlastnického práva jeho dlužníka k převedené nemovitosti nelze vyvozovat jen z toho, že žalobce může uplatnit odporovatelnost právního úkonu.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1943/2004
PrRo 3/06, s. 114

Z odůvodnění:

Žalobce se v dané věci domáhá určení vlastnictví prvního žalovaného k předmět-

ným nemovitostem s tím, že darovací smlouva ohledně převodu těchto nemovitostí, uzavřená dne 13. 3. 2003 mezi prvním žalovaným jako dárcem a druhou žalovanou jako obdarovanou – tedy poté, co dne 18. 11. 2002 byl na majetek společnosti C. S., s. r. o., prohlášen konkurs, o čemž oba žalovaní věděli, a co mu první žalovaný jako ručitel podle prohlášení ze dne 7. 5. 1999 ani po výzvě nesplnil jeho splatné pohledávky – je ve smyslu § 39 obč. zák. neplatným právním úkonem, neboť tato smlouva byla uzavřena s cílem zkrátit žalobce jako věřitele s uspokojením těchto pohledávek za prvním žalovaným. Protože však v katastru nemovitostí je jako vlastník předmětných nemovitostí zapsána druhá žalovaná, nemůže žalobce docílit uspokojení své splatné pohledávky vůči prvnímu žalovanému výkonem rozhodnutí prodejem sporných nemovitostí (§ 335 odst. 1 věta první o. s. ř.).

Nedostatek naléhavého právního zájmu žalobce na požadovaném určení nelze bez dalšího vyvozovat z jeho možnosti uplatnit právo podle § 42a obč. zák., upravujícího odporovatelnost právního úkonu, neboť úspěšně lze odporovat jen platnému právnímu úkonu (srov. rozsudek Nejvyššího soudu z 26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000, publikovaný v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu pod č. C 457). Jestliže by však právní úkon byl učiněn se záměrem (úmyslem) znemožnit (nebo alespoň podstatně ztížit) věřiteli dosáhnout uspokojení jeho pohledávek (např. tím, že se zbavuje svého majetku), je takovýto právní úkon – v závislosti na konkrétních okolnostech jednotlivého případu – buď neplatný (podle § 39 obč. zák. pro rozpor s účelem zákona nebo pro obcházení zákona), nebo sice platný, avšak odporovatelný (srov. § 42a obč. zák.) – k tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 6. 2000, sp. zn. 21 Cdo 1880/99). Z toho vyplývá, že byla-li by darovací

smlouva absolutně neplatným právním úkonem, nebylo by možno uplatnit právo podle § 42a obč. zák. a takové žalobě by soud nemohl vyhovět. Protože k podání odpůřčí žaloby je aktivně legitimován pouze ten věřitel, který má vůči dlužníkovi vymahatelnou pohledávku, tj. věřitel, který má pro svou pohledávku vůči dlužníkovi vymožen titul pro výkon rozhodnutí – exekuční titul, což žalobce v daném případě ke dni rozhodování soudu nedoložil (a jen tvrdil, že vůči dlužníkovi má splatnou pohledávku, jejíž zaplacení se domáhal v soudním řízení), nemohla by být jeho žaloba podle § 42a obč. zák. již z tohoto důvodu úspěšná.

137. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a obč. zák.

Rozsudek, jímž bylo vyhověno odpůřčí žalobě, představuje pouze podklad k tomu, že se věřitel může na základě exekučního titulu vydaného proti dlužníkovi domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, proti osobě, v jejíž prospěch byl odporovaný právní úkon učiněn; sám o sobě však podkladem pro nařízení výkonu rozhodnutí není.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2006, sp. zn. 20 Cdo 2825/2005
C 3935 – Soubor

Z odůvodnění:

K povaze žaloby podle ustanovení § 42a obč. zák. (tzv. odpůřčí žaloby) se Nejvyšší soud vyslovil v rozsudku ze dne 18. 5. 1999, sp. zn. 31 Cdo 1704/98, uveřejněném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek č. 4/2000 pod č. 27, kde dovodil, že smys-

lem odpůřčí žaloby je – uvažováno z pohledu žalujícího věřitele – dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůřčí žalobě vyhověno, představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu) vydaného proti dlužníkovi domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníkovi, ale vůči osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné (např. proto, že osobě, v jejíž prospěch dlužník odporovatelný právní úkon učinil, již takto nabyté majetkové hodnoty nepatří), může se věřitel – místo určení neúčinnosti právního úkonu – domáhat, aby mu ten, komu z odporovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění. Odpůřčí žaloba je tedy právním prostředkem sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v exekučním řízení, a to postižením věcí nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníkovy majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu.

Za situace, kdy se oprávněný (při neexistenci jiného exekučního titulu označujícího za pasivně věcně legitimovanou povinnou) návrhem na nařízení exekuce nesnažil postihnout nemovitosti, jež byly na povinnou převedeny a ve vztahu k nimž mu svědčí odpůřčí žaloba, ale navrhoval přímo nařízení exekuce na celý majetek povinné, jsou jeho závěry o přípustnosti exekuce nesprávné. Výklad § 42a odst. 4 *in fine* obč. zák., podle kterého není-li dobře možné postihnout majetkové hodnoty způsobem výše uvedeným, má věřitel prá-

vo vůči tomu, kdo měl z tohoto úkonu prospěch, nelze interpretovat postupem naznačeným dovolatelem, neboť (namísto neúčinnosti samé) se mohl domáhat v nalézacím řízení (a nikoliv přímo návrhem na nařízení exekuce) vydání získaného plnění, a to vůči tomu, komu z odporovatelného právního úkonu vznikl prospěch. I v tomto případě tak rozhodným podkladem (exekučním titulem) pro následné nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) bude až meritorní rozhodnutí vydané v nalézacím řízení na podkladě ustanovení § 42a odst. 4 *in fine* obč. zák. a nikoliv – jak se domnívá dovolatel – samotná skutková podstata abstraktní normy zákona.

138. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, 115, 117 obč. zák.

I. I v případě, že dlužník plní uzavřením smlouvy se třetí osobou svůj morální nebo právní závazek, může uzavřením smlouvy sledovat úmysl zkrátit své věřitele.

II. Jde-li o právní úkon mezi dlužníkem a osobou jemu blízkou nebo o právní úkon učiněný dlužníkem ve prospěch osoby jemu blízké, nemusí žalující věřitel tvrdit ani prokazovat, že žalovanému musel být úmysl dlužníka odporovaným právním úkonem zkrátit věřitele znám; zákon v tomto případě předpokládá, že žalovaný o úmyslu dlužníka zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele věděl, ledaže žalovaný prokáže, že v době právního úkonu dlužníkův úmysl zkrátit věřitele i při náležitě péči nemohl poznat.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2006, sp. zn. 30 Cdo 653/2006
PrRo 2/2007, s. 74

Z odůvodnění:

Podle § 42a odst. 2 obč. zák. je možné odporovat právním úkonům, které dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám, a právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými (§ 116 a 117 obč. zák.), nebo které dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s výjimkou případu, když druhá strana tehdy dlužníkův úmysl zkrátit věřitele i při náležitě pečlivosti nemohla poznat. Odporovatelným je – jak dále vyplývá z § 42a odst. 2 obč. zák. – takový právní úkon dlužníka, který učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám; břemeno tvrzení a důkazní břemeno v tomto směru nese věřitel. Prokázání úmyslu dlužníka *cum animo fraudandi* není podmínkou odporovatelnosti tehdy, jestliže „druhou stranou“ jsou osoby dlužníkovi blízké (např. osoby uvedené v § 116 obč. zák.); úmysl dlužníka zkrátit jeho věřitele v takovémto případě zákon předpokládá a je na osobách dlužníkovi blízkých, aby prokázaly, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele tehdy (tj. v době právního úkonu) nemohly i při náležitě pečlivosti poznat. V řízení o odpůřčí žalobě je – jak vyplývá z výše uvedeného – žalující věřitel povinen tvrdit a prokázat (má-li být jeho žaloba úspěšná), že dlužníkům odporovaný právní úkon (právní úkon napadený odpůřčí žalobou) zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky a současně že žalovanému (druhé straně odporovaného právního úkonu) musel být úmysl dlužníka odporovaným právním úkonem zkrátit věřitele znám, tedy že žalovaný o tomto úmyslu dlužníka při právním úkonu (v době, kdy byl učiněn) věděl nebo musel vědět. Jde-li však o právní úkon mezi dlužníkem a osobou jemu blízkou nebo o právní

úkon učiněný dlužníkem ve prospěch osoby jemu blízké, nemusí žalující věřitel tvrdit ani prokazovat, že žalovanému musel být úmysl dlužníka odporovaným právním úkonem zkrátit věřitele znám; zákon v tomto případě předpokládá, že žalovaný o úmyslu dlužníka zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele, žalujícím věřitelem v řízení prokázaném, věděl, ledaže žalovaný prokáže, že v době právního úkonu dlužníkův úmysl zkrátit věřitele i při náležitě péči nemohl poznat.

Z § 42a odst. 2 obč. zák. tedy vyplývá, že v případě právního úkonu mezi dlužníkem a osobou jemu blízkou nebo právního úkonu učiněného dlužníkem ve prospěch osoby jemu blízké je odpůřčí žaloba důvodná, bude-li v řízení prokázáno, že žalovaná dlužníkovi blízká osoba o jeho úmyslu zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele věděla nebo musela vědět; i když tu zákon žalujícímu věřiteli neukládá povinnost tvrdit a prokazovat, že žalovanému byl nebo musel být znám úmysl dlužníka odporovaným právním úkonem zkrátit věřitele, procesní aktivitu mu v tomto směru nezakazuje a nebrání mu, aby tímto způsobem vyloučil úspěch případné obrany žalovaného o tom, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohl i při náležitě pečlivosti poznat. Nebude-li v řízení prokázáno, že žalovaná dlužníkovi blízká osoba o jeho úmyslu zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele věděla nebo musela vědět, nebo zjistí-li se, že o tomto úmyslu dlužníka nevěděla ani nemusela vědět, nepostačuje to samo o sobě k úspěšné obraně proti odpůřčí žalobě.

Žalovaná dlužníkovi blízká osoba se za této situace odpůřčí žalobě ubrání, jen jestliže prokáže, že úmysl dlužníka zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele nemohla i při náležitě pečlivosti poznat. Úspěšná obrana žalované dlužníkovi blízké osoby podle § 42a odst. 2 obč. zák. tedy

spočívá nejen v jejím tvrzení, že o úmyslu dlužníka zkrátit odporovaným právním úkonem věřitele nevěděla a ani nemohla vědět, ale také v tvrzení a prokázání toho, že o tomto úmyslu nevěděla a ani nemohla vědět, přestože vyvinula „pečlivost“ k poznání tohoto úmyslu dlužníka a šlo o „náležitou pečlivost“.

Vynaložení náležitě pečlivosti – jak správně uvádí odvolací soud – předpokládá, že osoba dlužníkovi blízká vykonala s ohledem na okolnosti případu a s přihlédnutím k obsahu právního úkonu dlužníka takovou činnost (aktivitu), aby úmysl dlužníka zkrátit věřitele, který tu v době odporovaného právního úkonu, objektivně vzato, musel být, z jejich výsledků poznala (tj. aby se o tomto úmyslu dozvěděla). Jestliže se jí to při vynaložení náležitě pečlivosti nepodařilo, pak se může ve smyslu § 42a odst. 2 obč. zák. ubránit odpůřčí žalobě. Zákon po dlužníkovi blízké osobě požaduje, aby se při právních úkonech s dlužníkem nebo při právních úkonech, které dlužník učinil v její prospěch, tímto způsobem přesvědčila, že právní úkon nezkracuje věřitele dlužníka, a vede ji k tomu, aby nečinila právní úkony (nepřijímala podle nich plnění) na újmu práv věřitelů dlužníka; v případě, že se tak nezachová, musí být srozuměna s tím, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky také z majetku, který na základě takového právního úkonu od dlužníka nabyla.

Pro posouzení toho, zda žalované 1), 3) a 4) při uzavření odporované dědické dohody nemohly poznat úmysl žalovaného 2) zkrátit jeho věřitele i při vynaložení náležitě pečlivosti, není ovšem významné, zda uzavření dědické dohody bylo plněním „morálního“ nebo právního závazku žalovaných, vyplývajícího z dohody uzavřené s jejich rodiči za života zůstavitele. Takový závazek nevypovídá sám o sobě nic o tom, jaký úmysl měl žalovaný 2) ve vztahu ke

svým věřitelům (k uspokojení jejich pohledávek) při uzavření dědické dohody, a ani o tom, zda žalované 1), 3) a 4) mohly či nemohly – kdyby vynaložily náležitou pečlivost – úmysl žalovaného 2) zkrátit dědickou dohodou své věřitele poznat. I v případě, že dlužník plní uzavřením smlouvy svůj „morální“ nebo právní závazek, může uzavřením smlouvy sledovat úmysl zkrátit své věřitele.

Po osobě dlužníkovi blízké zákon i v takové situaci požaduje, aby vynaložila náležitou pečlivost a tímto způsobem se přesvědčila, že smlouva (právní úkon) nezkracuje věřitele dlužníka, neboť nemá povinnost, aby – představuje-li smlouva (právní úkon) skutečně naplnění úmyslu dlužníka zkrátit své věřitele – na splnění závazku ze strany dlužníka trvala a smlouvu s ním uzavřela. Osoba dlužníkovi blízká proto musí – má-li se ubránit odpůřčí žalobě – prokázat, že úmysl dlužníka zkrátit věřitele nemohla i při náležité pečlivosti poznat také v případě, že dlužník uzavřením odporované smlouvy nebo učiněním odporovaného právního úkonu v její prospěch plní svou „morální“ nebo právní povinnost (ze zákona, smlouvy nebo z jiného právního důvodu) [srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1912/2000, Sběrka soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 2002, poř. č. 35].

139. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a obč. zák.

§ 42 odst. 4, § 79 odst. 1 o. s. ř.

I. Byl-li návrh na zahájení řízení, podaný ve lhůtě stanovené hmotným právem, v průběhu řízení doplněn tak, že splňuje zákonem stanovené náležitosti, jsou tím vady původního podání zhojeny a podání má účinky uplatnění práva u soudu.

II. K odpůřčí žalobě je aktivně legitimován věřitel, jehož pohledávka za dlužníkem je vymahatelná, jestliže dlužníkovy právní úkony zkracují její uspokojení. Vymahatelnou se rozumí taková pohledávka, jejíž splnění lze vynutit cestou výkonu rozhodnutí (exekuce), tj. pohledávka, která byla věřiteli přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídit výkon rozhodnutí (exekuci). Dlužníkovy právní úkony zkracují pohledávku věřitele zejména tehdy, jestliže vedou ke zmenšení majetku dlužníka a jestliže v důsledku nich nastalé zmenšení majetku má současně za následek, že věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku dlužníka, ačkoliv – nebýt těchto úkonů – by se z majetku dlužníka uspokojil. Břemeno tvrzení a důkazní břemeno o tom, že pohledávka je vymahatelná a že dlužníkovy právní úkony objektivně zkracují její uspokojení, nese věřitel.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 10. 2006, sp. zn. 30 Cdo 794/2006

SoRo 5/07, s. 186

Z odůvodnění:

Podle § 42a odst. 1 obč. zák. se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné; toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen. K odpůřčí žalobě je aktivně věcně legitimován (§ 42a odst. 1 obč. zák.) věřitel, jehož pohledávka za dlužníkem je vymahatelná (srov. též rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 13. 11. 1996, sp. zn. 15 Co 714/95, uveřejněný pod č. 12 ve Sběrce soudních rozhodnutí a stanovisek, ročník 1998), jestliže dlužníkovy právní úkony zkracují její uspokojení.

Věřitelem je ten, kdo má za dlužníkem pohledávku (ať splatnou či nesplatnou, popřípadě budoucí). Vymahatelnou se rozumí taková pohledávka, jejíž splnění lze vynutit cestou výkonu rozhodnutí (exekuce), tj. pohledávka, která byla věřiteli přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídít výkon rozhodnutí (exekuci). Dlužníkovy právní úkony zkracují pohledávku věřitele zejména tehdy, jestliže vedou ke zmenšení majetku dlužníka a jestliže v důsledku nich nastalé zmenšení majetku má současně za následek, že věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku dlužníka, ačkoliv – nebýt těchto úkonů – by se z majetku dlužníka uspokojil.

Břemeno tvrzení a důkazní břemeno o tom, že pohledávka je vymahatelná a že dlužníkovy právní úkony objektivně zkracují její uspokojení, nese věřitel (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 12. 2000, sp. zn. 21 Cdo 2662/99). Účastníci jsou povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede (§ 120 odst. 1 o. s. ř.). Především provede důkazy, kterými mají být prokázány tvrzené skutečnosti, jež jsou právně významné z hlediska skutkové podstaty právní normy, která má být ve věci aplikována. Tato norma zásadně určuje i rozsah důkazního břemene účastníka řízení, spočívající v okruhu právně významných skutečností, jež musí ve svém zájmu prokázat a ke kterým je povinen navrhnout důkazy. O povinnosti navrhnout k prokázání rozhodných tvrzení důkazy je soud povinen účastníka poučit ve smyslu § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. Zákon (po novelizaci občanského soudního řádu provedené zákonem č. 30/2000 Sb., který nabyl účinnosti 1. 1. 2001) nyní stojí na zásadě předvídatelnosti rozhodnutí, která ukládá soudu zpřístupnit účastníkům právní kvalifikaci skutku konkrétním poučením o důkazní povinnosti. Nebylo-li účastníku poskytnu-

to poučení ve smyslu § 118a o. s. ř., ač se tak mělo z objektivního hlediska stát, je řízení před soudem postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. To platí i tehdy, měla-li absence takového poučení původ v jiném právním posouzení věci (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2002, sp. zn. 21 Cdo 762/2001, uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod č. 86, roč. 2002 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2004, sp. zn. 29 Odo 149/2002, uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod č. 49, roč. 2004).

Z uvedených závěrů dovolacího soudu rozsudek odvolacího soudu a řízení mu předcházející nevychází. Odvolací soud se v napadeném rozhodnutí vůbec nezabýval právní otázkou vymezenou dovolacím důvodem, že žalující věřitel je povinen mimo jiné tvrdit a prokázat (má-li být žaloba úspěšná), že dlužníkům odporovaný právní úkon (právní úkon napadený odpůřčí žalobou) objektivně zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, včetně toho, že k jejímu uspokojení prokazatelně nelze použít jiný majetek dlužníka (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2005, sp. zn. 30 Cdo 955/2005, zveřejněný v časopise Právní rozhledy, č. 21, roč. 2005, s. 803–805). Právní posouzení skutkového základu pro rozhodnutí odvolacím soudem je proto nesprávné, neboť je z hlediska dovoláním namítané právní otázky v rozporu s hmotným právem, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá. Z obsahu spisu je zřejmé, že odvolací soud rovněž neodstranil pochybení soudu prvního stupně, když nesplnil vůči žalobkyni poučovací povinnost, že je třeba označit důkazy k prokázání této rozhodné skutečnosti pro úspěšné uplatnění nároku, a o nesplnění následků výzvy dle citovaného ustanovení § 118a odst. 1, 3 o. s. ř., ačkoli žalobkyně od počátku řízení tvrdila, že žalovaná nemá žádný jiný majetek, který by mohl sloužit k uspokojení její pohledávky, a tato skutečnost byla mezi

účastníky sporná. Řízení tak zatížil vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Na uvedeném závěru nemění nic ani skutečnost, že nelze souhlasit s námitkou dovolatelky, pokud vyjadřuje pochybnost, „zda bylo v daném případě dědické dohody uzavřené mezi dlužníkem žalobkyně a žalovanou dne 4. 3. 1998 odporováno včas za situace, kdy změna žaloby tak, aby odpovídala hmotnému právu, byla odvolacím soudem připuštěna v roce 2005 a kdy vlastně žalobkyně poprvé napadla odpůřčí žalobou právní úkon – dědickou dohodu ze dne 4. 3. 1998 – neboť do této doby napadla odpůřčí žalobou zcela jiný právní úkon dlužníka (vzdání se dědického nároku).“ Dovolací soud považuje za nezbytné se k této otázce vyjádřit, neboť v tomto směru již ve svém předchozím rozhodnutí vyslovil v projednávané věci závazný právní názor, že žalobní žádost, obsažená v žalobě došlé na soud prvního stupně dne 2. 8. 2000, byla nejasná a neurčitá, s absencí konkrétního označení odporovaného právního úkonu a že soud prvního stupně ve věci jednal a rozhodl na podkladě žaloby s nedostatečně určitou žalobní žádostí. Řízení je vždy zahájeno dnem, kdy žaloba došla k soudu (§ 82 odst. 1 o. s. ř.). Zahájení řízení má účinky procesní i hmotněprávní.

V oblasti hmotného práva má zahájení řízení za následek stavení běhu promlčecích a prekluzivních lhůt. Návrh na zahájení řízení, který je podáním účastníka, se řídí též § 42 a násl. o. s. ř., upravujícím podání a odstraňování jeho vad. Judikatura v souladu s § 43 o. s. ř. připouští, aby návrh na zahájení řízení byl dodatečně doplněn tak, aby vyhovoval náležitostem uvedeným v § 79 odst. 1 o. s. ř., a v případě, že vady podání jsou dodatečně odstraněny, považuje je tím za zhojené. Pokud tedy návrh na zahájení řízení, podaný ve lhůtě stanovené hmotným právem, byl v průběhu

řízení a v souladu s příslušnými ustanoveními občanského soudního řádu doplněn tak, že splňuje náležitosti stanovené v § 42 odst. 4 a § 79 odst. 1 o. s. ř., jsou tím vady původního podání zhojeny a podání má účinky uplatnění práva u soudu (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. 2 Cdon 1782/96, a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 1. 2000, sp. zn. 23 Cdo 1226/99 a sp. zn. 23 Cdo 1227/99). Žaloba, došlá na soud prvního stupně dne 2. 8. 2000, byť byla nejasná a neurčitá, pro nedostatek konkrétního označení odporovaného právního úkonu, založila procesněprávní i hmotněprávní účinky, neboť z ní bylo patrné, zda a jaký nárok, případně proti komu je uplatňován. Jak správně dovodil odvolací soud, bez ohledu na formulaci petitu bylo od počátku řízení zřejmé, že je uplatňována odporovatelnost právního úkonu, jehož následkem bylo zmenšení majetku Č. V. o jeho dědický podíl na nemovitosti podle § 42a obč. zák. Lze tedy uzavřít, že rozhodující pro posouzení otázky, kdy byla v projednávané věci uplatněna práva u soudu podle § 42a obč. zák. ve vztahu k dodržení zákonem stanovené lhůty, je okamžik zahájení řízení dne 2. 8. 2000.

140. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, § 164 obč. zák.

Převedl-li dlužník vlastnictví k nemovitosti na jiného, je (za splnění dalších zákonem stanovených podmínek) oprávněn odporovat takovému převodu podle §42a obč. zák. i věřitel, který má k této nemovitosti zřízeno zástavní právo zajišťující jeho pohledávku za dlužníkem. Možnost věřitele uspokojit jeho pohledávku ze zástavního práva totiž nemění nic na skutečnosti, že uvedeným zcizením vlastnictví k nemovitosti je

zmařeno, a tedy zkráceno uspokojení věřitelových práv výkonem rozhodnutí či exekucí z tohoto dlužníkovra majetku.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 30 Cdo 64/2006
PrRo 19/08, s. 2a

Z odůvodnění:

Pro řešení právní otázky, zda dlužníkův právní úkon, kterým převedl na jiného vlastnictví k nemovitosti, k níž má věřitel zřizeno zástavní právo zajišťující jeho pohledávku za dlužníkem, je způsobilý objektivně zkrátit možnost uspokojení věřitelových práv ve smyslu ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák., je významné, jak se v dosavadní judikatuře soudů ustálil výklad smyslu a povahy odpůřčí žaloby, jakož i vymezení předpokladů objektivního zkrácení pohledávky věřitele.

Smyslem žaloby podle ustanovení § 42a obč. zák. (odpůřčí žaloby) je – uvažováno z pohledu žalujícího věřitele – dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon, jenž zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůřčí žalobě vyhověno, pak představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu), vydaného proti dlužníku, domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením toho, co odporovaným (právně neúčinným) právním úkonem ušlo z dlužníkovra majetku, a to nikoliv proti dlužníku, ale vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. V případě, že uspokojení věřitele z tohoto majetku není dobře možné, musí se věřitel – místo určení neúčinnosti právního úkonu – domáhat, aby mu ten, komu z odporovatelného právního úkonu dlužníka vznikl prospěch, vydal takto získané plnění.

Odpůřčí žaloba je tedy právním prostředkem sloužícím k uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele v řízení o výkon rozhodnutí (exekučním řízení), a to postižením věcí, práv nebo jiných majetkových hodnot, které odporovaným právním úkonem ušly z dlužníkovra majetku, popřípadě vymožením peněžité náhrady ve výši odpovídající prospěchu získanému z odporovatelného právního úkonu (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 1999, sp. zn. 2 Cdon 1703/96, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 26, ročník 2000). Dlužníkovra právní úkony zkracují pohledávku věřitele zejména tehdy, jestliže vedou ke zmenšení majetku dlužníka a jestliže v důsledku nich nastalé zmenšení majetku má současně za následek, že věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku dlužníka, ačkoliv – nebýt těchto úkonů – by se z majetku dlužníka uspokojil (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1912/2000, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 35, ročník 2002 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000, uveřejněný v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu pod číslem C 457).

Institut odporovatelnosti právních úkonů, jak vyplývá z uvedeného, slouží účelu řízení o výkon rozhodnutí (exekučního řízení). Odporovat lze tudíž právním úkonům, které se týkají majetku (věcí, práv, či jiných majetkových hodnot), jehož by věřitel mohl použít k uspokojení svých pohledávek, na které by mohl vést výkon rozhodnutí (exekuci), tedy dlužníkovra majetku podrobeného výkonu rozhodnutí (exekuci). Pojmovým zákonným znakem objektivního „zkrácení uspokojení pohledávky věřitele“ dle ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. je tak postižitelnost dlužníkovra majetku v řízení o výkon rozhodnutí či v exekučním řízení (srov. obdobně např. rozsudek

Nejvyššího soudu ze dne 1. 11. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2474/2003 a již výše citovaný rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000). Je-li proto věřitel zbaven možnosti uspokojit svou pohledávku v řízení o výkon rozhodnutí (v exekučním řízení) z majetku dlužníka, který ušel v důsledku jeho odporovatelného právního úkonu, ačkoli – nebýt tohoto úkonu – by se z majetku dlužníka uspokojil, je dána způsobilost k objektivnímu zkrácení uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele ve smyslu ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. Tento závěr platí i za situace, převedl-li dlužník na jiného vlastnictví k nemovitosti, k níž má věřitel zřízeno zástavní právo zajišťující jeho pohledávku za dlužníkem. Možnost věřitele uspokojit svou pohledávku ze zástavního práva totiž nemění nic na skutečnosti, že uvedeným zcizením vlastnictví k nemovitosti je zmařeno a tedy zkráceno uspokojení věřitelových práv výkonem rozhodnutí či exekucí z tohoto dlužníka majetku.

V projednávané věci bylo zjištěno, že žalobce má vůči společnosti P. S. I. s. r. o. vymahatelné pohledávky z titulu daňových nedoplatků ve výši 121 034 Kč. Žalobce jako správce daně vydal rozhodnutí ze dne 21. 8. 2000, č. j. 25449/00/332970/2244, o vymezení rozsahu uplatnění zástavního práva k předmětným nemovitostem podle § 72 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků (ve znění účinném do 31.12.2000). Odporovanou kupní smlouvou ze dne 31. 10. 2000, s právními účinky vkladu ke dni 1. 11. 2000, byly společnosti P.S.I. s. r. o. jako daňovým dlužníkem převedeny na žalovaného předmětné nemovitosti, na kterých vázlo podle uvedeného rozhodnutí zástavní právo žalobce jako zástavního věřitele. V souladu s výše uvedenými závěry dovolacího soudu, je pak třeba dovodit, že odporovatelná kupní smlouva ze dne 31. 10. 2000 byla způsobilá objektivně zkrátit uspokojení vymaha-

telné pohledávky žalobce ve smyslu ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák., neboť navzdory existenci uvedeného zástavního práva zmařila možnost žalobce v uspokojení věřitelových práv z majetku daňového dlužníka ve správní exekuci, případně v soudním řízení o výkon rozhodnutí (§ 73 a násl. zákona č. 337/1992 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2000).

141. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a obč. zák.

§ 322 odst. 3 o. s. ř.

Na výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí nebo nemovitostí vedený proti osobě, jež nabyla věc od dlužníka oprávněného právním úkonem, který je vůči oprávněnému neúčinný, se ustanovení § 322 odst. 3 o. s. ř. o vyloučení věcí podnikatele z výkonu rozhodnutí nevztahuje.

Usnesení ze dne 1. 12. 2006, sp. zn. 20 Cdo 1827/2006

C 4772 – Soubor

Z odůvodnění:

Podle § 42a odst. 4 obč. zák. právní úkon, kterému věřitel s úspěchem odporoval, je vůči němu neúčinný potud, že věřitel může požadovat uspokojení své pohledávky z toho, co odporovatelným právním úkonem ušlo z dlužníka majetku; není-li to dobře možné, má právo na náhradu vůči tomu, kdo měl z tohoto úkonu prospěch.

Podle § 322 odst. 3 o. s. ř. je-li povinný podnikatelem, nemůže se výkon rozhodnutí týkat těch věcí z jeho vlastnictví, které nezbytně nutně potřebuje k výkonu své podnikatelské činnosti; to neplatí, vázne-li na těchto věcech zástavní právo a jde-

li o vymožení pohledávky oprávněného, která je tímto zástavním právem zajištěna.

S (implicitně vyjádřeným) názorem odvolacího soudu, že ustanovení § 322 odst. 3 o. s. ř. nelze použít při exekučním výkonu práva věřitele domáhat se uspokojení pohledávky z toho, co odporovatelným úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, je třeba se ztotožnit. Zkrátí-li dlužník uspokojení pohledávky svého věřitele tím, že své nemovitosti neúčinným úkonem převede na třetí osobu, v jejichž poměrech jsou tyto nemovitosti těmi, na které dopadá ustanovení § 322 odst. 3 o. s. ř., pak mělo-li by být k této okolnosti přihlédnuto, bylo by právo věřitele podle § 42a odst. 4 obč. zák. fakticky nerealizovatelné; věřitel by se totiž nemohl uspokojit ani z neúčinně převedených nemovitostí, ani z majetku svého přímého dlužníka (nedostatek jeho majetku k plnému uspokojení pohledávky byl ostatně podmínkou, aby odpůřčí žalobě mohlo být vůbec vyhověno). Jelikož faktická realizace věřitelova práva podle § 42a odst. 4 obč. zák. nemůže být závislá na tom, zda se v poměrech povinného nejedná o věci uvedené v § 322 odst. 3 o. s. ř., je třeba dospět k závěru, že toto ustanovení se na výkon rozhodnutí vedený podle § 42a odst. 4 obč. zák. nevztahuje. Ostatně bylo-li odpůřčí žalobě vyhověno, znamená to, že v řízení o této žalobě byla prokázána vědomost nabyvatele o dlužníkově úmyslu zkrátit věřitele (nebo – šlo-li o osoby blízké – minimálně nedostatek náležité pečlivosti při ověřování, zda takový úmysl není dán); za těchto okolností musí ovšem nabyvatel počítat s tím, že věřitel se bude domáhat uspokojení své pohledávky z převedených nemovitostí.

Dovolatelce je však třeba přisvědčit v tom, že i v výkonu rozhodnutí vedeném na základě § 42a odst. 4 obč. zák. se uplatní zásada, že jej nelze nařídit v rozsahu šir-

ším, než jaký stačí k uspokojení oprávněného (§ 263 odst. 1 o. s. ř.). Tak je tomu zejména v případech, kdy neúčinným úkonem bylo na povinného převedeno více majetkových hodnot, nicméně k uspokojení oprávněného stačí již zpeněžení části z nich. Činí-li však v souzené věci vymáhaná pohledávka 625 000 Kč s 17% ročním úrokem od 1. 7. 1995 do zaplacení a na nákladech nalézacího řízení 90 437,50 Kč, nelze – vzhledem k výsledným cenám postižených nemovitostí – závěru odvolacího soudu o přiměřenosti rozsahu nařízeného výkonu nic vytknout (srov. obdobně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2006, sp. zn. 20 Cdo 751/2006).

142. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, § 39 obč. zák.

I. Nevyužije-li věřitel svého práva odporovat právnímu úkonu dlužníka, nemůže téhož výsledku dosáhnout namítkou rozporu právního úkonu s dobrými mravy.

II. Právní úkony učiněné s úmyslem zkrátit věřitele nejsou v souladu se zákonem, v důsledku čehož jsou – v závislosti na konkrétních okolnostech – buď neplatné pro rozpor s účelem zákona nebo pro jeho obcházení, nebo sice platné, avšak odporovatelné. Pro posouzení, o který z těchto následků se v konkrétním případě jedná, je rozhodující, zda právní úkon uzavírali v úmyslu zkrátit věřitele oba účastníci nebo pouze dlužník; v prvním případě jde o úkon neplatný, v druhém (pouze) o úkon odporovatelný.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 20 Cdo 2886/2006
ASPI JUD38660CZ

Z odůvodnění:

Podle § 39 obč. zák. je neplatný právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům.

Podle § 42a odst. 2 obč. zák. je možné odporovat právním úkonům, které dlužník učinil v posledních třech letech v úmyslu zkrátit své věřitele, musel-li být tento úmysl druhé straně znám a právním úkonům, kterými byli věřitelé dlužníka zkráceni a k nimž došlo v posledních třech letech mezi dlužníkem a osobami jemu blízkými (§ 116, § 117), nebo které dlužník učinil v uvedeném čase ve prospěch těchto osob, s výjimkou případu, když druhá strana tehdy dlužníkův úmysl zkrátit věřitele i při náležitě pečlivosti nemohla poznat.

S názorem odvolacího soudu, že nevyužije-li věřitel svého práva odporovat právnímu úkonu dlužníka podle § 42a obč. zák., nemůže téhož výsledku dosáhnout námitkou rozporu právního úkonu s dobrými mravy, je třeba se ztotožnit. V rozsudcích ze dne 9. 6. 2000, sp. zn. 21 Cdo 1880/99, a ze dne 24. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 2347/99, Nejvyšší soud vyložil, že „dobrými mravy“ se rozumí soubor mimoprávních pravidel chování, která jsou vlastní obecně uznávaným vzájemným vztahům mezi lidmi a která nemají povahu právních norem; rozpor s dobrými mravy je proto důvodem neplatnosti právního úkonu jen tehdy, jestliže právní úkon zákonu samotnému odpovídá (neodporuje mu ani jej neobchází). Právní úkony učiněné s úmyslem zkrátit věřitele ovšem v souladu se zákonem nejsou, v důsledku čehož jsou – v závislosti na konkrétních okolnostech – buď neplatné pro rozpor s účelem zákona nebo pro jeho obcházení (§ 39 obč. zák.), nebo sice platné, avšak odporovatelné (§ 42a obč. zák.). Pro posouzení, o který z těchto

následků se v konkrétním případě jedná, je rozhodující, zda právní úkon uzavírali v úmyslu zkrátit věřitele oba účastníci nebo pouze dlužník; v prvním případě jde o úkon neplatný, v druhém (pouze) o úkon odporovatelný (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2000, uveřejněný v Soudní judikatuře č. 11/2001 pod č. 134). V souzené věci ovšem skutečnost, že by žalobkyně darovací smlouvu uzavřela vědomě s úmyslem zkrátit uspokojení pohledávky žalovaného a zmařit tím provedení výkonu rozhodnutí, nebyla tvrzena ani zjištěna.

Lze tedy shrnout, že právní názor odvolacího soudu, podle něhož u úkonu učiněného dlužníkem v úmyslu zkrátit věřitele nepřichází v úvahu jeho neplatnost pro rozpor s dobrými mravy, je správný.

143. Odporovatelnost právního úkonu

**§ 42a, § 100 odst. 1 obč. zák.
§ 256 tr. zák.**

I. V případě, že by žalovaný a dlužník uzavřeli darovací smlouvu se záměrem (úmyslem) zmařit uspokojení pohledávky žalobce, byla by darovací smlouva neplatná (§ 39 obč. zák.); současně by nemohly být splněny podmínky odporovatelnosti a odpůří žalobě by nemohlo být vyhověno.

II. Jde-li o posouzení absolutní neplatnosti právního úkonu, musí k ní soud přihlížet z úřední povinnosti. Jestliže okolnosti rozhodné pro posouzení věci nebyly zjišťovány jako skutkový podklad pro posouzení skutečnosti, jíž je soud povinen se zabývat z úřední povinnosti, jedná se o vadu řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 10. 2007, sp. zn. 30 Cdo 2684/2007
SoRo 5/08, s. 182

Z odůvodnění:

Podle § 42a odst. 1 obč. zák. se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné. Toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen. Podle § 100 odst. 1 obč. zák. právo se promlčí, jestliže nebylo vykonáno v době v tomto zákoně stanovené (§ 101 až 110 obč. zák.). K promlčení soud přihlídně jen k námitce dlužníka. Dovolá-li se dlužník promlčení, nelze promlčené právo přiznat.

V souladu s ustálenou judikaturou vyšších soudů se „vymahatelnou pohledávkou“ ve smyslu § 42a odst. 1 obč. zák. rozumí taková pohledávka, jejíž splnění lze vynutit cestou výkonu rozhodnutí (exekuce), tj. pohledávka, která byla věřiteli přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídít výkon rozhodnutí (exekuci). Žaloba o určení, že dlužníkův právní úkon je vůči věřiteli neúčinný, může být úspěšná jen tehdy, byla-li podána vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn. Smyslem žaloby podle § 42a obč. zák. (odpůřčí žaloby) je – uvažováno z pohledu žalujícího věřitele – dosáhnout rozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči němu neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon, jenž zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky. Rozhodnutí soudu, kterým bylo odpůřčí žalobě vyhověno, pak představuje podklad k tomu, že se věřitel může na základě titulu způsobilého k výkonu rozhodnutí (exekučního titulu), vydaného proti dlužníkovi, domáhat nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) postižením

toho, co odporovaným (právně neúčinným) právním úkonem ušlo z dlužníkovy majetku, a to nikoliv proti dlužníkovi, ale vůči osobě, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 5. 2001, sp. zn. 31 Cdo 1172/99, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek jako R 35/2002).

Z uvedených závěrů – jak vyplývá z odůvodnění napadeného rozsudku – odvolací soud v projednávané věci z hlediska uplatněného dovolacího důvodu vycházel. Správně vystihl, že je třeba vyjít ze smyslu odpůřčí žaloby, a dovodil, že v řízení o odporovatelnost právního úkonu je účastníkem řízení na straně žalovaného osoba, s níž nebo v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, a nikoli dlužník, vůči němuž má žalující věřitel vymahatelnou pohledávku. Ve smyslu citovaného § 100 odst. 1 obč. zák. tato osoba odlišná od dlužníka není tudíž oprávněna vznést v tomto řízení námitku promlčení věřitelovy pohledávky a soud k ní proto nepřihlíží. Rozhodující pro závěr soudu, že pohledávka je vymahatelná, je posouzení, zda pohledávka byla věřiteli přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídít výkon rozhodnutí (exekuci).

Ve světle uvedených závěrů judikatury je třeba souhlasit i s názorem odvolacího soudu, že námitku promlčení věřitelovy pohledávky by bylo možno uplatnit až v řízení o výkon rozhodnutí (exekuci), byl-li právní úkon dlužníka prohlášen vůči věřiteli neúčinným podle § 42a obč. zák. Výkon rozhodnutí (exekuci) je v takovém případě třeba vést proti osobě, v jejíž prospěch byl právní úkon učiněn, a nikoliv proti dlužníkovi. Této osobě, jež je z hlediska procesního v postavení povinného, tudíž náleží i všechna práva, která může povinný v řízení o výkon rozhodnutí (exekuci) uplatnit, mimo jiné i právo namítat promlčení

pohledávky věřitele (oprávněného) příznané vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídít výkon rozhodnutí (exekuci).

Nelze však již souhlasit s názorem odvolacího soudu, který se ztotožnil se závěrem soudu prvního stupně, jestliže uzavřel, že byly splněny všechny podmínky odporovatelnosti dle § 42a obč. zák., aby odpůřčí žalobě mohlo být v projednávané věci vyhověno. Jak bylo oběma soudy zjištěno, proti dlužníku P. N. a žalovanému bylo v souvislosti s odporovatelnou darovací smlouvou ze dne 8. 6. 2005 zahájeno trestní řízení pro trestný čin poškozování věřitele. V případě, že by žalovaný a dlužník P. N. skutečně uzavřeli darovací smlouvu ze dne 8. 6. 2005 se záměrem (úmyslem) zmařit uspokojení pohledávky žalobce (tím, že P. N. pozbude veškerý majetek, z něhož by mohla být pohledávka žalobce uspokojena cestou výkonu rozhodnutí), pak by účel darovací smlouvy odporoval zákonu (a poškozování věřitele je podle § 256 tr. zák. trestným činem). Tato smlouva by byla proto neplatným právním úkonem ve smyslu § 39 obč. zák., dle kterého je neplatný právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům. Pokud by byl tímto způsobem určen účel darovací smlouvy oběma jejich účastníky, bylo by to tedy důvodem neplatnosti smlouvy podle citovaného § 39 obč. zák. a současně by nemohly být splněny podmínky odporovatelnosti podle § 42a obč. zák., který – má-li být právní úkon jen vůči věřiteli právně neúčinný – předpokládá, že úmysl zkrátit věřitele má jen dlužník a že druhá strana právního úkonu o tomto úmyslu věděla (byl jí znám) nebo musela vědět (musel jí být znám).

Za tohoto stavu věci by ovšem nemohlo být odpůřčí žalobě žalobce vyhověno (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne

26. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1811/2001, uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod č. 134/2001). Protože v daném případě jde o posouzení absolutní neplatnosti právního úkonu, měly k ní oba soudy v souladu se soudní praxí přihlížet z úřední povinnosti. Jestliže okolnosti rozhodné pro posouzení věci nebyly zjišťovány jako skutkový podklad pro posouzení skutečnosti, jíž je soud povinen se zabývat z úřední povinnosti, jedná se o vadu řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci ve smyslu ustanovení § 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř. (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 2. 2003, sp. zn. 21 Cdo 870/2002, uveřejněný v časopise Soudní judikatura pod č. 56/2003).

144. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a obč. zák.

I. Žalovaný se nemůže s úspěchem bránit proti odpůřčí žalobě věřitele tvrzením, že jeho vlastní nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu je již vymahatelný anebo že již byl uspokojen.

II. Žalovaný může založit svoji obranu proti odpůřčí žalobě na tvrzení, že vymahatelná pohledávka žalujícího věřitele vůči dlužníkovi zanikla. Pokud by byla taková obrana žalovaného úspěšná, soud by musel odpůřčí žalobu pro nedostatek aktivní věcné legitimace zamítnout.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2007, sp. zn. 30 Cdo 3302/2006
PrRo 12/08, s. 458

Z odůvodnění:

Podle § 42a odst. 1 obč. zák. se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužní-

kovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné; toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen.

V právní teorii i soudní praxi je shora citované ustanovení § 42a odst. 1 věta druhá obč. zák. konstantně vykládáno tak, že pasivně legitimovaný subjekt (§ 42a odst. 3 obč. zák.) se nemůže s úspěchem bránit proti odpůřící žalobě věřitele tím, že jeho vlastní nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu je již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen. Toto ustanovení je tedy třeba interpretovat tak, že věřitel může právnímu úkonu dlužníka odporovat i v případě, že se tento právní úkon stal předmětem soudního řízení mezi dlužníkem a osobou, která s ním tento úkon uzavřela („druhou stranou“ odporovatelného úkonu – nabyvatelem), nabyvateli z něho bylo přisouzeno plnění a toto plnění bylo na dlužníkovi vymoženo exekučně. Okolnost, že odporovatelný právní úkon byl předmětem jiného řízení, že v tomto řízení bylo nabyvateli přisouzeno nějaké plnění z tohoto odporovatelného úkonu apod., totiž nemá na řízení o odpůřící žalobě žádný vliv – s výjimkou případu, kdy by v takovém řízení byla konstatována neplatnost předmětného úkonu (srov. např. Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 283, a Drápal, L. Zápis ze školení na téma „Odporovatelnost a konkursy“. Justiční praxe, 2002, č. 5, s. 240).

Ustanovení § 42a odst. 1 obč. zák. upravuje aktivní věcnou legitimaci k odpůřící žalobě. Podle ustálené judikatury aktivně věcně legitimován k odpůřící žalobě je věřitel, jehož pohledávka za dlužníkem je vymahatelná, jestliže dlužníkovi právní úkony zkracují její uspokojení.

Věřitelem je ten, kdo má za dlužníkem pohledávku (ať splatnou či nesplatnou, popřípadě budoucí). Vymahatelnou se rozumí taková pohledávka, jejíž splnění lze vynutit cestou výkonu rozhodnutí (exekuce), tj. pohledávka, která byla věřiteli přiznána vykonatelným rozhodnutím nebo jiným titulem, podle kterého lze nařídít výkon rozhodnutí (exekuci). Z hlediska věcné legitimace k odpůřící žalobě postačuje, aby pohledávka za dlužníkem byla vymahatelnou alespoň v době rozhodnutí soudu o podané odpůřící žalobě.

Věřitelem může být – jak uvedeno již výše – jen ten, kdo má za dlužníkem pohledávku. Tato pohledávka musela (alespoň ve formě pohledávky budoucí) existovat již v době, kdy k odporovatelnému právnímu úkonu došlo. Ten, kdo nemá za dlužníkem pohledávku, nemůže být jeho věřitelem. Pro uplatnění odporu je z hlediska uvedeného významné jen to, že věřitel má skutečně vůči dlužníkovi pohledávku (tedy že je jeho věřitelem) a že dlužník učinil právní úkon v úmyslu zkrátit její uspokojení (srov. např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 22. 1. 2002, sp. zn. 21 Cdo 549/2001, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, 2002, pod č. 64, a ze dne 23. 5. 2001, sp. zn. 21 Cdo 1912/2000, Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, 2002, pod č. 35).

Z výše uvedeného je zřejmé, že hmotněprávní úprava institutu odporovatelnosti podle § 42a obč. zák. umožňuje žalovanému založit svoji obranu proti odpůřící žalobě na tvrzeních a důkazech, že vymahatelná pohledávka žalujícího věřitele vůči dlužníkovi zanikla. Pokud by totiž byla taková obrana žalovaného proti uplatněnému odporu úspěšná, soud by musel odpůřící žalobu pro nedostatek aktivní věcné legitimace zamítnout.

145. Odporovatelnost právního úkonu

§ 42a, § 39 obč. zák.

I. Odporovatelnými nemohou být právní úkony, při kterých nedochází ke zmenšení majetku dlužníka.

II. Dlužník, který není schopen plnit své splatné závazky, může zmařit (zcela nebo zčásti) uspokojení pohledávky svého věřitele také tím, že právním úkonem zvýhodní jiného svého věřitele. Takový postup je protiprávní. Právním následkem takového právního úkonu není jeho odporovatelnost, ale absolutní neplatnost.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2435/2006
SoRo 9/08, s. 331

Z odůvodnění:

Podle § 42a odst. 1 obč. zák. se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné; toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen.

V souladu s ustálenou soudní praxí dlužníkovy právní úkony zkracují pohledávku věřitele zejména tehdy, jestliže vedou ke zmenšení majetku dlužníka a jestliže v důsledku nich nastalé zmenšení majetku má současně za následek, že věřitel nemůže dosáhnout uspokojení své pohledávky z majetku dlužníka, ačkoliv – nebýt těchto úkonů – by se z majetku dlužníka alespoň zčásti uspokojil. Věřitel nese břemeno tvrzení a důkazní břemeno o tom, že dlužníkovy právní úkony zkracují uspokojení jeho pohledávky (srov. např. R 64/2002). Tento zákonný požadavek

může být tedy splněn pouze při současném naplnění dvou podmínek: 1. majetek dlužníka má v důsledku odporovatelného právního úkonu objektivně menší hodnotu ve srovnání se stavem před tímto úkonem a 2. zmenšení majetku dlužníka má za následek, že věřitel se z tohoto majetku nemůže uspokojit, ačkoliv nebýt odporovatelného právního úkonu, byl by se uspokojil. Z uvedeného vyplývá, že odporovatelnými nemohou být nikdy tzv. ekvivalentní právní úkony, při kterých nedochází k objektivnímu zmenšení majetku dlužníka. Je však zapotřebí, aby šlo o reálně ekvivalentní právní úkony. V řízení o odpůrčí žalobě musí být proto závěr, že napadený právní úkon je úkonem ekvivalentním, vždy bezpečně prokázán, a to nikoliv poukazem na jeho znění, ale zjištěním, že za plnění, které jím dlužník pozbyl, nabytí jiné plnění skutečně ekvivalentní povahy (srov. L. Drápal Zápis ze školení na téma „Odporovatelnost a konkursy“. Justiční praxe, 2002, č. 5, s. 240).

Z uvedeného právního závěru – jak vyplývá z odůvodnění napadeného rozsudku – odvolací soud v projednávané věci z hlediska uplatněného dovolacího důvodu nevycházel. Odvolací soud, veden nesprávným právním názorem, se náležitě nezabýval námitkou žalovaných, že by žalobce nemohl uspokojit svoji pohledávku z nemovitostí, jež byly předmětem odporovatelného právního úkonu, když žalovaní poukazovali na jejich nedostatečnou hodnotu, kterou prokazovali znaleckým posudkem. Z hlediska splnění podmínky objektivního zkrácení věřitelovy pohledávky bylo potom rozhodující, aby soud posoudil obecnou (obvyklou, „tržní“) cenu, kterou by bylo možné dosáhnout při prodeji dotčených nemovitostí, a to v době uzavření odporovatelné kupní smlouvy. Právně významné dále bylo, aby se zabýval i zjištěním, zda skutečně došlo k převzetí závazku D. K. vůči Českomoravské hypoteční bance v souladu s ujednáním v odporovatelné kupní smlouvě,

a uvážil, zda tímto způsobem byla kupní cena uhrazena odpovídajícím plněním. V tomto směru měl odvolací soud doplnit dokazování za použití ustanovení § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. Se závěrem odvolacího soudu, že dlužníkovy právní úkony jsou ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. vůči žalobci právně neúčinné, tedy zatím nelze souhlasit.

K uvedenému dovolací soud poznamenává, že dlužník, který není schopen plnit své splatné závazky, může zmařit (zcela nebo zčásti) uspokojení pohledávky svého věřitele také tím, že svým právním úkonem (jednostranným či dvoustranným) zvýhodní jiného svého věřitele. Takový postup je protiprávní (srov. § 256a tr. zák.). Právním následkem takového právního úkonu však není jeho odporovatelnost ve smyslu § 42a obč. zák. Protože jde o právní úkon, který je v rozporu se zákonem, nastává jeho neplatnost (§ 39 obč. zák.).

Určením právní neúčinnosti právního úkonu (vyslovením odporu) ve smyslu ustanovení § 42a obč. zák. nastává stav tzv. relativní bezúčinnosti dotčeného právního úkonu. Odporovatelný právní úkon zůstává platným právním úkonem, avšak v poměrech účastníků se na něj hledí tak, jako by nenastaly jeho účinky. V případě, že právní úkon je neplatný (ať absolutně nebo relativně), jeho právní účinky vůbec nenastávají; na právní vztahy se hledí stejně, jako by vůbec nebyl učiněn. U právního úkonu, který je neplatný, nelze vyslovit jeho odporovatelnost; neplatnost právního úkonu má přednost před jeho odporovatelností a odporovat lze jen platnému právnímu úkonu. I kdyby bylo zjištěno, že předmětná kupní smlouva, převzetí dluhu jako úhrada kupní ceny, popřípadě započtení na kupní cenu jsou ve smyslu § 39 obč. zák. neplatné, musel by mít závěr v tomto směru za následek zamítnutí žaloby o určení, že je vůči žalobci právně neúčinná (srov. též roz-

sudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2000, sp. zn. 31 Cdo 417/99, uveřejněný pod č. 104 v časopise Soudní judikatura, č. 10/2000).

146. Odporovatelnost právního úkonu a neplatnost smlouvy zvýhodňující věřitele; prodej věci za přiměřenou cenu a odporovatelnost

§ 39, 42a obč. zák.

I. Dlužník, který není schopen plnit své splatné závazky, může zmařit (zcela nebo zčásti) uspokojení pohledávky svého věřitele také tím, že právním úkonem zvýhodní jiného věřitele. Takový postup je protiprávní (srov. § 256a tr. zák.) a následkem právního úkonu není jeho odporovatelnost, ale neplatnost.

II. Jestliže v majetku dlužníka byla kupní smlouvou věc „nahrazena“ odpovídajícím peněžním plněním (kupní cenou), nelze dovodit, že by kupní smlouva vedla ke zmenšení majetku dlužníka a že by tedy zkracovala uspokojení vymahatelné pohledávky věřitele.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2008, sp. zn. 30 Cdo 2432/2007

SoRo 4/09, s. 137

Z odůvodnění:

Podle § 42a odst. 1 obč. zák. se věřitel může domáhat, aby soud určil, že dlužníkovy právní úkony, pokud zkracují uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, jsou vůči němu právně neúčinné. Toto právo má věřitel i tehdy, je-li nárok vůči dlužníkovi z jeho odporovatelného úkonu již vymahatelný anebo byl-li již uspokojen.

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.